

ผลกระทบทางสังคมโดยองค์การสอนดนตรีในชุมชนแออัด

เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร

โดย

นายพงษ์เทพ จิตดวงเปรม

ดุชนีพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาสหวิทยาการ

วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลกระทบทางสังคมโดยองค์การสอนดนตรีในชุมชนแออัด

เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร

โดย

นายพงษ์เทพ จิตดวงเปรม

คุณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาสหวิทยาการ

วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

SOCIAL IMPACT OF MUSIC ORGANIZATIONS IN COMMUNITY
DEVELOPMENT PROJECT: A CASE OF KHLONGTOEY

BY

MR. PONGTHEP JITDUANGPREM

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
IN INTEGRATED SCIENCE
COLLEGE OF INTERDISCIPLINARY STUDIES
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2019
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยาลัยสหวิทยาการ

คุณินิพนธ์

ของ

นายพงษ์เทพ จิตดวงเปรม

เรื่อง

ผลกระทบทางสังคมโดยองค์การสอนดนตรีในชุมชนแออัด

เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปรัชญาคุณินิพนธ์ สาขาวิชาสหวิทยาการ

เมื่อ วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2563

ประธานกรรมการสอบคุณินิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณุภูมิ ทิพคุณ)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาคุณินิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจน์นภา พงศ์พันธุ์รัตน์)

กรรมการสอบคุณินิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รามสุร สัตถายัน)

กรรมการสอบคุณินิพนธ์

(อาจารย์ ดร.ชิตชยางค์ ยมาภัย)

กรรมการสอบคุณินิพนธ์

(อาจารย์ ดร.อโณทัย นิติน)

รักษาการแทนในตำแหน่งคณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติ เจริญลาภนพรัตน์)

หัวข้อดัชนีพันธ	ผลกระทบทางสังคมโดยองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด
	เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ชื่อผู้เขียน	นายพงษ์เทพ จิตดวงเปรม
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ)
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาสหวิทยาการ
	วิทยาลัยสหวิทยาการ
	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนาภา พงศ์พนรัตน์
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรัชญาและการจัดการขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร นำไปสู่การประเมินผลกระทบทางสังคมจำนวนสามองค์กร ได้แก่ โรงเรียนสอนดนตรีอิมมานูเอล กลุ่มมิวสิก แชร้ง และคลองเตยมิวสิกโปรแกรม โดยศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนาเป็นหลัก เก็บข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร ผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเฉพาะเจาะจงผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรมาตลอดระยะเวลามากกว่า 3 ปี โดยมีเด็กและเยาวชน ผู้ปกครองของเยาวชน ผู้นำองค์กร ครูผู้แทนจากองค์กร และผู้นำชุมชนแออัดในพื้นที่ รวมทั้งสิ้น 24 คน และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม นอกจากนี้มีการใช้วิธีเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามทัศนคติของคนในชุมชนทั่วไปที่รู้จักองค์กร จำนวน 161 คน และไม่รู้จักร้องค์กรจำนวน 55 คน ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมจากองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดส่งผลกระทบด้านที่ดีต่อเยาวชน ทั้งในด้านทักษะดนตรี และการใช้ชีวิต ผู้ปกครอง ครูในองค์กร ผู้คนทั้งภายใน และภายนอกชุมชนซึ่งสืบเนื่องจากการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด โดยมีกระบวนการพูดคุยร่วมกันเพื่อวางแผน ประสานงาน และแก้ปัญหาตามหลักการมีส่วนร่วมทางสังคม ทั้งนี้ทัศนคติเชิงปริมาณของผลกระทบทางสังคมเชิงบวก โดยกลุ่มที่รู้จักองค์กรมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ที่ 4.46 และผู้ที่ไม่รู้จักองค์กรมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.43 อยู่ในระดับมาก ในทางตรงข้าม ผู้ที่รู้จักองค์กรมีทัศนคติเรื่องผลกระทบด้านลบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.86 ในส่วนของผู้ไม่รู้จักองค์กรผลกระทบด้านลบมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 2.22 อยู่ในระดับส่งผลกระทบน้อยที่สุด และน้อยตามลำดับ

คำสำคัญ: ชุมชนแออัด, ผลกระทบทางสังคม, องค์กรสอนดนตรีภาคประชาชน

Dissertation Title	SOCIAL IMPACT OF MUSIC ORGANIZATIONS IN COMMUNITY DEVELOPMENT PROJECT: A CASE OF KHLONGTOEY
Author	Mr. Pongthep Jitduangprem
Degree	Doctor of Philosophy (Integrated Science)
Major Field/Faculty/University	Integrated Science College of Interdisciplinary Studies Thammasat University
Dissertation Advisor	Assistant Professor Kannapa Pongponrat, Ph.D.
Academic Years	2019

ABSTRACT

This dissertation aims to study philosophy and management with a social impact concept in three teaching music organizations in the crowded community, including Immanuel Music School, Music Sharing and Khlongtoey Music Program. The paper was descriptive research that analyzed from literature review, in-depth interview, and participation observation. The participants have been in the organization for more than three years including three students with their parents, an organization's leader, a volunteer's teacher, and a community leader. In addition, there are 161 questionnaires for sampling people who have understanding about the organizations and 55 people who do not have it. The study found that the activities from the teaching music organizations in the crowded community affect youth, parents, volunteer teachers in organizations also people both inside and outside community. These develop the potential of youth to play music, gain the good attitude and social life skill. The process of organizations is mainly from the participation: planning, coordinating and solving the problem which give to community development. Furthermore, the means of sampling people in a positive impact attitude is at a high level about 4.46 and 4.43, support the qualitative data.

Keywords: Crowded Community, Social Impact, People's Music Organizations

กิตติกรรมประกาศ

ดัชนีนิพนธ์นี้ประกอบขึ้นด้วยการสนับสนุนจากหลายฝ่าย กระผมขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ผลักดันให้ดำเนินการจนสามารถสำเร็จลุล่วง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว คณาจารย์ เพื่อนสนิทมิตรสหาย น้องพี่ป้าน้าอาในชุมชนคลองเตย รวมถึงองค์กรที่ให้กระผมได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้

ขอขอบพระคุณครอบครัวจิตดวงเปรม และเลาประเสริฐสุขเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคุณแม่ลออ และคุณพ่อพึงเกียรติ จิตดวงเปรม ที่เป็นกำลังใจ และสนับสนุนทุนการศึกษาอย่างเป็นทางการจนทำให้ดัชนีนิพนธ์สำเร็จตามความคาดหวัง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ที่เปี่ยมเพาะความรู้ที่มีความหลากหลาย วิพากษ์งานดัชนีนิพนธ์ตลอดการเดินทางเป็นเวลา 6 ปี ณ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผศ.ดร.กาญจน์นภา พงศ์พนรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่ขัดเกลาทางความคิด และการนำเสนอ รวมถึงคณะกรรมการสอบดัชนีนิพนธ์ทุกท่าน ได้แก่ ผศ.ดร.ภาควงศ์ ทิพคุณ อ.ดร.ชิตชยางค์ ยมาภัย อ.ดร.โอณทัย นิติพน ผศ.ดร.รามสุร สิตลายัน และอ.ดร.ณัฐพล แสงอรุณ รวมถึงคณาจารย์จำนวนมากที่เปี่ยมเพาะองค์ความรู้ทางดนตรี และการทำดีเพื่อสังคมตั้งแต่วัยเยาว์

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ องค์กรสอนดนตรีในชุมชนคลองเตยทั้งสามแห่ง คลองเตยมิวสิกโปรแกรม มิวสิกแชร์ริง และโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล ที่เปิดโอกาสให้กระผมได้เรียนรู้อย่างป็นกันเอง และพี่น้องชาวชุมชนคลองเตยที่ช่วยเหลือในงานดัชนีนิพนธ์นี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นายพงษ์เทพ จิตดวงเปรม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
1.2 คำถามวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.6 ข้อยกเว้นของการวิจัย	5
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
1.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	6
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์และเปลี่ยนแปลงสังคม	8
2.1.1 ประโยชน์ของดนตรี	8
2.1.2 หลักการดำเนินกิจกรรมด้านดนตรี	14

2.1.3	กรณีศึกษาการใช้ดนตรีเพื่อประโยชน์ด้านสังคมในต่างประเทศ	18
2.1.4	กรณีศึกษาการใช้ดนตรีเพื่อประโยชน์ด้านสังคมในประเทศไทย	19
2.2	ทฤษฎี แนวคิด และหลักการทางสังคมที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	21
2.2.1	แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม	21
2.2.2	แนวคิดการมีส่วนร่วม	26
2.2.3	ทฤษฎีทุนทางสังคม	36
2.2.4	แนวคิดการพัฒนาชุมชนแออัด	45
2.2.5	แนวคิดการจัดการองค์กรทางสังคม	46
2.3	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	50
บทที่ 3	วิธีการวิจัย	55
3.1	การออกแบบวิธีวิจัย	55
3.2	พื้นที่วิจัย	56
3.3	กลุ่มเป้าหมาย	57
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล	58
3.5	เครื่องมือในการเก็บข้อมูล	61
3.6	การวิเคราะห์ข้อมูล	63
3.7	สรุปวิธีการวิจัย	67
บทที่ 4	องค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดจากกรณีศึกษาองค์กรในพื้นที่เขตคลองเตย	69
4.1	กรณีศึกษา: คลองเตยมิวสิกโปรแกรม (KTMP)	69
4.1.1	บริบทพื้นที่ชุมชนขององค์กร	69
4.1.2	ทัศนคติที่มีต่อพื้นที่ชุมชนแออัด	70
4.1.3	การจัดตั้งองค์กร และการดำเนินการ	73
4.1.4	ปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางในการพัฒนาองค์กร	77
4.1.5	ผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน	78
4.2	กรณีศึกษา: มิวสิค แชรริง (Music Sharing)	80

4.2.1 บริบทพื้นที่ขององค์กร	80
4.2.2 ทศนคติที่มีต่อพื้นที่ชุมชนแออัด	81
4.2.3 การจัดตั้งองค์กร และการดำเนินการ	83
4.2.4 ปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางในการพัฒนาองค์กร	89
4.2.5 ผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงจากกิจกรรมที่เกิดจากองค์กร	90
4.3 กรณีศึกษา: โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล (Immanuel Music School)	92
4.3.1 บริบทพื้นที่ขององค์กร	92
4.3.2 ทศนคติที่มีต่อพื้นที่ชุมชนแออัด	93
4.3.3 การจัดตั้งองค์กร และการดำเนินการ	95
4.3.4 ปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางในการพัฒนาองค์กร	101
4.3.5 ผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงจากกิจกรรมที่เกิดจากองค์กร	103
บทที่ 5 ปรากฏการณ์ และผลกระทบทางสังคม	106
5.1 ปรากฏการณ์ และแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัดก่อนการจัดตั้งองค์กร	106
5.2 การเปลี่ยนแปลงแนวคิดที่มีต่อชุมชนแออัดจากการดำเนินงานขององค์กร	113
5.3 ผลกระทบต่อชุมชนแออัด	117
บทที่ 6 ทศนคติและความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อองค์กรด้านดนตรี	123
6.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	123
6.2 ผลกระทบทางสังคมจากผู้รู้จักองค์กร	128
6.3 ความคิดเห็นที่มีต่อองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัดจากผู้รู้จักองค์กร	131
6.4 ระดับความพึงพอใจที่มีต่อองค์กรในชุมชนแออัดจากผู้รู้จักองค์กร	132
6.5 ความคาดหวังที่มีต่อองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัดจากผู้รู้จักองค์กร	133
6.6 การหาค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สันจากผู้รู้จักองค์กร	134
6.7 การประเมินผลกระทบทางสังคมของผู้ไม่รู้จักองค์กร	137
6.8 ความคิดเห็นหากมีองค์กรดนตรีในชุมชนแออัดของผู้ไม่รู้จักองค์กร	140

บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	142
7.1 สรุปผลการวิจัย	142
7.2 อภิปรายผลการวิจัย	143
7.2.1 การจัดการองค์การทางสังคม	143
7.2.2 หลักการสอนดนตรี	144
7.2.3 การมีส่วนร่วม	146
7.2.4 ผลกระทบทางสังคม และทุนทางสังคม	149
7.2.5 แบบแผน และการจัดการเพื่อก่อให้เกิดผลกระทบในทางที่ดี	151
7.3 ข้อเสนอแนะ	155
รายการอ้างอิง	157
ภาคผนวก	168
ภาคผนวก ก แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์	169
ภาคผนวก ข แบบสำรวจความคิดเห็นสำหรับบุคคลทั่วไป	173
ภาคผนวก ค แบบประเมินความสอดคล้องของแบบสำรวจสำหรับบุคคลทั่วไป โดยผู้เชี่ยวชาญ	181
ภาคผนวก ง รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบดัชนีความสอดคล้องเครื่องมือ	189
ภาคผนวก จ รูปภาพประกอบ	190
ประวัติผู้เขียน	193

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ตารางสรุปแผนการดำเนินการวิจัย	67
5.1 พื้นที่ ประชากร และจำนวนบ้านในชุมชน	109
5.3 ผลกระทบด้านเสียง	120
6.1 เพศ	123
6.2 อายุ	124
6.3 การศึกษา	124
6.4 อาชีพ	125
6.5 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	125
6.6 สถานภาพสมรส	126
6.7 จำนวนคนในครัวเรือน	126
6.8 รู้จักองค์กรด้านดนตรีมาก่อนหรือไม่	127
6.9 ระดับการมีส่วนร่วม (สำหรับผู้ที่รู้จักองค์กร)	127
6.10 ความถี่ในการมีส่วนร่วม (สำหรับผู้ที่รู้จักองค์กร)	128
6.11 ผลกระทบทางสังคมด้านบวกจากผู้รู้จักองค์กร	128
6.12 ผลกระทบทางสังคมด้านลบจากผู้รู้จักองค์กร	130
6.13 ความคิดเห็นจากผู้รู้จักองค์กร	131
6.14 ระดับความพึงพอใจจากผู้รู้จักองค์กร	132
6.15 ความคาดหวังจากผู้รู้จักองค์กร	133
6.16 การมีส่วนร่วมกับผลกระทบด้านบวก	135
6.17 การมีส่วนร่วมกับผลกระทบด้านลบ	136
6.18 ผลกระทบทางสังคมด้านบวกของผู้ไม่รู้จักองค์กร	137
6.19 ผลกระทบทางสังคมด้านลบของผู้ไม่รู้จักองค์กร	139
6.20 ความคิดเห็นของผู้ไม่รู้จักองค์กร	140
7.1 การจัดการที่ส่งผลกระทบในทางที่ดีสำหรับองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด	153

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 ที่ตั้งเขตคลองเตยในจังหวัดกรุงเทพมหานคร	55
3.2 เส้นค่าตัวเลขคณิตศาสตร์กำกับค่าผลกระทบจริงและค่าคะแนนน้ำหนักของเดช	62
4.1 พื้นที่วงกลมหมายเลขสอง ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่	70
4.2 การจัดการคลองเตยมีวิสิกโปรแกรมตามกรอบแนวคิด 7's ของแมคคินซี	77
4.3 พื้นที่วงกลมหมายเลขสี่สิบเจ็ด ชุมชนโรงหมู	81
4.4 มีวิสิกแชร์ริงในกรอบแนวคิด 7's ของแมคคินซี	88
4.5 พื้นที่วงกลมหมายเลขสี่สิบสาม ชุมชนร่วมใจสามัคคี	93
4.6 โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอลในกรอบแนวคิด 7's ของแมคคินซี	101
5.1 พื้นที่วงกลมชุมชนแออัดทั้งสามแห่ง	110
5.2 แผนภูมิแกงปลาแสดงปัญหาของชุมชนแออัดในเขตคลองเตยจากการสัมภาษณ์	112
7.1 แผนการพัฒนาชุมชนแออัดโดยองค์กรดนตรีในชุมชน	151

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ปัญหาของเด็กและเยาวชนในชุมชนแออัดซึ่งมีความเสี่ยงที่จะเติบโตมาในรูปแบบที่ขาดคุณภาพชีวิตที่ดีจนกระทั่งต้องเลือกทางที่ไม่เหมาะสมต่อสังคม และส่งผลกระทบในทางที่ไม่ดีต่อสังคมในภาพรวม รวมถึงเด็กและเยาวชนที่ไม่สามารถเข้าถึงคุณภาพการของดนตรีนั้น การเกิดขึ้นขององค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำดนตรีไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในหลากหลายพื้นที่ มีความมุ่งหวังที่จะช่วยแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในสังคม และอีกแง่มุมหนึ่งยังต้องการช่วยผู้ที่ไม่ได้เข้าถึงดนตรีให้ได้เข้าถึงดนตรีได้สะดวกขึ้นซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนไปพร้อมกัน

การสอนดนตรีเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ว่าจะเป็นการนำความรู้ด้านดนตรีไปใช้ประกอบอาชีพ หรือประยุกต์ใช้ความรู้ที่เกิดจากดนตรี เช่น การเสริมทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ทักษะด้านสังคม การทำงานอย่างมีส่วนร่วม ความอดทน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงสามารถใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการสร้างสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ดี หรือแม้กระทั่งการใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดและเข้าถึงผู้คนในสังคมเป็นการพัฒนาความสามารถทางสังคมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาตนเองในสังคมเพื่อเข้าถึงเสรีภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ (สุกรี เจริญสุข, 2559, น.51; ปอมปีเตอร์, 2556, น.64; Zen, 1999, p.18)

การประเมินผลกระทบทางสังคมขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดที่ใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาสังคมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาองค์กรเพื่อให้ทราบถึงปรัชญา แนวคิด วิธีการเรียนการสอน การบริหารจัดการเพื่อศึกษาแนวทาง และปัญหาขององค์กรโดยใช้กรอบแนวคิดของแมคคินซี นำไปสู่การจัดการองค์กรทางสังคมเพื่อใช้ดนตรีในการพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสม และเสนอแนะแนวทางเพื่อให้การเรียนการสอนด้านดนตรีได้ถูกนำไปสู่ผู้คนที่ไม่มีโอกาสได้มีโอกาสเพิ่มสูงขึ้นไม่ว่าจะเป็นในเชิงนโยบายสาธารณะหรือนโยบายเชิงสถาบันในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม (เศกสิน ศรีวัฒนกุลกิจ, 2551; รงค์ บุญสวยขวัญ, 2557)

แต่กระนั้นการจัดการองค์กรทางสังคมเหล่านี้ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการค่อนข้างสูง ทำให้องค์กรเหล่านี้ไม่สามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืนในแบบกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่มีเงินหมุนเวียนภายในองค์กรอย่างการทำเกษตรกรรม ปศุสัตว์ และส่งเสริมโภชนาการดังตัวอย่างของบริษัทโยเกิร์ตดานอนที่ร่วมมือกับธนาคารกสิกรไทยของโมฮัมหมัด

ยูนุสที่ปล่อยสินเชื่อสำหรับคนจน ในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน สามารถทำให้เกิดกิจการเพื่อสังคมที่มีเงินหมุนเวียนด้วยตนเอง โดยวิธีการรับซื้อวัตถุดิบของชุมชนที่ขายในราคาถูก และผลิอาหารกลับไปขายในราคาเหมาะสมที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ (Dowla, 2006; สฤณี อาชวานันทกุล, 2550)

ประเด็นดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินกิจกรรมบางประการที่ต้องอาศัยผู้อุปถัมภ์หรือผู้สนับสนุน ซึ่งในบางครั้งจำเป็นต้องดำเนินการตามนโยบายของผู้อุปถัมภ์หรือผู้สนับสนุน เป็นต้น รวมถึงปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางด้านดนตรีเนื่องจากส่วนใหญ่จะมาในรูปแบบอาสาสมัคร และปัญหาการมีหลักสูตรดนตรีที่เป็นรูปธรรม หรือปัญหาความไม่มั่นคงขององค์กร อาจก่อให้เกิดการสร้างผลกระทบต่องานสังคมในทางตรงกันข้าม ซึ่งทำให้มุมมองการใช้ประโยชน์ของดนตรีอาจส่งผลในแง่ลบจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีให้กับเด็กและเยาวชน ดังนั้นการดำเนินการประเมินผลกระทบทางสังคมและการประเมินการจัดการองค์กรทางสังคมสำหรับองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดจะสามารถแสดงถึงสิ่งที่องค์กรเหล่านี้ได้สร้างผลกระทบทางสังคมแก่สังคมทั้งในแง่บวกและแง่ลบ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการปรับปรุงแก้ไข หรือเป็นตัวอย่างให้กับองค์กรด้านดนตรีในชุมชนในหลายพื้นที่

การศึกษาวិจัยการนำประโยชน์ในการเรียนดนตรีไปใช้เพื่อสร้างผลกระทบแก่สังคมที่กล่าวไปข้างต้น นำไปสู่การศึกษาขององค์กรที่ทำประโยชน์ในด้านนี้อย่างเป็นประจำซึ่งจะทำให้เห็นการใช้ประโยชน์ของดนตรีที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรมในชุมชนแออัด โดยมุ่งเน้นในด้านการศึกษาก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคม รวมถึงประเด็นด้านปรัชญา และแนวทางขององค์กรที่จำเป็นจะต้องดำรงองค์กรอยู่ในระยะหนึ่งเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงบางอย่างให้กับเยาวชนและส่งต่อให้กับเยาวชนเหล่านี้ได้ทำหน้าที่ในชุมชนของพวกเขาต่อไปในอนาคตซึ่งมีความจำเป็นต้องดำเนินการที่เหมาะสมต่อบริบททางสังคมในระยะยาว

งานวิจัยเรื่องนี้ได้มุ่งเน้นให้เห็นปัญหาชุมชนแออัดที่มีผลกระทบสืบเนื่องในระยะยาวผนวกกับความพยายามที่จะใช้ดนตรีในการเปลี่ยนแปลงสังคมขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด ดังนั้น การศึกษาขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดจึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจว่า องค์กรเหล่านี้ได้สร้างผลกระทบทางสังคมต่อชุมชนแออัดที่มีความซับซ้อนของปัญหาอย่างไร และนำไปสู่การวิเคราะห์ดนตรีว่ามีประโยชน์ต่อสังคมจริงหรือไม่ตามที่กล่าวถึงทางทฤษฎี และในกรณีที่มีประโยชน์จริงรวมถึงสร้างผลกระทบต่องานสังคมได้ในแง่บวกจะดำเนินการอย่างไรให้สามารถดำรงไว้ซึ่งองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดในระยะยาวซึ่งนำไปสู่คำถามวิจัย ดังต่อไปนี้

1.2 คำถามวิจัย

1. องค์กรที่มีการใช้ดนตรีในการเปลี่ยนแปลงสังคมมีปรัชญา และวิธีการอย่างไรในการนำดนตรีเข้าไปสร้างผลกระทบทางสังคม
2. การดำเนินการขององค์กรส่งผลกระทบต่อชุมชนแออัดอย่างไร ทั้งในระหว่างและหลังการดำเนินการ
3. ปรัชญา และการบริหารจัดการองค์กรมีความเหมาะสมต่อบริบทชุมชนแออัดหรือไม่อย่างไร
4. องค์กรเหล่านี้สามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้ในรูปแบบใด และส่งผลกระทบอย่างไรในระยะยาว

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากคำถามวิจัยนำไปสู่การตั้งวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อตอบคำถาม ดังนี้

1. วิเคราะห์ปรัชญาและการบริหารจัดการขององค์กรที่ใช้ดนตรีในการพัฒนาศักยภาพเยาวชน และการสร้างผลกระทบทางสังคม
2. วิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด
3. เสนอแนะรูปแบบขององค์กรดนตรีที่เหมาะสมต่อบริบทชุมชนแออัด

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การศึกษากรณีศึกษาขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในหลากหลายมิติระหว่างองค์กร ชุมชน และเยาวชน ทั้งทางด้านสังคม ชุมชน วิถีชีวิต และการใช้แนวความคิดดนตรีนำไปสู่การส่งเสริมองค์ความรู้ในการพัฒนาดนตรีเพื่อสังคม
2. ได้องค์ความรู้ด้านการจัดการองค์กรดนตรีเพื่อสังคมเพื่อนำไปสู่การจัดการองค์กรที่เหมาะสมต่อชุมชนและสังคมอย่างเป็นระบบ รวมถึงมีการประเมินผลกระทบทางสังคมทั้งในระดับชุมชน และระดับประเทศ
3. ได้ข้อเสนอแนะที่สามารถนำการเรียนการสอนด้านดนตรีไปใช้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคม และพัฒนาศักยภาพทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชนในชุมชน
4. ได้แนวทางในการใช้องค์กรด้านดนตรีเพื่อประกอบแผนพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม นำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมอื่น

5. ได้แนวคิดที่สามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนากิจการเพื่อสังคมทางด้านดนตรี และสามารถดำรงองค์กรได้ในระยะยาว

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

1. พื้นที่ที่องค์กรสอนดนตรีที่ดำรงอยู่ และผู้วิจัยเลือกศึกษาโดยใช้การสัมภาษณ์และแบบสอบถามได้เลือกเฉพาะชุมชนคลองเตย เนื่องจากเป็นพื้นที่ชุมชนแออัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดอยู่ใจกลางกรุงเทพมหานคร และมีกิจกรรมการสอนดนตรีอย่างต่อเนื่อง
2. พื้นที่ชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครอื่น ที่มีองค์กรอาสาสมัครสอนดนตรีจะนำไปใช้ในการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารนำมาประกอบเป็นข้อมูลในการทบทวนวรรณกรรม

1.5.2 ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาการใช้ดนตรีในการสร้างความเปลี่ยนแปลงขององค์กรทั้งทางภาครัฐ และเอกชน แต่จะเฉพาะเจาะจงไปที่กลุ่มอาสาสมัครเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากแสดงให้เห็นพลังภาคประชาชนที่ใช้วิชาดนตรีเป็นเครื่องมือในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เสริมสร้างแนวคิดของคนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มสอนดนตรี ดังนี้

1. โรงเรียน Immanuel Orchestra เป็นวงดนตรีคลาสสิกที่มีการเรียนการสอนดนตรีมาระยะเวลา 17 ปี มีศิษย์เก่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้านดนตรีจากมหาวิทยาลัย และกลับมาทำงานสอนดนตรีให้กับรุ่นน้อง
2. โครงการ Playing for change โครงการระหว่างประเทศที่มอบทุนให้อาสาสมัครในพื้นที่สอนดนตรีในชุมชนคลองเตยที่ดำเนินมาเป็นระยะเวลากว่า 5 ปี
3. โครงการ Music sharing กลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานกิจกรรมการสอนดนตรีในชุมชนซึ่งมีการขยายเครือข่ายออกไปทั่วประเทศดำเนินมาเป็นระยะเวลากว่า 6 ปี

1.5.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการใช้ดนตรีในการพัฒนาชุมชนแออัดในด้านสังคม โดยมีมุมมองแนวคิดในด้านประโยชน์ของดนตรีต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม และทุนทางสังคม ในการสร้างผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาเป็นกรอบความคิดหลักเพื่อตอบคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย

1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้จะพบข้อจำกัดของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีมุมมองของตนเองแตกต่างกัน ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ให้ข้อมูล
2. ข้อมูลองค์กรด้านดนตรีเพื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเก็บข้อมูลองค์กรด้านดนตรีในงานวิจัยเรื่องนี้อยู่ในระหว่างปีพุทธศักราช 2561-2562 เท่านั้น

1.7 นิยามศัพท์

ดนตรี หมายถึง เสียงที่ถูกจัดการขึ้นมาโดยใช้องค์ประกอบดนตรี เช่น ทำนอง จังหวะ การประสานเสียง เป็นต้น

กิจกรรมด้านดนตรี หมายถึง กิจกรรมตั้งแต่การเรียนการสอนด้านดนตรี การชมคอนเสิร์ต การจัดเทศกาลดนตรี และการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านดนตรี

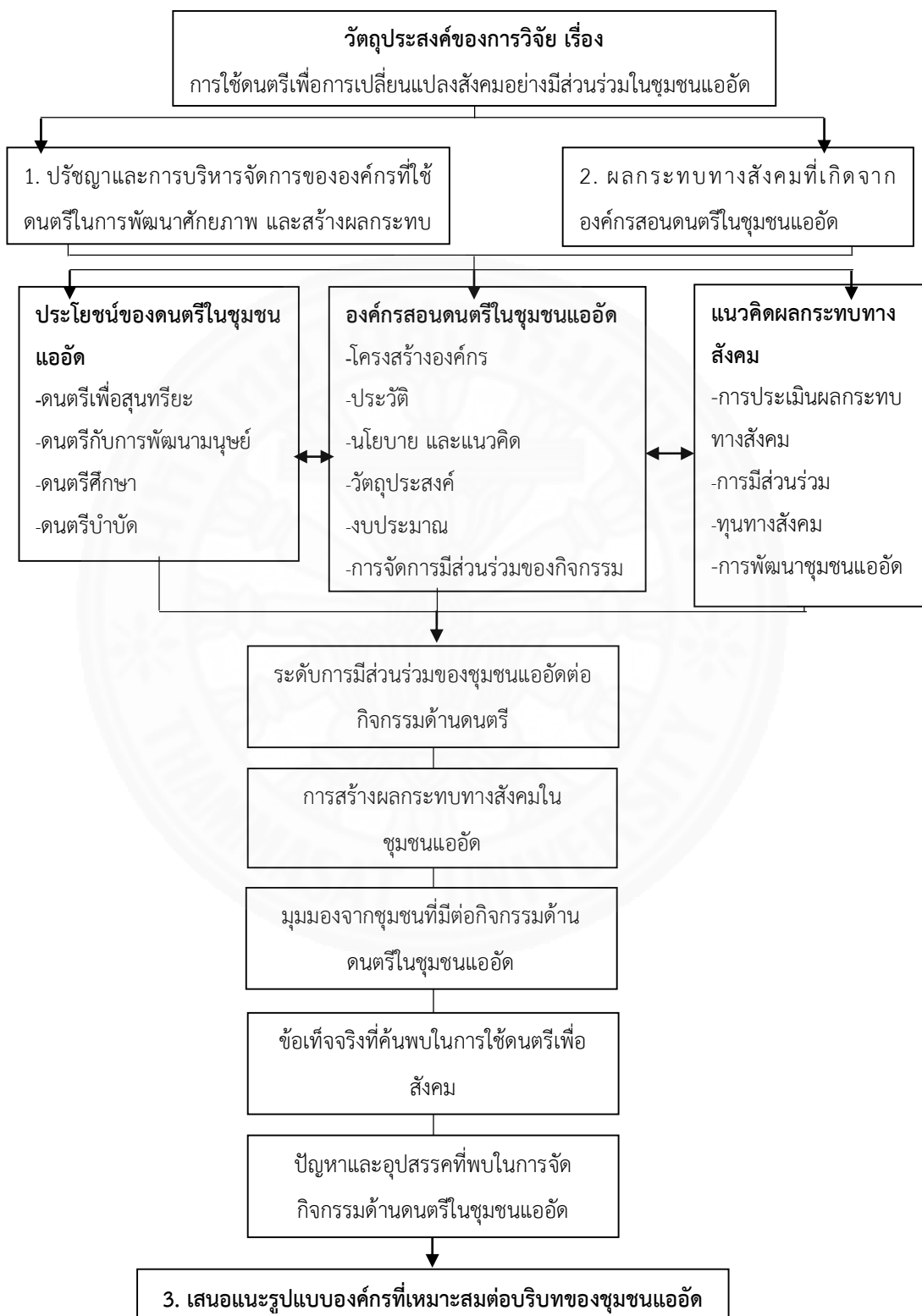
ผลกระทบทางสังคม หมายถึง ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากแหล่งกำเนิดผลกระทบทางสังคมที่เป็นต้นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในแง่บวกและแง่ลบ

การประเมินผลกระทบทางสังคม หมายถึง การประเมินเพื่อคาดการณ์หรือเพื่อบรรเทาผลกระทบทางสังคมในแง่ลบทั้งก่อนที่จะเริ่มโครงการ ระหว่างที่ดำเนินโครงการ หรือหลังจากเสร็จสิ้นจากทุกภาคส่วน

ชุมชนแออัด หมายถึง ชุมชนที่มีขนาดมากกว่า 15 หลังคาเรือนต่อไร่ขึ้นไป โดยขยายจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วจากการย้ายถิ่นฐาน และการมีบุตรหลาน ก่อให้เกิดความแออัดในชุมชน มีสภาพบ้านเรือนทรุดโทรม สิ่งแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการอยู่อาศัย

องค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด หมายถึง กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเพื่อสอนดนตรีให้กับเยาวชนในพื้นที่ชุมชนแออัดที่ได้รับผลกระทบจากความเป็นเมืองโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ซึ่งในงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นไปที่องค์กรภาคประชาชนที่จัดตั้งเป็นทางการ และไม่ใช่องค์กร (อาสาสมัคร)

1.8 กรอบความคิด (conceptual framework)

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมเป็นการค้นคว้าหาความรู้เพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐาน และก่อให้เกิดแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยศึกษาจากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยดนตรีกับการพัฒนาสังคมอย่างมีส่วนร่วม

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมในด้านประโยชน์ของดนตรีที่ถูกนำไปใช้ในบริบทที่หลากหลายในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของดนตรีที่มีมากกว่าความบันเทิง และนำเสนอตัวอย่างองค์กรที่ลงมือกระทำการในพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างกันโดยสังเขป และในอันดับถัดมาเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่มุ่งเน้นไปที่ทฤษฎีทางสังคมที่ผลักดันสังคมให้มีการตระหนักรู้จนกระทั่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปประกอบการตอบคำถามวิจัย และวิเคราะห์ผลให้เห็นความสำคัญ และปัญหาของการใช้กิจกรรมด้านดนตรีในสังคมเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงบางอย่างให้กับคนในพื้นที่ รวมไปถึงสภาพการดำรงอยู่ขององค์กรในสังคมเหล่านั้น โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์และเปลี่ยนแปลงสังคม

2.1.1 ประโยชน์ของดนตรี

2.1.2 ตัวอย่างหลักการดำเนินกิจกรรมด้านดนตรี

2.1.3 กรณีศึกษาการใช้ดนตรีเพื่อประโยชน์ด้านสังคมในต่างประเทศ

2.1.4 กรณีศึกษาการใช้ดนตรีเพื่อประโยชน์ด้านสังคมในประเทศไทย

2.2 ทฤษฎี แนวคิด และหลักการทางสังคมที่สามารถเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.2.1 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment)

2.2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation Theory)

2.2.2 ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory)

2.2.3 แนวคิดการพัฒนาชุมชนแออัด (Crowded Community Development)

2.2.4 แนวคิดการจัดการองค์กรทางสังคม

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์และสร้างผลกระทบต่อสังคม

ดนตรีเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่ในสังคม และเป็นการสื่อสารทางอารมณ์ โดยผู้รับ หรือผู้ฟังดนตรี ได้รับสื่อทางดนตรีก็จะเกิดกระบวนการตระหนัก และรับรู้ เกิดความเข้าใจดนตรี และเกิดการกระตุ้นความรู้สึกจากดนตรีทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เคยสัมผัสมา (Elliot, 1995; Turino, 2008, p.1) ดังนั้นดนตรีเปรียบเสมือนผู้เบิกทางของสังคม และยังสามารถต่อยอดจินตนาการล้ำหน้าไปมากกว่าที่สังคมเป็นอยู่ เช่น การแสดงออกทางดนตรีในเชิงท้าทายรูปแบบเดิม สร้างสรรค์รูปแบบใหม่ เป็นเสียงสะท้อนของการปฏิบัติ และท้าทายต่ออำนาจในสังคม และค่านิยมของคนในยุคสมัย (สุชาติ แสงทอง, 2547, น.64) จนกล่าวได้ว่าดนตรีเป็นมากกว่าวัตถุแห่งการศึกษา หากแต่เป็นหนทางในการรับรู้ เครื่องมือของการเรียนรู้และทำความเข้าใจโลก และสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์คืนแก่มนุษย์ในสังคมได้

2.1.1 ประโยชน์ของดนตรี

ประโยชน์ของดนตรีมีหลากหลายประการ ทำให้มนุษย์สามารถใช้ดนตรีในหลายรูปแบบแตกต่างกัน ในการวิจัยชิ้นนี้จึงนำเสนอเฉพาะประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1.1.1 ประโยชน์ด้านการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นบ่อเกิดแห่งการค้นพบนวัตกรรมใหม่ซึ่งไม่ได้หมายถึงความคิดสร้างสรรค์ที่มาจากสมองของผู้คิดเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานทางสังคมที่ถูกหยิบยกมาเปรียบเทียบกับแนวคิดเหล่านั้น จนในที่สุดสามารถสร้างผลกระทบทางสังคมและความคิดของปัจเจกบุคคล ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์กับความคิดของปัจเจกบุคคลและบริบททางสังคมวัฒนธรรม (Csikszentmihalyi, 2013, p.23)

ความคิดสร้างสรรค์ทางดนตรีเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ที่สร้างขอบเขตพื้นที่ให้องค์ความรู้ด้านดนตรี องค์กรความรู้ด้านดนตรีได้ทำหน้าที่สร้างสรรค์ (Construct) รื้อสร้าง (Deconstruct) และนำกลับมาสร้างใหม่ (Reconstruct) ทำให้ความคิดสร้างสรรค์ถูกผลิตออกมาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การแสดงดนตรี การประพันธ์เพลง เป็นต้น ซึ่งในขณะเดียวกันยังสะท้อนมิติทางความคิด อารมณ์ความรู้สึก และวิวัฒนาการทางสังคมของคนในยุคสมัย เช่น การแสดงบทเพลงของโมสาร์ทโดยการตีความของผู้แสดงในปัจจุบันสร้างความแตกต่างจากวิธีการบรรเลงแบบโมสาร์ทตามประวัติศาสตร์ หรือการประพันธ์เพลงที่เกิดจากการใช้แนวคิดจากประสบการณ์ของตนในทางทฤษฎีดนตรีและประสบการณ์ชีวิตเข้ามาผนวกรวมเป็นบทเพลงใหม่ เป็นต้น ความคิดสร้างสรรค์ทางดนตรีจึงผลิตซ้ำและพัฒนาองค์ความรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในบริบทพื้นที่ทาง

สังคมดนตรีเช่นเดียวกับการคิดสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์หรือความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์เครื่องจักรกล (Csikzentmihalyi, 2013, p.30)

นอกจากการที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ที่จะค้นพบสิ่งใหม่ด้วยตนเอง และมีความสุขกับการค้นพบสิ่งใหม่เหล่านั้นอยู่เสมอตั้งแต่วัยเยาว์ ทำให้แสดงออกอย่างตรงไปตรงมาผ่านการเคลื่อนไหวร่างกาย การวาดรูป การเคาะของใช้หรือเครื่องดนตรี และการพูด เป็นต้น ดนตรีจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการของตน เช่นเดียวกับศิลปะแขนงอื่น รวมถึงเปิดโอกาสให้เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการฝึกฝน การบรรเลงดนตรีร่วมกันก่อให้เกิดการฟังผู้อื่นมากขึ้น นำไปสู่การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการสร้างเพลงของตนเอง ผ่านการทำดนตรีปฏิภาณ (Improvisation) ที่จำเป็นต้องเรียนรู้จากคนรอบข้างจนสามารถสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง ก่อให้เกิดทักษะและความท้าทายรวมถึงการตระหนักรู้ถึงสิ่งที่กระทำ สร้างสมาธิเพื่อป้องกันการผิดพลาดในขณะเดียวกันก็ยอมรับความผิดพลาดของตนเองและผู้อื่น เข้าใจตนเองและยอมรับผู้อื่นไปพร้อมกันซึ่งการกระทำดังกล่าวแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านกิจกรรมด้านดนตรี (Griffiths, 2010, p.1)

2.1.1.1 ประโยชน์ทางการศึกษา

ดนตรีเหมือนกับศิลปะแขนงอื่นซึ่งมีการถ่ายทอดผ่านบุคคลมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จึงเกิดการส่งต่อความรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เราสามารถศึกษาประวัติศาสตร์ของคนในวัฒนธรรมในอดีตผ่านการตีความจากศิลปะ และดนตรีที่ได้รับการสืบทอด และยังคงเหลือสู่คนรุ่นปัจจุบัน นอกจากนี้ดนตรี และศิลปะทำให้มนุษย์ได้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรีตามแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งจากวัสดุที่มีอยู่ หรือการเกิดการผลิตสิ่งใหม่อยู่ตลอดเวลา ก่อให้เกิดแนวคิดและวัฒนธรรมใหม่ กล่าวได้ว่าดนตรีช่วยในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และยังสามารถสืบสานองค์ความรู้เดิมไปพร้อมกันได้อย่างแนบเนียน ในทางการศึกษา ดนตรีจึงช่วยให้ผู้ที่ศึกษาได้เรียนรู้อดีต ทำงานกับปัจจุบัน และสร้างอนาคตร่วมกัน (Renshaw, 2003; Gregory, 2005)

อนรรฆ จรรย์ยานนท์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงหลักการอีธอส (Music and the doctrine of ethos) คือ หลักการที่ถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนดนตรี ซึ่งเชื่อว่าดนตรีสามารถมีพลังส่งผลกระทบต่อบุคลิกและพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ โดยณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2555) กล่าวถึงความสำคัญของดนตรีอยู่ที่การสร้างและพัฒนาทั้งผู้ฟัง ผู้แสดง ครูดนตรี และนักวิชาการทางดนตรีศึกษา เพื่อให้ดนตรีที่มีอยู่ในสังคมเป็นวัฒนธรรมที่น่าภาคภูมิใจของสังคม ช่วยให้ผู้เรียนซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในฐานะผู้ฟังรู้จักและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดนตรี ช่วยให้ผู้เรียนในฐานะของผู้แสดงมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถซาบซึ้งในดนตรีได้อย่างแท้จริง ตามบทบาทและฐานะของตน สามารถพัฒนาความสามารถของตนต่อไปได้อย่างไม่มีขอบเขต และที่สำคัญคือ การสร้างครูดนตรีที่มีคุณภาพในการสอนผู้เรียนให้มีความรู้ความ

เข้าใจ และความซาบซึ้งในดนตรีอย่างแท้จริง ตามบทบาทและฐานะของตน มีทักษะการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ความสามารถในฝีมือของตนได้อย่างไร้ข้อจำกัด

ในส่วนของเรนชอว์ (Renshaw, 2003) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ศิลปะดนตรีที่ตอบสนองบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งการศึกษาดนตรีปกติจะก่อให้เกิดความรู้ และเชี่ยวชาญเฉพาะทางของตน แต่ปัจจุบันการศึกษาได้มีกระบวนการทำงานเชื่อมต่อกับศาสตร์แขนงอื่น เพื่อตอบสนองความต้องการต่อสังคมมากขึ้น เช่น วิทยาลัยดนตรีในประเทศอังกฤษ นอกจากจะสร้างนักดนตรีที่มีฝีมือเป็นเลิศเพียงอย่างเดียวแล้ว ยังมีการสร้างผู้ฟัง โดยการทำกิจกรรมสร้างสรรค์กับชุมชน และเยาวชน ก่อให้เกิดการแบ่งปันประสบการณ์ ความคิด อารมณ์ความรู้สึก และทัศนคติในมุมมองที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียน และทีมงานได้พบกับเสียงสะท้อนจากสังคม ก่อให้เกิดความเข้าใจการทำงาน และการเรียนที่จะส่งผลต่อการใช้ชีวิตในสังคมต่อไป

2.1.1.2 ประโยชน์ทางสุนทรียศาสตร์

ในทางดนตรีศึกษา มีข้อถกเถียงเพื่อสร้างคุณค่าให้วิชาดนตรีมากขึ้นจากการคิดแบบใช้ประโยชน์จากดนตรีเพียงผิวเผิน (Utilitarian) มาเป็นหนึ่งในวิชาที่มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) ทำให้วิชาดนตรีมีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ เนื่องจากสามารถเสริมสร้างสติปัญญาในรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการคิดทางสุนทรียศาสตร์และนำไปสู่การใช้ชีวิตในสังคมร่วมกันอย่างมีความสุข (ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์, 2544; Gardner, 1983)

การประกอบสร้างเสียงดนตรีซึ่งเป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่สลับซับซ้อนโดยมนุษย์ได้ถ่ายทอดความรู้สึกที่ไม่สามารถกล่าวออกมาเป็นคำพูดเพียงอย่างเดียวโดยใช้การจัดการเสียงทำให้การฟังดนตรีเป็นการฟังเพื่อให้เห็นความงามของเสียงที่มนุษย์จัดการขึ้นเลียนเสียงธรรมชาติ เชิญชวนให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดประสบการณ์สุนทรีย์ (สุชาติ สุทธิ, 2544) ซึ่งมีความแตกต่างกันตามบริบทแวดล้อมและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล โดยเรเมอร์ (Reimer, 1989) ได้ยกตัวอย่างว่าถ้าคุณแต่งงานไปฟังดนตรีเลือกที่นั่งหลังสุดในหอแสดงดนตรีและจับมือกันจะไม่ได้สนใจดนตรีที่กำลังบรรเลง ประสบการณ์สุนทรีย์จะไม่เกิด ขณะเดียวกันครูดนตรีที่ไปฟังดนตรีและซาบซึ้งกับทำนองที่เคลื่อนไหวสอดประสานกันอย่างพร้อมเพรียงจึงเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์สุนทรีย์จากการบรรเลงของวงดนตรี หากกล่าวถึงสุนทรีย์ คานท์ (Kant) นักปรัชญาในศตวรรษที่ 18 ได้กล่าวว่า สุนทรีย์ที่เข้ามากระทบและส่งผลต่อการรับรู้ และตัดสินใจนั้น เกิดจากตัวผู้รับรู้นั้นเองไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆ ที่เป็นสากลซึ่งผู้ที่รับรู้รู้นั้นอาจจะมีประสบการณ์จากบริบททางสังคม วัฒนธรรมรอบตัว แต่กระนั้นก็เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล เนื่องจากแต่ละคนมีอิสระทางความคิด และมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางครอบครัว การศึกษาในโรงเรียนมีส่วนต่อความซาบซึ้งทางดนตรี และปลูกจิตสำนึกในตัวบุคคลไปโดยปริยาย (Boudieu, 1984)

การถกเถียง และเสนอแนวคิดที่แตกต่างในการตัดสินสุนทรียภาพเกี่ยวกับการใช้บริบทรอบด้านเพื่อตัดสินความงามทางดนตรี เช่น สิ่งเหนือธรรมชาติ ภาพจิตรกรรม นิทาน ปริมาตร เป็นต้น ทำให้เกิดข้อถกเถียงระหว่างแนวคิดดนตรีบริสุทธิ์ (Absolute music) ที่ไม่ได้มีการเจือปนด้วยบริบทใดและดนตรีพรรณนา (Program music) ที่นำเสนอบริบทนอกเหนือจากดนตรี เป็นเหตุให้มีการแบ่งชนชั้นทางดนตรี และคุณค่าทางดนตรีที่ต่างกัน จนกระทั่งสามารถสรุปได้ว่า แท้จริงถึงแม้จะเป็นดนตรีบริสุทธิ์แต่ยังมีแนวคิดที่นำบริบทรอบข้างมาใช้เพื่ออธิบายทางภาษาให้ชัดเจนขึ้น (The Harvard Dictionary of Music, 2003)

แนวคิดดนตรีได้เดินทางมาถึงยุคที่คำนึงถึงความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นดนตรีของชนกลุ่มน้อยหรือนดนตรีคลาสสิกที่เป็นวัฒนธรรมข้ามชาติ เนื่องจากการจัดการเสียงที่สวยงามอย่างเป็นระบบจึงเกิดเป็นดนตรีที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์เพื่อที่จะปลดปล่อยตัวตน และอารมณ์ของตนเอง และเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกวัฒนธรรมกระทำ ก่อให้เกิดความแตกต่างทางดนตรี และมีวัฒนธรรมความชอบที่แตกต่างกันจากประสบการณ์ที่เคยสัมผัส และเมื่อได้ฟังเพลงจึงเกิดความซาบซึ้ง ตราตรึงใจ และให้คุณค่ากับบทเพลงหรือที่เรียกว่าเกิดสุนทรียภาพที่แตกต่างกัน (Reimer, 1989)

2.1.1.3 ประโยชน์ด้านการพัฒนาศักยภาพมนุษย์

การพัฒนาศักยภาพมนุษย์เกี่ยวข้องกับระบบประสาทและสมอง (neuroscience) ซึ่งการเล่นดนตรี และฟังดนตรีสามารถไปกระตุ้นสมองให้เกิดการทำงานทั้งด้านซ้ายและขวา ดังนั้นการฟังดนตรี หรือเล่นดนตรีตั้งแต่เยาว์วัย ทำให้สมองจัดระเบียบการทำงานและสามารถพัฒนาความฉลาดของสมองทั้ง 6 ด้าน ดังที่ แพงส์ ชินพงส์ (2549) ได้กล่าวถึงดนตรีว่าเป็นเครื่องมือที่สามารถพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านความฉลาดของสมองได้ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

(1) IQ (Intelligence Quotient)

ระดับความฉลาดทางสติปัญญาที่ทำให้เกิดการจำด้านภาษา และคิดวิเคราะห์อย่างมีตรรกะ และเหตุผล ซึ่งการเล่นดนตรีทำให้ต้องคำนวณจังหวะซึ่งเป็นหลักคณิตศาสตร์ และต้องจำลักษณะของโน้ต และคำศัพท์

(2) EQ (Emotional Quotient)

ระดับความฉลาดในการควบคุมอารมณ์ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และการมองโลกในแง่ดี ซึ่งการฟังบทเพลงในแต่ละบทเพลงจะกระตุ้นอารมณ์ของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี การเลือกบทเพลงที่เหมาะสมกับวัย และอารมณ์จึงช่วยให้สามารถรับรู้อารมณ์ของตนเอง และทำให้เรียนรู้วิธีควบคุมอารมณ์โดยใช้บทเพลงได้

(3) MQ (Moral Quotient)

ความฉลาดด้านจริยธรรมและศีลธรรม เช่น การมีน้ำใจ มีเมตตา มีความรัก และปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยจิตใจที่ดี เป็นต้น ซึ่งการเล่นดนตรีร่วมกัน ทำให้ต้องมีการพูดคุยกันอย่างซื่อตรง เพื่อให้บทเพลงที่บรรเลงร่วมกันออกมาดีที่สุด ทำให้เกิดการแบ่งปันและมิตรภาพที่ดี

(4) AQ (Adversity Quotient)

ระดับความฉลาดในการเผชิญปัญหา การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและความเพียรพยายามให้สำเร็จด้วยตนเอง ซึ่งการเล่นเครื่องดนตรี หรือการร้องเพลงให้ถูกต้อง และไพเราะ ต้องพบกับอุปสรรคในการซ้อมดนตรีที่จะต้องแก้ไขด้วยตนเองก่อน จนกระทั่งสามารถบรรเลงบทเพลงได้จนจบ

(5) SQ (Spiritual Quotient)

ปัญญาทางด้านจิตวิญญาณกล่าวคือการเป็นคนที่มีสมาธิและมีจิตใจสงบ เยือกเย็น มีความเมตตา กรุณา ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่รังแกสัตว์ และไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเสียงดนตรีที่ดีทำให้เกิดสมาธิทำให้เราต้องตั้งใจฟัง และบางครั้งมิได้เกิดจากมนุษย์เพียงอย่างเดียว สภาวะธรรมชาติ ก่อให้เกิดเสียงดนตรีที่ผ่อนคลายอารมณ์เช่นกัน กระตุ้นให้เยาวชนเกิดความรักษ์ป่า

(6) PQ (Play Quotient)

ความฉลาดที่เกิดจากการเล่นและการริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยตนเอง เนื่องจากดนตรีก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการผ่านการสร้างเสียงที่มีลักษณะใหม่ การแต่งบทเพลงใหม่ หรือการเปลี่ยนเสียงธรรมชาติ เป็นต้น ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ขึ้น

สุกรี เจริญสุข (2548) กล่าวว่า การพัฒนาของมนุษย์เริ่มแรกสุดตั้งแต่คุณแม่ตั้งครรภ์ สามารถเริ่มจากสัมผัสด้านการฟังซึ่งเกิดขึ้นก่อนที่จะสามารถใช้ประสาทด้านอื่น ทำให้เด็กสามารถพัฒนาการการฟังจากคลื่นเสียงที่เหมาะสม ซึ่งไปกระตุ้นประสาทและสมองให้มีการพัฒนาก่อให้เกิดการรับรู้ การจำแนก การจัดระเบียบ การเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอกร่างกาย ทำให้เด็กมีความละเอียดปราณีตมากขึ้น วิชาดนตรีจึงเป็นวิชาของนักปราชญ์ และสามารถพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ได้อย่างเต็มที่ตั้งแต่แรกเกิด สามารถเสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็งจากการที่ได้มีกิจกรรมร่วมกับลูก และเห็นการพัฒนาการในความสามารถ และร่วมกันสร้างแรงจูงใจกับครู ผู้ปกครอง และเด็กที่เรียนดนตรี

ในขณะเดียวกันจร สำอางค์ (2553) กล่าวถึงการใช้ดนตรีในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ว่าการเล่นดนตรีทำให้สมองทั้งสองซีกทำงานประสานกัน เนื่องจากการใช้เครื่องสแกน fMRI (Functional Magnetic Resource Imaging) ทำให้เราสามารถเห็นการทำงานของสมองในการทำกิจกรรมต่างๆ ในด้านดนตรีสมองซีกขวาจะทำงานเมื่อเราฟังดนตรีที่มีความถี่สูงต่ำ หรือการเล่นดนตรีผ่านการจำบทเพลง ในขณะที่การสมองซีกซ้ายจะทำงานเมื่อได้อ่านสัญลักษณ์ทางด้านดนตรี

ทำให้เกิดการแปลรหัส จัดระเบียบชุดข้อมูล ซึ่งเป็นทักษะของสมองในด้านการคิด วิเคราะห์ เมื่อทำงานประสานกันทำให้สมองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งจะรับข้อมูล วิเคราะห์ และประมวลผล ทำให้เด็กมีพัฒนาการที่รวดเร็ว เสริมสร้างสมาธิ และสุนทรียภาพนำไปสู่การตัดสินใจ จริยธรรมที่ดีต่อไป

2.1.1.4 ประโยชน์ทางการแพทย์

ในชีวิตประจำวันมนุษย์ใช้ดนตรีเพื่อเป็นเครื่องมือในการผ่อนคลายจิตใจ และถ่ายทอดความรู้สึกของตนเอง นอกจากนี้ทางการแพทย์ยังใช้ประโยชน์ของดนตรีในด้านนี้มาเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยบรรเทา และเยียวยาให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น สามารถกระตุ้นความทรงจำของมนุษย์ และส่งเสริมในการบรรเทา และบำบัดผู้ป่วย ดังที่สุรัตน์ ต้นประเวช (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงผลวิจัยเกี่ยวกับโรคอัลไซเมอร์พบว่าถึงแม้ระบบความทรงจำ หรือการใช้ภาษาจะผิดปกติ แต่ความทรงจำด้านดนตรียังคงอยู่ โดยกล่าวถึงที่มวิจัยจากมหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งพบว่า ในระหว่างการสนทนากับผู้ป่วยที่เป็นโรคอัลไซเมอร์ หากมีการเปิดเพลงคลอเบาๆ จะมีผลทำให้ความจำของผู้ป่วยดีขึ้นซึ่งพิสูจน์ให้เห็นว่าเสียงดนตรีที่ผ่านเข้าไปยังสมองมีผลช่วยในการจัดเรียงระบบการทำงานของเซลล์สมองให้สามารถที่จะจดจำสิ่งใหม่ได้มากขึ้น กระบวนการนี้จึงถูกนำมาใช้บำบัดผู้ป่วยโรคอัลไซเมอร์เพื่อช่วยกระตุ้นความจำ นอกจากนี้เสียงเพลงดังกล่าวยังทำให้พฤติกรรมและอารมณ์ของผู้ป่วยดีขึ้น เช่นเดียวกับคณะนักวิจัยจากประเทศแคนาดาได้ศึกษาผลของดนตรีต่อผู้ป่วยอัมพาต โดยให้ผู้ป่วยที่เป็นอัมพาตเลียบพลันฟังเพลงที่ชอบระหว่างรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ผลที่ได้คือ ผู้ป่วยมีความจำและอารมณ์ดีขึ้นอย่างมากหลังจากได้ฟังเพลงที่ตนเองชื่นชอบ เหมือนกับว่าดนตรีเป็นตัวประสานงานให้สมองส่วนที่ยังไม่ถูกทำลายไปช่วยสมองส่วนที่กำลังป่วยอยู่ให้ดีขึ้น ผลดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการทำงานได้เป็นอย่างดี เช่น การเปิดเพลงระหว่างการทำงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานและความจำให้ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดศาสตร์ดนตรีบำบัดในวงการแพทย์ไทย

เช่นเดียวกับ แซคส์ (Sacks, 2008) กล่าวว่าการใช้ดนตรีบำบัด (Music Therapy) ในผู้ป่วยมีการใช้อย่างไม่เป็นทางการในช่วงยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากทหารที่กลับมาจากสงครามบางคนได้รับบาดเจ็บทางสมอง บางคนมีปัญหาความวิตกกังวลจากภาวะตึงเครียด (post-traumatic stress disorder) การใช้ดนตรีจึงมีส่วนช่วยในการปรับจังหวะการเต้นของหัวใจ ความดันโลหิต และต่อมาได้มีการใช้ดนตรีกับผู้ป่วยโรคพาร์กินสัน (ผิดปกติทางการเคลื่อนไหว) ซึ่งจังหวะของดนตรีสามารถช่วยให้การเคลื่อนไหวกลับมาเป็นธรรมชาติ หรือในผู้ป่วยที่ไม่สามารถบังคับร่างกายซ้ายขวาให้เคลื่อนไหวสมดุลกัน แต่การเล่นดนตรีที่ชอบกลับใช้มือทั้งสองข้างสร้างสรรค์บทเพลงได้อย่างพร้อมเพรียง เช่นเดียวกับ นิทเช่ (Nietzsche, 1888/1977) ผู้สนใจด้านดนตรีกับกายภาพ (Physiology) กล่าวว่า ดนตรีได้ส่งผลต่อระบบประสาทโดยเฉพาะเมื่อมีอาการวิตกกังวล (Depression) ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความดังเบาของเสียง (dynamic) และจังหวะ (Rhythm)

สามารถทำให้เกิดการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจนจนกระทั่งนำไปสู่การเดินร่าตามจังหวะ รวมถึงสามารถขับเคลื่อนอารมณ์ และความคิด

2.1.1.5 ประโยชน์ทางด้านสังคม

ดนตรีสามารถขัดเกลาความสัมพันธ์ทางสังคม และการอยู่ร่วมกันในสังคม จากการเล่นดนตรีร่วมกัน ทำให้เกิดทักษะทางสังคมหลายประการ อาทิ การไว้น้ำใจซึ่งกันและกัน การเคารพบทบาทหน้าที่ของกันและกัน ความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างทุนทางสังคมที่แข็งแรงอย่างมีส่วนร่วม และนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี (Creech, Gonzalez-Moreno, Lorenzino & Waitman, 2013) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการเล่นดนตรียังกระตุ้นให้เกิดการคิดแบบวิพากษ์ และตั้งคำถาม และแบ่งปันประสบการณ์ที่ได้รับแตกต่างกันทั้งในเชิงความคิดสร้างสรรค์ การตีความหมาย ความรู้สึกและสัญลักษณ์ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการอยู่ร่วมกันในสังคม (Matarasso, 1997)

ประโยชน์ของดนตรีในข้างต้นนำไปสู่การใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการทำประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดทำองค์กรและโครงการที่หลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีตัวอย่างกรณีศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ของดนตรีที่มีการดำเนินการอยู่จริงในสังคมโลก

2.1.2 ตัวอย่างหลักการดำเนินกิจกรรมด้านดนตรี

ในการดำเนินกิจกรรมด้านดนตรีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาทางด้านความคิดสร้างสรรค์และการเรียนดนตรีนั้น ในทางดนตรีศึกษามีการนำเสนอหลักการสอนดนตรีซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักการสอนดนตรีในปัจจุบันที่มีความหลากหลาย ในขณะเดียวกันหลักการเหล่านี้ยังสอดแทรกองค์ความรู้และทักษะทางสังคม เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ ทักษะคิดของตนเองให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยมีตัวอย่างหลักการที่สำคัญดังต่อไปนี้

2.1.2.1 หลักการของดัลโครซ (Dalcroze's Method)

ดัลโครซ (Dalcroze, 2005) เป็นนักประพันธ์เพลง นักดนตรี และนักดนตรีศึกษาชาวสวิสเซอร์แลนด์ได้ริเริ่มแนวทางการเรียนการสอนดนตรีที่มีชื่อว่า “อูริทึมมิก” (Eurhythmics) โดยมีสาเหตุมาจากการที่นักเรียนดนตรีของเขามีทักษะการเล่นเครื่องดนตรีที่ดี แต่ไม่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ผ่านทางดนตรี และเข้าใจบริบทของดนตรีได้ (Benedict, 2010, Bugos 2011, Mead, 1994)

ดังนั้นดัลโครซจึงศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเพื่อที่จะสร้างร่างกายกับความรู้สึกนึกคิดเพื่อตอบสนองกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ทำให้การฝึกทักษะด้านดนตรีของดัลโครซจึงประกอบด้วยการเสริมสมาธิ ร่วมกับการเสริมสร้างทักษะการเข้าสังคม เช่น การรับรู้ถึงความเป็นเหมือนและความต่างของความคิด การแสดงออกเพื่อตอบสนองต่อเพื่อนผ่านเสียงดนตรี เป็นต้น

(Choksy, 2001) ซึ่งแนวคิดของดัลโครสเน้นย้ำในเรื่องการสร้างเสริมประสบการณ์ที่จะต้องมาก่อน ทฤษฎี ซึ่งผู้เรียนจะต้องได้รับการเรียนรู้ที่จะเพิ่มพูนประสบการณ์การฟังก่อนที่จะเล่นเครื่องดนตรี

หลักการของดัลโครสให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสามารถในการตอบสนองต่อเสียงผ่านกิจกรรมดนตรีโดยเน้นระหว่างหู (การฟัง หรือการได้ยิน) ร่างกาย (การปฏิบัติ ความรู้สึก และสัมผัส) และสมอง (การตัดสินใจ จินตนาการ และความถูกต้อง) เพื่อสร้างดนตรีในเวลา (Time) พื้นที่ (Space) และพลังงาน (Energy) ที่เหมาะสมและสมดุลกัน โดยใช้แนวคิดลักษณะ จังหวะ (Rhythm) และการรับรู้เสียง (Sound) เป็นหลัก ซึ่งจังหวะในที่นี้หมายถึงการเคลื่อนไหวไปพร้อมกับจังหวะเคาะ (Beat) รวมถึงรูปแบบของจังหวะ (Rhythmic Pattern) เป็นต้น

แนวคิดของดัลโครส เริ่มต้นจากการคิดว่าร่างกายของมนุษย์เป็นเครื่องดนตรีชิ้นหนึ่ง ซึ่งสามารถรับรู้ และถ่ายทอดความรู้สึกออกมาผ่านกิจกรรมจังหวะ (Eurhythmics) โดยการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อตอบสนองต่อดนตรีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การฝึกการฟังและการร้องตามสัญลักษณ์ (Solfege ear-training) และการทำดนตรีปฏิภาณ (Improvisation) อีกทั้งยังสามารถประเมินผลการตอบสนองทางดนตรีของผู้เรียนได้ (Carder, 1990) ในขณะเดียวกันเมื่อผู้เรียนมีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้นจะสามารถต่อยอดความรู้ออกไปได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกิจกรรมทางด้านดนตรีของดัลโครส จึงทำให้ผู้เรียนต้องตอบสนองซึ่งกันและกันอย่างมีส่วนร่วม เช่น การตอบสนองผู้ที่เป็นผู้นำอย่างรวดเร็ว หรือการสร้างดนตรีตอบโต้กันราวกับการพูดคุยผ่านเสียงดนตรี และการทำรูปแบบทางดนตรีส่งต่อกันเปรียบได้กับการพูดซ้ำ ในขณะเดียวกันต้องนำเสนอเสียงดนตรีของตัวเองอย่างรวดเร็ว เป็นต้น (Preeyanun Promsukkul, 2014)

กล่าวโดยสรุปกิจกรรมดนตรีของดัลโครสสร้างการเรียนรู้โดยเริ่มจากการฟัง การเคลื่อนไหว ความรู้สึก การสัมผัส การวิเคราะห์ การอ่านและเขียน การทำดนตรีปฏิภาณ จนนำไปสู่การปฏิบัติเครื่องดนตรี (Choksy, 2011)

2.1.2.2 หลักการของออร์ฟ (Orff's Method)

ออร์ฟ (Orff) เป็นนักประพันธ์เพลงชาวเยอรมันที่ริเริ่มแนวคิดวิธีการสอนแบบออร์ฟ โดยให้ความสำคัญกับการเริ่มด้วยความเรียบง่าย (Simple) และนำไปสู่ความซับซ้อน (Complex) โดยการแบ่งย่อยความรู้ดนตรีเป็นส่วนเล็กๆ ให้สามารถเรียนรู้ได้ง่าย (Landis & Carder, 1990)

กระบวนการของออร์ฟเน้นในการเริ่มตั้งแต่ยังเล็ก โดยการใช้คำพูด (Speech) เป็นองค์ประกอบที่เรียบง่ายที่สุดที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีโดยเด็กเล็กจะมีพฤติกรรมวิธีการเลียนแบบ (Imitation) ผู้ใหญ่เป็นธรรมชาติ ดังนั้นจึงมีการใช้การเลียนแบบเพื่อฝึกให้เด็กทำตามไม่ว่าจะเป็นการออกเสียง การเคลื่อนไหวร่างกาย การเคาะจังหวะบนร่างกาย หรือเครื่องดนตรี

เป็นต้น การเลียนแบบทำให้เกิดการพัฒนาความจำ สมาธิ (Choksy, 2001; Abramson, 2001; Frazee, 2006)

หลังจากนั้นจะนำเข้าสู่การค้นพบด้วยตนเอง (Exploration) เพื่อที่จะได้มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำดนตรีปฏิกิริยาผ่านการเคลื่อนไหว เสียง และคีตลักษณ์ทางดนตรี (Musical Form) ซึ่งนำไปสู่การอ่านและเขียนสิ่งที่ได้ค้นพบด้วยตนเอง (Choksy, 2001; Abramson, 2001; Lange, 2005)

กล่าวโดยสรุปการใช้องค์ประกอบทางดนตรีในกิจกรรมของออร์ฟนั้นมาจากประสบการณ์หรือบริบทแวดล้อมของผู้เรียนในระดับที่เรียบง่ายที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการวนซ้ำ (Ostinato) การใช้เพียงคอร์ดหนึ่งและคอร์ดห้าของบันไดเสียงซ้ำไปมา เป็นต้น เพื่อสร้างความคิดสร้างสรรค์ และเพิ่มความซับซ้อนไปจนกระทั่งมีลักษณะเป็นรูปแบบวงดนตรี เพื่อเรียนรู้การเลียนแบบจากเพื่อนร่วมวง (Preeyanun Promsukkul, 2014)

2.1.2.3 หลักการของโคดาย (Kodaly's Method)

โคดาย (Kodaly) เป็นนักประพันธ์ นักดนตรีศึกษา และนักดนตรีวิทยาชาวฮังการี ได้ศึกษาวิธีการสอนดนตรีและนำมาประยุกต์ใช้ในหลักการของเขา โดยผสมระหว่างการร้องโดยการมูฟโด (Movable-do) จากอเรโซ (Guido d' Arezzo) การใช้สัญลักษณ์ของจังหวะจากชีฟว (Cheve) การร้องระบบโซลฟาและแนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวร่างกายจากดาลโครสและการประยุกต์สัญญาณมือเพื่อแสดงระดับเสียงของเคอร์เวน (Curwen) (Choksy, 2001; Abramson, 2001; Gerling, 2003; Bugos, 2011)

หลักการของโคดายจะมุ่งเน้นไปที่การสร้างเสียงจากภายในให้ผู้เรียนสามารถนึกถึงเสียงได้ด้วยตนเอง ดังนั้นจึงมีทั้งการปฏิบัติ การร้อง การสร้างรูปแบบจังหวะ และการสร้างเสียงประสานในบทเพลง โดยมีการใช้เกมในการร้องเพลงรวมถึงใช้บทเพลงพื้นเมืองของผู้เรียนมาเป็นเครื่องมือในการสอนดนตรี ซึ่งทำให้ผู้เรียนรู้สึกผูกพันกับดนตรี และมีความซาบซึ้งในวัฒนธรรมดนตรีของตนเอง ในขณะเดียวกันก็สร้างประสบการณ์สุนทรีย์ผ่านการบรรเลงดนตรี การฟัง การเรียน และการวิเคราะห์บทเพลง (Choksy, 2000; Abramson, 2001; Houlahan & Tacka, 2008; Landis & Carder, 1990)

กระบวนการของโคดายมีวัตถุประสงค์ให้สามารถนึกถึงเสียงได้ก่อนสัญลักษณ์ ดังนั้นจึงเริ่มด้วยบันไดเสียงห้าเสียง (Pentatonic Scale) ซึ่งอยู่ในเพลงพื้นเมือง เพื่อให้เด็กเรียนรู้ในการนึกถึงเสียงได้เร็ว ในส่วนของจังหวะเริ่มจากจังหวะที่คงที่ การเน้นจังหวะ และเพิ่มความซับซ้อนของดนตรีขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ และสุดท้ายจะมุ่งเน้นในเรื่องรูปแบบของบทเพลง (Musical Form) เพื่อให้ทราบถึงความเหมือน ความคล้ายคลึง และความแตกต่างที่ถูกประพันธ์อยู่บนบทเพลง (Choksy, 1981; Abramson, 2001; Houlahan & Tacka, 2008)

2.1.2.4 หลักการของซูซูกิ (Suzuki's Method)

ซูซูกิ (Suzuki) นักไวโอลิน และนักดนตรีศึกษาชาวญี่ปุ่น ได้นำเสนอแนวคิดพรสวรรค์ศึกษา (Talent Education) ซึ่งเกี่ยวกับเด็กทุกคนสามารถพูดภาษาญี่ปุ่นได้โดยไม่ต้องไปโรงเรียนเพื่อเรียนภาษา (Mother tongue) โดยเขานำมาปรับใช้กับการสอนดนตรี โดยแนะนำพ่อแม่ ครูผู้สอน และตัวเด็กเองได้เรียนดนตรีไปพร้อมกันด้วยความรัก ความสนุกสนาน สอดแทรกทักษะทางด้านดนตรี และการเรียนรู้ที่จะสามารถเปิดรับความรู้ใหม่ ครูไม่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้สอน (Teaching) อีกต่อไป แต่เป็นผู้ดูแลเอาใจใส่ (Foster) ประคับประคอง และสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยวิธีที่เหมาะสมกับตัวเด็ก จนในที่สุดสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญให้ฝึกทักษะดนตรีอย่างเป็นระบบ และมีความสุขในชีวิตได้ตั้งแต่วัยเด็ก (Suzuki, 2012, p.109)

ปรัชญาของซูซูกิได้เสนอว่าการสร้างความสามารถทุกคนสามารถทำได้โดยไม่ต้องอาศัยธรรมชาติหรือพรสวรรค์เหมือนกับที่เด็กสามารถพูดภาษาญี่ปุ่นได้จากพ่อแม่ หรือลูกหมาป่าย่อมมีท่าทางเหมือนหมาป่า เป็นต้น ดังนั้นซูซูกิจึงไม่มีระบบคัดเลือกบุคคลเพื่อเข้าเรียนหรือมีการคัดออกแต่อย่างใด (Suzuki, 1986, p.6)

เป้าหมายของซูซูกิในการสอนดนตรีไม่ได้ต้องการให้ไปเป็นนักดนตรีมืออาชีพ หากแต่ต้องการให้ผู้เรียนมีอัตลักษณ์ของตนเองที่สง่างามในสังคม สามารถเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง ในปัจจุบันวิธีการสอนของเขาได้สร้างความสำเร็จทั้งสองด้าน ไม่ว่าจะเป็นนักดนตรีอาชีพในระดับนานาชาติหรือในด้านการสร้างอัตลักษณ์ที่ดีต่อสังคม (Zachary Ebin, 2015, p.1)

2.1.2.5 หลักการของครูดนตรีไทย

นอกจากนี้หลักการทำกิจกรรมดนตรีในประเทศไทยยังนำเสนอให้เห็นการสอนดนตรีแบบมุขปาฐะ ซึ่งเป็นการสอนดนตรีโดยการบอกกล่าวจากประสบการณ์ของผู้สอน การแสดงให้เห็นและปฏิบัติตาม อีกทั้งยังถ่ายทอดความคิด ทักษะคติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมร่วมไปกับการถ่ายทอดทางดนตรีไปสู่ลูกศิษย์โดยตรง เช่น การต่อเพลง การไหว้ครู การอบรมสั่งสอนผ่านการใช้ชีวิตในบ้านของครูดนตรี เป็นต้น ทำให้เกิดความเคารพ ความศรัทธา และความเชื่อมั่นในครูบาอาจารย์ รวมถึงทักษะทางสังคมจากประสบการณ์ของครูผู้สอน (คณิเทพ ปิตุภูมิณาค, 2551)

สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากการเข้ามาของเทคโนโลยีและวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้งานด้านดนตรีไทยลดลง เยาวชนจึงให้ความสนใจดนตรีไทยลดลง มีผลต่อวิธีการในการสอนดนตรีไทยจากการที่ศิษย์ต้องทำงานบ้านของครูดนตรีเพื่อแลกกับวิชา เริ่มมีวิธีการที่หลากหลายในการสอนดนตรีไทย เช่น วิธีการแบบกลุ่มเพื่อเผยแพร่ดนตรีไทยให้กับศิษย์หลายคนในครั้งเดียว การบันทึกโน้ตดนตรีไทยเพื่อให้ช่วยจำ เป็นต้น ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับครูเปลี่ยนแปลงไปตามวิธีการสอนของครูดนตรีไทยแต่ละคน รวมถึงทักษะคติ วิธีคิด การดำเนินชีวิต

และงานทางด้านศิลปะดนตรีที่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพสังคมปัจจุบัน (วิมาลา ศิริพงษ์, 2534 และคณิตเทพ ปิตุภูมิ, 2556)

ตัวอย่างหลักการทำกิจกรรมทางดนตรีแต่ละหลักการถึงแม้จะมีเครื่องมือที่แตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การมีผู้เรียนหรือผู้ทำกิจกรรมเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมเพื่อให้เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้พัฒนาทักษะของตนเองอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นทักษะเพื่อการเล่นดนตรีและทักษะการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน โดยดาลโครสใช้ร่างกายและความรู้สึกนึกคิดเป็นเครื่องดนตรีชิ้นหนึ่งในการตอบสนองต่อดนตรีและสร้างประสบการณ์ทางดนตรีผ่านการเคลื่อนไหวโดยอัทโนมัตติ (Carder, 1990; Mead, 1994) ออร์ฟใช้องค์ประกอบพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นคำพูด ดนตรี และการเคลื่อนไหวซึ่งสร้างความหลากหลายในห้องเรียนเพื่อให้สามารถค้นหา สร้างประสบการณ์ สร้างงานดนตรี และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง (Frazze, 2006; Carder, 1990) ในส่วนของโคตายมุงเน้นการใช้เพลงพื้นเมืองซึ่งมีลักษณะเหมือนการได้ยินเสียงพ่อแม่ตั้งแต่เกิด (Mother tongue) และใช้การร้องเป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรก (Abramson, 2001; Choksy, 1981) โดยหลักการทั้งสามหลักการมีพื้นฐานเพื่อให้ได้ยินเสียงก่อนสัญลักษณ์จากแนวคิดของเปซตารอซซี (Petarozzi) (Houlahan & Tacka, 2008) และในหลักการของชูชุกีมีความคล้ายคลึงของโคตายมุงในเรื่องการเรียนรู้จากเสียงพ่อแม่ โดยมุ่งเน้นการให้ความเอาใจใส่กับเด็กทุกคนด้วยความรักไม่ว่าจะเป็นจากครูหรือพ่อแม่ เพื่อให้เด็กรู้สึกว่าการเรียนดนตรีมีความสุข อบอุ่น มีกำลังใจที่จะฝึกซ้อม และประยุกต์สู่การเรียนรู้วิถีชีวิตในสังคมพร้อมกับพัฒนาความสามารถของตัวเองอย่างไม่ย่อท้อ นำไปสู่การมีชีวิตที่ดีมีความสุขร่วมกับผู้อื่นในสังคม (Suzuki, 2012)

ประโยชน์ของดนตรี และหลักการในการดำเนินกิจกรรมดนตรีในข้างต้นนำไปสู่การใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการทำประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดทำองค์กรและโครงการที่หลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีตัวอย่างกรณีศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ของดนตรีที่มีการดำเนินการอยู่จริง

2.1.3 กรณีศึกษาการใช้ดนตรีเพื่อประโยชน์ด้านสังคมในต่างประเทศ

การตระหนักถึงนานาประโยชน์ของดนตรีในระดับนานาชาติมีมากขึ้น ทำให้เกิดโครงการมากมาย และยังส่งผลต่อทัศนคติเกี่ยวกับดนตรีที่มีต่อมนุษย์และสังคมมากขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.1.3.1 โครงการเอล ซิสเทมา (El Sistema Program)

โครงการเอล ซิสเทมา เป็นโครงการดนตรีสำหรับเด็กด้อยโอกาสของประเทศเวเนซุเอล่า โดยนำเด็กในชุมชนแออัดซึ่งมีความยากจนมาเรียนดนตรีอย่างเข้มข้น และเล่นดนตรีร่วมกันเป็นวงออเคสตรา หรือขับร้องประสานเสียง ก่อให้เกิดความสามัคคี และสร้างอาชีพให้แก่เด็ก ลดปัญหาสังคมในชุมชนแออัด และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนไปพร้อมกัน

เนื่องจากเยาวชนเหล่านี้โดยปกติจะถูกสังคมก่อกำแพงทำให้ขาดโอกาสได้เข้าหาเยาวชน เสพติด ถิ่นปน สร้างความรุนแรง เพื่อยุติเรื่องนี้ได้รับความร่วมมืออันดีของรัฐบาล และผู้ปกครองในย่านชุมชนที่จะต้องมีความเข้าใจ ว่าดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เป็นอาชีพที่สามารถตอบสนองความต้องการ และความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้นได้จนในที่สุดสามารถพัฒนาทฤษฎีระดับโลกอย่างดูดาเมล (Dudamel) ทำให้เป็นชื่อเสียงแก่ ประเทศชาติ และเป็นแรงบันดาลใจให้เยาวชนเป็นอย่างยิ่ง โครงการนี้จึงเป็นต้นแบบในการพัฒนา สังคม และชุมชนของหลายประเทศในทวีปอเมริกาใต้ และกระจายไปทั่วโลก (Simon Bolivar Youth Orchestra of Venezuela, 1975)

2.1.3.2 ชมรมกลองเซโรโทนิน (Serotonin Drum Club)

ชมรมกลองเซโรโทนินเป็นการทำโครงการที่จะเข้าถึงเยาวชนในชุมชนที่มี ภาวะก้าวร้าวในประเทศเกาหลีใต้ และได้คัดเลือกเข้ามาสู่โครงการเซโรโทนินตามโรงเรียนต่างๆ โครงการเซโรโทนินถูกพัฒนาขึ้นโดย ดร.ลีฮี ฮยุง (Si Hyung) ซึ่งกล่าวว่า เยาวชนที่ชอบใช้กำลัง และ มีความก้าวร้าว นั้น เกิดจากสารอะดรีนาลีน หรือฟามีน และเอ็นโดรฟิน หลังออกมามากเกินไป ส่งผล ให้สมองส่วนหน้าไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งสารเซโรโทนินเป็นสารแห่งความสุขที่ช่วยปรับสมดุลผ่าน การติกลองโดยใช้ไม้ (สมาคมวิจัยชมรมกลองเซโรโทนิน, 2012) ร่วมกับเพื่อนคนอื่น ทำให้ได้เรียนรู้ คุณค่าของตัวเอง ดนตรี และรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม และยังมีอิทธิพลต่อการคลายเครียด และ ส่งเสริมความมั่นใจในตัวเอง

2.1.4 กรณีศึกษาการใช้ดนตรีเพื่อประโยชน์ด้านสังคมในประเทศไทย

ในประเทศไทยมีการจัดตั้งองค์กรเพื่อประโยชน์ด้านสังคมทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการหลายองค์กรโดยมีตัวอย่างดังต่อไปนี้

2.1.4.1 มูลนิธิอาจารย์สุกรี เจริญสุข

มูลนิธิอาจารย์สุกรี เจริญสุข เป็นองค์กรเอกชนที่มุ่งเน้นการจัดทำ โครงการดนตรีเพื่อพัฒนาเด็ก และเยาวชน ของมูลนิธิอาจารย์สุกรี เจริญสุข ได้มีการจัดอบรมดนตรี และแสดงคอนเสิร์ตคุณธรรมนำปัญญา แก่เด็ก และเยาวชนจากศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนชาย มหิตา ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนชายสิรินธร ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนชายกาญจนา ศูนย์ ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนชายอุเบกขา และศูนย์ฝึกเยาวชนหญิงบ้านปรานี รวมถึงจัดอบรมดนตรีระยะ ยาวให้กับโรงเรียนที่ไม่มีบุคลากรทางด้านดนตรีหรือมีจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ ซึ่งมีการจัดการเรียน การสอนดนตรีกับอาจารย์ผู้มีความเชี่ยวชาญ รวมถึงได้ฟังดนตรี ได้เล่นดนตรีกับเยาวชนที่มี ความสามารถพิเศษทางด้านดนตรี เป็นการสร้างแรงบันดาลใจ และเติมเต็มสิ่งที่ดีมีความสุข แก่เยาวชนทั้งสองฝ่าย (สุกรี เจริญสุข, 2559, น.94)

2.1.4.2 สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา

สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา เป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งได้มีการจัดโครงการวงขับร้องประสานเสียงเยาวชนบางยี่ขัน เพื่อให้เด็กในบริเวณพื้นที่บางยี่ขันได้ทำกิจกรรมดนตรี ได้ฝึกทักษะการร้องเพลงไปพร้อมกับการใช้ชีวิตทางสังคม รู้จักหน้าที่ของตนในสังคม และทำงานด้านดนตรีร่วมกับนักศึกษาของสถาบันจนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และพัฒนาทักษะด้านดนตรีให้เด็กสามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับศิลปะแขนงอื่น เช่น การแสดงละครเพลง เป็นต้น (สุจิตร์ อุปรากรเยาวชน เรื่อง ขบวนการนกนางแอ่น, 2556) นอกจากนี้ยังถูกบรรจุอยู่ในรายวิชาดนตรีเพื่อสังคม เพื่อให้นักศึกษาได้แบ่งปันความรู้ด้านดนตรีให้กับเยาวชนในพื้นที่บางยี่ขัน และการทำโครงการในพื้นที่ชายแดน เช่น โครงการอักษรศิลป์เพื่อน้องในการใช้องค์ความรู้ทางดนตรี ศิลปะ และภาษาร่วมกับสี่สถาบันอุดมศึกษาเพื่อเรียนรู้วิถีชุมชน ณ จังหวัดตาก (อักษรศิลป์เพื่อน้อง, 2560) หรือโครงการสานฝันปั้นดนตรีที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ (2560) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม

2.1.4.3 วงออเคสตราเยาวชนเทศบาลนครยะลา

วงออเคสตราเยาวชนเทศบาลนครยะลา เป็นวงออเคสตราสำหรับเยาวชนที่ก่อกำเนิดขึ้นเพื่อให้เยาวชนที่มีความหลากหลายทางด้านศาสนาเข้ามาเล่นดนตรีร่วมกัน และส่งเสริมให้เกิดการทำงานด้านดนตรีร่วมกันไม่ว่าจะเป็นไทยพุทธ อิสลาม คริสต์ เป็นต้น ทำให้เขาเหล่านั้นมีความผูกพันทางสังคมโดยใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือ ซึ่งเป็นแนวคิดของนายกเทศบาลนครยะลา จึงได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งทางด้านอาจารย์ผู้สอน การเรียนดนตรี สถานที่ และการจัดค่ายอบรมด้านดนตรี ณ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล (<http://www.yalacity.go.th>, ค้นคว้าเมื่อ 19 ธันวาคม 2559)

2.1.4.4 โครงการดนตรีเพื่อชุมชน

โครงการดนตรีเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Playing for change) เป็นโครงการดนตรีระดับนานาชาติที่สนับสนุนบให้อาสาสมัครที่อยู่ในพื้นที่เข้าทำกิจกรรมดนตรีในพื้นที่ชุมชนทั่วโลกเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายเรียนรู้ และแสดงผลงานร่วมกันในกลุ่มเครือข่ายของแต่ละประเทศ จนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมได้ต่อไป (Rosenthal & Richard, 2016) ซึ่งโครงการดนตรีในประเทศไทยได้จัดทำขึ้นในชุมชนคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร

อีกโครงการหนึ่งที่เป็นการแบ่งปันเสียงดนตรี (Music Sharing) เป็นโครงการภาคประชาชนที่เป็นของกลุ่มคนไทยที่ใช้การศึกษาดนตรีในการสร้างสรรค์สังคมที่ดีทั้งในเขตเมือง และชนบทที่ห่างไกล ภายใต้แนวคิดการแบ่งปันความสุขด้านดนตรีทำให้เยาวชนไม่หันไปใน

ทิศทางที่ผิด และยังเสริมสร้างกระบวนการทำงานเป็นทีม ทำให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของตัวเองในสังคม (เปิดโลกอาสา: Music Sharing, 2556)

2.1.4.5 อิมมานูเอล ออร์เคสตรา (Immanuel Orchestra)

อิมมานูเอล ออร์เคสตรา เป็นวงในรูปแบบออร์เคสตราที่อยู่ในคริสตจักรอิมมานูเอลในชุมชนคลองเตย ซึ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนในละแวกได้เข้ามาเรียนดนตรีฟรีกับอาจารย์ที่เป็นมิชชันนารีของโบสถ์คริสต์ จนสามารถพัฒนาเยาวชนทางด้านดนตรีคลาสสิกได้เรียนในระดับอุดมศึกษาด้านดนตรี และกลับมาทำงานในฐานะครูผู้สอนจนสามารถก่อตั้งวงออร์เคสตราในชุมชนคลองเตย (ดนตรีคลาสสิกในชุมชนแออัด, 2560)

กรณีศึกษาข้างต้นเป็นเพียงการศึกษาองค์กรกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างเห็นได้ชัดในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทางสังคมสูง และช่วยให้เยาวชนในพื้นที่ได้มีโอกาสแสดงความสามารถให้ตนเอง และคนในสังคมภายนอกพื้นที่ได้เห็น และเรียนรู้ว่า ไม่ว่าจะเป็นใครก็สามารถพัฒนาตัวเอง และสร้างชีวิตที่ดีด้วยตนเองได้ จนกล่าวได้ว่าดนตรีเป็นเครื่องมือทางสังคมประเภทหนึ่งที่สามารถสอดคล้องกับทฤษฎีทางสังคมที่สร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาคได้

2.2 ทฤษฎี แนวคิด และหลักการทางสังคมที่สามารถเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.2.1 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment)

ผลกระทบทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดจากแหล่งกำเนิดผลกระทบ (Source) ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดผลกระทบที่เปลี่ยนแปลงทางสังคม (Impacts) ตัวอย่างแหล่งกำเนิดดังกล่าว ได้แก่ การเกิดสึนามิ โครงการสร้างทางด่วน การวางแผนพื้นที่ท่องเที่ยว ปัญหาเด็กท้องก่อนวัย เป็นต้น ดังนั้นจึงก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมได้ในหลายระดับตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับสังคมมหภาคไม่ว่าจะเป็นในลักษณะทางตรง ทางอ้อมกับปฏิกิริยาของบุคคลหรือสังคม ระยะเวลาของผลกระทบที่อาจเกิดระยะสั้นหรือสะสมในระยะยาว หรือความถี่ของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราว รวมถึงพื้นที่ของผลกระทบที่อาจเกิดในระดับบุคคลไปจนถึงระดับนานาชาติ ทั้งนี้ผลกระทบยังส่งผลเชื่อมโยงกันในหลายด้าน อาทิ เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศที่อาจลดลง ด้านคุณค่าในการใช้ชีวิต และการใช้ประโยชน์ที่อาจทำให้ทัศนคติเปลี่ยนแปลงไป และความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่อาจเพิ่มขึ้นหรือลดลงตามต้นเหตุที่ก่อให้เกิดผลกระทบ เป็นต้น (เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ, 2553, น.62)

ผลกระทบทางสังคมหรือผลลัพธ์ทางสังคมตามแนวคิดของสฤณี อาชวานันทกุล และภัทราพร แยมละออ (2560, น.24) กระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าทางสังคมที่เกิดจากการดำเนินงานขององค์กรที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และพันธกิจขององค์กร

ในด้านการประเมินผลกระทบทางสังคมเป็นแนวคิดเพื่อประเมินกิจกรรมของมนุษย์หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อคาดการณ์ผลกระทบทางสังคมที่จะก่อให้เกิดสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง และลดผลกระทบที่มีลักษณะเชิงลบต่อสังคมให้ได้มากที่สุด โดยผลกระทบทางสังคมได้คำนึงถึงทั้งในแง่ผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม และประชากรในสังคมที่ได้รับผลกระทบทั้งในแบบรายบุคคล และแบบส่วนรวม ทำให้วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งผลต่อทัศนคติ ความเชื่อ และการสังสมประสบการณ์ในสังคม (Burdge & Vanclay, 1995; เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ, 2553, น.60)

การประเมินผลกระทบทางสังคม ช่วยให้ผู้ดำเนินการได้ทบทวนตนเอง และเล็งเห็นจุดแข็ง หรือจุดอ่อนที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จในเป้าหมาย โดยมุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากขึ้น นำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการให้เท่าทันชุมชนเท่าทันโลก รวมถึงเป็นการแสดงข้อมูลให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบผลลัพธ์จากการดำเนินงานขององค์กร เพื่อแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใส และสามารถไว้วางใจได้ในขณะเดียวกันส่งผลต่อการตัดสินใจในการลงทุนหรือการร่างนโยบาย เป็นต้น (สฤณี อาชวานันทกุล และภัทราพร แยมละออ, 2560, น.25)

2.2.1.1 ลักษณะทั่วไปของการประเมินผลกระทบทางสังคม ได้แก่

1. การเข้าใจ การจัดการ และควบคุมการเปลี่ยนแปลง
2. การคาดการณ์ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาจากโครงการที่เกิดขึ้น
3. การชี้วัดผลกระทบทางสังคมเพื่อลดผลกระทบทางสังคมในแง่ลบ
4. การประเมินระหว่างโครงการเพื่อระบุผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
5. การเผชิญกับสิ่งที่ไม่คาดหวังในการดำเนินการลดผลกระทบทางสังคมในแง่ลบ

6. การประเมินผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากโครงการที่เสร็จสิ้นหรือที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี หรือนโยบายของรัฐ (Burdge & Vanclay, 1996, p.60)

2.2.1.2 หลักการการประเมินผลกระทบทางสังคม คือ การศึกษาหาข้อมูลเพื่อคาดการณ์ผลกระทบทางสังคม หรือลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เช่น การใช้ข้อมูลเดิมจากการศึกษาที่มีมาก่อนหน้าเพื่อลดผลกระทบ การวิเคราะห์ผลกระทบที่แตกต่างกันในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน การ

ได้รับข้อมูลจากการทดลองผลกระทบทางสังคมกับชุมชนตัวอย่าง เป็นต้น โดยสามารถแบ่งหลักการของการประเมินผลกระทบทางสังคม ดังนี้ (Burdge & Vanclay, 1996; เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ, 2553)

1. การประเมิน และการคาดการณ์ (Assessment and Prediction) กล่าวถึงการระบุผลกระทบที่จะเกิดขึ้นก่อนที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงบางอย่างแก่สังคม ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจทำโครงการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน
2. การดำเนินการลดผลกระทบ และติดตามผล (Mitigation and Monitoring) ประกอบด้วยการร่วมมือกันของคนในชุมชน ผู้ทำโครงการ และผู้สนับสนุน เพื่อลดผลกระทบในแง่ลบให้มีน้อยที่สุดในระหว่างดำเนินการโครงการจนกระทั่งภายหลังโครงการเสร็จสิ้น รวมถึงมีการติดตามผลเพื่อให้การดำเนินการพัฒนาโครงการเป็นไปอย่างเหมาะสม และไม่สร้างภาระแก่คนในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการในภายหลัง
3. การตรวจสอบ และการวิเคราะห์ (Audit and Analysis) มีความจำเป็นในขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสังคมเพื่อให้มีความเที่ยงตรง และน่าเชื่อถือได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระยะยาว และสามารถนำไปใช้ในการประเมินผลกระทบทางสังคมอื่น

2.2.1.3 ประเภทของผลกระทบ

เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ (2553, น.63) ได้นำเสนอประเภทของผลกระทบ แบ่งตามประเด็นที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

1. ช่วงระยะเวลา (Temporal Impact) แบ่งได้สามประเภท คือ ผลกระทบระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว
2. ความถี่ในการเกิดผลกระทบ (Frequency) ได้แก่ ผลกระทบที่มีความถี่ต่ำเกิดช่วงสั้น ความถี่ช่วงปานกลาง และความถี่ช่วงสูงระยะเวลายาวนาน
3. น้ำหนักความรุนแรงของผลกระทบ (Magnitude) ได้แก่ ผลกระทบระดับเล็กน้อย ระดับปานกลาง และระดับรุนแรง
4. สภาพการเกิด ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดเป็นกระจำ เกิดเป็นครั้งคราว เกิดจากสภาพวิกฤติหรืออุบัติเหตุ และผลกระทบที่เกิดตามฤดูกาลหรือช่วงเวลา
5. ทิศทางปฏิกิริยาทางสังคม ได้แก่ ผลกระทบทางตรง (Direct) ทางอ้อม (Indirect) สะสม (Cumulative) ต่อเนื่อง (Consequence) และผลกระทบที่ฝังหรือพักตัวในสังคม (Dormancy Impact)
6. ขอบเขตพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ เช่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ประเทศ และนานาชาติ เป็นต้น หรืออีกในแง่หนึ่งแบ่งเป็น ระดับมหภาค (Macro-Level) ระดับมัชฌิมา (Meso-Level) และระดับจุลภาค (Micro-Level)

2.2.1.4 การเรียนรู้การเกิดผลกระทบทางสังคม

การเรียนรู้ผลกระทบทางสังคมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เกิดในสี่ด้าน ดังนี้

1. ด้านทรัพยากรกายภาพ (Physical Resources) คือ การเรียนรู้สิ่งที่อยู่รอบตัวที่มีลักษณะทางกายภาพ และแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงหรือได้รับผลกระทบ เช่น อาคาร เสียง ดิน น้ำ อากาศ เป็นต้น
2. ด้านทรัพยากรชีวภาพหรือนิเวศวิทยา (Biological or Ecological Resources) คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางชีวภาพที่มีการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดผลกระทบหรือได้รับผลกระทบในระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรชีวภาพในสังคม เช่น คน สัตว์ พืช ป่าไม้ เป็นต้น
3. ด้านคุณค่าจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ (Human Use Values) คือ การเรียนรู้ผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ และทุนทางสังคมของมนุษย์ เช่น การทำไร่ไถนา การสอนประดิษฐ์เครื่องดนตรี เป็นต้น
4. ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต (Quality of Life Values) คือ การเรียนรู้ผลกระทบที่เกิดจากคุณภาพการใช้ชีวิตของคนในสังคม เช่น ความหนาแน่นของประชากร การตั้งถิ่นฐาน ความปลอดภัย อาชีพ ความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ทักษะสุขภาพ และความสวยงามของชุมชน เป็นต้น (เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ, 2553, น.64)

2.2.1.5 วิธีการประเมินผลกระทบทางสังคม แบ่งเป็นหน่วยดังนี้

1. ใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพ และปริมาณ เพื่อประเมินผลกระทบทางสังคมให้เป็นไปอย่างสมบูรณ์
2. ตัวชี้วัดจะสามารถอธิบายระดับของผลกระทบทางสังคมที่มีระดับที่แตกต่างกันจากน้อยไปสู่มาก
3. ปัจจัยกำหนดหรือตัวแปรที่ผู้ประเมินสนใจศึกษาข้อมูลประกอบการอธิบายผลกระทบทางสังคม
4. ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา เพื่อให้ทราบถึงขอบเขตพื้นที่ เวลา และข้อจำกัด
5. การหาค่าระดับของผลกระทบทางสังคม (Level) กล่าวคือ การกำหนดค่าระดับความรุนแรงที่เกิดผลกระทบต่อพื้นที่นั้นและสามารถนำมาคำนวณเพื่อหาความเข้มข้นของผลกระทบหรือนำไปคูณร่วมกับผลคูณของมิติพื้นที่หรือความอ่อนไหว (Sensitivity) ระดับความสำคัญของเวลา (Time) และความสำคัญต่อสังคม (Social Importance) เพื่อหาค่า

สัมประสิทธิ์ในมิติของผลกระทบ (Co-Efficient) ที่ครอบคลุมชัดเจนยิ่งขึ้น (เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ, 2553, น.66)

ในด้านของสฤณี อาชวานันทกุล และภัทราพร แยมละออ (2560, น.82) ได้กล่าวถึงวิธีการใช้ห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact Value Chain) ในการแจกแจงกิจกรรม และผลผลิตที่ได้รับจากกิจกรรมนั้น โดยแบ่งเป็นห้าองค์ประกอบ ได้แก่

1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้เพื่อก่อให้เกิดผลลัพธ์ในเบื้องต้น เช่น องค์ความรู้ เงินทุน แรงงาน หรือพื้นที่ เป็นต้น
2. กิจกรรม (Activities) กิจกรรมหรือการแทรกแซง (Intervention) ที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ในขั้นต้น เช่น การสอนดนตรีแก่บุคคลที่ขาดโอกาส เป็นต้น
3. ผลผลิต (Outputs) สิ่งที่เป็นผลจากกิจกรรมในขั้นต้น และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลำดับถัดมา และสะท้อนให้เห็นว่าผลลัพธ์ทางสังคมได้เกิดขึ้นจริง เช่น การตั้งใจฟังดนตรีส่งผลต่อการตั้งใจฟังผู้อื่น เป็นต้น
4. ผลลัพธ์ (Outcomes) เป้าหมายทางสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมที่เป็นเป้าหมายหลัก รวมถึงผลที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น การสอนดนตรีเพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการพัฒนาศักยภาพตนเอง และทัศนคติของคนภายนอกชุมชนว่าเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ศิลปะมากกว่าห้องสุม เป็นต้น
5. ผลกระทบ (Impact) เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินการ ทักลอบสิ่งที่เกิดขึ้นเองหากไม่มีการดำเนินงานขององค์กร ในบางครั้งผลลัพธ์ข้างต้นอาจหมายถึงผลกระทบซึ่งกันและกันที่มีผลต่อเนื่องกัน และอาจปรากฏหลังจากได้แสดงให้เห็นผลลัพธ์หลายครั้ง

อีกวิธีการหนึ่ง ได้แก่ การใช้ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact Indicator) ในการวัดผลกระทบทางสังคมอย่างเฉพาะเจาะจงมากขึ้น เช่น การเรียนรวมวงทำให้เยาวชนเกิดความสามัคคี เป็นต้น โดยมีตัวชี้วัดที่เป็นมาตรฐานสากลที่สามารถนำไปปรับใช้ อย่างไรก็ตามตัวชี้วัดต้องมีความจำเพาะเจาะจง วัดได้มีความน่าเชื่อถือ บรรลุได้ในความเป็นจริง เกี่ยวข้องกับประเด็น และมีเงื่อนไขที่ติดตามได้

ในขณะเดียวกันสามารถคำนึงถึง กรณีฐาน (Base Case Scenario) ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยอื่นที่ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์เช่นเดียวกัน เช่น การทำงานขององค์กรอื่นในชุมชนพยายามแก้ไขเช่นเดียวกัน เป็นต้น การประเมินจากกรณีฐานจึงมีหลักการในการตระหนักถึงความเป็นไปได้ขององค์กรภาคสังคมอื่นที่อาจส่งผลลัพธ์ในรูปแบบเดียวกัน (Attribution) หรืออาจเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ (Deadweight) หรือผลลัพธ์จากการทดแทนผลลัพธ์อื่น (Displacement) เป็นต้น (สฤณี อาชวานันทกุล และภัทราพร แยมละออ, 2560, น.100)

การประเมินผลกระทบทางสังคมทำให้สามารถคาดการณ์ และรับรู้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่จะเกิดขึ้น และแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงครอบคลุมหลักการทางสังคม เช่น การมีส่วนร่วม พหุทางสังคม การจัดการองค์กรทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแออัด ซึ่งล้วนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปในทิศทางที่ผู้คนในยุคสมัยต้องการ

2.2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation Theory)

2.2.2.1 ที่มา และความหมายของการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมนั้นไม่ได้เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่ แต่ถูกตระหนักถึงและได้รับอิทธิพลอย่างมากจากทฤษฎีการพัฒนา (Development theory) ตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช 1950 โดยเฉพาะในบริบทการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) รวมถึงแนวคิดด้านรัฐศาสตร์ (Political Sciences) เพื่อการพัฒนาประเทศที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสิทธิเท่าเทียมกันตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงต้องเกิดการมีส่วนร่วมในหลายด้านและส่งผลให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม (Pretty, 1995; Lane, 1995; Buchy, 2000; Mompoti & Prinsen, 2000)

การมีส่วนร่วมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และมีการให้คำนิยามที่แตกต่างกันตามบริบทที่แตกต่างกัน รวมถึงถูกคิด และนำไปใช้ในรูปแบบที่หลากหลาย ทำให้การนิยามมีความหลากหลายตามมุมมองของผู้ใช้ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งคำถาม อะไรคือการมีส่วนร่วม ใครมีส่วนร่วม มีความคาดหวังต่อผลลัพธ์อย่างไร และจะอย่างไรให้เกิดผลนั้น (Lane, 1995; Kelly, 2001; Agarwal, 2001)

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) ได้ศึกษาและตอบคำถามเหล่านี้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท (Rural Development Participation) ทำให้เล็งเห็นว่า การมีส่วนร่วมเป็นการรวมผู้คนให้เข้าร่วมกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะดำเนินการร่วมกัน โดยสามารถมีส่วนร่วมผ่านการสนับสนุนทรัพยากรหรือประสานงานในเรื่องการจัดการหรือกิจกรรม ทำให้ได้รับประโยชน์ในการพัฒนาร่วมกัน รวมถึงสามารถมีส่วนร่วมในการประเมินโครงการเพื่อที่จะเข้าใจทั้งด้านบวกและด้านลบของโครงการ ทำให้คนในสังคมได้มีส่วนร่วมตลอดการดำเนินงาน

แฮนเซน (Hansen, 2003) และชามาลา (Chamala, 1995) ได้เริ่มต้นให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมอย่างเป็นองค์รวมว่าเป็นกระบวนการทางสังคมที่คนในชุมชนมีความต้องการบางอย่างร่วมกันจนทำให้เกิดการกระทำ และกระบวนการการตัดสินใจร่วมกันจนสามารถสร้างกลไกเพื่อการเข้าถึงความต้องการเหล่านั้น

ดีวาส และ แกรนท์ (Devas & Grant, 2003) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้พลเมืองมีส่วนร่วม (Citizen participation) ในการแสดงออก รวมถึงร่วมกันตัดสินใจในเรื่องที่จะส่งผลกระทบต่อสมาชิกในสังคมของพวกเขาด้วยตนเอง และยูสเซฟ (Youssef, 2001) ได้เพิ่มเติมว่า การมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมกันตัดสินใจเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการควบคุมมากกว่าการลำดับความสำคัญจากผู้มีอำนาจ การกำหนดนโยบาย การจัดสรรทรัพยากร หรือการเข้าถึงสินค้าและบริการ

แต่กระนั้นต้องระวังความแตกต่างของการมีส่วนร่วม (Participation) กับการปรึกษาหารือ (Consultation) ดังที่ โคคส์ (Coakes, 1999) และซาคิสเซียน (Sarkissian, 1997) ได้กล่าวถึงว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนส่งผลต่อการปฏิบัติต่อชุมชนนอกเหนือจากการตัดสินใจร่วมกัน แต่การปรึกษาหารือเป็นเพียงการแบ่งปันข้อมูลระหว่างกันเท่านั้น

ในส่วนของฟอลส์-บอร์ดา (Fals-Borda, 1991 อ้างถึงใน Sarkissian, 1997) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นประสบการณ์สำหรับประชาชนที่จะลดความแตกต่างระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับชุมชน แม้กระทั่งปัญหามาจากแรงงาน อันเนื่องมาจากการพูดคุยกันทุกภาคส่วน

ขณะเดียวกันนรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นจากที่ไม่เคยมีส่วนร่วม จนกระทั่งมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงไม่ใช่เพียงผิวเผิน โดยการมีส่วนร่วมเป็นไปโดยความสมัครใจ มีอิสรภาพ และเท่าเทียมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ

ดังนั้นการมีส่วนร่วมเป็นคำที่เกิดขึ้นที่มีลักษณะเป็นกระบวนการร่วมกันระหว่างบุคคล และก่อให้เกิดการกระทำบางอย่างที่ส่งผลกระทบต่อสังคมนั้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งสามารถนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในสังคม คำว่าการมีส่วนร่วมจึงเป็นประโยชน์ต่อทฤษฎีการพัฒนา และถูกนำมาใช้ร่วมกับการพัฒนาในหลายด้าน เช่น ด้านมนุษยศาสตร์ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการเมือง เป็นต้น (Schneider, 1999)

2.2.2.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม (Importance of Participation)

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเนื่องจากการนำไปใช้ศึกษาในเรื่องของการพัฒนาชนบทและพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรภาครัฐในพื้นที่นั้นประสบผลสำเร็จ

สร ปิ่นอักษรสกุล (2548) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมนั้นมีประโยชน์ในการลดความขัดแย้งของประชาชน เนื่องจากต้องร่วมกันทำโครงการตั้งแต่ต้น มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ และมีส่วนในการตัดสินใจซึ่งจะมั่นคงและยั่งยืนกว่าโครงการที่ภาครัฐจัดขึ้น ทำให้ประชาชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตน และความคิดสร้างสรรค์ ในขณะเดียวกันภาครัฐสามารถทราบค่านิยมและความกังวลของประชาชนที่มีต่อโครงการ

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมได้บัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ตัวอย่างเช่นที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 76 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “รัฐต้องส่งเสริม และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐทุกระดับ” และมีการส่งเสริมให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารจากภาครัฐ ดังเช่นที่ปรากฏ อยู่ในมาตรา 59 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาต หรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้ส่วนเสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมาย บัญญัติ” (อ้างถึงใน สร ปีนักษัตรสกุล, 2548 และสถาบันพระปกเกล้า, 2544) แสดงให้เห็นว่าประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตามการนำเสนอเทคนิคและวิธีการจัดการ มีส่วนร่วมที่เหมาะสมย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมสามารถสำเร็จดังวัตถุประสงค์ (สร ปีนักษัตรสกุล, 2548)

ผลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่เปิด โอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมนั้นทำให้ประชาชนร้องเรียนองค์กรให้ทำการตรวจสอบมากขึ้น ตัวอย่างเช่น มีการร้องเรียนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร้ายผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่ง หน้าที่ เป็นต้น รวมถึงมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง การเสนอกฎหมาย และตรวจสอบการ นำเงินภาษีของประชาชนไปใช้ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2547, น.127)

2.2.2.3 มิติของการมีส่วนร่วม (Dimensions of Participation)

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) ได้อธิบายในการศึกษา การมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาชนบทว่า การมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 4 มิติ ได้แก่

(1) การตัดสินใจร่วมกัน (Decision-making)

การเข้าร่วมปรึกษาหารือ การอภิปราย การลงคะแนนเสียง และอาจ รวมถึงการวิงวอน การชุมนุมเรียกร้องต่อระบบการจัดการของภาครัฐ เป็นต้น โคเฮน และอัฟฮอฟ ได้ เสนอการตัดสินใจร่วมกัน 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการเริ่มต้นตัดสินใจ (Initial Decision) เป็นระดับการ ตัดสินใจเกี่ยวข้องกับโครงการที่จะเริ่มร่วมกันเพื่อตรวจสอบความต้องการของชุมชน การวางแผนงาน และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน 2) ขั้นดำเนินการตัดสินใจร่วม (On-going Decision) เริ่มให้ บุคคลที่เป็นผู้มีอำนาจในพื้นที่ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการตัดสินใจในโครงการที่จะกระทำในพื้นที่ เพื่อรับทราบ และรับรู้การทำงานร่วมกัน และช่วยกันกำหนดทิศทางของโครงการ 3) ขั้นการตัดสินใจ ในขณะปฏิบัติการ (Operational Decision) ซึ่งเป็นขั้นตอนการตัดสินใจที่จะประกอบด้วยการ

คำนึงถึงเครือข่ายสมาชิก การเข้าร่วมพบปะพูดคุยกับชุมชน การเลือกผู้นำ การประสานงาน และการเข้าหาผู้มีอำนาจ ซึ่งเริ่มเป็นขั้นตอนการปฏิบัติการของโครงการ

(2) การดำเนินการร่วมกัน (Implementation)

สิ่งที่เกิดขึ้นจากการร่วมกันทำกิจกรรม การสนับสนุนทรัพยากร เช่น ทุน พื้นที่ สิ่งอุปโภคบริโภค เป็นต้น รวมถึงการเข้าร่วมทำงานในโครงการ การให้ข้อมูลข่าวสาร โดยการดำเนินการร่วมกันต้องคำนึงถึงความเต็มใจเป็นสำคัญเพื่อให้เกิดมุมมองในแง่บวก

(3) การจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน (Benefits)

สามารถแสดงได้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ แต่จะสามารถให้ในหลายด้าน อาทิเช่น ด้านผลกำไรหรือผลผลิตที่จะได้รับจากการลงทุนร่วมกัน ด้านสังคมที่จะสามารถได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการได้รับการศึกษา และสวัสดิการทางสังคม ด้านศักยภาพส่วนบุคคลที่จะเพิ่มพูนความภาคภูมิใจในความสามารถของตน ในขณะที่เดียวกันสามารถเกิดผลในแง่ลบเช่นเดียวกัน เช่น การถูกกีดกันออกจากพื้นที่ เป็นต้น

(4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล (Evaluation)

การประเมินเพื่อที่จะได้รับทราบถึงผลลัพธ์ของโครงการว่าสามารถสร้างประสิทธิภาพได้ในระดับใด และมีความต่อเนื่องหรือไม่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นทั้งด้านบวกและด้านลบของโครงการเพื่อนำไปใช้พัฒนา แต่กระนั้นต้องมีการประเมินที่เป็นกลาง เพื่อที่จะทำให้ปราศจากการใช้อำนาจในทางมิชอบโดยผู้มีอิทธิพล รวมถึงการเปิดโอกาสให้สาธารณะได้ให้คำแนะนำโดยการใช้สื่อเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการประเมิน

2.2.2.4 ลักษณะของการมีส่วนร่วม (Characteristics of Participation)

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมจากมุมมองของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) ลักษณะของผู้เข้าร่วม 2) ลักษณะของการมีส่วนร่วม

(1) ลักษณะของผู้เข้าร่วม

บ่งบอกถึงการเข้ามามีส่วนร่วมที่แตกต่างกันเนื่องจากแต่ละบุคคลมีพื้นฐานทางความคิด สังคม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจึงมีระดับที่ต่างกันรวมถึงมีรูปแบบที่ได้รับผลประโยชน์ที่ต่างกันแบ่งออกเป็น 4 ประเภท

1. ผู้มีส่วนร่วมที่เป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชน เป็นกลุ่มที่จะได้รับผลกระทบหลัก และเป็นประชาชนกลุ่มใหญ่ เนื่องจากคนเหล่านี้จะต้องอยู่ในพื้นที่ร่วมกับโครงการที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับว่าจะสามารถให้มีส่วนร่วมในขั้นตอนใด

2. ผู้นำในชุมชน เป็นตัวแทนของชุมชนที่ถูกเลือกมาเป็นตัวแทนไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง เป็นคนที่สามารถเป็นตัวแทนเสียงของชุมชน และสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รวมถึงวางแผนดำเนินการ

3. ตัวแทนภาครัฐ เป็นผู้ที่จะสามารถดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับระบบของรัฐในด้านต่างๆ และสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน ในบางครั้งอาจเป็นคนในชุมชน แต่กระนั้นด้วยตำแหน่งหน้าที่ที่มาจากภาครัฐอาจจะทำให้รู้สึกว่าเป็นคนนอกมากกว่าการเป็นคนในสังคม แต่กระนั้นไม่ได้หมายความว่าไม่ดำเนินการเพื่อชุมชน

4. บุคคลภายนอกชุมชน ประกอบด้วยผู้สนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ หรืออาสาสมัคร ซึ่งมีส่วนในการเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการในชุมชน

(2) ลักษณะของการเกิดการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 4 ลักษณะใหญ่ ดังนี้

1. พื้นฐานของการเข้าไปมีส่วนร่วม (Basis) เป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งแสดงให้เห็นโครงการที่มีได้ทั้งแบบจากบนลงล่าง (Top-Down) และแบบล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ซึ่งจะก่อให้เกิดพื้นฐานการเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) แรงผลักดัน (Impetus) ที่ทำให้เกิดมีส่วนร่วมด้วยตนเองจนสามารถริเริ่มทำในสิ่งที่ต้องการด้วยตนเอง เนื่องจากเป็นความต้องการของตนเอง ในทางกลับกันอาจเกิดจากการตอบสนองความต้องการของภาครัฐ เช่น ชาวนามีความต้องการสถานีนอนามัยสำหรับรักษาพยาบาลจึงมาช่วยกันก่อสร้างหรือภาครัฐต้องการสร้างจึงถูกเกณฑ์มา เป็นต้น 2) แรงจูงใจ (Incentives) ให้เข้าไปมีส่วนร่วมอาจเกิดจากการชวนเพื่อน หรืออาจจะได้ส่วนลดภาษี หรืออาจเป็นเพราะกฎหมายกำหนด เป็นต้น

โคเฮน และอัทซอพแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นมีผลละเอียดย่อนซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่ซึ่งทั้งสองแบบมีแรงผลักดัน และแรงจูงใจที่แตกต่างกัน ทำให้ผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการต่างกัน ในส่วนแบบจากบนลงล่าง อาจจะไม่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชน และทำให้ไม่มีการดำเนินการต่อโดยคนในชุมชน เหมือนอย่างแบบล่างขึ้นบน แต่ในขณะเดียวกันสามารถสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมรูปแบบใหม่ขึ้นมาได้ตลอดระยะเวลาโครงการ ในขณะที่แบบล่างขึ้นบนไม่สามารถยืดหยุ่นการมีส่วนร่วมได้อีก

2. รูปแบบของการมีส่วนร่วม (Form) เป็นลักษณะในรูปแบบของการมีส่วนร่วมมีได้สองรูปแบบคือ 1) รูปแบบขององค์กร (Organizational Pattern) ซึ่งเป็นลักษณะโครงสร้างที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม โดยอาจเกิดจากการเข้าร่วมในแบบปัจเจกบุคคล หรือเข้าร่วมแบบสมาชิก โดยมีการจัดตั้งตัวแทนกลุ่ม ซึ่งมีได้ทั้งแบบเป็นทางการที่มีกฎระเบียบ วิธีการ และกำหนดหน้าที่อย่างเคร่งครัดตรงข้ามกับแบบไม่เป็นทางการที่ไม่เคร่งครัดตายตัว แต่กระนั้นขึ้นอยู่กับสภาพสังคมในพื้นที่ว่ารูปแบบใดเหมาะสมกับการเกิดการมีส่วนร่วม 2) รูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องทั้ง

ทางตรงและทางอ้อม (Direct or Indirect Involvement) แสดงถึงการที่ปัจเจกเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยตนเอง หรือผ่านผู้อื่น ซึ่งเป็นช่องทางการเข้าไปมีส่วนร่วมลักษณะหนึ่ง ซึ่งแบบทางตรงจะเป็นการมีส่วนร่วมในประเภทการดำเนินการและผลประโยชน์ เช่น เพื่อนบ้านช่วยกันขุดลอกคูคลองในละแวกบ้าน ทุกคนได้คลองที่ขุดลอกแล้ว เป็นต้น ในขณะที่อีกทางอ้อมจะอยู่ในส่วนของการตัดสินใจ เช่น การตัดสินใจส่งออกพันธุ์ข้าวสู่พ่อค้าคนกลาง เป็นต้น ในส่วนของเฉลิม เกิดโมลี (อ้างถึงใน สร ปิ่นอักษรสกุล, 2548) ได้แบ่งประเภทตามจำนวนของผู้มีส่วนร่วมไว้ 3 ประเภท คือ 1) การมีส่วนร่วมโดยตัวบุคคลซึ่งถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรง 2) การมีส่วนร่วมโดยองค์การจัดตั้งของประชาชน 3) การมีส่วนร่วมผ่านตัวแทน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมโดยอ้อม ซึ่งแท้จริงแล้วไม่เข้าข่ายการมีส่วนร่วมเนื่องจากไม่ได้มีส่วนร่วมด้วยตนเอง

3. ขอบเขตของการมีส่วนร่วม (Extent) เป็นลักษณะในขอบเขตด้านเวลาที่แต่ละบุคคลพึงมีและให้ความสนใจ เช่น นายทุนเป็นผู้จัดการปรับปรุงโรงเรียน อาจจะมีการติดตามบ้าง แต่ไม่ต่อเนื่องเท่าสมาคมผู้ปกครองที่ต้องการโรงเรียนใหม่ เป็นต้น และความรู้ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของกิจกรรมบางครั้งการมีจัดกิจกรรมบ่อยครั้งเป็นเพียงความต้องการให้ผู้เข้าร่วมต่อเนื่อง ในทางกลับกันอาจจะมีผลประโยชน์บางอย่างเสียไป เป็นต้น

4. ผลของการมีส่วนร่วม (Effectiveness) เป็นลักษณะหนึ่งที่ทำให้คนมีส่วนร่วมเนื่องจากต้องการเสริมสร้างศักยภาพทั้งของตนเอง และสังคมด้วยการรวมพลังเพื่อที่จะทำภารกิจให้สำเร็จร่วมกันผ่านขั้นตอนจนเกิดเป็นชุมพลังที่มาจากมีส่วนร่วม (Empowerment)

ในส่วนของเพรตตี (Pretty, 1995, p.56) ได้กล่าวว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมมีหลักการทั่วไป ดังนี้

1. ทุกคนมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เข้าไปทำงานหรือคนในพื้นที่ซึ่งต้องมีกิจกรรมร่วมกัน

2. มีมุมมองที่หลากหลาย ความเป็นศูนย์กลางจะลดบทบาทของความแตกต่างลงทำให้เกิดความไม่หลากหลาย ดังนั้นความหลากหลายจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะก่อให้เกิดการนำไปสู่สิ่งใหม่ที่ไม่เคยได้สัมผัส

3. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ความซับซ้อนทางสังคมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นคนในพื้นที่หรือคนนอกพื้นที่ที่สลับเปลี่ยนหมุนเวียนซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม

4. สามารถเกิดในบริบทเฉพาะ กล่าวคือแนวคิดการมีส่วนร่วมมีความยืดหยุ่นที่สามารถนำไปใช้กับสภาพ และผู้กระทำที่ไม่ซ้ำกัน รวมถึงบริบทที่หลากหลาย และสนับสนุนให้ผู้มีส่วนร่วมรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดแนวคิดใหม่

5. สร้างแนวคิดให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นแนวคิดให้ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นคนนอกเป็นเพียงผู้ช่วยให้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ศึกษาด้วยตนเอง และทำสำเร็จด้วยตนเอง รวมถึงทำให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้แก่กัน

6. นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยผู้กระทำรับรู้และคิดวิเคราะห์การกระทำร่วมกัน รวมถึงกระตุ้นให้เกิดสถาบันทางสังคม ทำให้สามารถสร้างอนาคตของตนเองได้

ในส่วนของ เบรนส์ (1994, อ้างถึงในนรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2547, น.15) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วม 10 ลักษณะ ดังนี้

1. ระยะเวลาและสถานที่ในการมีส่วนร่วมกับโครงการ ต้องมีการให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมตลอดระยะเวลาของโครงการ หรือให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามความเหมาะสม

2. การมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นมิติทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยที่ด้านปริมาณในจำนวนคนที่เพิ่มมากขึ้นจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นจนสามารถก่อตั้งเป็นองค์กร ในส่วนของด้านคุณภาพต้องสะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความเสมอภาคไม่มีใครเป็นหัวหน้าหรือลูกน้อง

3. ต้องการให้การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายปลายทาง (end) หรือต้องการให้เป็นวิธีการ (mean) กล่าวคือ ต้องการให้ผู้มีส่วนร่วมได้บรรลุบางสิ่งที่ถือเป็นสิ้นสุด หรือต้องการให้เป็นวิธีดำเนินการเพื่อที่จะสามารถต่อยอดสู่คำถามหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ เช่น วิธีการเหล่านั้นเป็นอย่างไร ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างไร ควรทำอะไรที่สามารถทำได้อีก เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมที่เป็นธรรมชาติอาจเกิดขึ้นไม่สม่ำเสมอ เช่น กรณีการช่วยเหลือหลังเกิดภัยพิบัติตามธรรมชาติ เป็นการมีส่วนร่วมแบบชั่วคราว แต่ในกรณีที่ต้องการการมีส่วนร่วมในระยะยาวขึ้นอาจจะมีการร่วมกันสร้างกลุ่มเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น

5. กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคม และการศึกษากล่าวคือสามารถสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสังคม และเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งนี้ไม่สามารถกำหนดได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด

6. สถานการณ์การมีส่วนร่วมไม่ได้เกิดจากการออกคำสั่ง แต่จะต้องสร้างขึ้นเอง ซึ่งต้องมีการสร้างแนวคิดประชาสังคมให้เกิดขึ้น ทำให้ผู้คนมีจิตสาธารณะ เคารพความหลากหลาย ก่อให้เกิดมุมมองที่กว้างขึ้นจึงจะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ

7. มีคณะผู้บริหารการมีส่วนร่วมพิจารณา เพื่อเป็นกลุ่มคนที่ดูแลการมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับสภาพสังคมแวดล้อมที่กำลังดำเนินอยู่ ซึ่งต้องมีความหลากหลายและมีตัวแทนที่จะยอมรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

8. การมีส่วนร่วมรับรู้สภาพปัญหาอย่างมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นจริง และเข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไขปัญหา

9. คนในชุมชน ไม่ใช่วัตถุที่เอามารวมกัน หากแต่เขามีจิตใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีคติ ประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยมบางอย่างร่วมกันอยู่แล้ว

10. การมีส่วนร่วมที่มีการใช้กิจกรรมนันทนาการ จะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดี เช่น การสร้างอารมณ์ขัน ดนตรี เกมส กีฬา ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถสร้างอารมณ์ร่วมได้

2.2.2.5 ระดับของการมีส่วนร่วม (Levels of Participation)

เพรตตี้ (Pretty, 1995, p.61) ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมไว้ 7 ระดับดังต่อไปนี้

(1) การมีส่วนร่วมแบบพินวิเดิน (Passive Participation)

การที่ประชาชนรู้เพียงว่าเจ้าของโครงการจะทำอะไร หรือทำไปแล้ว แต่ไม่มีการถามความคิดเห็นประชาชน

(2) การมีส่วนร่วมในการได้รับข้อมูล (Information Giving)

ประชาชนมีการตอบแบบสอบถาม แต่ไม่มีผลในกระบวนการจัดทำข้อมูล หรือตรวจสอบความถูกต้อง

(3) การมีส่วนร่วมโดยการปรึกษาหารือ (Consultation)

ประชาชนมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ เพื่อให้เจ้าของโครงการรับฟัง อย่างไรก็ตามไม่ถึงขั้นร่วมตัดสินใจ

(4) การมีส่วนร่วมจากวัตถุจูงใจ (Material Incentives)

ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ทรัพยากรที่ดินมี เช่น เป็นแรงงานเพื่อแลกกับอาหาร ค่าจ้าง หรือวัตถุจูงใจอื่น หรือแม้กระทั่งแบ่งปันที่ดิน แต่ไม่มีส่วนร่วมในการเข้าถึงกระบวนการเรียนรู้อื่น หรือการจัดกิจกรรมเมื่อได้รับวัตถุจูงใจไปเรียบร้อยแล้ว

(5) การมีส่วนร่วมในการทำงาน (Functional Participation)

ประชาชนจัดตั้งกลุ่มเพื่อพูดคุยเกี่ยวกับโครงการก่อนเริ่มโครงการ แต่เริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องในช่วงที่การตัดสินใจได้ทำไปเรียบร้อยแล้ว ซึ่งยังคงขึ้นอยู่กับองค์กรภายนอกชุมชนที่เข้ามาทำโครงการ

(6) การมีส่วนร่วมในลักษณะโต้ตอบกัน (Interactive Participation)

ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ที่จะนำไปสู่แผนการปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้เกิดมุมมองที่หลากหลายจากการทำงานร่วมกันหลายฝ่าย โดยคนกลุ่มนี้จะเป็นตัวแทนในการตัดสินใจของคนในพื้นที่ และประชาชนจะได้รับผลประโยชน์จากการทำด้วยตนเองต่อไปในภายหลัง

(7) การมีส่วนร่วมจากการขับเคลื่อนตนเอง (Self-Mobilisation) ประชาชนมีอิสระจากองค์กรภายนอก สามารถดำเนินการด้วยตนเอง สามารถประสานงานองค์กรภายนอกด้วยตนเอง ซึ่งสามารถทำให้ประชาชนเริ่มต้นพูดคุยตั้งแต่ก่อนเริ่มตัดสินใจตลอดจนสิ้นสุดโครงการจึงสามารถควบคุมทรัพยากรที่ถูกใช้

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547, น.17) ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมว่ามีความเป็นไปได้หลายกรณีไม่สามารถระบุชี้ชัดว่ามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด เนื่องจากขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลหรือบริบทแวดล้อม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) การมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไป

1. ระดับการมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลของตน เช่น การให้ข้อมูลกับแพทย์ว่ารู้สึกอย่างไรเพื่อประกอบการพิจารณารักษา เป็นต้น

2. ระดับการมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เช่น การได้รับรู้ข้อมูลโรคจากแพทย์เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจรักษาต่อไป เป็นต้น

3. ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่ตนมีส่วนได้ส่วนเสียต้องพิจารณาว่าตนเองนั้นมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่า เท่ากับ หรือมากกว่าเจ้าของโครงการ

4. ระดับการมีส่วนร่วมทำ คือ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น ร่วมจัดเทศกาลดนตรี เป็นต้น

5. ระดับการมีส่วนร่วมสนับสนุน คือ ไม่สามารถร่วมทำได้ แต่สนับสนุนในด้านอื่นๆ เช่น ด้านสถานที่ ด้านอุปโภคบริโภค เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้เพิ่มเติม 8 ขั้นตอนในแนวคิด 3 ระดับของนนท์ (2543, อ้างถึงใน นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2547, น.18) ประกอบด้วย

1. ระดับที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วม เนื่องจาก 1) รัฐเป็นผู้กำหนด 2) รัฐเป็นผู้จัดการ และ 3) รัฐบอกให้ประชาชนทราบว่าทำอะไรบ้าง

2. ระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง ได้แก่ 4) ได้สอบถามความต้องการของประชาชนส่วนน้อย และ 5) เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมบางส่วน

3. ระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมมาก ได้แก่ 6) ประชาชนและรัฐมีส่วนร่วมเท่ากัน 7) ประชาชนได้ควบคุมบางส่วน และ 8) ประชาชนคือผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการ และร่วมกันจัดการ

(2) ระดับของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

แบ่งไว้ 2 ขั้นตอน คือ 1) ร่วมกันค้นหาปัญหาของตนเอง และ 2) ร่วมกันหาสิ่งที่จำเป็นสำหรับตนเองในปัจจุบันคืออะไร ซึ่งจะประกอบด้วยการร่วมกันคิดจัดลำดับ

ความสำคัญของปัญหา วางแผนแก้ไข ระดมความคิดหาทางออกที่เหมาะสม พัฒนานวัตกรรมที่จะนำมาใช้แก้ปัญหา ติดตามผลการดำเนินงาน และรับผลประโยชน์หรือเสียผลประโยชน์ร่วมกัน

ในส่วนของทิงกอต นุตวงศ์ (2554) กล่าวว่าแนวคิดการมีส่วนร่วมมีระดับที่แตกต่างกัน เมื่อการมีส่วนร่วมมีระดับที่สูงขึ้นจำนวนผู้มีส่วนร่วมจะลดลงตามสัดส่วนและรูปแบบ ระดับการมีส่วนร่วมจากต่ำสุดไปสูงที่สุด ดังนี้

1. ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับที่มีส่วนร่วมต่ำที่สุด และเป็นเพียงการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผน และผู้รับสารเป็นเพียงคนในสังคมที่รับข้อมูลโดยไม่เปิดให้แสดงความคิดเห็น เช่น การประชาสัมพันธ์ การทำข่าว เป็นต้น
 2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของคนในสังคม เป็นระดับที่เปิดโอกาสให้คนในสังคมได้แสดงความคิดเห็นให้เห็นทั้งข้อดีข้อเสีย
 3. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับที่มีการพูดคุยกันอย่างเป็นทางการ เพื่อถกเถียง และประเมินความก้าวหน้า
 4. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับที่ใช้ในโครงการที่มีความยุ่งยากซับซ้อน มีปัญหามาก เพื่อวางแผนร่วมกันว่าจะทำอย่างไรให้โครงการได้ดำเนินต่อไป
 5. ระดับร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ทุกคนร่วมกันดำเนินโครงการในทางปฏิบัติ เพื่อให้โครงการสำเร็จลุล่วงต่อไป
 6. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมของคนในสังคม เนื่องจากจะเป็นการแก้ไข้ปัญหาทั้งหมดที่ขัดแย้งกัน เช่น การลงประชามติ เป็นต้น
- ระดับการมีส่วนร่วมแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของประเด็นในการมีส่วนร่วมซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละโครงการ และมุมมองที่สามารถก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมได้ในแต่ละระดับที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินโครงการในแต่ละโครงการ รวมถึงทัศนคติของผู้ที่มีส่วนร่วมในแต่ละระดับ เช่น ถ้ามีส่วนร่วมมากในการตัดสินใจจะรู้สึกภาคภูมิใจ ในขณะเดียวกันถ้ามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลจะไม่รู้สึกภาคภูมิใจมากเท่า เป็นต้น

2.2.2.6 ปัญหาการมีส่วนร่วมในชุมชน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547, น.23) ได้กล่าวถึงปัญหาการมีส่วนร่วมในชุมชนเมื่อมีความไม่เหมาะสมเกิดขึ้นหลายประการดังนี้

(1) ปัญหาที่เกิดจากฝ่ายที่ทำเพียงกลุ่มเดียว

ตัวอย่างเช่น ฝ่ายราชการ ฝ่ายผู้ผลิต เป็นต้น จะไม่ค่อยเต็มใจให้กลุ่มอื่นเข้ามามีส่วนร่วมเนื่องจากคิดว่าฝ่ายอื่นจะทำให้งานล่าช้า และคิดว่าคนอื่นด้อยกว่าตนจนต้องทำเองทั้งหมด รวมถึงขาดความไว้วางใจ เชื่อใจ ต้องการความดีความชอบส่วนตน เป็นต้น

(2) ปัญหาที่เกิดจากฝ่ายที่ต้องเข้าร่วม แต่ไม่เข้าร่วม

เนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น มีความแตกต่างทางเศรษฐกิจ และสังคม ไม่ได้รับการยอมรับ มีความไม่เท่าเทียมกันทั้งขณะเข้าร่วมกิจกรรม และการใช้ชีวิตในสังคมร่วมกัน เป็นต้น

(3) ปัญหาจากหลักการที่ยึดถือแตกต่างกัน

ได้แก่ ความขัดแย้งทางแนวคิด ขนบธรรมเนียมที่แตกต่างจึงไม่คิดที่จะร่วมมือกัน และการยึดมั่นในศูนย์กลางทางอำนาจจะทำให้คนที่แตกต่างไม่ยอมเข้าร่วม รวมถึงการเอาผลประโยชน์เข้าตัวเองโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์โดยรวมทำให้เกิดความแตกหักของการมีส่วนร่วม

(4) ปัญหาจากการสื่อสารไม่ดีพอ

ก่อให้เกิดการใช้อารมณ์มากขึ้น เนื่องจากไม่มีข้อมูลที่เพียงพออย่างเท่าเทียมกัน การได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน และเพียงพอจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ทัดเทียมกันทุกฝ่าย

(5) ปัญหาวิธีการมีส่วนร่วมที่ไม่เหมาะสม

อาจก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น การริเริ่มโครงการโดยประชาชนไม่มีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมโดยที่ไม่เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างเท่าเทียม การนัดสถานที่และเวลาที่ไม่เหมาะสมต่อการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น

ประเด็นเหล่านี้อาจจะก่อให้เกิดปัญหาต่อหลักการมีส่วนร่วมซึ่งมีทั้งข้อดี และข้อเสียในกรณีที่มีความไม่เหมาะสมเกิดขึ้นในกระบวนการ แต่กระนั้นความจำเป็นในหลักการมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบอบประชาธิปไตยที่ต้องฟังเสียงของประชาชน และจัดวิธีการที่มีความเหมาะสมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน

2.2.3 แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital Theory)

ทุนทางสังคม เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคนในสังคม และต่อกัน ำ เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างปัจเจกบุคคลที่มีความแตกต่างกันในแต่ละสังคม การทำความเข้าใจเกี่ยวกับทุนทางสังคมจึงประกอบด้วยที่มา และความหมายของทุนทางสังคม รูปแบบของทุนทางสังคม และบทบาทของทุนทางสังคมในบริบทที่แตกต่างกัน

2.2.3.1 ที่มา และความหมายของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม เป็นแนวคิดที่ก่อกำเนิดขึ้นมาในยุคศตวรรษที่ 20 จากการปฏิบัติการทางสังคม และถูกหยิบยกรนำมาใช้อย่างแพร่หลายเพื่อปะทะกับทุนที่มีมูลค่าเป็นเงิน ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐศาสตร์ในเรื่องความแตกต่างทางรายได้ และแง่มุมของนโยบายภายในองค์กรที่ไม่สอดคล้องกับแรงงาน เนื่องจากไม่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานในองค์กร (Putnam, 2000, p.19) จนกระทั่งได้รับความแพร่หลายไปในสาขาวิชา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และด้านการศึกษา ในการนำไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม และค้นพบว่า

ทุนทางสังคมเป็นทุนที่สถาบันทางสังคมในแต่ละสังคมนั้นมีอยู่ สามารถสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีให้แก่คนในสังคม และส่งผลดีในการประสานงาน ลดต้นทุนการผลิต และเกิดจารีตประเพณีที่ดีงามต่อกัน แต่กระนั้นสามารถลดเลือนหายไปในกรณีที่ไม่ถูกนำมาใช้ (พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2552; วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2551, น.292) แนวคิดทุนทางสังคมมีนักวิชาการให้ความหมายในหลากหลายแง่มุม ดังต่อไปนี้

(1) ความหมายของทุนทางสังคมในสังคมตะวันตก

แนวคิดของลิตา จัดสัน ฮันนิฟาน (Hanifan, 1916) ที่ปรึกษาของโรงเรียนในชนบททางตะวันตกของรัฐเวอร์จิเนียได้พูดถึงทุนทางสังคมเกี่ยวข้องกับการศึกษาว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการศึกษาจะช่วยให้โรงเรียนสมบูรณ์แบบ และทุกคนจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน และมีความพึงพอใจร่วมกันกับสิ่งที่ตนเองได้รับ และยังส่งผลต่อการประสานงานร่วมกันในสังคม จนในที่สุดปัจเจกบุคคลจะได้รับความช่วยเหลืออย่างเป็นมิตรจากคนในสังคม ทำให้ทุนทางสังคมมีความแข็งแกร่งเพิ่มมากขึ้น (อ้างถึงใน Putnam, 2000; วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2551, น.294)

ในส่วนของโรเบิร์ต พูทนาม (Putnam, 2000) ได้ศึกษาทุนทางสังคมทางตอนเหนือของอิตาลีและพบว่าทุนทางสังคมเป็นทุนที่เกิดจากความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐานของสังคม (Norms) และเครือข่ายทางสังคม (Social Network) เนื่องจากคนในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านความร่วมมือในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดความไว้วางใจ สร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่ดีให้แก่กันภายใต้กรอบของกฎหมาย และมีผู้นำที่ดี ซื่อสัตย์ และมีความยุติธรรม ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อคนในสังคม สร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนร่วมกัน เกิดความสามัคคี และส่งผลต่อค่านิยมในสังคมโดยรวม เนื่องจากคนในสังคมรับรู้ถึงผลประโยชน์สาธารณะ และผลตอบแทนที่ตนเองจะได้อย่างเท่าเทียม

ดังตัวอย่างงานวิจัยของพูทนามที่ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างแคว้นในอิตาลีที่มีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง และอยู่ภายใต้กฎหมายที่เกิดขึ้นร่วมกัน คนในสังคมมีความสัมพันธ์อันดี มีความไว้วางใจกัน ก่อให้เกิดผลประโยชน์โดยรวม เช่น การลดต้นทุนการผลิตในร้านค้า โดยการช่วยเหลือในการขนส่งวัตถุดิบ ส่งผลต่อราคาขายที่ลดลง หรือการรวมตัวจัดตั้งสโมสรสร้างเครือข่ายให้แก่สมาชิก เป็นต้น และแคว้นที่มีทุนทางสังคมไม่แข็งแรง รวมถึงกฎหมายยังมีความคลุมเครือ ทำให้คนในสังคมรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียม มีการหาผลประโยชน์ให้ตนเองมากกว่าส่วนรวม ชีวิตในสังคมจึงขาดความไว้วางใจ และไม่มีความสุข เพราะต้องหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ในทัศนะของพูทนามทุนทางสังคมเป็นส่วนทำให้เกิดประชาธิปไตยที่ดีที่มาจากภาคสังคม ไม่ใช่มาจากรัฐบาล (อ้างถึงใน ทินกฤต นุตวงษ์, 2554, น.23; พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2552; วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2551, น.295)

งานวิจัยอีกชิ้นของพุตนัมแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมในรูปแบบการเล่นกีฬาโบว์ลิงในสหรัฐอเมริกา แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนลดลง เนื่องจากคนเริ่มมีการมาเล่นคนเดียวมากขึ้นกว่าการเล่นเป็นกลุ่ม ส่งผลต่อผู้ประกอบการมีรายได้ที่ลดลง และแสดงให้เห็นถึงทุนทางสังคมที่ลดลงของสังคมอเมริกัน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การโยกย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น สถิติของการมีส่วนร่วมทางสังคมในกิจกรรมอื่น เช่น งานอาสาสมัคร มีการลดลงเช่นกันในปีคริสต์ศักราช 1998-1999 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสังคมจึงเป็นไปได้ยาก ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมที่จะสร้างความเข้มแข็งในภาคประชาสังคมในระบอบประชาธิปไตยลดลง ดังนั้นการให้ความสำคัญเกี่ยวกับทุนทางสังคมจึงเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมให้มากขึ้นเพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคม และเกิดการสร้างเครือข่ายทางสังคมร่วมกัน (Putnam, 2000)

ในทัศนะของเจมส์ โคลแมน (Coleman, 1988, p.98) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมว่าเป็นชุดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง จนกระทั่งก่อให้เกิดภาวะผูกพัน ความคาดหวัง และเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันในลักษณะมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนกันและเกิดการรวมกลุ่มในที่สุด โดยมีความแตกต่างจากทุนชนิดอื่น คือ ทุนทางสังคมไม่สามารถเป็นเจ้าของได้ด้วยตัวคนเดียว

โคลแมนได้ศึกษาทุนทางสังคมผ่านระบบการศึกษา โดยการวิเคราะห์ทุนทางสังคมกับการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วนักเรียนที่ประสบความสำเร็จในการเรียนไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของโรงเรียนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งที่มีอยู่ในครอบครัว และความสัมพันธ์ทางสังคมกับโรงเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ครู และผู้ปกครองที่จะต้องมีการกระทำที่สามารถร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วม คือ การทำให้เด็กเติบโตขึ้นไปเป็นคนทีประสบความสำเร็จในชีวิต นอกจากนี้ยังมอบผลตอบแทนให้แก่แต่ละบุคคลในระบบความสัมพันธ์ เช่น นักเรียนได้ความรู้ และประสบการณ์ชีวิต ผู้ปกครองบรรลุจุดมุ่งหวังที่ส่งลูกเข้ามาศึกษา ครูภูมิใจในหน้าที่ของครูที่มีลูกศิษย์ที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น ดังนั้นทุนทางสังคมที่ปรากฏอยู่ทั้งในและนอกครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ที่สนับสนุนทุนประเภทอื่นให้เกิดขึ้น เช่น สร้างทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพต่อสังคมในรุ่นถัดไป และก่อให้เกิดทุนทางกายภาพที่สามารถสร้างผลผลิตสำหรับสังคมและส่งผลต่อทุนทางเศรษฐกิจ เป็นต้น (อ้างถึงใน ทินกฤต นุตวงษ์, 2554, น.23; พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2552; วรุณี โรมรัตน์พันธ์, 2551, น.307)

แนวคิดของปีแอร์ บูดีเยอร์ (Bourdieu, 1992) นักทฤษฎีทางด้านสังคมชาวฝรั่งเศสได้ให้คำอธิบายว่าทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่สร้างเครือข่ายทางสังคมของบุคคลที่ดำรงอยู่ในสังคม ซึ่งทุนทางสังคมนี้ก่อให้เกิดการยอมรับสมาชิกของเครือข่ายว่าเป็นพวกเดียวกัน สำหรับบูดีเยอร์ ได้ศึกษาทุนทางสังคมโดยมุ่งเน้นไปที่ความขัดแย้ง และระบบอำนาจที่ปรากฏอยู่ใน

ทุนทางสังคม และพบว่าเครือข่ายทางสังคมมีระดับอำนาจ และชนชั้นที่แตกต่างกัน ทำให้ได้รับผลประโยชน์ที่แตกต่างกันในแต่ละเครือข่าย เครือข่ายที่มีบุคคลที่มีระดับอำนาจสูงจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่มีระดับอำนาจทัดเทียมกัน และค่อนข้างเปิดกว้างในการแสวงหาผลประโยชน์ในเครือข่ายของตน ในทางตรงข้ามเครือข่ายที่มีบุคคลระดับอำนาจต่ำจะมีความสัมพันธ์ในระดับเดียวกัน และทำให้การปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายที่มีระดับอำนาจสูงเป็นไปได้ยาก การแสวงหาผลประโยชน์ในเครือข่ายจึงเป็นวงแคบกว่า ดังนั้นในแนวคิดของบูดิเยอร์ทุนทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่สามารถก่อให้เกิดการแบ่งชนชั้นตามมาอย่างชัดเจน (อ้างถึงใน ทินกฤต นุตวงษ์, 2554, น.23; พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2552)

ฟรานซิส ฟุกุยามา (Fukuyama, 2001) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า เป็นชุดของจารีตที่ไม่เป็นทางการ และก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จนกระทั่งเกิดความไว้วางใจ และในที่สุดจึงปรากฏเป็นเครือข่ายทางสังคมซึ่งเป็นผลผลิตจากทุนทางสังคม สามารถเห็นได้ชัดในระบบเครือญาติ หรือแม้กระทั่งระดับทุนทางสังคมที่มีความซับซ้อนมากอย่างศาสนา แนวคิดของฟุกุยามาทำให้ทุนทางสังคมเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรมอันดีเท่านั้น นอกจากนี้ฟุกุยามายังวิเคราะห์เกี่ยวกับทุนทางสังคมเกี่ยวกับระบบการประสานงานในองค์กร ซึ่งโดยปกติดูเหมือนทุนทางสังคมจะไม่มีประโยชน์ เนื่องจากเป็นระบบที่ดำเนินไปตามขั้นตอน เช่น ระบบการทำหนังสือราชการ ระบบการทำสัญญา เป็นต้น แท้จริงแล้วระบบการประสานงานจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด ซึ่งทุนทางสังคมสามารถช่วยลดต้นทุนในส่วนนี้ และสามารถทำให้การประสานงานสะดวกรวดเร็วขึ้น (อ้างถึงใน ทินกฤต นุตวงษ์, 2554, น.24; วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2551, น.312)

(2) ความหมายของทุนทางสังคมในสังคมไทย

ทุนทางสังคมในประเทศไทยถูกใช้อย่างแพร่หลายหลังจากยุควิกฤติทางเศรษฐกิจในปี พุทธศักราช 2540 ทั้งหน่วยงาน และนักวิชาการได้กล่าวถึงทุนทางสังคมในแง่มุมที่หลากหลาย อาทิ กองทุนเพื่อสังคม (SIF) ที่ก่อตั้งให้เกิดการลงทุนทางสังคม กระตุ้นให้เกิดการเล็งเห็นคุณค่าที่ดีในสังคมไทย เช่น ความมีน้ำใจ การช่วยเหลือกัน เป็นต้น และการณรงค์ด้านวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา รวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน (อ้างถึงในธนพล พรหมสูงส์, 2546)

ในแนวคิดของเอนก นาคะบุตร (2545) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังเช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น จนกระทั่งเกิดการรวมกลุ่ม จนสามารถมีพลังขับเคลื่อนในการสร้างคุณค่าให้ชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ระยะยาว สอดคล้องกับไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2543) ที่กล่าวว่าทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย เช่น ความสามัคคี การมีศูนย์รวมจิตใจและศีลธรรม การร่วมกันจัดตั้งองค์กร ทุนทางสังคมแสดงถึงการร่วมมือกันซึ่งทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

ในมุมมองของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544, น.20) ได้ให้ความหมายว่า ทูทางสังคมได้แสดงออกถึงวิถีคิด และระบบความรู้ในการจัดการ รวมถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ ในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ อันเกิดความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนจน กลายเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคม เช่น ความเชื่อว่าต้นไม้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่ ทำให้คนที่มีความเชื่อ ลักษณะเดียวกันไม่ตัดต้นไม้ เป็นต้น ทูทางสังคมยังกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกที่ดีให้กับธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์ต้องอาศัยธรรมชาติ ดังนั้นจำเป็นต้องรักษาธรรมชาติเช่นกัน ดังนั้นทูทางสังคมจึง เกี่ยวโยงกับวัฒนธรรม

ในส่วนของวรวิทย์ โรมรัตน์พันธุ์ (2548, น.323) แสดงให้เห็นแนวคิดของ ทูทางสังคมที่พยายามหล่อเลี้ยงชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยดำรงอยู่ในรูปของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ ในสังคมตั้งแต่ระดับปัจเจกจนกระทั่งขยายออกไปจนเป็นระดับเครือข่ายที่มีความมุ่งมั่นเพื่อส่วนรวม และทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคม ทั้งในด้านการทำงาน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข กระบวนการทูทางสังคมจะได้รับอิทธิพลทั้งจากปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เทคโนโลยี ทำให้คนในสังคมได้รับรู้สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม และสามารถเกิด จากปัจจัยภายในสังคม เช่น เกิดจากจารีตประเพณี ระเบียบวิธีคิดที่สืบทอดต่อกันมา ดังนั้นทูทาง สังคมจะปรับเปลี่ยนวิถีคิด และวิถีปฏิบัติของคนในสังคมโดยมีความเชื่อมโยงกับศีลธรรมอันดีต่อกัน ทำให้เกิดค่านิยมร่วมกัน เกิดเป็นพลังในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในชุมชน หรือสังคม โดยอยู่ บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมที่ชอบธรรม

ทูทางสังคมของมุมมองนักวิชาการทั้งในสังคมตะวันตก และสังคมไทย ได้แสดงให้เห็นถึงความหมายของทูทางสังคมที่ดำรงอยู่ในสังคมโดยมีศีลธรรมของสังคมมาเป็น พื้นฐาน สร้างคุณค่าให้แก่สังคม จารีตประเพณีที่ดีงาม รวมทั้งการเข้าใจในปรับตัวเปลี่ยนแปลงของ ทูทางสังคมในยุคปัจจุบัน ดังนั้นทูทางสังคมจึงเป็นทรัพยากรที่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลที่สามารถสร้างความไว้วางใจในหลายระดับทั้งที่เป็นแนวราบและแนวตั้ง โดยต่างฝ่ายต่าง ได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เช่น การลดต้นทุนการผลิต การ ดำเนินงาน การส่งเสริมจารีตประเพณีที่ดี ความไว้วางใจ ความรู้สึกปลอดภัย การทดแทนบุญคุณ เป็นต้น ทำให้เกิดทุนรูปแบบอื่นที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวมได้ทั้งที่เป็นมนุษย์ และ ทรัพยากร รวมถึงยังส่งผลทำให้เกิดการใช้คำว่า “ทุน” ในรูปแบบอื่นตามมา เช่น ทุนมนุษย์ ทุน วัฒนธรรม ทุนสาธารณะ เป็นต้น

2.2.3.2 องค์ประกอบของทูทางสังคม

เบน และฮิกส์ (Bain & Hicks, 1998) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของ ทูทางสังคมไว้ดังนี้

(1) องค์ประกอบในระดับการรับรู้ของชุมชน (Cognitive)

เป็นองค์ประกอบของความสัมพันธ์ในระดับบุคคลในสังคมที่มีการรับรู้หรือเรียนรู้ร่วมกัน เช่น คุณค่า ความเชื่อ ความเคารพ ความเข้มแข็ง ความสัมพันธ์ บรรทัดฐานทางสังคม พฤติกรรม เจตคติ ข้อมูล การติดต่อสื่อสาร รวมถึงความรู้และปัญญา

(2) องค์ประกอบในระดับโครงสร้าง (Structural based)

เป็นองค์ประกอบของการจัดการ และการปฏิบัติในระดับสถาบันทางสังคมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น โครงสร้างขององค์กร ภาวะผู้นำและหน้าที่ในการตัดสินใจ การปฏิบัติต่อกัน และหน้าที่ความรับผิดชอบ เครือข่ายที่เป็นทางการ การทำกิจกรรมในชุมชน เป็นต้น

2.2.3.3 แหล่งกำเนิดทุนทางสังคม

เบน และฮิกส์ (Bain & Hicks, 1998) ได้กล่าวถึงแหล่งกำเนิดของทุนทางสังคมไว้ดังนี้

(1) ครอบครัว (Families)

แหล่งกำเนิดทุนทางสังคมแห่งแรก ซึ่งสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนภายในครอบครัว

(2) ชุมชน (Communities)

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงานในการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน

(3) องค์กรเอกชน (Firms)

การสร้างการจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดค่าใช้จ่าย

(4) สังคมของพลเมือง (Civil society)

การสร้างพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในการมีสิทธิในการออกเสียง

(5) พื้นที่สาธารณะ (Public sector)

รัฐ และสถาบันของรัฐ สร้างพื้นที่สาธารณะให้ทุกคนมีส่วนร่วม

(6) เชื้อชาติ (Ethnicity)

ความเป็นเชื้อชาติ ชนเผ่า ชาติพันธุ์ การเข้าเมือง ซึ่งมีการร่วมกันแบ่งคุณค่าร่วมกัน และได้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนกัน

2.2.3.4 รูปแบบของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมในแต่ละทัศนะแสดงให้เห็นรูปแบบของทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมที่หลากหลาย เนื่องจากทุนทางสังคมเป็นเรื่องที่ดำรงอยู่ในสังคม และถูกนำมาใช้

วิเคราะห์สังคมในหลายแง่มุมดังรูปแบบของโรเบิร์ต พูทนาม (Putnam, 2000) ที่กล่าวถึงรูปแบบของทุนทางสังคมจากขนาดของความสัมพันธ์ทางสังคม ดังต่อไปนี้

(1) ทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงกันในกลุ่มสมาชิก (Bonding social capital)

มีลักษณะเชื่อมโยงระหว่างความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันจนก่อให้เกิดความเข้มแข็งในพวกพ้องป้องกันการเข้ามาทำลายของคนนอก

(2) ทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงระหว่างสังคม (Bridging social capital)

การเชื่อมโยงกันกับสังคมที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านจารีต ประเพณี วัฒนธรรม แต่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น มีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจร่วมกันทำให้สามารถมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารจนกระทั่งเป็นเครือข่ายทางสังคม

(3) ทุนทางสังคมที่มีการเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับ

หลากหลายสถาบัน (Linking social capital)

จนสามารถเป็นตัวแทนของอำนาจ และมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ในแนวดิ่งระหว่างบุคคล เช่น องค์กรภาครัฐ เอกชน และอาสาสมัคร ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางอำนาจในแนวดิ่งที่มีรูปแบบที่เป็นทางการ เป็นต้น (Woolcock, 2001)

ในทัศนะของเจมส์ โคลแมน (Coleman, 1988, p.101) ได้กล่าวถึงรูปแบบไว้ดังต่อไปนี้

(1) รูปแบบจากความผูกพัน ความคาดหวัง และความไว้วางใจ

ระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมุ่งเน้นไปที่ความผูกพัน ความคาดหวัง และความไว้วางใจระหว่างบุคคล และสังคม เช่น นาย ก ได้ทำบางอย่างให้กับนาย ข โดยคาดหวังและเชื่อว่าจะได้รับผลประโยชน์บางอย่างกลับมา เป็นต้น ดังตัวอย่างของ คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Geertz, 1962) ได้ศึกษาสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แสดงให้เห็นว่าการรวมกลุ่มกัน “แชร์” หรือการให้ผู้เข้าร่วมรวมเงินกันในอัตราเท่ากันในแต่ละเดือน หลังจากนั้นในแต่ละเดือนผู้เข้าร่วมจะมาแข่งขันโดยให้ดอกเบี๋ยมากที่สุดจะได้เบิกเงินทั้งหมด และหลังจากที่ได้รับเงินต้องจ่ายทุกเดือนในอัตรากลางพร้อมดอกเบี๋ย กระบวนการซ้ำเดิมจนจบคนเบิกเงินคนสุดท้าย ซึ่งต้องอาศัยความผูกพัน และความไว้วางใจกันในสังคมอย่างมาก จึงจะสามารถคาดหวังได้ว่าจะไม่โกง ในอีกแง่มุมหนึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของทุนทางสังคมเชื่อมโยงกับกับเศรษฐศาสตร์ (อ้างถึงใน Coleman, 1988, p.102)

(2) รูปแบบจากช่องทางการได้รับข้อมูล

ระดับความสัมพันธ์ทางสังคมมุ่งเน้นในข้อมูลที่ส่งผลการกระทำซึ่งโดยปกติข้อมูลเหล่านี้จะมีราคา เช่น การศึกษาของแคทซ์ และลาซาร์สเฟลด์ (Katz & Lazarsfeld, 1955) แสดงถึงการมีข้อมูลของเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีการแต่งตัวตามสมัย แต่ไม่นิยมแต่งตัวล้ำสมัย ทำให้

สามารถเข้าใจวัฒนธรรมการแต่งตัว และส่งผลต่อการค้าขาย หรือความเหมาะสมในการแต่งตัว (อ้างถึงใน Coleman, 1988, น.104)

(3) รูปแบบจากบรรทัดฐานทางสังคม

ระดับความสัมพันธ์ทางสังคมที่มุ่งเน้นที่บรรทัดฐานทางสังคม และการใช้บรรทัดฐานทางสังคมให้ส่งผลต่อการกระทำไม่ว่าจะเป็นในเชิงบวกหรือเชิงลบ เช่น การกระตุ้นโดยการให้กำลังใจ หรือการแสดงออกเมื่อมีการกระทำผิด เป็นต้น ซึ่งทำให้ส่งผลต่อการกระทำของคนในสังคมที่เปลี่ยนไปจึงจะเรียกได้ว่าเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ และสร้างทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นมาในโครงสร้างทางสังคม (Coleman, 1988, 104)

ในส่วนของสังคมไทย เอนก นาคะบุตร (2545) ได้แบ่งรูปแบบของทุนทางสังคมออกเป็น 5 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

(1) ทุนทางจิตวิญญาณ (Spiritual Capital)

ประกอบด้วยจิตวิญญาณ ระเบียบคุณค่า สำนึกท้องถิ่น และความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด เพราะเป็นที่ยู่อาศัยมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งหากมีเรื่องราวที่ส่งผลกระทบต่อถิ่นกำเนิดก็พร้อมที่จะร่วมใจลุกขึ้นสู้

(2) ทุนทางภูมิปัญญา

ดังแสดงให้เห็นจากการหันกลับมาใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำในปี พุทธศักราช 2540 รวมถึงนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการทรัพยากร การจัดการระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และระหว่างชุมชนกับชุมชน

(3) ทุนมนุษย์

ทรัพยากรมนุษย์ หรือทรัพยากรบุคคลที่สำคัญที่มีความรักเพื่อนพ้อง รักศักดิ์ศรี มีจิตเป็นอาสาสมัครที่จะช่วยเหลือ แบ่งปัน ขยายเครือข่าย และความรู้ระหว่างกันจากรุ่นสู่รุ่น มีความเป็นผู้นำที่พร้อมจะปรับตัวเข้าสู่ความร่วมมือระหว่างองค์กรและเครือข่าย

(4) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ

มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากคนในสังคม ดังนั้นธรรมชาติจึงเป็นรากฐานการดำเนินชีวิต และเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนกับธรรมชาติ

(5) กองทุนสาธารณะ

การรวมกลุ่มกันจัดการกองทุนสาธารณะของชุมชนในรูปแบบแตกต่างกัน เช่น การจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ การทำธนาคารข้าว เป็นต้น ซึ่งเป็นการจัดการทุนทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อปัจจัยการผลิต และการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ ธีรพัฒน์ จิตวัฒนา (2546) ได้แบ่งรูปแบบทุนทางสังคมออกเป็นสองรูปแบบ ประกอบด้วย

(1) รูปแบบที่มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้น

ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้นแต่สามารถใช้ประโยชน์ได้ และส่งผลให้เกิดกระบวนการทางสังคมในการจัดสรร แบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติจนกลายเป็นทุนทางสังคมในที่สุด

(2) รูปแบบที่มนุษย์สร้างขึ้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นมาตั้งแต่อดีต และสืบทอดสู่คนรุ่นปัจจุบันซึ่งมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมในยุคปัจจุบัน เพื่อเอื้อประโยชน์แก่มนุษย์ และสังคม

รูปแบบของทุนทางสังคม แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ทุนทางสังคมมีหลายลักษณะที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ จนกระทั่งสามารถก่อรูปเป็นกลุ่ม และเครือข่ายทางสังคมในกายภาคหน้า

2.2.3.5 บทบาทของทุนทางสังคมในบริบทที่แตกต่างกัน

บทบาทของทุนทางสังคมในแนวคิดของโรเบิร์ต พูทน์ม (2000) ได้แบ่งบทบาทออกเป็นสองลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม ทำให้เกิดกลุ่มคนที่มีลักษณะความสัมพันธ์แนบแน่น และแนบแน่น ในอีกลักษณะเป็นบทบาทที่สานสัมพันธ์สู่ภายนอกกลุ่ม ซึ่งบทบาททั้งสองได้เข้าไปดำรงอยู่ในบริบทที่แตกต่างกันไป ดังที่วรุฒ โรมรัตนพันธ์ (2551, น.335) ได้กล่าวถึงดังต่อไปนี้

(1) ทุนทางสังคมในบริบทโครงสร้างทางสังคม

แสดงให้เห็นถึงการสร้างสังคมที่เข้มแข็ง ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับชุมชน สังคม จนกระทั่งเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายทางสังคม ดังเช่น กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งในกรณีกลุ่มอาสาสมัครมีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอาสาสมัครอื่นเพื่อที่จะช่วยเหลือกันและกันในการจัดกิจกรรม

(2) บริบททางการเมือง

ในบริบทประชาธิปไตยว่าทุนทางสังคมก่อให้เกิดความไว้วางใจ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การรวมกลุ่มทางการเมือง และเกิดกลไกในระบอบประชาธิปไตย เช่น การมีส่วนร่วมในการออกเสียงเลือกตั้ง การปรึกษาหารือ ร่วมมือกันแก้ปัญหา เป็นต้น

(3) บริบททางเศรษฐกิจ

ทุนทางสังคมได้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาเพียงด้านเศรษฐกิจนั้นทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาหลายประการ เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น การสูญเสีย

ทรัพยากรจำนวนมาก และรื้อถอนพื้นที่ทำกินเพื่อขยายตัวทางเศรษฐกิจ เป็นต้น การหันกลับมาใส่ใจสังคม และเล็งเห็นคุณค่าทางสังคมสามารถช่วยเหลือสังคม และกระตุ้นเศรษฐกิจไปพร้อมกันผ่านการใช้ทุนทางสังคมให้เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นในการลดต้นทุนการผลิต การจัดการ หรือการประสานงาน ทำให้ผลประโยชน์อยู่กับทั้งผู้ประกอบการ และคนในสังคม

(4) บริบทด้านสิ่งแวดล้อม

แสดงให้เห็นว่าทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่สามารถทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ในกรณีที่ขาดทุนทางสังคม ดังเช่นยุคทุนนิยมแบบสุดโต่ง ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ และเกิดความไม่เท่าเทียมในการจัดการทรัพยากร ดังนั้นทุนทางสังคมจึงมีส่วนช่วยให้คนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรอย่างเท่าเทียม และมีความเข้าใจในการร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืน (วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, 2551, น.337)

(5) บริบทของการพัฒนาชุมชน

เบน และฮิกส์ (1998) ได้แสดงให้เห็นว่าระดับของทุนทางสังคมทั้งระดับมหภาค และระดับจุลภาคมีส่วนเกื้อหนุนให้คนในชุมชนรับรู้และตระหนักถึงทุนทางสังคมที่ดำรงอยู่ในสังคม ก่อให้เกิดความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของชุมชนของตนเอง และสามารถก่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติโดยคนในชุมชนเอง จนกระทั่งสามารถรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง มีความร่วมมือร่วมใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และสามารถพัฒนาด้วยตนเองต่อไป

2.2.4 แนวคิดการพัฒนาชุมชนแออัด (Crowded Community Development)

เมืองเป็นคำที่แสดงถึงความเป็นศูนย์กลางของชาติในอดีต เนื่องจากเป็นสถานที่พระมหากษัตริย์ รัฐบาล และส่วนงานราชการที่ทำหน้าที่หลักของชาติ รวมถึงวัดที่มีขนาดใหญ่ดำรงอยู่ในเขตเมือง และสถาบันการศึกษาที่มีหลากหลายแห่ง จึงกล่าวได้ว่าเมืองเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการเมืองของภาครัฐ ทำให้มีการนำผลประโยชน์จากชนบทเข้าสู่เมืองอย่างสม่ำเสมอ (ฉันทส เพียรธรรม, 2542) ซึ่งรัฐชาติในปัจจุบันมีการดำเนินนโยบายการพัฒนามากขึ้นเพื่อเป็นการช่วยเหลือคนในพื้นที่ชนบทมากกว่าในยุคก่อน คำว่า “เมือง” จึงเป็นศูนย์กลางของนโยบายการพัฒนาชาติ และยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมโดยมีระบอบทุนนิยมเข้ามาเกี่ยวข้องโดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้เมืองมีความแออัดมากขึ้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากร และการย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำมาหากินในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจ และสังคมในเมืองเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดความสลับซับซ้อนในสังคมเมือง และสร้างความแออัดจนทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาเช่นกัน (กาญจนา แก้วเทพ, 2525)

ปัญหาความหนาแน่นจนเกิดเป็นชุมชนแออัด กล่าวได้ว่าไม่ใช่ปัญหาของปัจเจกที่เป็นผู้อยู่อาศัย หากแต่เป็นปัญหาทางด้านโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อเอื้ออำนวยให้กับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (เวชยันต์ เสงสุวนิช, 2540) ทำให้มีผู้ใช้แรงงานต้องเดินทางเข้ามาในเมืองเป็น

จำนวนมากเพื่อเป็นแรงงาน และอยู่อาศัยในเขตที่ใกล้สถานที่ทำงาน ประกอบกับเมื่อเวลาผ่านไป ครอบครัวขยายมากขึ้น มีการเข้ามาของแรงงาน และเครือญาติมากขึ้นจึงเกิดเป็นพื้นที่แออัดกัน บริเวณในเขตเมืองจนถูกตั้งความหมายอย่างเป็นทางการว่าเป็นพื้นที่ที่สกปรก อันตราย เป็นที่น่ารังเกียจของคนภายนอก เป็นบ่อเกิดของปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ทำให้คนในชุมชนเข้าถึงบริการของรัฐได้ยาก และมีปัญหาการไล่รื้อที่อยู่อาศัยจากเจ้าของที่ดิน เป็นต้น (สิริลักษณ์ แก้วคงยศ, 2532)

การเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัดเพื่อสร้างบรรทัดฐานใหม่และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนไม่ให้ถูกละทิ้งให้ตกขอบของสังคมเมืองจึงเกิดจากทั้งภาครัฐ และเอกชน โดยการเข้าไปศึกษาชุมชนแออัดจนนำไปสู่การร่วมกันพัฒนาชุมชน ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ที่ดินที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของ แต่สิทธิมนุษยชนในการดำรงชีวิต และสืบสานวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของตนเองนั้นเป็นสิ่งสำคัญ โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ในการต่อรอง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มขยะรีไซเคิล การรวมกลุ่มแม่บ้าน การแสดงความคิดเห็น และสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นเครือข่าย เป็นต้น (อคิน รพีพัฒน์, 2542, อภัยยุทธ์ จันทรพา, 2552 และสุวัฒน์ คงแป้น, ม.ป.ป.)

เมืองในช่วงต้นแสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวแทนของประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในเขตเมืองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์ รวมถึงจัดตั้งเป็นชมรม หรือสหกรณ์ที่ทำให้ความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตดีขึ้น นำไปสู่การต่อสู้กับนโยบายที่ไม่เป็นธรรมของภาครัฐ เป็นต้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งในชนบทและเขตเมืองจะสามารถช่วยให้เกิดความสมดุลระหว่างเมืองกับชนบทให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมถึงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ประชาธิปไตยร่วมกัน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2542) และในอีกแง่หนึ่งยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความสามารถ และศักยภาพในการเข้าถึงบริการ และต่อรองนโยบายจากภาครัฐเช่นเดียวกับแนวคิดของอมตยา เซน (Sen, 1999, p.10) ที่กล่าวว่าการพัฒนาความสามารถของมนุษย์จะนำไปสู่เสรีภาพในหลายด้าน ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้มนุษย์บรรลุเป้าหมายทั้งในด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านโอกาสทางสังคม ด้านความโปร่งใส และด้านความมั่นคงปลอดภัย

2.2.5 แนวคิดการจัดการองค์กรทางสังคม

สังคมมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีลักษณะการกระทำรวมกลุ่มกับผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องเดียวกัน ก่อให้เกิดเป็นกลุ่มทางสังคมที่จะพยายามขับเคลื่อนสังคมของตนเองให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เหมาะสมกับสังคมของตน การรวมตัวทำให้สามารถต่อรองกับอำนาจรัฐ หรือเอกชนที่อาจจะมีส่วนในการเอารัดเอาเปรียบผู้คนในสังคม จึงก่อให้เกิดเอกลักษณ์ และบรรทัดฐานทางสังคมใหม่ ในขณะเดียวกันสังคมลักษณะเปิดเสรี ทำให้เกิดกลุ่มทางสังคมที่มีความแตกต่างกันมีความหลากหลายทางความคิด อัตลักษณ์ บรรทัดฐาน และการจัดการที่แตกต่างกัน

การจัดการเป็นการกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยอาศัย ทรัพยากร บุคคล เงิน สิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานร่วมกัน การจัดการองค์กรจึงมีความแตกต่างกันตาม เป้าหมายขององค์กร โดยรวมสามารถแบ่งตามลักษณะเป้าหมายเป็นสามประเภท ได้แก่

- 1) การจัดการภาครัฐ (Administration) มุ่งเน้นการบริการประชาชนให้เกิดประสิทธิภาพ
- 2) การจัดการภาคธุรกิจ (Management) มีวัตถุประสงค์ในการสร้างผลกำไรสูงสุด และ
- 3) การจัดการทางสังคม (Social Management) มีเป้าหมายในการสร้างความสุขให้แก่ผู้คนในสังคม (รงค์ บุญสวยขวัญ , 2557)

ดังนั้นองค์กรหรือกลุ่มทางสังคมที่ก่อตั้งจากการเห็นคุณค่าร่วมกัน หรือการมี สำนึกร่วมกัน และมีประสบการณ์ร่วมกัน จึงมีเป้าหมายในการสร้างชีวิตที่เป็นสุข และสังคมที่ดี ซึ่งมี ลักษณะสำคัญที่ทำให้ทิศทางการจัดการทางสังคมของกลุ่มหรือองค์กรมีความแตกต่างกันตามแนวคิด ของรงค์ บุญสวยขวัญ (2557) ได้แก่

(1) การจัดการองค์กร (Organizing)

มีวิธีการจัดการโดยการแบ่งโครงสร้างองค์กรเป็นสองลักษณะ คือ

1. ลักษณะการจัดโครงสร้างแบบปิดหรือแบบเป็นทางการ มีลักษณะการจัดโครงสร้างในแนวดิ่งที่มีความสัมพันธ์ในรูปแบบบังคับบัญชา จึงมีการแบ่งฝ่ายงานอย่างชัดเจน สามารถกำหนดผู้ที่เข้าออกองค์กร และมีระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับอยู่อย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร หรือมีการจดทะเบียนองค์กรอย่างเป็นทางการกับภาครัฐหรือเอกชนเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพ หรือผลกำไรที่ชัดเจน

2. ลักษณะการจัดโครงสร้างองค์กรแบบเปิดหรือแบบไม่เป็นทางการ มีลักษณะการจัดการแบบไม่บังคับ ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความรู้สึกหรือความเชื่อ ที่มีต่อองค์กรและบริบทที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ รวมถึงบทบาทของผู้นำองค์กรที่มีความสัมพันธ์กับ สมาชิกในองค์กรในแนวนอน ทำให้เกิดการร่วมกันตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของสมาชิกและสาธารณะ

(2) บทบาทของผู้นำ (Elite)

มีส่วนสำคัญต่อทิศทางขององค์กร ซึ่งมีอยู่หลายลักษณะ ทั้งในบทบาท ในเชิงการใช้อำนาจแบบผู้บังคับบัญชา บทบาทในรูปแบบผู้ประสานงานเพื่อดูแลกระบวนการที่มา จากความศรัทธา และความไว้วางใจ หรือผู้นำที่มีลักษณะเป็นผู้แนะนำสานสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่ม ที่มีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม เป็นต้น

(3) การเชื่อมโยงเครือข่าย (Networks)

มีส่วนสำคัญในการจัดการองค์กรทางสังคมซึ่งเกิดจากความต้องการใน การพึ่งพาอาศัย และช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างองค์กรที่มีเป้าหมายในการสร้างสรรค์สังคมที่ดี ร่วมกัน ทำให้เกิดทุนทางสังคมที่มีความแข็งแกร่งระหว่างกลุ่มหรือองค์กรทางสังคม สามารถร่วมมือ

ร่วมใจโดยที่ไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของตนเอง ทำให้สามารถ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ หรือ วัสดุอุปกรณ์ นำไปสู่การประหยัดงบประมาณและเพิ่มพูนประสบการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร

(4) ความไว้วางใจระหว่างกัน (Trust)

สิ่งหนึ่งที่มีผลต่อการจัดการองค์กร เนื่องจากความไว้วางใจส่งผลต่อ พฤติกรรมและการกระทำในองค์กรให้มีความมั่นใจในการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้การทำงานขององค์กรเป็นไปอย่างราบรื่น แต่กระนั้นความไว้วางใจเป็นสิ่งที่สามารถแปรเปลี่ยนไปในทิศทางตรงกันข้ามได้จากการที่มีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการไม่ไว้วางใจ หักศรัทธา ความเชื่อ และการกระทำที่เป็นไปในทิศทางตรงข้ามกัน เป็นต้น

(5) การเกณฑ์หรือระดม (Mobilizing)

เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการองค์กรเพื่อโน้มน้าวให้ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กร ซึ่งมีสามลักษณะ ได้แก่

1. การระดมคน คือ การโน้มน้าวผู้คนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินการหรือกิจกรรมขององค์กร ซึ่งขึ้นอยู่กับความศรัทธาในผู้ระดมคนหรือการใช้ผลต่างตอบแทน เป็นแรงจูงใจ เช่น การระดมคนให้เข้าร่วมฟังคอนเสิร์ตดนตรีคลาสสิกโดยมีผลคะแนนเป็นแรงจูงใจ หรือการระดมคนเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมการเก็บขยะของเทศบาลโดยนายกเทศมนตรี เป็นต้น

2. การระดมความคิด เป็นการมุ่งเน้นให้ทุกคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็น เพื่อที่จะได้พบกับมุมมองที่หลากหลาย (Brainstorm) รวมถึงการหาข้อสรุปร่วมกัน ซึ่งเห็นได้มากใน การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การสัมมนา (Seminar) หรือการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) เป็นต้น

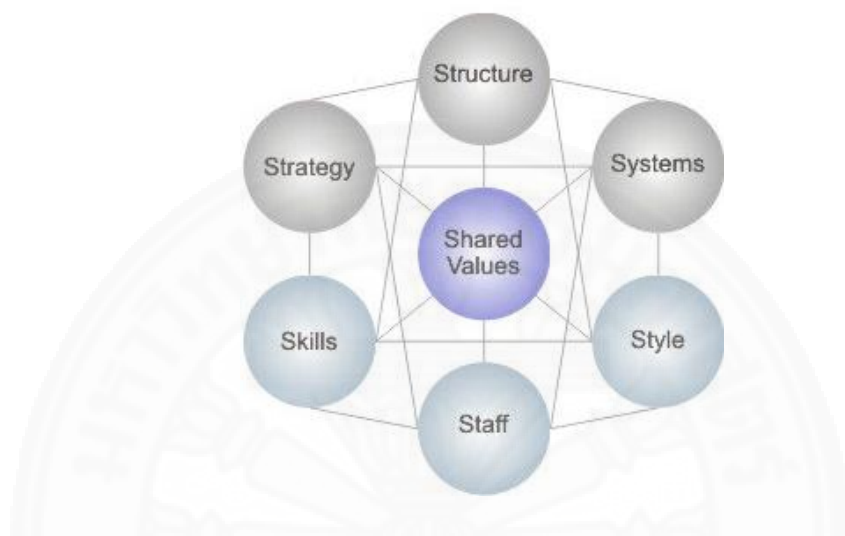
3. การระดมเงินหรือทรัพย์สินสิ่งของ เป็นหนึ่งในการระดมที่จำเป็นไม่ว่า จะเป็นในองค์กรทั้งภาครัฐ และภาคประชาสังคมเพื่อเป็นปัจจัยในการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่าง ลุล่วงตามความต้องการขององค์กร เช่น การรับบริจาคเครื่องดนตรีเพื่อใช้ในการเรียนสำหรับเด็กที่ ด้อยโอกาส เป็นต้น

การระดมทุกลักษณะมีเครื่องมือที่สำคัญ เช่น ผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือ การปราศรัย สื่อ บทกวี บทเพลง บทกลอน ละคร การทำกิจกรรมร่วมกัน และการให้รางวัลหรือสิ่ง ตอบแทนเพื่อสร้างแรงจูงใจ เป็นต้น

(6) การสื่อสาร (Communication)

การจัดการสื่อสารทั้งภายในองค์กร และภายนอกองค์กร ก่อให้เกิด ความเข้าใจในเอกลักษณ์ เป้าหมาย และความสำคัญขององค์กรเพื่อให้เกิดแรงจูงใจร่วมกัน นำไปสู่ การสื่อสารออกไปภายนอกเพื่อสร้างประเด็นสาธารณะ ทำให้สังคมภายนอกเห็นภาพลักษณ์ที่ดีของ

องค์กร สร้างความชอบธรรมให้องค์กร และมีส่วนช่วยระดมทรัพยากรจากผู้สนับสนุนภายนอกได้มากขึ้น นอกจากนี้แนวคิดการจัดการองค์กรทางสังคมข้างต้น มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิด 7 ประการของแมคคินซี (The 7-s Framework of McKinsey) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินภายในองค์กร นำไปสู่การวิเคราะห์สถานการณ์ขององค์กรทางสังคมในปัจจุบัน และวางแผนองค์กรในอนาคต ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 The 7-s Framework of McKinsey. จาก *Mind Tools Content Team*. [online].

The McKinsey 7-S Framework: Ensuring That All Parts of Your Organization Work in Harmony. Retrieved October 31, 2017, from <https://www.mindtools.com>

ภาพที่ 2.1 แสดงให้เห็นกรอบแนวคิดในการศึกษาองค์กรประกอบด้วย 7 ประการที่มีความสัมพันธ์กัน ดังนี้ (อ้างถึงใน เศกสิน ศรีวัฒนากุลกิจ, 2551, น.2)

(1) ค่านิยมร่วม (Shared Values)

ส่วนที่อยู่ในกลางกรอบแนวคิด โดยกล่าวถึงการรู้จักค่านิยมร่วมกัน ความเชื่อ และทัศนคติที่มีต่อองค์กร

(2) โครงสร้างองค์กร (Structure)

ลักษณะโครงสร้างขององค์กรที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์กร ความสัมพันธ์ทางอำนาจ การควบคุม และการแบ่งหน้าที่ที่มีลักษณะแตกต่างกันของแต่ละองค์กร

(3) กลยุทธ์ (Strategy)

การวางแผนขององค์กรเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ขององค์กร และพิจารณาข้อดีข้อเสียเพื่อนำมาปรับปรุงแผนอยู่เสมอ

(4) ระบบ (System)

กระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นประจำเพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างราบรื่นทุกส่วนงาน เช่น ระบบคัดกรองบุคคล ระบบการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

(5) บุคลากร (Staff)

ผู้ทำงานในองค์กร ตลอดจนการคัดเลือกบุคลากรที่มีความสามารถ และการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพต่อองค์กร

(6) รูปแบบการจัดการ (Style of Management)

การสร้างรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับองค์กรทางสังคมเพื่อนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่มุ่งหวังโดยผู้นำองค์กร เช่น รูปแบบการควบคุมดูแล การแก้ปัญหา การสร้างแรงจูงใจ เป็นต้น

(7) ทักษะ (Skill)

ความสามารถของพนักงานที่มีความเชี่ยวชาญในส่วนงานของตนจนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร

องค์ประกอบทั้ง 7 ประการนี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยมีสิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ โครงสร้างองค์กร กลยุทธ์ และระบบ รวมถึงการดำรงอยู่ของสิ่งที่เป็นนามธรรมซึ่งยากที่จะอธิบายอย่างชัดเจนแต่มีความสำคัญเช่นเดียวกัน ได้แก่ ค่านิยม บุคลากร รูปแบบการจัดการ และทักษะ (Peters & Waterman, 1982, p.29)

ทฤษฎีทางสังคมที่ได้กล่าวไปข้างต้น มุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจเพื่อที่จะนำไปประยุกต์ใช้ประเมินผลกระทบทางสังคมขององค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัด โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายองค์กร จนกระทั่งเกิดเป็นทุนทางสังคม ในขณะเดียวกันการจัดการองค์กรทางสังคมย่อมมีผลต่อการปฏิบัติการทางสังคม และอาจก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมในส่วนใดส่วนหนึ่ง จนกระทั่งนำไปสู่แนวความคิดการพัฒนาชุมชนแออัดที่มีมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน และยังคงเป็นประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยโครงการเอล ซิสเทมา (El Sistema Inspired Program) ได้ศึกษาวิจัยโดยอังเดร ครีช และคณะ (Creech, Gonzalez-Moreno, Lorenzino, Waitman, 2013) ได้ศึกษาข้อมูลทางเอกสารเกี่ยวกับการวิจัยระบบการเรียนดนตรีเอล ซิสเทมา โดยศึกษาบทความหรืองานวิจัยจำนวน 277 ชิ้น ใน 58 ประเทศ และพบว่ามีเกี่ยวข้องกับเอล ซิสเทมา 44 ชิ้น ใน 19 ประเทศ โดยงานวิจัยเหล่านี้มีการออกแบบการวิจัยหลายรูปแบบ เช่น การสำรวจแบบมีส่วนร่วมและ

ไม่มีส่วนร่วม การวัดผลก่อนและหลังเรียน การวิจัยกึ่งทดลอง การวิจัยกรณีศึกษา และการวิจัยแบบชาติพันธุ์ เป็นต้น รวมถึงมีการใช้วิธีเก็บข้อมูลหลายประเภท อาทิ การสำรวจทั้งแบบเชิงคุณภาพ และปริมาณ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การวิจัยเอกสาร การให้เด็กรวบรวมภาพ การใช้อัตราส่วนประเมินค่า เป็นต้น

ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาผู้วิจัยที่ศึกษาเอล ชิสเทมา พบว่าได้กล่าวถึงการใช้ดนตรีศึกษาในการเปลี่ยนแปลงสังคมในประเทศเวเนซุเอลา และได้นำเสนอองค์ความรู้ด้านดนตรีศึกษาที่สามารถเปลี่ยนแปลงศักยภาพมนุษย์ และทักษะด้านพฤติกรรม เช่น ความตั้งใจ การมีสมาธิ ความมั่นใจในตนเอง ความรับผิดชอบ ความภูมิใจในตนเอง การควบคุมอารมณ์ การแสดงออกทางอารมณ์ มีความสุข มีสุขภาพที่ดี การรับฟังผู้อื่น การมองโลกในแง่ดี การบริหารจัดการเวลาของตน และการมีชีวิตที่ดี เป็นต้น ทำให้เกิดทัศนคติต่อโรงเรียนในทิศทางที่ดี กระตุ้นให้อยากเรียนหนังสือ และยังเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่มีความปลอดภัย ไม่ให้มีบุคคลอื่นมาชักชวนไปทำสิ่งไม่ดี รวมถึงพัฒนาทักษะด้านสังคม เช่น การทำงาน และการเรียนร่วมกัน การประสานงาน การสื่อสาร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำงานแบบกลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างกัน การสร้างเครือข่ายทางสังคม การตอบสนองซึ่งกันและกัน และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น รวมถึงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชาติให้หันมามีส่วนร่วม และสนใจชุมชน และวัฒนธรรมของตนเอง รวมถึงผลของโครงการเอล ชิสเทมาที่นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรดนตรี และขยายพื้นที่การทำงานด้านดนตรีศึกษาให้มีความกว้างมากขึ้น

สิ่งที่ท้าทายสำหรับโครงการคือ การกระตุ้นให้เด็กอยู่กับโครงการอย่างต่อเนื่อง และการส่งต่อเด็กในการเรียนหนังสือ รวมถึงการพัฒนาครูให้มีศักยภาพสูงขึ้น รวมถึงการพัฒนาเครือข่ายทางดนตรีให้ทำงานร่วมกัน เช่น มีเครือข่ายกับวงอาชีพเพื่อเป็นตัวอย่าง และช่วยพัฒนาศักยภาพของเด็ก เป็นต้น นอกจากนี้การทำให้ครอบครัว และชุมชนสนใจ และมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การแสดงดนตรีในชุมชน การจัดกิจกรรมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงดนตรี เป็นต้น

นอกจากนี้งานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอข้อคำถามที่ขัดแย้งกันที่เกิดขึ้นในระบบการเรียนดนตรีเอล ชิสเทมา เช่น การสร้างมาตรฐานการเล่นดนตรี (Musical Expertise) หรือการเปิดโอกาสให้เข้าร่วมทุกคน (Inclusiveness) ซึ่งเป็นผลทางสังคมที่แตกต่างกันที่มีทั้งแง่บวกและแง่ลบ จากงานวิจัยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นว่าทุกคนได้เรียนหนังสือ แต่อาจจะมี 40% ที่สามารถเรียนดนตรีได้ต่อไป

การตั้งคำถามอีกประเภทหนึ่งจากในงานวิจัย คือ ความแตกต่างในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมกับบริบทของแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน เช่น สภาพสังคมที่ไม่ดีของเวเนซุเอลาทำให้ส่งเสริมให้วิชาดนตรีที่เข้าไปอยู่ในชุมชนได้รับการสนับสนุนจากรัฐอย่างเต็มที่ รวมถึงบริบททางด้านประเภทของดนตรี ซึ่งไม่มีการแบ่งแยกว่าเป็นดนตรีประเภทไหนก็สามารถเข้าร่วมกับโครงการได้ทั้งหมด ไม่แบ่งแยกดนตรีคลาสสิก หรือดนตรีเวเนซุเอลา เพียงแต่เป็นการบูรณาการทั้งหมดเข้าด้วยกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ร่วมกันโดยไม่มีใครถูกทอดทิ้ง เว้นเสียแต่ไม่สมัครใจเข้า

ร่วมโครงการ ซึ่งงานวิจัยเสนอแนะให้ศึกษาให้เห็นความแตกต่างของดนตรีศึกษาในแบบเอล ชิส เทมมา ซึ่งมีลักษณะของตนเองแตกต่างกับดนตรีศึกษาทั้งในห้องเรียน หรือดนตรีศึกษาแบบพิเศษ นอกห้องเรียน

ทินกฤต นุตวงษ์ (2554) ศึกษามาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการจัดการ ทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งยาวกับชุมชนบ้านหนองไซ ผลการศึกษาพบว่า ใน ประเทศไทยมีกฎหมายที่ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนในรัฐธรรมนูญ แต่ในกฎหมาย ลำดับรองที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนยังไม่มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน ผล การศึกษามีข้อค้นพบว่าหลังจากปี 2540 เป็นต้นมา มีการบัญญัติกฎหมายที่ส่งเสริมชุมชนหลายฉบับ ซึ่งสามารถนำกฎหมายเหล่านี้มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนได้ ต่อไป

นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนบ้านทุ่งยาวและชุมชนบ้านหนองไซได้จัดการทรัพยากรป่าไม้ ด้วยชุมชนเองโดยมีปัจจัยภายในชุมชนเป็นปัจจัยหลัก คือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ผู้นำที่มีความรู้และประสบการณ์ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาองค์ความรู้ และความร่วมมือกัน ใน ชุมชน โดยมีปัจจัยภายนอกเป็นปัจจัยเสริม คือ การสนับสนุนทางด้านวิชาการและงบประมาณจาก หน่วยงานต่างๆ

สำหรับปัจจัยทางกฎหมาย แม้จะมีการตรากฎหมายที่ส่งเสริมบทบาทชุมชนเกิดขึ้นมา แต่ในปัจจุบันกฎหมายหลักที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของไทยยังเป็นอุปสรรคต่อการจัดการ ทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน โดยยังคงมีการกำหนดให้อำนาจการจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ ประโยชน์ในทรัพยากรป่าไม้เป็นของรัฐ โดยยังไม่มีมีการแก้ไขเพื่อให้อำนาจแก่ชุมชนตามบทบัญญัติใน รัฐธรรมนูญแต่ประการใด

ดังนั้น มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนนั้น ภาครัฐต้องดำเนินการตรากฎหมายลำดับพระราชบัญญัติที่กำหนดรับรองสิทธิของชุมชนรับรองจารีต ประเพณี และกฎระเบียบของชุมชน รับรองสถานภาพขององค์กรชุมชน จัดแบ่งอำนาจ และหน้าที่ ระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐ และสนับสนุนงบประมาณวิชาการให้แก่ชุมชน

มาฆะ จิตตะสังฆะ (อ้างถึงในเดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ และคณะ, 2544) กล่าวใน โครงการวิจัย การศึกษาธุรกิจการค้าประเวณี โดยใช้การประเมินผลกระทบทางสังคมว่า ปัญหาโสเภณีเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาด้านสภาพจิตใจ หรือปัญหา ด้านเศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น ทำให้เกิดการให้และรับบริการ และกลุ่มผู้ประกอบการที่แสวงหา ผลประโยชน์ ผู้วิจัยจึงสร้างตัวแปรเพื่อประเมินผลกระทบ ได้แก่ 1) ผลกระทบต่อประชากรของชุมชน 2) ลักษณะของการจัดการในชุมชน 3) ความขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นกับผู้เข้ามาใหม่ 4) ผลที่เกิดกับ บุคคลหรือครอบครัว 5) ความต้องการในโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน โดยนำมากำหนดระดับน้ำหนัก

ของผลกระทบต่อสภาพปัญหา พบว่าแนวโน้มของผลกระทบเพิ่มมากขึ้นทั้งกับโสเภณีที่เพิ่มจำนวนขึ้น ถูกอำนาจมืดครอบงำ คดีทางเพศ ยาเสพติด และการทำแท้ง เป็นต้น ผลที่เกิดต่อผู้ใช้บริการ เช่น โรคติดต่อ สภาวะจิตใจ และครอบครัว เป็นต้น ผลต่อประชาชนทั่วไป เช่น เลียนแบบ อาชญากรรมทางเพศ ถูกกดขี่ล่อลวง ความปลอดภัยทางสังคม เป็นต้น ผลต่อผู้ประกอบการที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นแต่มีความเสี่ยงกับอำนาจมืด และการทำผิดกฎหมาย ผลกระทบต่อหน่วยงานรัฐ ได้แก่ การทำให้เกิดการใช้เจ้าหน้าที่ และงบประมาณในการแก้ไขเพิ่มขึ้น รวมถึงอาจมีเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อภาคประชาสังคมที่ต้องทำงานสงเคราะห์ทั้งผู้ป่วย เยาวชนที่ถูกทอดทิ้ง และการจัดหาที่อยู่อาศัย เป็นต้น รวมไปถึงผลกระทบที่เกิดในระดับประเทศ เช่น เครือข่ายธุรกิจขายบริการ และยาเสพติดข้ามชาติ จำนวนอาชญากรรมทางเพศ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามบางประเทศมีการคุ้มครองอาชีพขายบริการทางเพศอย่างถูกกฎหมาย เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ในสมดุลทางสังคม ได้รับการควบคุม ดูแล และป้องกัน แต่กระนั้นการแก้ปัญหาดังกล่าวต้องผ่านการศึกษาสภาพสังคมให้ถึงแก่นแท้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบในลักษณะใหม่ที่อาจเพิ่มมากขึ้น งานวิจัยเสนอว่า ธุรกิจทางเพศในประเทศไทยต้องได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม รวมถึงเป็นผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสังคมจึงส่งผลกระทบทั้งเชิงบวก และเชิงลบ ดังนั้น การรณรงค์ให้มีความรู้ความเข้าใจปัญหา ให้ความรู้เรื่องเพศกับลูกหลาน การเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมให้ทั่วถึง การเสริมสร้างทัศนคติในการใช้ชีวิตด้านบวก การหาทางออกร่วมกันทุกภาคส่วน รวมถึงการให้สังคมรับรู้ร่วมกัน สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างของการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี และลดผลกระทบในด้านลบที่อาจเกิดกับเยาวชน บุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

จิรพรรณ นฤภัทร (2561) ได้ศึกษาทุนทางสังคมกับความสำเร็จในการบริหารจัดการบุคลากรและเครือข่ายการทำงาน กรณีศึกษาโรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และศึกษาปัจจัยความสำเร็จประยุกต์ใช้กับโรงพยาบาลระดับทุติยภูมิของรัฐ โดยใช้วิธีวิจัยคุณภาพแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผ่านการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงในอำเภอบ้านแพ้ว มีเครื่องมือการวิจัยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและการเข้าร่วมสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาของจิรพรรณพบว่าทุนทางสังคมที่สำคัญ คือ ความไว้วางใจ และการต่างตอบแทน ที่ริเริ่มสร้างขึ้นโดยภาวะผู้นำในการบริหารจัดการของทีมผู้บริหารเป็นทุนทางสังคมเริ่มต้นที่ส่งผลให้เกิดทุนทางสังคมอื่นตามมา ทั้งบรรทัดฐานหรือวัฒนธรรมองค์กรและเครือข่ายการทำงานในและนอกอำเภอบ้านแพ้ว ในขณะเดียวกันส่งผลต่อรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมในการบริหารจัดการบุคลากรและเครือข่าย เริ่มจาก “ทีมผู้สนับสนุน” ขยับเลื่อน “ผู้ปฏิบัติการหลัก” ได้แก่ แพทย์และพยาบาลวิชาชีพ ในส่วนของเครือข่ายการทำงานเกิดการให้บริการที่มีมาตรฐาน คุณภาพดูญาติ หนุนหนุนเป็นวัฏจักรต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะเพื่อความยั่งยืนของทุนทางสังคม คือ สนับสนุนการรวมกลุ่ม

ไม่เกี่ยวกับงานและไม่เป็นทางการและความท้าทายจากการขาดแคลนผู้บริหารระดับกลางที่ช่วยปรับพฤติกรรมของพนักงานปฏิบัติ อาจกระทบวัฒนธรรมคุณภาพ มาตรฐานการให้บริการ

ภาสกร หอยสังข์ทอง (2561) ได้ศึกษาปัจจัยการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนสำหรับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาปัจจัยการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนสำหรับกรุงเทพมหานครและปริมณฑลโดยใช้กรอบการวิเคราะห์ที่สร้างจากทฤษฎีการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนเป็นเกณฑ์การเปรียบเทียบการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนของมหานครและมหานครลอนดอนกับการพัฒนาเมืองกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การวิจัยพบว่า 1) ด้านกายภาพ : ควรสร้างเมืองแบบกระจายตัวเป็นกลุ่มที่มีหลายศูนย์กลางด้วยการกำหนดทิศทางการขยายตัวของชุมชนเมืองและรักษาพื้นที่สีเขียวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม 2) ด้านการขนส่ง : สร้างการสัญจรให้หลากหลายตามแนวความคิดการพัฒนาการขนส่งแบบ TOD (Transit Oriented Development) และส่งเสริมการขนส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 3) ด้านการบริโภครายการธรรมชาติและพลังงาน : สร้างสังคมแห่งการรีไซเคิลและปฏิรูปการใช้พลังงานทดแทน 4) ด้านสิ่งแวดล้อม : สร้างกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นเมืองปลอดภัยและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก 5) ด้านเศรษฐกิจ : ส่งเสริมเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและเพิ่มการพึ่งพาตนเองของเมือง 6) ด้านสังคม : ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและปลูกฝังองค์ความรู้ด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้แก่ชาวเมือง

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมในประเด็นข้างต้น ทั้งทางด้านการสอนดนตรีที่มีลักษณะแตกต่างกันนำไปสู่ขนบธรรมเนียมที่แตกต่างกัน และเป็นชุดความรู้ที่นำไปศึกษาร่วมกับทฤษฎีแนวคิดทางด้านสังคมในการประเมินผลกระทบทางด้านสังคมเพื่อให้ทราบถึงผลกระทบในการดำเนินงานขององค์กร โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจนก่อให้เกิดทุนทางสังคมดังที่ปรากฏในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการจัดการองค์กรเพื่อสังคมซึ่งเป็นองค์ความรู้ในการวิจัยองค์กรที่ใช้การสอนดนตรีเพื่อพัฒนาสังคมในพื้นที่ชุมชนแออัดบริเวณเขตคลองเตย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมโดยองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีระเบียบวิธีวิจัยโดยแบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

- 3.1 การออกแบบวิธีวิจัย
- 3.2 พื้นที่วิจัย
- 3.3 กลุ่มเป้าหมาย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.7 สรุปแผนการดำเนินการวิจัย

3.1 การออกแบบวิธีวิจัย

จากการค้นคว้า ศึกษา ทบทวนวรรณกรรม การออกแบบงานวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาความรู้แบบผสมผสาน (Mix-method) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งสามารถเจาะลึก พุทธศุขแนวคิดของบุคคลที่มีความสำคัญในการดำรงอยู่ขององค์กรเพื่อตอบคำถามว่า “ดนตรีมีประโยชน์ในกระบวนการทางสังคมอย่างไร และองค์กรเหล่านี้จะสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างไร” โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก และสร้างเครื่องมือเชิงปริมาณเพื่อประกอบการวิเคราะห์ (Explanation Design) โดยแบ่งวิธีการวิจัยแบ่งออกเป็นสองวิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 วิธีการวิจัยตามรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการใช้กรณีศึกษาในการเปรียบเทียบข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก เฉพาะเจาะจงไปที่กลุ่มเป้าหมายโดยตรงเพื่อให้ทราบถึงกระบวนการ และประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งยังสามารถพูดคุย สอบถามความคิดเห็นในลักษณะไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้มีวิจัยมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุด และมุ่งเน้นวัตถุประสงค์ในการผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด ทั้งด้านปัจเจกบุคคล ชุมชน และสังคม รวมถึงประเด็นวัตถุประสงค์ด้านปรัชญา และการบริหารจัดการองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดโดยตรงกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรมาตลอดระยะเวลาเท่ากับหรือมากกว่า 3 ปี

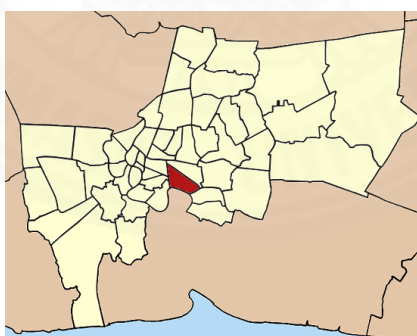
นอกจากการใช้วิธีเชิงคุณภาพเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสองข้อ การใช้วิธีที่ 2 วิธีการวิจัยตามรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เพื่อสนับสนุนการตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ การสร้างเครื่องมือสำรวจสำหรับผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านดนตรีในพื้นที่เพื่อสำรวจภาพรวมด้านระดับการมีส่วนร่วม แนวคิดทัศนคติ ผลกระทบ และความคาดหวังของกิจกรรมด้านดนตรีที่เกิดขึ้นในชุมชนของประชาชนโดยรอบพื้นที่เพื่อให้ผู้วิจัยได้รับความรู้ตามวัตถุประสงค์การวิจัยในด้านผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดทั้งด้านปัจเจกบุคคล ชุมชน และสังคมโดยตรงจากผู้คนในชุมชนในวงกว้างยิ่งขึ้น

3.2 พื้นที่วิจัย (Study Area)

การเลือกพื้นที่ศึกษาในการวิจัยได้แบ่งเป็นสองประการ ดังนี้

3.2.1 พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนคลองเตยในการศึกษา เนื่องจากมีลักษณะเป็นชุมชนแออัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย โดยมีจำนวนชุมชนอยู่ในคลองเตยทั้งสิ้น 41 ชุมชน ในพื้นที่ 12.315 ตร.กม. (เว็บไซต์สำนักงานเขตคลองเตย, 2560) มีจำนวนประชากรในปีพุทธศักราช 2559 จำนวน 104,211 คน โดยมีค่าเฉลี่ยความหนาแน่น 8,020 คน/ตร.กม. (ศูนย์ข้อมูลเศรษฐกิจการคลัง และการลงทุนของกรุงเทพมหานคร, 2558)

ภาพ 3.1 แผนที่เขตคลองเตยในจังหวัดกรุงเทพมหานคร (ศูนย์ข้อมูลเศรษฐกิจการคลัง และการลงทุนของกรุงเทพมหานคร, 2558)

ในชุมชนคลองเตยมีองค์กรทางสังคม องค์กรด้านดนตรี รวมถึงกลุ่มอาสาสมัคร ดำเนินการทำกิจกรรมอยู่อย่างต่อเนื่องหลากหลายองค์กรกระจายอยู่ในแต่ละชุมชนในพื้นที่คลองเตย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่นี้ในงานวิจัย

3.2.2 การเลือกกรณีศึกษา

การเลือกกรณีศึกษามีเกณฑ์การเลือก ดังนี้

1. เป็นองค์กรภาคประชาชนที่มีการดำเนินการสอนดนตรีต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาเกิน 3 ปี เพื่อแสดงให้เห็นสามารถประเมินผลกระทบหลังจากกิจกรรมขององค์กร เช่น การจัดการแสดงคอนเสิร์ตของเยาวชน เป็นต้น และมีแนวโน้มที่จะดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในขณะทำการวิจัย

2. องค์กรภาคประชาชนมีลักษณะให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมดนตรีของเยาวชนในหลายระดับการมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยก่อนที่จะทำการวิจัย

ดังนั้นองค์กรที่สอนดนตรีในเขตคลองเตยที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ 1) โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอลดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนร่วมใจสามัคคี 2) กลุ่มมิวสิค แชริง (Music Sharing) ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนโรงหมู 3) กลุ่มคลองเตยมิวสิคโปรแกรม(KTMP) หรือเพลอิง ฟอรั เซนจ์ (Playing for Change) ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไว้

3.3 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย (Informants)

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยชิ้นนี้มีสองรูปแบบจึงมีการแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็นสองส่วนเพื่อนำข้อมูลทั้งสองมาวิเคราะห์ร่วมกัน ดังนี้

3.3.1 กลุ่มเป้าหมายจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมายจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งคัดเลือกจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงกลุ่มเป้าหมาย (Purposive Sampling) ประกอบด้วยผู้นำในองค์กร ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมที่อยู่ร่วมกับองค์กรไม่น้อยไปกว่า 3 ปี โดยมีแบ่งเนื้อหา ดังนี้

3.3.1.1 กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์

กลุ่มเป้าหมายขององค์กรซึ่งคือเยาวชนในชุมชนแออัดที่ได้รับการเรียนการสอนดนตรี จำนวน 5 คน รวมถึงผู้ปกครอง เพื่อศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับดนตรี การรับรู้ และการรับรู้ประโยชน์ของดนตรี และองค์กรด้านดนตรี เพื่อจะได้ศึกษาถึงประโยชน์ของดนตรีในสภาพจริงและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมด้านดนตรี

3.3.1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์

ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในองค์กรที่ใช้ดนตรีเพื่อสังคมทั้งในฝ่ายการจัดการ ฝ่ายปฏิบัติ และฝ่ายสนับสนุน องค์กรละ 3 คน รวมทั้งผู้นำชุมชนเพื่อที่จะได้องค์ความรู้ในด้านแนวคิด วิสัยทัศน์ ความคิดเห็น และกระบวนการเกี่ยวกับดนตรีเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม

3.3.2 กลุ่มเป้าหมายจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

กลุ่มเป้าหมายจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเป็นผู้ที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ชุมชนแออัด เขตคลองเตย บริเวณโดยรอบองค์การสอนดนตรี เพื่อให้ได้ข้อมูลจากประชาชนโดยรอบพื้นที่ในเรื่องระดับการมีส่วนร่วม ความคิดเห็น และผลกระทบทางสังคมขององค์กรด้านดนตรีใช้การคัดเลือกแบบวิธีสุ่มจำกัดบริเวณพื้นที่โดยรอบองค์การแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) (ศิริลักษณ์ สุวรรณวงศ์, 2538) ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็นในการอ้างถึงประชากรทั้งเขตคลองเตย จำนวนประมาณ 200 คนบริเวณโดยรอบพื้นที่องค์กรทั้งสามแห่งโดยไม่แบ่งองค์กรเพื่อให้ทราบข้อมูลผลกระทบขององค์กรด้านดนตรีในภาพรวม

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานเพื่อให้สามารถได้ข้อมูลที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความครอบคลุมในเนื้อหา ทำให้เกิดการเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณที่สามารถแบ่งวิธีการเข้าถึงข้อมูลได้เป็นปฐมภูมิ (Primary Source) และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ดังนี้

3.4.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิเป็นแหล่งข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายโดยตรงซึ่งจะได้รับแนวคิดหลัก วิธีการ และการดำเนินการขององค์กร ซึ่งในการศึกษาวิจัยนี้ได้ศึกษาแหล่งข้อมูลปฐมภูมิทั้งในรูปแบบเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

3.4.1.1 แหล่งข้อมูลเชิงคุณภาพ

(1) การสำรวจเบื้องต้น (Reconnaissance Survey)

การสำรวจพื้นที่ที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อให้ทราบถึงลักษณะทางสังคม การดำรงชีวิต สภาพแวดล้อมในบริเวณพื้นที่ในปัจจุบัน และความเข้าใจในการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมดนตรีที่มีอยู่ในสังคม

(2) การสังเกตการณ์ (Observation)

การเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมขององค์กร ที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนในชุมชนประกอบด้วย การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมซึ่งจะให้ข้อมูลที่แตกต่างกันในลักษณะคนใน และคนนอก (สุภาวศ์ จันทวานิช, 2550) รวมถึงการสังเกตชุมชนในภาพรวมที่มีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมต่อองค์กรนั้น

(3) การสัมภาษณ์ (Interview)

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นในในรูปแบบกึ่งมาตรฐาน (Semi Standardized) กล่าวคือ ผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามไว้ล่วงหน้า เพื่อควบคุมประเด็นและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีแนวคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบคำถามตอบได้หลากหลายตามทัศนะของตนเอง ในขณะเดียวกันผู้วิจัยสามารถปรับเปลี่ยนแนวคำถามได้ตามความเหมาะสมในขณะสัมภาษณ์เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหามากที่สุด จนกระทั่งเกิดการตอบสนองซึ่งกันและกัน กระตุ้นให้เกิดความคิดเกี่ยวกับสังคมที่เป็นอยู่และสร้างบทสนทนาเชิงลึกที่มีคุณภาพจากทั้งสองฝ่าย (ชาย โพธิ์สิตา, 2550, น.240)

ในการวิจัยนี้มีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรดนตรีเพื่อสังคม เพื่อนำไปใช้ในการบรรยายพรรณนาเพื่อวิเคราะห์ผลการวิจัย เช่น เยาวชนที่มีส่วนร่วมกับองค์กร ผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง โดยจะมุ่งเน้นในการสัมภาษณ์ถึงวิถีชีวิต ประโยชน์ขององค์กรดนตรีเพื่อสังคม แนวคิดที่ริเริ่มองค์กร การดำเนินการและการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้กับชุมชนแออัด และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าทำกิจกรรมขององค์กร รวมถึงความคาดหวังที่มีต่อตัวองค์กรและชุมชนแออัดในอนาคตตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

(4) กรณีศึกษา (Case Study)

การศึกษาจากกรณีศึกษา ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยได้เห็นความแตกต่าง และความคล้ายคลึงของกรณีศึกษา และเป็นแนวทางให้เกิดความเข้าใจ และวิเคราะห์ไปในทิศทางที่อาจจะคล้ายคลึง หรือตรงกันข้ามกัน ซึ่งจะทำให้มีความชัดเจน และก่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย นำไปสู่การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการสังเคราะห์แบบจำลองในโอกาสต่อไป (พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร, 2559, น.305)

การคัดเลือกกรณีศึกษาเพื่อใช้ในการวิจัยชิ้นนี้ได้เฉพาะเจาะจงไปที่เครือข่ายองค์กรภาคประชาชน เพื่อศึกษาการดำเนินงานโดยภาคประชาชน และกระบวนการจัดกิจกรรมดนตรี รวมถึงผลกระทบทางสังคมของคนในพื้นที่ที่องค์กรภาคประชาชนได้จัดทำขึ้น ซึ่งการคัดเลือกองค์กรที่ศึกษาได้คำนึงถึงองค์กรที่มีการใช้การสอนดนตรีเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนแออัดที่มีการปฏิบัติการในพื้นที่ทำโครงการอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาหนึ่งไม่น้อยกว่า 3 ปี เนื่องจากมีผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมด้านดนตรีแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน และทำให้สามารถคาดเดาว่าจะสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องในระหว่างที่งานวิจัยชิ้นนี้กำลังดำเนินการรวมถึงตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนคลองเตยซึ่งเป็นชุมชนแออัดขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล (Immanuel Music School) กลุ่มมิวสิก แชริง (Music Sharing) และกลุ่มคลองเตยมิวสิกโปรแกรม (Khlontoe Music Program)

3.4.1.2 แหล่งข้อมูลเชิงปริมาณ

(1) แบบสำรวจ (Questionnaire)

เป็นการสำรวจความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อองค์กรที่ดำเนินการทำกิจกรรม รวมถึงผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากกิจกรรมดนตรีในการทำกิจกรรมของคนในชุมชนในวงกว้าง ซึ่งการสร้างแบบสอบถามนั้นต้องการข้อมูลทั่วไปเชิงสถิติในเรื่องเพศ อายุ อาชีพ รายได้ที่อยู่อาศัย เพื่อที่จะทราบลักษณะของคนในพื้นที่ และอีกส่วนหนึ่งคือข้อมูลคำถามเพื่อสำรวจผลกระทบทางสังคม และความคิดเห็นในกิจกรรมด้านดนตรีที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลเชิงสถิติในการวิเคราะห์ผลการวิจัย และสำรวจความเข้าใจของประชาชน ณ ปัจจุบัน

3.4.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิเป็นแหล่งข้อมูลที่ได้มาจากผู้ที่บันทึกเรื่องราว วิเคราะห์หรือบอกต่อกันอีกต่อหนึ่งเป็นข้อมูลลำดับถัดมาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิซึ่งผ่านการคัดกรองสรุป หรือวิเคราะห์มาแล้วขั้นหนึ่ง ซึ่งในการศึกษาวิจัยนี้ได้ศึกษาแหล่งข้อมูลทุติยภูมิโดยวิธีการดังนี้

3.4.2.1 การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

การค้นคว้าเอกสารที่มีการจดบันทึก บทความ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพกว้างยิ่งขึ้น และมีข้อมูลที่หลากหลายมุมมองจากแหล่งที่มาที่แตกต่างกัน รวมถึงเป็นข้อมูลที่เป็นพื้นฐานของงานวิจัยในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลของการวิจัย โดยการศึกษาเอกสารได้มุ่งเน้นประเด็น คือ การประเมินผลกระทบทางสังคม ทูทางสังคม หลักการมีส่วนร่วม การพัฒนาชุมชนแออัด ประโยชน์ของดนตรีกับมนุษย์และสังคม รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรณีศึกษาจากหลากหลายแหล่งที่มา อาทิ เช่น หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดจิว บางซื่อ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ในงานวิจัยเรื่องนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมผ่านกรณีศึกษา ได้แก่ 1) องค์กรภาครัฐ เช่น โครงการเอลซิสเทมาของประเทศเวเนซุเอลา (El Sistema) สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนาที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาด้านดนตรีของรัฐได้มีวิชาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กในชุมชนในพื้นที่ 2) องค์กรภาคเอกชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับการสอนดนตรีในชุมชนหรือเด็กที่ขาดโอกาส เช่น มูลนิธิอาจารย์สุกรี เจริญสุข และสถาบันเซโรโทนินแห่งเกาหลีใต้ เป็นต้น และ 3) องค์กรภาคประชาชนที่ยังไม่จัดตั้งเป็นองค์กรอย่างเป็นทางการแต่มีการดำเนินงานในลักษณะอาสาสมัคร ซึ่งองค์กรข้างต้นจะนำมาเป็นกรณีศึกษาเพื่อประกอบการบรรยายสรุปการวิจัย

3.5 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บข้อมูลปฐมภูมิของงานวิจัยชิ้นนี้ได้แก่ แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและแบบสำรวจความคิดเห็นของบุคคลทั่วไป โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูลสำหรับการวิจัย และการตั้งคำถาม
2. นำความรู้ที่ได้ศึกษามาตั้งประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีแนวคำถามโดยแบ่งแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์เยาวชนที่อยู่ในองค์กร
- 2.2 แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเยาวชนที่อยู่ในองค์กร
- 2.3 แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำองค์กร หรือตัวแทนจากองค์กร
- 2.4 แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

3. นำเนื้อหาแบบสัมภาษณ์ปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ที่มีความสมบูรณ์และสามารถเก็บข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

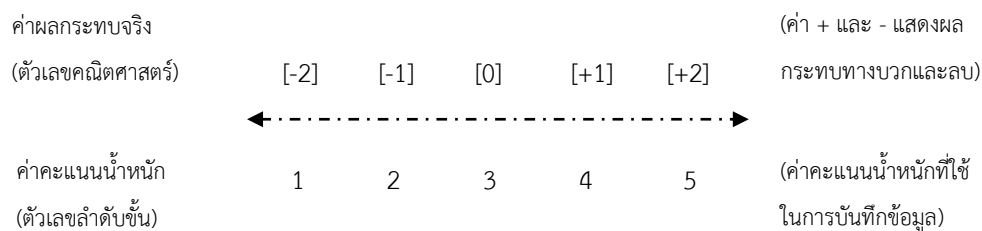
4. ปรับปรุงแก้ไข และนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในพื้นที่
5. สร้างแบบสำรวจความคิดเห็น และผลกระทบทางสังคมสำหรับบุคคลทั่วไป โดยมีแนวคำถาม 7 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามทั่วไป ประกอบด้วย อายุ เพศ อาชีพ การศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจ ครอบครัว ระดับการมีส่วนร่วมกับองค์กร และความถี่ในการมีส่วนร่วม

ตอนที่ 2 คำถามเฉพาะเจาะจงเนื้อหาด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์กรดนตรีเพื่อสังคมโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's Scale)

ตอนที่ 3 คำถามเฉพาะเจาะจงเนื้อหาด้านความพึงพอใจเกี่ยวกับองค์กรดนตรีเพื่อสังคมโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's Scale)

ตอนที่ 4-5 แบบสอบถามผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากองค์กรสอนดนตรีเพื่อสังคม โดยประยุกต์ใช้เส้นค่าตัวเลขคณิตศาสตร์กำกับค่าผลกระทบจริงและค่าคะแนนน้ำหนักของเดชวัฒน์ชัยยิ่งเจริญ (2553, น.426) ดังนี้

ภาพที่ 3.2 เส้นค่าตัวเลขคณิตศาสตร์กำกับค่าผลกระทบบจริงและค่าคะแนนน้ำหนักของเดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ (2553, น.426)

ผู้วิจัยได้แบ่งค่าคะแนนของเดชออกเป็นสองตอนเพื่อไม่ให้ผู้ตอบแบบสอบถาม สับสน โดยแบ่งผลกระทบบทางบวกและลบ และให้ค่าคะแนนน้ำหนักดังนี้

ส่งผลกระทบมากที่สุด	5
ส่งผลกระทบมาก	4
ส่งผลกระทบน้อย	3
ส่งผลกระทบน้อยที่สุด	2
ไม่ส่งผลกระทบ	1

ตอนที่ 6 คำถามเฉพาะเจาะจงเนื้อหาด้านความคาดหวังเกี่ยวกับองค์กรดนตรีเพื่อ สังคมโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's Scale)

ตอนที่ 7 ข้อเสนอแนะ

6. นำเนื้อหาแบบสำรวจความคิดเห็นไปตรวจสอบความสอดคล้องของประเด็นคำถาม กับวัตถุประสงค์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน และคำนวณค่าความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การ วิจัย (Index of item-objective congruence: IOC)

7. ปรับปรุง แก้ไขส่วนของประเด็นคำถามเพื่อที่จะนำไปใช้จริง

8. นำไปใช้ทดลองเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในพื้นที่กับบุคคลทั่วไปที่เป็นกลุ่มทดลองก่อนใช้ จริงจำนวน 14 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ในรูปแบบอัลฟา (Cronbach's Alpha) ได้ เท่ากับ 0.832 อยู่ในระดับยอมรับได้

9. นำมาปรับปรุงแก้ไข และใช้เก็บข้อมูลจริงกับกลุ่มเป้าหมาย

10. นำข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์และเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสำรวจมา วิเคราะห์ร่วมกัน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

งานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาโดยศึกษาหาข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ เพื่อให้เกิดความเข้าใจรอบด้านจึงมีการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองรูปแบบ ดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถนำเสนอประเด็นความหลากหลายทางความคิดมากกว่าเสาะหาความสัมพันธ์เพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นสูงในการหาความรู้ จนสามารถเข้าใจสถานการณ์ที่ดำรงอยู่ขององค์กร แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน กระบวนการทำงานขององค์กร เข้าถึงความคิดเห็นของคนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามกลุ่มเป้าหมายได้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเปิดเผยให้เห็นความสำคัญของกิจกรรม รวมถึงปัญหาที่ได้พบระหว่างทำกิจกรรม (พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร, 2559) โดยมีหลักการวิเคราะห์ข้อมูลของเครสเวลล์ (Creswell, 2008 อ้างถึงใน วิชาลัมพ์ก เหล่าวานิช, 2556) ซึ่งแบ่งไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. บันทึกข้อมูล และจัดระเบียบข้อมูล

2. การถอดรหัสข้อมูลจากการสำรวจเบื้องต้น การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และกรณีศึกษานำมาประกอบกัน ดังนี้

2.1 การสำรวจเบื้องต้น ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพในลักษณะพื้นที่ สังคม วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมกับองค์กรเบื้องต้น

2.2 การสังเกตการณ์ กิจกรรมดนตรีที่เกิดขึ้นในองค์กร และการตอบสนองของผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกระดับการมีส่วนร่วม วิเคราะห์การมีส่วนร่วม และผลกระทบทางสังคม โดยการสังเกตการณ์ที่ปรากฏเป็นที่ประจักษ์

2.3 การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้มุมมองของการสร้างผลกระทบทางสังคมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการจัดการองค์กรตามกรอบแนวคิดของแมคคินซี เพื่อแสดงให้เห็นข้อมูลเบื้องต้นจากผู้ให้สัมภาษณ์

2.4 กรณีศึกษา นำไปวิเคราะห์องค์กรแต่ละองค์กรที่มีการจัดการแตกต่างกัน มีปัญหาที่มีความหลากหลาย และกิจกรรมที่สามารถแบ่งปันซึ่งกันและกัน รวมถึงนำไปใช้วิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัยร่วมกับองค์กรภาคประชาชนที่ผู้วิจัยศึกษา

3. นำมาจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อสร้างประเด็นสำคัญ

4. นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยสรุปจากข้อมูลที่ได้รับโดยการบรรยายพรรณนา (Narrative Approach) โดยตีความจากสิ่งที่ปรากฏจากการสัมภาษณ์ทั้งเรื่องราวในอดีตก่อนการเริ่มดำเนินการขององค์กร การดำเนินการในปัจจุบัน และการ

วางแผนเพื่อที่จะคาดหวังบางสิ่งในอนาคต และจำแนกข้อมูลเป็นชุดโดยมีหลักการวิเคราะห์ทางสังคมเป็นกรอบความคิดหลัก

5. ตีความและให้ความหมายเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการจำแนกข้อมูลในแต่ละเหตุการณ์ที่ต่างกัน การพัฒนาขององค์กร รวมถึงชุดของแนวความคิดของแต่ละฝ่าย พร้อมกับการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ที่มีความแตกต่างด้านสถานที่ เวลา และบุคคล

6. ตรวจสอบความถูกต้อง สรุปการวิเคราะห์ข้อมูล นำไปสู่การสรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามนำมาแปรค่าทางสถิติผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS (A Statistical Package for Social Science) ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.6.2.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic)

มีลักษณะการบรรยายพรรณนาถึงข้อมูลทั่วไปหรือระดับความคิดเห็น ซึ่งมาจากแบบสำรวจโดยแทนค่าทางสถิติ หรือตัวเลข รวมถึงการแสดงเป็นแผนภูมิเพื่อแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น

(1) การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไป

เช่น เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา รูปแบบการมีส่วนร่วม โดยบรรยายค่าร้อยละ (Percentage) ความถี่ (Frequency) เพื่อแสดงให้เห็นสภาพปัจจุบัน และสถานะของคนในพื้นที่

(2) การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's Scale)

การวิเคราะห์ความคิดเห็นในด้านผลกระทบทางสังคมของบุคคลทั่วไปที่อยู่ในชุมชนว่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมดนตรีที่อยู่ในชุมชนในระดับใดในรูปแบบอันตรภาคชั้น (Interval) โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และการกระจายของข้อมูล (Standard deviation) โดยมีกำหนดเกณฑ์ความกว้างของอันตรภาคชั้นของค่าเฉลี่ยในการแปลความหมายข้อมูลดังนี้ (ระพีพันธ์โพธิ์ศรี, 2551)

มากที่สุด	มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 – 5.00
มาก	มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 – 4.50
ปานกลาง	มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 – 3.50
น้อย	มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 – 2.50

น้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.50

(3) การวิเคราะห์ผลกระทบทางบวกและลบจากการประยุกต์เส้นค่าตัวเลขคณิตศาสตร์กำกับค่าผลกระทบจริงและค่าคะแนนน้ำหนักของเดช (2553)

การวิเคราะห์ผลกระทบจริงโดยใช้ตัวเลขคณิตศาสตร์บอกทิศทาง และระดับของผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยเปรียบเทียบกับค่าคะแนนน้ำหนักเพื่อนำไปหาความถี่หรือร้อยละ โดยประยุกต์แยกเนื้อหาเป็นสองตอนในทางบวกและทางลบเพื่อป้องกันความสับสนในการตอบแบบสอบถาม และนำไปวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมของกิจกรรมขององค์กรด้านดนตรีว่ามีผลกระทบอย่างไร ดังต่อไปนี้

ส่งผลกระทบมากที่สุด	มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 – 5.00
ส่งผลกระทบมาก	มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 – 4.50
ส่งผลกระทบน้อย	มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 – 3.50
ส่งผลกระทบน้อยที่สุด	มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 – 2.50
ไม่ส่งผลกระทบ	มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.50

(4) การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Coefficient of Correlation)

การวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของสองตัวแปรเชิงปริมาณสองตัว (X, Y) ซึ่งมีหน่วยสำหรับการวิเคราะห์เดียวกัน โดยในการวิจัยนี้คือบุคคลในชุมชนแออัด นำไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นต่อกิจกรรมด้านดนตรีที่ส่งผลกระทบทางสังคม ซึ่งนำไปประยุกต์ใช้ในการสรุปการวิเคราะห์ผลกระทบของคนในชุมชนว่ามีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นหรือข้อมูลทั่วไปของคนในชุมชนหรือไม่ และอยู่ในระดับใด (ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี, 2551) เช่น ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในกิจกรรมขององค์กรด้านดนตรีหรือไม่ ระดับใด เป็นต้น

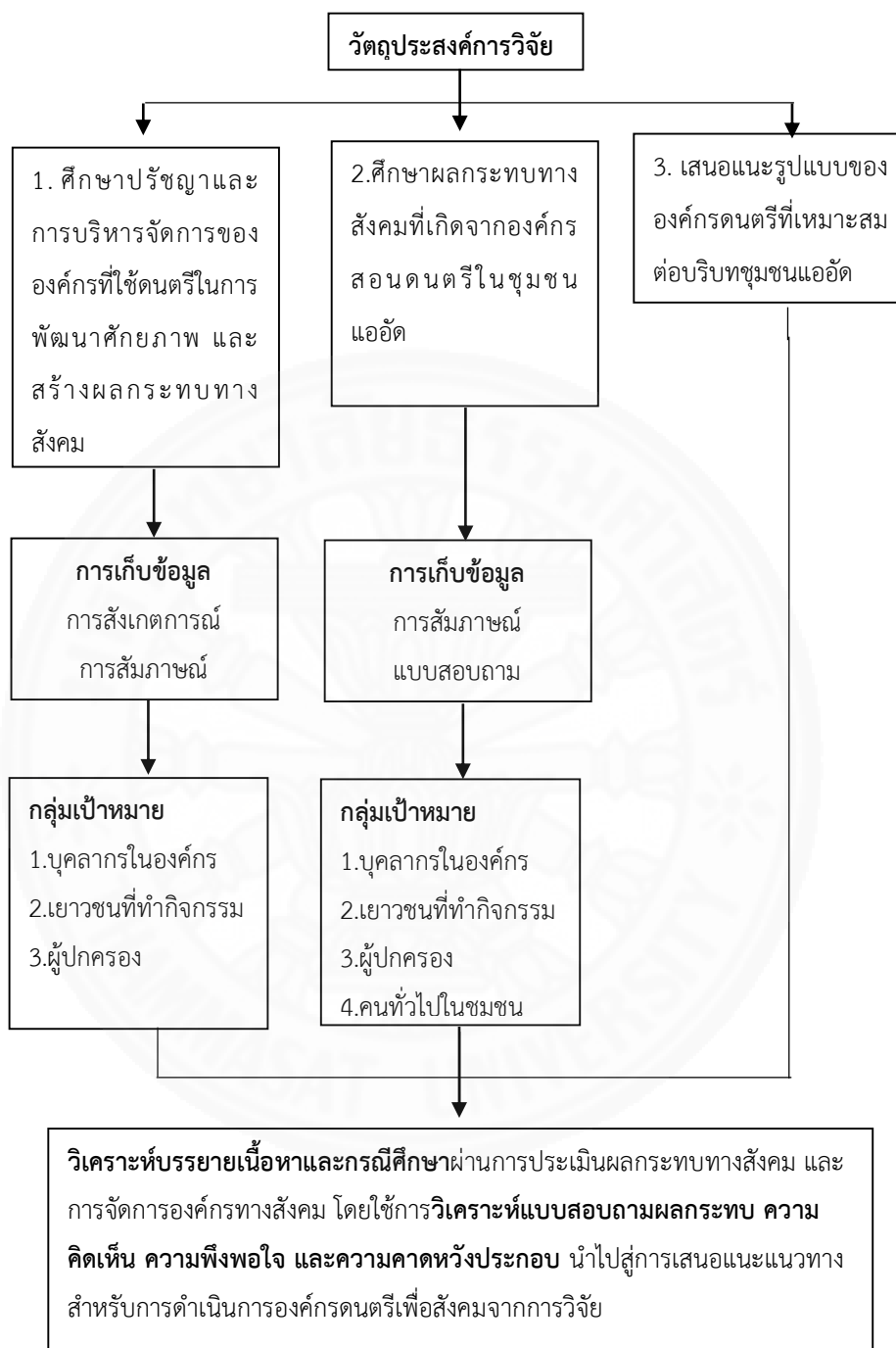
3.6.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกัน

หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองที่มีวิธีการแตกต่างกัน และมีการเก็บข้อมูลกับบุคคลที่แตกต่างกัน รวมถึงมีสถานที่และเวลาที่แตกต่างกัน นำมาซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อนำเสนอทั้งข้อมูลจากฝ่ายปฏิบัติการหรือองค์กรที่ทำกิจกรรม ฝ่ายผู้ถูกปฏิบัติหรือเยาวชนและผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรมโดยตรง และฝ่ายบุคคลทั่วไปในชุมชนที่อาจมีความคิดเห็นที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับกิจกรรมด้านดนตรีในชุมชน เพื่อนำไปสู่การสรุป และอภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับองค์กรดนตรีเพื่อสังคมในบริบทแวดล้อมที่หลากหลาย รวมถึงผลที่คนในสังคมได้รับจากการมีอยู่ขององค์กรทั้งที่มีระดับการมีส่วนร่วมมากจนถึงผู้ที่มีระดับการมีส่วนร่วมน้อย

กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์ข้อมูลผสมผสานนั้นทำให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำมา
สนับสนุนกัน แต่บางครั้งอาจมีข้อมูลที่มีความแตกต่างกัน จึงใช้วิธีการบรรยายพรรณนาสรุปข้อมูล
ตามแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

3.7 สรุปวิธีการวิจัย

ตารางที่ 3.1

ตารางสรุปแผนการดำเนินการวิจัย (Research Schema)

คำถามวิจัย	วัตถุประสงค์	วิธีการเก็บข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์	กลุ่มเป้าหมาย
1. องค์กรที่มีการใช้ดนตรีในการเปลี่ยนแปลงสังคมมีปรัชญา และวิธีการอย่างไรในการนำดนตรีเข้าไปสร้างผลกระทบทางสังคม	1. ศึกษาปรัชญาและการบริหารจัดการขององค์กรที่ใช้ดนตรีในการพัฒนาศักยภาพและสร้างผลกระทบทางสังคม	การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์	วิเคราะห์บรรยายผ่านการประเมินทางสังคม การใช้ดนตรี และการจัดการขององค์กร	1.บุคลากรในองค์กร 2.เยาวชนที่ทำกิจกรรม 3.ผู้ปกครอง
2. การดำเนินการขององค์กรส่งผลกระทบต่อชุมชนแออัดอย่างไร ใน ระหว่างและหลังการดำเนินการ	2.ศึกษาผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด	การสัมภาษณ์ การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม	วิเคราะห์บรรยายผ่านการประเมินทางสังคม การใช้ดนตรี และการจัดการขององค์กร และใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และการประเมินผลกระทบของเดช	1.บุคลากรในองค์กร 2.เยาวชนที่ทำกิจกรรม 3.ผู้ปกครอง 4.บุคคลทั่วไปในชุมชน
3. ปรัชญา และการบริหารจัดการองค์กรมีความเหมาะสมต่อบริบทชุมชนแออัดหรือไม่ อย่างไร	1. ศึกษาปรัชญาและการบริหารจัดการขององค์กรที่ใช้ดนตรีในการพัฒนาศักยภาพและสร้างผลกระทบทางสังคม 3. เสนอแนะรูปแบบขององค์กรดนตรีที่เหมาะสมต่อบริบทชุมชนแออัด	การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม กรณีศึกษา	วิเคราะห์บรรยายผ่านการประเมินทางสังคม การใช้ดนตรี และการจัดการขององค์กร มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และการประเมินผลกระทบของเดช	1.บุคลากรในองค์กร 2.เยาวชนที่ทำกิจกรรม 3.ผู้ปกครองของเยาวชนที่ทำกิจกรรม 4.บุคคลทั่วไปในชุมชน
4. องค์กรเหล่านี้สามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้ในรูปแบบใด และส่งผลกระทบอย่างไรในระยะยาว	3. เสนอแนะรูปแบบขององค์กรดนตรีที่เหมาะสมต่อบริบทชุมชนแออัด	การสัมภาษณ์ การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม กรณีศึกษา	เพิ่มเติมกรณีศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรมให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการพัฒนาสังคม	5.อง ค ักร ที่ มา จาก การ ทบทวนวรรณกรรม

บทที่ 4

องค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดจากกรณีศึกษา องค์กรในพื้นที่เขตคลองเตย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมโดยองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร ใช้การวิจัยแบบผสม โดยในบทนี้จะกล่าวถึงกรณีศึกษาองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดจากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมขององค์กรกรณีศึกษา ได้แก่

4.1 กลุ่มคลองเตยมิวสิกโปรแกรม (Khlontoe Music Program) ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่

4.2 กลุ่มมิวสิก แชริง (Music Sharing) ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนโรงหมู

4.3 โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล (Immanuel Music School) ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนร่วมใจสามัคคี

ทั้งนี้การนำเสนอกรณีศึกษาองค์กร มุ่งเน้นประเด็นด้านบริบทพื้นที่ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัด การดำเนินงานขององค์กร ผลกระทบทางสังคม และปัญหาขององค์กร ดังต่อไปนี้

4.1 กรณีศึกษา: คลองเตยมิวสิกโปรแกรม (Khlontoe Music Program, KTMP)

4.1.1 บริบทพื้นที่ชุมชนขององค์กร

เอกสารของสำนักงานเขตคลองเตยระบุพื้นที่ จำนวนบ้าน และประชากรในชุมชนขององค์กรทั้งสามแห่ง ณ วันที่ 1 กันยายน 2561 ในชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ มีประชากรจำนวน 9,685 คน และบ้าน 1,118 หลัง พื้นที่เป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย

พื้นที่แห่งนี้ถือเป็นชุมชนแออัดขนาดใหญ่ที่สุดในขนาด 70 ไร่ มีพื้นที่แบ่งเป็นอาคารพาณิชย์ แพลต และบ้านที่มีลักษณะคล้ายทาวน์โฮมชั้นเดียวเชื่อมติดกัน มีทั้งบ้านไม้และบ้านปูน มีเพียงทางเดินเล็ก ๆ สำหรับรถจักรยานยนต์ผ่านยาวจนสุดซอย บริเวณพื้นที่มีตลาด และร้านค้าของชาวชุมชนจำนวนมาก และสนามกีฬาของชุมชน เชื่อมต่อกับถนนดำรงพัฒนา ซอยเคหะพัฒนา ซึ่งเป็นถนนที่รถยนต์สามารถผ่านเข้าออกได้ นอกจากนี้ในพื้นที่มีมูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม โรงเรียนชุมชนหมู่บ้านพัฒนา และมูลนิธิอื่นๆ ที่อยู่ในละแวกเดียวกัน

การสัญจรของคนในชุมชนจะมีการเดินเท้าข้ามถนนที่ไม่มีทางเท้า มีร้านค้าของคนในชุมชนเรียงรายอยู่อย่างต่อเนื่อง ร่วมกับการใช้จักรยานยนต์ และรถยนต์ ซึ่งทำให้ผู้คนหวักไขว่

อยู่ตลอดเวลา ทางด้านหลังชุมชนมีคลองเล็ก ๆ ที่น้ำไม่สะอาดมากนัก มีเศษขยะมูลฝอย และบริเวณด้านในถูกแบ่งเป็นตรอกซอยทางเข้าชุมชนเล็ก ๆ จำนวนมากสำหรับเพียงแค่เดินหรือรถจักรยานยนต์ผ่านเท่านั้น บริเวณนี้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยที่มีความเบียดเสียดกันเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 4.1 พื้นที่วงกลมหมายเลขสอง ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ (สำนักงานเขตคลองเตย, 2561)

4.1.2 ทศนคติที่มีต่อพื้นที่ชุมชนแออัด

4.1.2.1 มุมมองจากบุคคลภายนอกชุมชน

มุมมองชุมชนแออัดในคลองเตย ตามการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับชุมชนแออัด และการพูดคุยเกี่ยวกับงานวิจัยกับคนที่ไม่ได้ทำงานในพื้นที่จะสังเกตว่า คลองเตยถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่น่ากลัว ไม่ควรเข้าใกล้ เต็มไปด้วยปัญหาสังคม และความไม่ปลอดภัย

ทัศนคติจากคนภายนอกชุมชนที่ยังคงมองเยาวยาวอย่างไม่เท่าเทียม ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของผู้ปกครอง และเยาวยาวที่ครูในโรงเรียนบางคนดูถูกเด็กคลองเตย ส่งผลต่อพฤติกรรมการไปโรงเรียนของเยาวยาวจากคำกล่าวของผู้ปกครอง “เด็ก ๆ จะไม่ชอบไปโรงเรียนถ้ามีคุณครูที่ดูถูกเด็กคลองเตยในแง่ลบ” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

แต่กระนั้นบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งคลองเตยมิวสิกโปรแกรมกลับ
เล็งเห็นปัญหาดังกล่าว และอยากร่วมแก้ไขปัญหา แม้จะได้รับกระแสต้านลบจากคนรอบข้างหรือ
สังคม ผู้ริเริ่มองค์กรจึงปรับเปลี่ยนแนวคิดจากตัวเองก่อน

ผู้ริเริ่มคลองเตยมิวสิกโปรแกรมชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า ชุมชนคลองเตยเป็นชุมชน
แออัดที่มีชื่อเสียงในด้านขนาดของชุมชนแออัดที่มีขนาดใหญ่ และปัญหาสังคมมา
เป็นระยะเวลานาน แต่กระนั้นเมืองครี และมูลนิธิกระจายตัวอยู่ในชุมชนเป็น
จำนวนมากเพื่อที่จะช่วยเหลือ เมื่อลองเข้ามาแล้วคิดว่าเปรียบกับฝรั่งเศสที่เป็น
บ้านเกิดฉัน ยังมีความอันตรายน้อยกว่า อาจเพราะองค์กรต่างๆ ช่วยกัน
ทำงานมาเป็นเวลาหลายปี (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2561)

ผมเป็นครูดนตรีอาสาคลองเตยมิวสิกโปรแกรมที่รับรู้ข่าวสารในแง่ลบ
เกี่ยวกับชุมชนแออัดในคลองเตยมาโดยตลอดจากสังคมภายนอก จึงอยากเข้ามา
มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในการสอนดนตรีเด็ก ๆ จากการชักชวนของเพื่อน ๆ
(สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2561)

นอกจากนี้ ครูอาสาอีกหลายท่าน ได้เข้ามาเห็นสภาพชุมชนที่มีความ
แออัด จะสังเกตเห็นวิถีชีวิตที่มีการใช้เสียงพูดคุยเสียงดัง การขวักไขว่ในการเดินทาง คนไร้บ้าน
บ้านเรือนที่เปื่อยเสีย และพบปัญหาสังคมที่เกิดจากเยาวชนเลวร้ายให้ฟัง เช่น ต้องอาศัยอยู่คนเดียว พ่อ
แม่ไม่อยู่ด้วย โดนจับ หรือเสียชีวิต ทำให้บางคนไม่ได้เรียนหนังสือ และไม่มีศักยภาพในการดูแล
ตนเอง เมื่ออายุมากขึ้นจึงไม่มีช่องทางทำมาหากิน และขาดความรู้จึงมุ่งหน้าสู่อายุมขในที่สุด ครู
อาสาจึงเกิดความอยากช่วยเหลือมากกว่าการดูถูกเหยียดหยาม แม้บางคนจะไม่ได้ประกอบอาชีพด้าน
ดนตรี แต่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การสอนดนตรี รวมถึงเป็นช่องทางที่ได้รับรายได้อีก
ช่องทางหนึ่ง

4.1.2.2 มุมมองจากบุคคลภายในชุมชน

ในมุมมองของผู้ปกครองและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในพื้นที่
เขตคลองเตย 70 ไร่ ได้กล่าวถึงปัญหาของชุมชนแออัดที่มีมาอย่างต่อเนื่องและยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน
เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหามลพิษทางน้ำ ปัญหาขยะเสียดัด ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหา
ไฟฟ้า ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาสุขภาพ ปัญหาความยากจน และปัญหาทางสังคม เป็นต้น

ความเป็นชุมชนคลองเตยที่อาศัยกันอย่างแออัด แต่ไม่เท่าเมื่อสมัยยุคก่อนที่
แออัดมากๆ เนื่องจากมีการขุดพื้นที่และต้องย้ายออกไปมากและมีการจัดสรร
พื้นที่ให้เป็นสัดส่วนอย่างสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตามความแออัด พฤติกรรมของ
วัยรุ่นชอบจับกลุ่ม บ้างก็ทำกิจกรรมไม่เหมาะสม มีความเสี่ยงที่จะสร้างปัญหา
และส่งผลกระทบต่อลูกหลานของเรายังมีอยู่ จึงควรสอนลูกหลานเราอยู่เสมอ กลางคืน

ถ้าไม่ได้ซ่อมดนตรีก็ต้องรีบเข้าบ้าน เพราะเกรงว่าจะมีอันตรายหรือโดนชักชวนไปทำในสิ่งไม่ดี (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

ในชุมชนมักจะเห็นคนดื่มกาาเดินเตร็ดเตร่อยู่ในบริเวณพื้นที่ เพื่อน ๆ บางคนไม่ได้ทำอะไรก็เสียเงินเล่นเกมตลอดวัน จับกลุ่ม วิ่งเล่น เดินไปเดินมาไม่ได้ทำอะไร (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

ความเคยชินกับการอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด แม้ว่าภาพที่ไม่ดีต่อเยาวชนจะมีให้เห็นอยู่ในชุมชน แต่ครอบครัวสอนลูกหลานให้พึงระวัง และพร่ำสอนว่าเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี รวมถึงการอยู่กันอย่างแออัดทำให้เยาวชนเคยชินกับภาพการเสพสิ่งมีนเมา แม้ว่าจะไม่มีปัญหาใดเกิดขึ้นในขณะนี้ แต่อาจส่งผลกระทบในระยะยาวเมื่อเยาวชนเติบโตขึ้น หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาในอนาคต

ยายอาศัยอยู่มาประมาณ 30 ปี ได้ย้ายที่ไปหลายแห่งในคลองเตย เมื่อก่อนเขาเรียกรวม ๆ ว่าเป็นสลัมคลองเตย และอาศัยกันอยู่แออัดกว่านี้มาก การแยกชุมชนมาเกิดขึ้นภายหลัง สิ่งแวดล้อมรอบตัวก็คล้ายๆ เดิม เพียงแต่มีการแบ่งพื้นที่ชัดเจนมากขึ้น ในละแวกบ้านเด็กบางคนก็เสียผู้เสียคน จับกลุ่มมั่วสุม ไม่ได้เรียนหนังสือ หรือผู้ใหญ่บางคนตั้งวงดื่มเหล้า มีนเมา ไม่เป็นอันทำมาหากิน เรากลัวลูกหลานจะถูกดึงดูดไปกับสิ่งที่ไม่ดี และทำให้เสียผู้เสียคน (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

ตัวอย่างที่ไม่เหมาะสมของผู้ใหญ่อาจส่งผลกระทบต่อเยาวชนในมุมมองของครอบครัว หรือผู้ปกครองของเยาวชนในระยะยาว ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองเฝ้าระวังอยู่เสมอ ก่อนที่เยาวชนจะเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น บางคนอาจเอาเป็นแบบอย่าง ซึ่งสามารถพบเห็นได้จากเยาวชนบางกลุ่ม

ในด้านปัญหาครอบครัวของเยาวชนบางคนที่มีครอบครัวไม่สมบูรณ์ พ่อแม่บางคนไม่ได้อยู่ด้วยกัน ต้องออกไปทำงานในพื้นที่อื่น และไม่มีเวลาดูแลบุตรหลานได้เพียงพอ ทำให้บางครั้งไม่สามารถรับรู้ปัญหาที่บุตรหลานเผชิญ หรือบางคนพ่อแม่ถูกจับในคดีอาญา ทำให้เยาวชนต้องใช้ชีวิตอยู่กับญาติพี่น้อง ส่งผลให้เยาวชนมีปัญหาด้านพฤติกรรม และการใช้ชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้ปัญหาครอบครัวยังเพิ่มมากขึ้นจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มีเยาวชนจำนวนมากที่มีบุตรก่อนวัย และไม่ได้ศึกษาต่อจนจบการศึกษา เพราะมีความจำเป็นต้องออกมาทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว

นอกจากนี้ปัญหาความยากจนในชุมชนแออัด ยังส่งผลให้เกิดปัญหาการศึกษาของเยาวชน เนื่องจากทางบ้านไม่สามารถส่งเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ดังที่ผู้ปกครองกล่าว

เราก็อยากให้เด็กๆ ได้เรียนสูง ๆ แต่ค่าใช้จ่ายในการเรียนมีมาก ซึ่งรายรับของเราก็ไม่เพียงพอ ถ้าเป็นเด็กโตแล้วจึงอยากให้หางานทำ อีกอย่างหนึ่ง คือ เด็กๆ

จะไม่ชอบไปโรงเรียนถ้ามีคุณครูที่ดูถูกเด็กคลองเตยไม่เหมือนไปเรียนดนตรีเขา
ชอบมาก (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของบริษัท การลดการจ้างงาน การปิดตัวของ
บริษัท หรือการย้ายที่ตั้งของบริษัท ทำให้ส่งผลต่ออาชีพของผู้ปกครองที่อายุมาก
ไม่สามารถรับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ ขาดรายได้ที่จะส่งค่าเล่าเรียนให้
ลูกหลาน” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

สังเกตได้ว่าถึงแม้การทำงานเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนจากหลายองค์กร
ที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ เช่น มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม และองค์กรเพื่อสังคมอื่นอีกจำนวน
มากได้ทำงานเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมในชุมชนแออัดให้ไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่จำนวนประชากร และ
ชุมชนที่มีขนาดใหญ่ เด็กและเยาวชนที่มีอยู่อย่างจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถทำงานได้ทั่วถึง รวมถึง
ปัจจัยด้านเงินทุน อุปกรณ์ และบุคลากร ไม่สามารถส่งต่อถึงทุกคนได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งปัญหา
ดังกล่าวยังคงสะสมอย่างต่อเนื่อง ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว
ปัญหาที่ส่งผลต่อครอบครัวในชุมชนแออัดยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยปัจจัยหลายประการดังที่ได้
กล่าวไปข้างต้น

ปัญหาที่ส่งผลต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนแออัดจากมุมมองของทั้งผู้ริเริ่มก่อตั้ง
องค์กร ผู้ปกครองและเยาวชน แสดงให้เห็นแรงผลักดัน และแรงจูงใจขององค์กรด้านดนตรีในพื้นที่
ชุมชนแออัดขนาดใหญ่ที่สุดที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยมีความต้องการใช้ดนตรีเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ
เด็กและเยาวชนในชุมชนแออัด ขัดเกลาคำคิด และทัศนคติ รวมถึงก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทาง
สังคมโดยมีดนตรี และศิลปะเป็นเครื่องมือ

4.1.3 การจัดตั้งองค์กร และการดำเนินการ

พื้นที่จัดกิจกรรมของคลองเตยมิวสิกโปรแกรม ได้เช่าสถานที่สำหรับการเรียน
การสอน ในพื้นที่อาคารพาณิชย์หรือห้องแถว 5 ชั้น ภายในจัดทำเป็นห้องเรียนดนตรี ห้องซ้อมดนตรี
ที่สามารถเก็บเสียงได้ระดับหนึ่งซึ่งมีเครื่องปรับอากาศ และห้องที่มีกระจกขนาดใหญ่สำหรับใช้เรียน
เต้น และการแสดง พื้นที่ภายในอาคารตกแต่งด้วยศิลปะแบบสตรีท บริเวณด้านหน้ามีป้ายไว้นิล
ประชาสัมพันธ์เวลาเรียนที่มีสีส้มพร้อมสัญลักษณ์เพลอิ่ง ฟอร์ เซนจ์ สามารถจอดรถได้เพียงหนึ่งคัน
บริเวณที่องค์กรตั้งอยู่เป็นบริเวณอาคารพาณิชย์ในชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ บนถนนดำรงพิพัฒน์
ซอยเคหะพัฒนา เขตคลองเตย

4.1.3.1 การริเริ่มคลองเตยมิวสิกโปรแกรม

ผู้ริเริ่มโครงการเป็นนักดนตรีชาวฝรั่งเศส โดยผู้เป็นผู้ประสานงานหลักใน
คลองเตยมิวสิกโปรแกรม นอกจากนี้เป็นผู้ดูแลสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน ประสานงาน
อาสาสมัคร ระดมทุน และทำบัญชี ได้กล่าวถึงการริเริ่มโครงการในชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่

ฉันเป็นคนฝรั่งเศสที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยตอนแรกทำงานอยู่ที่คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล แต่ชอบเล่นดนตรีมาก จึงคิดว่าอยากใช้ดนตรีที่เราเล่นให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นจึงหาผู้ร่วมอุดมการณ์ และออกจากงานมาทำโครงการดนตรีในชุมชนคลองเตยร่วมกับการเป็นล่ามภาษาฝรั่งเศส ตั้งแต่ปีพ.ศ.2556 (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2561)

การริเริ่มโครงการขั้นต้นได้จัดหาสถานที่สำหรับการสอนดนตรีโดยได้ทำการระดมทุนทั้งด้านการเงิน สิ่งของเครื่องดนตรี และจิตอาสา ผ่านช่องทางการเล่นดนตรีเปิดหมวก การแจกใบปลิว และช่องทางออนไลน์ โดยมีหลักการสร้างความสุขผ่านดนตรี (Peace through music) รวมถึงประสานงานขอทุนกับมูลนิธิเพลอิง ฟอว์ เซนจ์ (Playing for change) ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้านบันเทิงในประเทศสหรัฐอเมริกา

โครงการเพลอิง ฟอว์ เซนจ์ หรือดนตรีเพื่อการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นโครงการระดับนานาชาติที่มีอยู่หลายประเทศ โดยบริษัทดังกล่าวต้องการคืนกำไรสู่สังคมโดยการทำโครงการดนตรีเพื่อการเปลี่ยนแปลง จึงให้ทุนกับองค์กรลักษณะดนตรีเพื่อสังคมในต่างประเทศ ในคลองเตยจึงเป็นหนึ่งในนั้น แต่กระนั้นเครือข่ายองค์กรดนตรีที่อยู่ต่างประเทศไม่ค่อยรู้จักกัน และยังไม่เคยมีการจัดงานร่วม เพียงแต่ให้เงินสนับสนุนเท่านั้น โดยคลองเตยมีวิสิทโปรแกรมได้รับทุนสนับสนุนประมาณร้อยละ 50 จากรายจ่ายทั้งหมด นอกจากนี้ต้องระดมทุนจากแหล่งอื่น (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2561)

ในขณะเดียวกันได้ทำการประชาสัมพันธ์โครงการคลองเตยวิสิทโปรแกรมในการสอนดนตรีให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนแออัดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยการพูดคุยกับคนในชุมชน ผู้ปกครอง การเดินแจกใบปลิวประชาสัมพันธ์ การติดป้ายประชาสัมพันธ์ และการแนะนำองค์กรผ่านการประชาสัมพันธ์ในงานที่ทางชุมชนจัดขึ้น โดยมีเยาวชนจำนวนหนึ่งในช่วงเริ่มต้น

4.1.3.2 การจัดการสอนดนตรี และอาสาสมัคร

(1) เวลา

กำหนดเวลาการจัดการเรียนการสอนโดยปกติ การสอนดนตรีวันพฤหัสบดี 16.00 น. ถึง 19.00 น. และวันเสาร์ 13.00 ถึง 16.00 น. ในกรณีพิเศษจะขึ้นอยู่กับครูอาสา โดยเยาวชนที่เรียนกล่าวว่า “กำหนดการเปิดปิดเป็นเวลาทำให้เรารู้ว่าครูจะมาตอนไหน และไม่มั่ว เพราะบางที่อาจจะมีคนนอกเข้ามาเราก็ไม่รู้จัก” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

วันอื่นจะมีการสอนภาษาอังกฤษ ศิลปะ และการเต้น การกำหนดเวลาที่มีลักษณะชัดเจนเพื่อให้ครูอาสา เยาวชน และผู้ปกครองจัดการตารางเวลาได้สะดวก

(2) การสอนดนตรี

คลองเตยมีวิสิกโปรแกรม มีหลักการสร้างความสุขผ่านเสียงดนตรีจึงได้มุ่งเน้นจัดการเรียนการสอนดนตรีผ่านเครื่องดนตรี และบทเพลงสมัยนิยม เช่น ชับร้อ้ง อุคูเลเล่ กีตาร์ คีย์บอร์ด ไวโอลิน กลองชุด กีตาร์ไฟฟ้า และเบสไฟฟ้า เป็นต้น โดยในช่วงเริ่มต้นเลือกเพลงสมัยนิยมที่มีความหมายที่ดีต่อเยาวชน เช่น บทเพลงเธอคือของขวัญ เป็นต้น และหลังจากนั้นเมื่อเยาวชนมีความสามารถจึงให้เลือกบทเพลงที่ชอบและนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเนื้อหาของบทเพลง

ตัวอย่างเนื้อเพลง เธอคือของขวัญ ประพันธ์โดย สิงโต นำโชค

หากเธอเป็นภูเขา ฉันจะเป็นต้นไม้ โอบกอดเธอเอาไว้ไม่ให้เธอเหินห่าง
หากเธอเป็นท้องฟ้า ฉันจะเป็นเมฆสีขาว โอบกอดเธอไม่ให้เธอเหงาและเดียวดาย
ถ้าเธอเป็นรถยนต์ ท้องถนนก็คือฉัน หากเธอเป็นพระจันทร์ แนนอนฉันต้องเป็นดาว
จะอยู่เคียงข้างเธอ ไม่ให้เธอเหินห่าง แม้ในคราวทุกข์ใจจะอยู่ใกล้ๆ เธอ
ก็เพราะว่าเธอ คือของขวัญที่สวรรค์ให้มา ฉันจะเก็บรักษามันเอาไว้ให้นาน
จะไม่ให้ใครทำร้ายเธอ ถ้าฉันยังยืนอยู่ตรงนี้ จะรักเธอทั้งหมดใจที่มี
Baby I love you

การจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายจึงขึ้นอยู่กับอาสาสมัครในการจัดการหลักสูตรหรือบทเพลงให้เยาวชนปฏิบัติจนสามารถเล่นเครื่องดนตรีที่ตนเลือกได้ บางคนอาจมีการสอดแทรกทฤษฎี และประวัติศาสตร์ดนตรีเป็นเกร็ดเล็กน้อยในการสอน และทำความเข้าใจในการปฏิบัติดนตรีของตนเอง การเรียนการสอนส่วนใหญ่จะจัดในลักษณะเรียนกลุ่มประมาณ 2-6 คน ในแต่ละเครื่องดนตรี เพื่อให้ผู้เรียนฝึกไปพร้อมกัน และได้สังเกตการเล่นของกันและกัน ในกรณีที่ตามไม่ทัน ครูอาสาจึงจะช่วยอธิบายในจุดดังกล่าวให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

การประเมินผลในการเล่นดนตรี จะไม่มีการทดสอบเพื่อให้เด็กไม่เครียดกับการเล่นดนตรี แต่จะใช้การแสดงในที่สาธารณะเป็นแรงจูงใจเพื่อให้เยาวชนอยากพัฒนาตัวเอง โดยมีการจัดงานแสดงดนตรีร่วมกับศิลปินอาชีพเพื่อให้ผู้ปกครองเข้าร่วมชม และร่วมออกบูทสินค้าจากชุมชน โดยจะจัดขึ้นปีละ 1-2 ครั้ง

(3) การสอดแทรกวิชาชีพ

นอกจากจะสอนวิชาดนตรีแล้ว การจัดการที่สิ่งที่ใช้ร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญ อีกอย่างหนึ่งที่ถูกสอดแทรกในองค์กร เช่น การแบ่งปันห้องซ้อมเก็บเสียงในการซ้อมเพื่อไม่ให้รบกวนอาคารข้างเคียง การเสริมสร้างการเป็นพื้นที่ที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ การทำความสะอาดและเก็บเครื่องดนตรีเข้าประจำที่ การรักษาความสะอาดของสถานที่ รวมถึงการพูดคุยปัญหาการใช้ชีวิตในชุมชน การทำความเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความไว้วางใจของเยาวชน และผู้ปกครอง

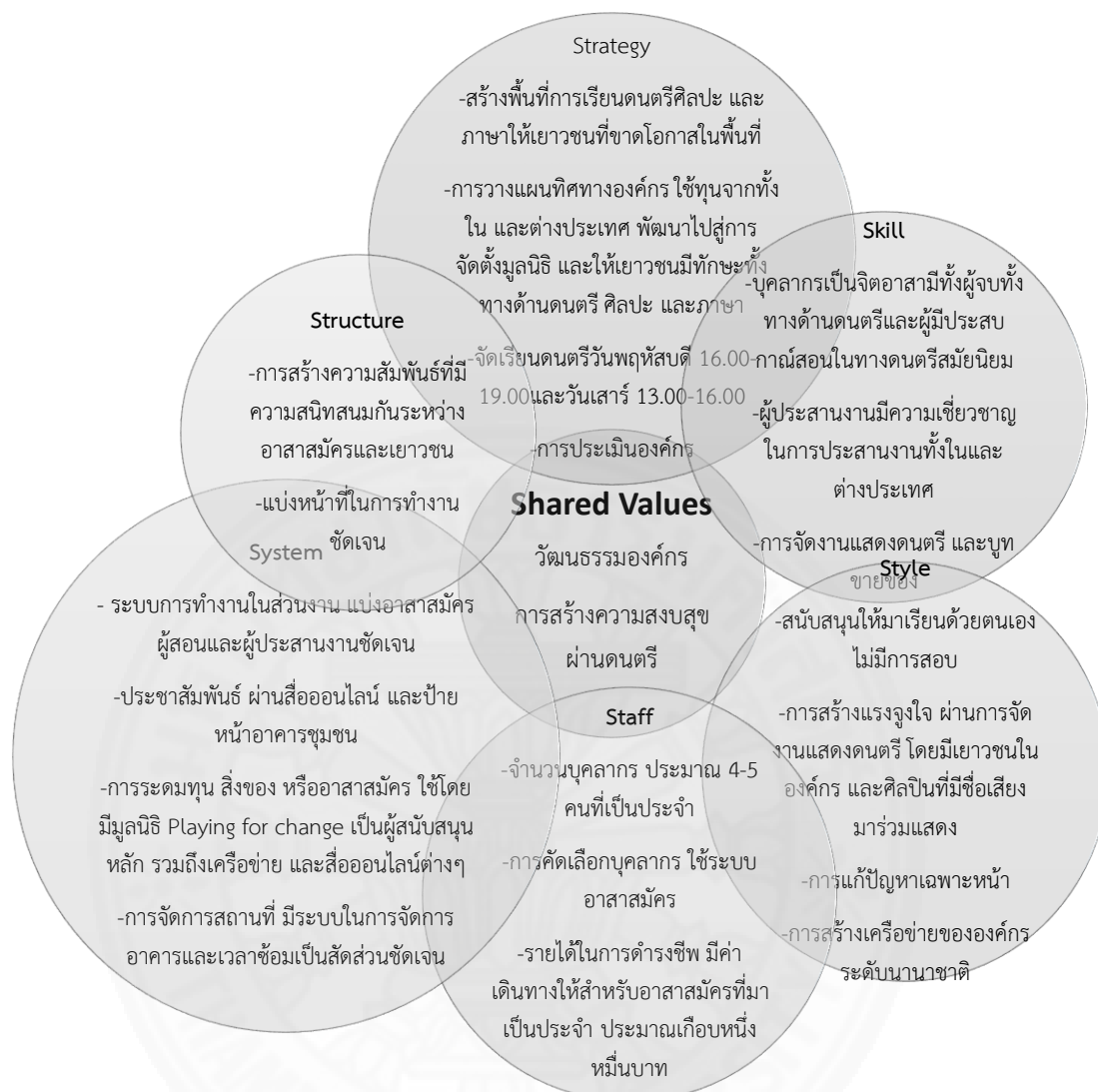
นอกจากนี้โรงเรียนเปิดโอกาสให้เยาวชนทุกคนที่อยากเรียนไม่ว่าจะเป็นผู้พิการทางสายตา ผู้ที่มีลักษณะไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ได้เข้ามาเรียนดนตรีฝึกฝนตนเอง ซึ่งเขาเหล่านี้มีความพยายามสูง มาเรียนอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่เดียวกันทำให้เยาวชนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับเพื่อนที่แตกต่างจากตนเอง

(4) การจัดการอาสาสมัคร

การจัดการอาสาสมัครมีลักษณะสองประการ คือ ผู้ที่มาเป็นอาสาสมัครประจำจะได้รับเงินค่ารถเล็กน้อยเพื่อให้เป็นทุนในการเดินทางมาสอน ส่วนผู้ที่มาเป็นอาสาสมัครชาวจะสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกัน ในบางครั้งอาจจะพบปัญหาอาสาสมัครไม่เพียงพอ

(5) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน

ในระดับการดำเนินการผู้ปกครอง และชุมชนจะได้รับข้อมูลการเรียนรู้ การสอนจากการประชาสัมพันธ์ การประชุมผู้ปกครอง การจัดแสดงดนตรีของเยาวชน โดยในงานดังกล่าวมีการร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อเปิดบูทขายอาหาร น้ำดื่ม ร่วมกับเครือข่ายผู้ที่มีสินค้าด้านศิลปะจำนวนหนึ่ง เช่น ถักผ้าทำมือ เสื้อผ้า และเครื่องดนตรีไม้ เป็นต้น โดยในงานจะมีสื่ออีกระดมทุนขายเพื่อนำรายได้หักค่าใช้จ่ายเพื่อระดมทุนในการดำเนินงานขององค์กร

ภาพที่ 4.2 การจัดการคลองเตยมิวสิกโปรแกรมตามกรอบแนวคิด 7's ของแมคคินซี

4.1.4 ปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางการพัฒนาขององค์กร

4.1.4.1 ปัญหา และข้อจำกัด

(1) การขาดแคลนเงินทุน

เนื่องจากการดำเนินงานต้องใช้เงินทุนในการเช่าอาคาร การช่วยเหลือค่าเดินทางแก่อาสาสมัครที่มาเป็นประจำ การเช่าพื้นที่แสดงดนตรี ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าเครื่องดนตรีและอุปกรณ์เกี่ยวกับเครื่องดนตรี เป็นต้น จึงต้องมีการหาเงินทุนในหลายรูปแบบ เช่น การประสานงานองค์กรทั้งใน และต่างประเทศ ทำให้ไม่สามารถระดมทุนเพื่อการบริหารจัดการได้อย่างเต็มที่

(2) ข้อจำกัดของบุคลากร

บุคลากรมีจำนวนจำกัด และเป็นครูอาสาในวิชาชีพดนตรี ซึ่งมีความสามารถในการสอนดนตรีโดยเฉพาะ ในขณะเดียวกันจำเป็นต้องหารายได้เลี้ยงชีพ ทำให้งานด้านชุมชนหรือการประสานงานมีผู้ดูแลอย่างจำกัด

(3) พื้นที่ใหญ่ต่อการสร้างผลกระทบในวงกว้าง

ทำให้คนในชุมชนยังไม่รู้จักองค์กรด้านดนตรีในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่อย่างทั่วถึง เนื่องจากองค์กรยังมีขนาดเล็ก และมีจำนวนบุคลากรที่ทำงานกับชุมชนไม่มาก เยาวชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจึงมีจำนวนไม่มาก ในขณะเดียวกันมีองค์กรหรือมูลนิธิขนาดใหญ่ตั้งอยู่ บริเวณใกล้เคียงจำนวนมาก กิจกรรมอาจมีการจัดในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้เด็ก และเยาวชนต้องเลือกเข้าร่วมทางใดทางหนึ่ง จึงทำให้เยาวชนมีการกระจายอยู่ในแต่ละองค์กรเพื่อสังคม

4.1.4.2 แนวทางการพัฒนาขององค์กร

แนวทางขององค์กรในอนาคตผู้ริเริ่มองค์กรกล่าวว่า “อยากตั้งเป็นมูลนิธิในอนาคต เพื่อที่จะให้ผู้สนับสนุนสามารถบริจาคได้สะดวกมากขึ้น และอยากจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาเพราะเยาวชนบางคนจะได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากทางบ้านไม่สามารถส่งต่อให้เรียนระดับสูงได้” ซึ่งเป็นแนวทางที่จะพัฒนาองค์กรชุมชนไปพร้อมกันอย่างต่อเนื่อง

4.1.5 ผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน

4.1.5.1 ผลกระทบด้านเสียง

ดนตรีกับการสร้างเสียงรบกวนเป็นสิ่งที่อาจหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลกระทบดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท และกลายเป็นปัญหาในการขัดแย้งกันจนอาจก่อให้เกิดความไม่พอใจซึ่งกันและกัน ดังที่คนในชุมชนได้กล่าวถึงปัญหานี้ว่า “เนื่องจากอาคารมีผนังติดกัน มีช่วงหนึ่งมีการต่อว่ากันเกี่ยวกับการซ่อมเสียงกลองชุดดัง จนอาคารข้างเคียงออกมาบอกว่าเขาทำงานไม่ได้ แต่ภายหลังน่าจะมีการคุยกันปรับความเข้าใจกันมากขึ้นจึงไม่เกิดเรื่อง” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561) ในขณะเดียวกันเยาวชนดนตรีกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “บางทีเขาไม่พอใจเราซ่อมดนตรีรบกวน ต้องพูดคุยกบอกล่าว และทำห้องสำหรับเก็บเสียงให้สามารถป้องกันเสียงไม่ให้รบกวนเขามาก” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

4.1.5.2 ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กและเยาวชน

พฤติกรรมของเด็ก และเยาวชนได้เปลี่ยนไปจากการเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรจากการสังเกตของผู้ปกครอง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

จากเดิมที่ไม่ค่อยพูดคุยกับผู้อื่นกลายเป็นคนกล้าแสดงออกกล้าคิดกล้าพูดมากขึ้น รวมไปถึงการรวมกลุ่มกันซ้อมดนตรีด้วยตนเอง ทำให้ไม่ไปเดินเตร็ดเตร่ หรือใช้ชีวิตไปอย่างไม่มีจุดหมาย เขาได้ไปพบเพื่อนๆ สนทนากัน และเล่นดนตรีด้วยกัน เราเห็นว่าเป็นการดี เราก็สนับสนุน แม้ว่าจะต้องกลับดึกบางวันก็ขอให้ครูดูแลแจ้ก่อน (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

เมื่อใกล้ถึงเวลาอาคารเรียนดนตรีเปิดให้เข้าไปซ้อม และเรียน เพื่อนๆ เขาจะมาชวนไปซ้อมดนตรีหน้าบ้านเลย บางทีพอซ้อมเสร็จก็กลับมานั่งพูดคุยและกินข้าวร่วมกันที่บ้านต่อ ทำให้เรารู้สึกว่าดนตรีที่เขาได้ไปร่วมกิจกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ดี และนำเขาเข้าสู่สิ่งแวดล้อมที่ดีกว่าการเที่ยวเล่น (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

สังเกตได้ว่านอกจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้นตามที่ผู้ปกครองกล่าว นอกจากนี้นี้ยังแสดงให้เห็นประโยชน์ในการใช้เวลาว่างโดยไม่ส่งผลต่อสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว และทำให้เกิดการเรียนรู้สังคมที่ดีร่วมกันมากขึ้นผ่านการเล่นดนตรีร่วมกัน ดังคำกล่าว “แม้บางครั้งจำเป็นต้องแบ่งเวลาเมื่อทางครอบครัวมีความจำเป็นต้องให้เยาวชนช่วยในการค้าขายของครอบครัว แต่ก็ไม่ได้เยาวชนทั้งดนตรี ต้องแบ่งเวลาให้เป็น” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

ในขณะที่เดียวกันพฤติกรรมของผู้ปกครองหลายท่านแสดงให้เห็นว่ามีการสนับสนุนมากขึ้น กว่าสมัยแรกเริ่ม แม้ว่าจะกระทบต่อการช่วยงานทำมาหากินของทางบ้านเล็กน้อย แต่เมื่อเขาได้เล็งเห็นประโยชน์ และเยาวชนมีความตั้งใจจึงสละเวลาเพียงน้อยนิดให้เยาวชนได้เข้าไปสัมผัส ไปซ้อม ไปเล่นดนตรี และบอกกล่าวให้เยาวชนจัดสรรเวลาให้ดีทั้งการเรียน การเล่นดนตรี และการช่วยค้าขาย ในกรณีที่มีการจัดงานผู้ปกครองบางคนจะทำอาหารมาเลี้ยงเป็นครั้งคราว บางคนไม่ค่อยมีเวลาก็จะคอยเชียร์ คอยดูการแสดงของเยาวชน ทั้งการแสดงคอนเสิร์ต และทางโทรทัศน์ กลายเป็นกิจกรรมครอบครัวอีกทางหนึ่ง

จากการสังเกตการณ์พบว่า เยาวชนมีความต้องการมีพื้นที่ในการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และแสดงศักยภาพของตนเองให้บุคคลภายนอกได้รับชม สังเกตได้จากการไปแสดงดนตรีนอกสถานที่ หรือการกระตือรือร้นในการซ้อมเพื่อการแสดงในหลากหลายโอกาส นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างชัดเจนในการช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่น การมีความสุขกับการมาซ้อมดนตรีกับเพื่อน และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นทางดนตรีซึ่งกันและกัน

4.2 กรณีศึกษา: มิวสิก แชรริง (Music Sharing)

4.2.1 บริบทพื้นที่ขององค์กร

เอกสารของสำนักงานเขตคลองเตยระบุพื้นที่ จำนวนบ้าน และประชากร ณ วันที่ 1 กันยายน 2561 ในชุมชนโรงหมามีประชากรจำนวน 1,866 คน จำนวนบ้าน 449 หลังคาเรือน โดยพื้นที่เป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย

พื้นที่แห่งนี้เป็นชุมชนแออัดในบริเวณพื้นที่โรงหมซึ่งเป็นโรงเลี้ยงและชำแหละหมูขนาดใหญ่ ต่อมาได้มีการฟ้องร้องเนื่องจากมีปัญหาด้านสาธารณสุข และถูกย้ายออกจากพื้นที่บริเวณโรงชำแหละหมูจึงกลายเป็นที่รกร้างขนาดใหญ่ และมีคนต่างด้าวมาแอบอาศัยอยู่จำนวนหนึ่ง

ในบริเวณที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดฝั่งหนึ่งของโรงหมูเรียกกันว่าซอยโรงไฟฟ้า เนื่องจากมีโรงเก็บสายไฟฟ้าในบริเวณดังกล่าว ด้านหลังเป็นคลองส่งน้ำที่มีน้ำสีดำเน่าเสีย และส่งกลิ่นเหม็น มีชุมชนเรียงรายแออัดอยู่บริเวณริมคลองส่งน้ำ ประตูละบายน้ำจะอุดมไปด้วยขยะ และสิ่งปฏิกูล อีกด้านของโรงชำแหละหมู เป็นแพลตฟอร์มที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือเรื่องที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน

ซอยโรงไฟฟ้าปากซอยจะพบกับสำนักเขตคลองเตย และโรงปลาหมึก “คนในบริเวณนี้ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้างที่โรงงานแห่งนี้เหมือนกับช่วงที่มีโรงหมู” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561) ถึงกระนั้นโรงปลาหมึกมีการย้ายออกไปในช่วงเก็บข้อมูล การย้ายออกไปของโรงงานส่งผลต่อการประกอบอาชีพของคนในบริเวณชุมชนแออัดที่ทำงานที่โรงงานเช่นเดียวกับโรงหมู

การสัญจรของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะใช้จักรยานยนต์ มีบางบ้านที่มีรถยนต์ เมื่อถึงด้านในสุดจะสามารถเดินเท้าได้เพียงอย่างเดียวเนื่องจากถนนแคบ ในระหว่างการวิจัยโรงหมูได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากการดำเนินงานของกลุ่มมิวสิก แชรริง ดังที่จะได้กล่าวต่อไป

ภาพที่ 4.3 พื้นที่วงกลมหมายเลขสี่สิบเจ็ด ชุมชนโรงหมู (สำนักงานเขตคลองเตย, 2561)

พื้นที่ทำกิจกรรมของมิวสิก แชริง (Music Sharing) ได้เข้าพื้นที่ที่เรียกว่า “ออฟฟิศ” ซึ่งใช้เป็นสำนักงานสำหรับประชุม ห้องพัก ห้องซ้อม ห้องเรียนดนตรี และเก็บอุปกรณ์ ลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวให้เช่า 2 ชั้น ในซอยสุขุมวิท 62 เขตพระโขนง จังหวัดกรุงเทพมหานคร (ข้อมูล ณ วันที่ 25 เมษายน 2561) ซึ่งสามารถเดินทางเข้าไปในพื้นที่ชุมชนโรงหมู เขตคลองเตย ด้วยรถจักรยานยนต์หรือรถยนต์ ประมาณ 15 นาที

นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาพื้นที่โรงฆ่าหมูเก่าให้เปลี่ยนเป็นสถานที่เรียนดนตรีสำหรับเยาวชนในโรงหมูเพื่อให้เยาวชนไม่ต้องเดินทางไปเรียนไกล โดยระหว่างการวิจัยมีโครงการพัฒนา และปรับปรุงพื้นที่อาคาร และพื้นที่โดยรอบให้สามารถใช้สำหรับการเรียนการสอนชั่วคราวในลักษณะแบบเปิดโดยได้รับการอนุมัติจากเจ้าของโรงหมู และต่อเติมโครงสร้างพร้อมทั้งใช้ศิลปะในการสร้างสีสันบนกำแพงไม่ให้น่ากลัวเหมาะกับการเรียนรู้ของเยาวชน และได้พยายามสร้างเป็นพื้นที่แห่งการสร้างสรรค์ทางดนตรี และศิลปะในการจัดงานเทศกาล

4.2.2 ทศนคติที่มีต่อพื้นที่ชุมชนแออัด

ชุมชนแออัด ได้ถูกผลิตวาทกรรมซ้ำกันจนกระทั่งกลายเป็นสิ่งที่ไม่ควรยุ่งกรายเข้าใกล้ คนภายนอกชุมชนจึงไม่ได้รับทราบถึงความเป็นชุมชนที่แท้จริง ได้รับรู้เพียงแต่ตรอกซอกซอยที่แคบขนาบ ร้านค้าที่เต็มไปด้วยลูกจ้างโรงงาน รถบรรทุกที่วิ่งผ่านถนนจำนวนหลายสิบคัน และพื้นที่

รกร้างที่เป็นโรงฆ่าสัตว์เก่าที่ถูกปล่อยไว้อย่างสันโดศ ไม่มีใครกล้าเข้าใกล้ เนื่องจากเป็นที่รกร้างขนาดใหญ่ มีซากปรักหักพังของโรงหมูเก่า เศษอิฐหินดินปูนกระจายอยู่ทั่วทั้งบริเวณ มีคนไร้บ้านมาแอบพักพิงอาศัยได้ร่มหลังคา และมีผู้สติไม่สมประกอบพักอยู่ในบริเวณนั้น คนในชุมชนกล่าวว่า “บริเวณโรงฆ่าสัตว์เก่านั้นจะเปลี่ยวมาก เป็นที่รกร้าง ตอนกลางคืนก็จะมีตสนิทไม่มีไฟจึงยังน่ากลัว ไม่อยากให้เด็ก ๆ เข้าไป” (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

หากมองแต่สภาพทางกายภาพที่รกร้าง ความแออัดที่มีในชุมชน หรือแม้กระทั่งความสกปรกที่เกิดจากขยะหรือของเสีย สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ควรได้รับการฟื้นฟูแก้ไข ผู้ก่อตั้งองค์กรซึ่งเป็นบุคคลภายนอกชุมชนได้ให้สัมภาษณ์แนวคิดที่มีต่อชุมชนแออัดว่า

ทุกคนเป็นมนุษย์เท่ากัน เราจึงต้องทำความเข้าใจสังคมที่นี่ ในส่วนของปัญหาสังคม ยังคงมีอยู่หลากหลายซึ่งพบโดยทั่วไป เช่น ปัญหาครอบครัวที่ส่งผลต่อลูกหลาน ปัญหาการท้องก่อนวัย ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข หรือปัญหาความไม่เป็นธรรม เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาระดับประเทศ (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

นอกจากนี้การดำเนินงานขององค์กร ทำให้คนอยากเข้ามาปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่ให้สามารถใช้งานในการเรียนรู้ และเหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน รวมถึงเข้ามาชมชุมชนจัดงาน และเข้าร่วมงานคลองเตยดีจัง ปี 4 “ตอนแรกเราไม่กล้าเข้ามาในพื้นที่ แต่เห็นพี่เขาชวน และเห็นภาพน่ารักของคนในชุมชน รวมถึงกิจกรรม การแสดงที่หลากหลาย น้อง ๆ ในชุมชนก็น่ารักพาเราเดินไปในงาน” (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561)

ในมุมมองของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในพื้นที่โรงหมู กล่าวถึงปัญหาในสังคมบางประการที่มีอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาความยากจนที่ส่งผลต่อการศึกษาของเยาวชน

ปัญหาความแออัด เพิ่มจำนวนขึ้น แม้ว่าจะมีการโยกย้ายเข้าออกชุมชนกันบ่อยครั้ง การจับจองพื้นที่ยังมีอยู่ตั้งแต่สมัยก่อน ผมเคยทำงานที่โรงหมู และอาศัยอยู่ใกล้บริเวณ ตอนนั้นกลิ่นแรงมาก ได้กลิ่นจนชิน โรงเชือดหมูต้องมีการดูแลโดยกรุงเทพมหานคร ฯ แต่เขามีปัญหากัน จึงดูแลไม่ไหว เมื่อเขาย้ายออกไป เราก็ไม่ได้ทำงานอะไร ปัญหาบางอย่างเราก็ไม่สามารถพูดถึง (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561)

นอกจากนี้ปัญหาที่อยู่อาศัย อาจก่อให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งยังเป็นปัญหาระหว่างกัน เนื่องจากมีการทำโดยไม่เข้าใจกัน ตัวอย่างคำบอกเล่าของคนในชุมชน เช่น

เลขที่บ้านมี แต่ที่ดินไม่ใช่ของเรา บางบ้านก็ต่อเติม ค่อย ๆ ต่อเติมไปเรื่อย ๆ ทำให้หนาแน่นมากขึ้น และในที่สุดเกินมาเขตบ้านเรา บางครั้งต้องบอกกัน แต่ก็

ทำเป็นไม่รู้เรื่อง แต่คนแถวนี้ก็จะรู้จักกันหมด ถ้าใครทำอะไรไม่ดีก็จะรู้ ถ้าเป็น
ภายนอกเข้ามาทะเลาะกัน ก็อาจมีใช้กำลัง (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561)

ปัญหาแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาแอบอาศัยอยู่ในพื้นที่โรงฆ่าสัตว์เก่า ซึ่งเป็นพื้นที่
ภายนอกรั้วชุมชน ทำให้คนในชุมชนรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย เนื่องจากไม่รู้ว่าเป็นใคร และไม่สามารถ
สื่อสารได้เข้าใจ ดังคำกล่าวของคนในชุมชนว่า “ในบริเวณชุมชนมีพื้นที่รกร้าง มีแรงงานต่างด้าวเข้า
มาอาศัย แม้จะไม่ส่งผลกระทบ ต่างคนต่างอยู่ แต่ก็คุยกันไม่รู้เรื่อง ตอนกลางคืนไม่มีไฟฟ้าบริเวณนั้นจึง
น่ากลัว ถ้าเด็กไปวิ่งเล่นก็ให้รีบกลับก่อนมืด” (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

ปัญหาข่าวการไล่รื้อ ในพื้นที่ยังคงมีต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่
เล่าต่อกันมาจนแพร่กระจายไปทั่วโดยไม่รู้ต้นตอ แต่คนในชุมชนโรงหมูคิดว่าเป็นเพียงข่าวลือที่ถูก
สร้างขึ้นมา เนื่องจากการไล่รื้อบ้าน มีความจำเป็นต้องหาที่อยู่ใหม่ให้ ซึ่งใช้งบประมาณจำนวน
มหาศาล ดังที่คนในชุมชนโรงหมูบอกเล่าว่า “ตาว่าเขาก็อยากไล่ แต่ก็ไล่ไม่ได้ ต้องใช้งบประมาณมาก
และต้องหาที่อยู่ใหม่เพื่อรองรับอีก อยู่ดีๆ จะมาเผาเพื่อไล่ก็ไม่น่าได้ ข่าวการไล่รื้อพอมาซึกพักก็เงียบ
หายไป เกิดขึ้นบ่อยครั้ง น่าจะเป็นแค่การกุข่าวแล้วเล่าต่อกันมา” (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561)

ปัญหาความยากจน การขาดแคลนทุนทรัพย์ในครัวเรือน ส่งผลต่อการศึกษาของ
เยาวชน เนื่องจากไม่สามารถส่งบุตรหลานเรียนต่อได้ หลายครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัว
ขนาดใหญ่ ผู้ที่ทำมาหาเลี้ยงครอบครัวไม่สามารถหาเลี้ยงได้เพียงพอ ส่งผลต่อเยาวชนที่สามารถเป็น
แรงงานได้จำเป็นต้องออกมาทำงานหาเลี้ยงครอบครัว “ผมอยากเรียนต่อมัธยมปลาย แต่ว่าที่บ้าน
ไม่สามารถส่งเรียนได้ เนื่องจากมีภาระค่าใช้จ่ายมาก ถ้าจะเรียนผมคงต้องหาอะไรทำเพื่อส่งตัวเอง
เรียน” (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

ปัญหาที่ส่งผลต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนแออัดทำให้เด็กบางคนขาดโอกาสใน
การเรียนหนังสือต่อในระบบ บางครั้งทำให้เด็กและเยาวชนเดินทางไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสมต่อ
สังคมด้วยสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เป็นปัจจัยเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดตัวอย่างให้กับเยาวชน
จนกระทั่งปฏิบัติตาม การเล็งเห็นปัญหา จนก่อให้เกิดการทำงานเกี่ยวกับเยาวชนในชุมชนแออัดแห่งนี้
จึงเกิดขึ้น และเป็นแรงจูงใจให้องค์กรได้ทำงานในพื้นที่ต่อไป

4.2.3 การจัดตั้งองค์กร และการดำเนินการ

4.2.3.1 การริเริ่มมิวสิก แชริง (Music Sharing)

ผู้ริเริ่มองค์กรมิวสิก แชริง มีชีวิตที่เปลี่ยนผันจากพยาบาลสู่การทำงาน
โครงการด้านดนตรี และมีแนวคิดจะแบ่งปันทักษะ และเสียงดนตรีแก่เยาวชนที่ขาดโอกาส

เราใช้ดนตรีในการถ่ายทอดและสื่อความหมายของความเป็นมนุษย์ตั้งแต่อยู่กลุ่ม
สลึง มหาวิทยาลัยมหิดล ตอนนั้นเรียนพยาบาล แต่พอทำงานพยาบาลกลับมี
ความคิดอยากเรียนรู้ชุมชนและสังคมอย่างใกล้ชิดมากกว่า จึงออกมาเป็นลูกจ้างใน

โครงการของ สสส. และหลังจากนั้นจึงออกมาทำโครงการดนตรีของตัวเองไปทั่วประเทศ ร่วมกับทำรายการสารคดี ตอนแรกไม่ได้คิดถึงการทำโครงการในชุมชน แออัด ส่วนใหญ่จะไปต่างจังหวัด แต่ภายหลังอยากทำให้มีความต่อเนื่องในระยะยาวจึงเริ่มทำที่คลองเตย (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

การริเริ่มโครงการได้เริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2556 ได้ทำประชาสัมพันธ์ผ่านโปสเตอร์ในช่องทางออนไลน์เพื่อระดมทุน ระดมสิ่งของ อุปกรณ์เครื่องดนตรี และรับสมัครอาสาสมัคร เนื่องจากทำงานเกี่ยวกับโครงการเพื่อเด็กและเยาวชนมาเป็นจำนวนมาก และมีการส่งต่อข้อมูลทำให้เราได้รับการตอบรับในการบริจาคเครื่องดนตรีจำนวนหนึ่ง อาสาสมัครอีกจำนวนหนึ่ง นอกจากนี้มีการเล่นดนตรีเปิดหมวกเพื่อให้คนรู้จักมากขึ้น และได้ริเริ่มเขียนโครงการเพื่อขอทุนสนับสนุนในการดำเนินงานขององค์กรจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งได้มาจำนวนหนึ่ง แต่ไม่พอต่อการบริหารจัดการตลอดทั้งปีขององค์กร และเครือข่ายองค์กร

4.2.3.2 การจัดการสอนดนตรี และอาสาสมัคร

(1) ด้านเวลา

การเรียนการสอนในช่วงแรกมีการเข้าพื้นที่แฟลตโรงหมู หลังจากนั้นเมื่อย้ายไปสำนักงานจึงไม่มีการจัดเวลาอย่างจริงจัง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเด็กโตสามารถเดินทางไปซ่อมที่สำนักงานได้ และนัดกับครูอาสาได้ด้วยตนเอง จนกระทั่งมีพื้นที่ในโรงหมูจึงเปิดสอนสำหรับเด็กและเยาวชนโดยรอบชุมชนทุกวันอังคาร นอกจากนี้มีการสอนภาษา ศิลปะ ซึ่งขึ้นอยู่กับอาสาสมัครที่เข้ามาทำงานในพื้นที่

(2) ด้านการสอนดนตรี

มิวสิก แชร้ง มีแนวคิดในการสร้างการแบ่งปันโดยมีดนตรีเป็นสื่อกลาง ในช่วงเริ่มต้นมุ่งเน้นให้เกิดกิจกรรมเข้าจังหวะ การพูดคุย การฟังซึ่งกันและกัน เป็นต้น เพื่อให้เกิดการละลายพฤติกรรมที่มีต่อกัน สร้างพื้นที่พูดคุยเพื่อหาวัตถุประสงค์ของการเรียนดนตรี รวมถึงจัดการอบรมเบื้องต้นเกี่ยวกับดนตรี หลังจากนั้นการเริ่มเล่นเครื่องดนตรี มีเครื่องดนตรีเป็นเครื่องมือในการชักจูงผ่านการแสดงให้ดูของครูอาสา หรือรุ่นพี่ที่มีความสามารถ เช่น อูคูเลเล่ กีตาร์ คีย์บอร์ด ไวโอลิน กลองชุด กีตาร์ไฟฟ้า เบสไฟฟ้า และซักร้อง เป็นต้น การคัดเลือกจะนิยมเลือกบทเพลงที่มีความหมายเป็นประโยชน์ และตามวัยของเยาวชน เช่น เด็กเล็กเลือกเพลงแมงมุมลาย เป็นต้น เมื่อเป็นเด็กโตที่สามารถเข้าใจความหมายบทเพลงได้ด้วยตนเอง จึงจะเลือกบทเพลงด้วยตนเองโดยผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ผู้สอน และครูอาสาจะสอนทฤษฎีดนตรีสมัยนิยมเชิงลึกให้ทำความเข้าใจดนตรีได้มากขึ้น

เช่นเดียวกันการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายจึงขึ้นอยู่กับอาสาสมัครในการจัดการหลักสูตรหรือบทเพลงให้เยาวชนปฏิบัติจนสามารถเล่นเครื่องดนตรีที่ตนเลือกได้ ถึงกระนั้นต้องมีการวางแผนร่วมกันเกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตร เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์

ขององค์กรที่ตั้งไว้เพื่อพัฒนาเด็ก และเยาวชนในชุมชนซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนต่อไปในอนาคต โดยอาจมีงานที่จำเป็นต้องเล่นบทเพลงตามที่ผู้ชมต้องการ และทำความเข้าใจในการปฏิบัติตนตรียของตนเอง การเรียนการสอนส่วนใหญ่จะจัดในลักษณะเรียนกลุ่มประมาณ 2-10 คน ในแต่ละเครื่องดนตรีในระดับที่สูงขึ้นจะมีการเรียนเดี่ยวหรือเรียนตัวต่อตัวเพื่อให้ได้ความรู้ที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจงที่ตัวเยาวชนมากขึ้น รวมถึงการรวมวงเมื่อทักษะเดี่ยวสามารถทำได้ดีเหมาะสมให้รวมวง การรวมวงในลักษณะวงดนตรีสมัยนิยมจะเกิดขึ้น เช่น กีตาร์ไฟฟ้า เบสไฟฟ้า กลองชุด และร้อง เป็นต้น

การประเมินผลในการเล่นดนตรี ใช้วิธีการเล่นให้ผู้ชมดู ผ่านการประเมินตนเอง และครูอาสาช่วยให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดการอยากพัฒนาด้วยตนเองมากขึ้น

(3) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

นอกจากจะสอนวิชาดนตรีแล้ว การสอนให้เด็กและเยาวชนอยู่ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกันเป็นเป้าหมายสำคัญขององค์กร โดยองค์กรพยายามสอดแทรกแนวคิดการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันผ่านการตั้งวงกลมเพื่อพูดคุยปัญหาแนวทางแก้ไข หรือการตัดสินใจทำงานบางประการกับเด็กและเยาวชนในชุมชนที่เข้ามาในองค์กร

อีกทั้งยังส่งเสริมให้เยาวชนเกิดภาวะผู้นำ ความเป็นทีม และการรู้จักหน้าที่ในส่วนของตน เช่น เปิดโอกาสให้คิดและออกแบบกิจกรรมร่วมกัน ส่งเสริมให้เป็นผู้ดูแลกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ส่งเสริมให้เป็นผู้ประสานงานผู้นำชุมชน หรือคนในชุมชนในการจัดกิจกรรม และส่งเสริมให้เป็นเจ้าบ้านในการนำคนภายนอกชุมชนเดินชมชุมชนของตน ซึ่งแต่ละหน้าที่ต้องมีการจัดการดูแลด้วยตนเองโดยมีครูอาสาคอยสอดส่องดูแล ดังที่เห็นจากการพัฒนาพื้นที่โรงหมูเป็นดินแดนศิลปะ และการจัดงานคลองเตยดีจัง ครั้งที่ 4 ในปีพุทธศักราช 2561 จากคำกล่าวในวงประชุมเยาวชน “หนูคิดว่าการประสานงาน บางอย่างต้องคุยกันให้รู้เรื่องให้จบ” (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

นอกจากนี้การผลักดันให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมขององค์กรเป็นหัวใจหลักของกิจกรรมทุกกิจกรรม การเดินพูดคุยกับคนในชุมชนจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เช่น โครงการนำศิลปินและนักศึกษาช่างศิลป์เข้ามาตกแต่งกำแพง และพื้นที่รกร้างในชุมชนให้มีความเป็นดินแดนแห่งศิลปะ รวมถึงเยาวชนในพื้นที่ได้ร่วมกันทำกิจกรรมศิลปะบนกำแพง คนในชุมชนจะชอบมากและบอกกับทีมอาสาवादภาพว่าอยากได้ภาพอะไรบนกำแพงบ้านเขา อาสาสมัครจึงได้พูดคุยกับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ “ลองบอกน้องๆ ให้วาดรูปลงเลย ทุกคนจะได้รู้ที่นี่แหละบ้านลุง” (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561)

อีกโครงการหนึ่งที่เริ่มทำความสะอาดโรงหมู และทาสีให้สามารถใช้ในการทำกิจกรรมในอนาคต โดยได้รับการสนับสนุนการบริษัทเอกชน สำนักงานเขตคลองเตย และชาวชุมชนมาร่วมใจกันทำความสะอาด แสดงให้เห็นถึงการชักจูงให้ทั้งคนในชุมชน บุคคลภายนอกชุมชน

องค์กรภาครัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ให้อุดมไปด้วยความชุ่มชื้นทางศิลปะ

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันดนตรีให้กับเครือข่ายองค์กรดนตรีภาคสังคมที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ เช่น ชุมชนภาคอีสาน ชุมชนคลิตี้ ชุมชนภาคใต้ ชุมชนปะกาเกอะญอ เป็นต้น เยาวชนจากคลองเตยที่ได้รับคัดเลือกจะมีส่วนร่วมในการเดินทางไปแบ่งปันดนตรีเรียนรู้ดนตรีซึ่งกันและกัน นำมาซึ่งการสร้างสรรคดนตรีในรูปแบบใหม่ และเรียนรู้สังคมนอกเหนือจากชุมชนคลองเตยที่ตนเองอาศัยอยู่

(4) การจัดการอาสาสมัคร

ผู้ก่อตั้งองค์กรได้มีเครือข่ายการทำงานของหลายมูลนิธิ และเรียนรู้จากเครือข่ายเหล่านี้อยู่เสมอ เช่น เรียนรู้การจัดการอาสาสมัครจากสวนโมกข์ เรียนรู้การจัดการธุรกิจเพื่อสังคมจากมูลนิธิกระจกเงา เป็นต้น การเรียนรู้เหล่านี้ผ่านการลองผิดลองถูกเพื่อให้การจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

การจัดการอาสาสมัครมีอาสาสมัครที่เป็นชาจรมาก่อนจนกระทั่งมาเป็นประจำจนกลายเป็นขาประจำ จึงหาเงินให้เป็นรายได้ในการใช้ชีวิตประจำวัน ครั้งแรกในการทำโครงการใช้สื่อออนไลน์เปิดรับอาสาสมัคร ได้ผลตอบรับดีมาก ทำให้คนรู้จักองค์กร รวมถึงการสร้างเครือข่ายการทำงานในต่างจังหวัดเพื่อจัดการดูแลพื้นที่ของเขาเอง ทำให้มีการแบ่งหน้าที่ที่ชัดเจนมากขึ้นโดยมีพี่เลี้ยง (ผู้ประสานงานหลักจากองค์กรส่วนกลาง) ที่ปรึกษาองค์กร (เป็นผู้ที่ดูแลอยู่ในพื้นที่) โดยแต่ละพื้นที่จะต้องสร้างเด็กในชุมชนเพื่อให้ทำหน้าที่แทนพี่ ๆ อาสาสมัครต่อไปได้ในระยะยาว (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

อาสาสมัครในองค์กร มิวสิก แชรัง ไม่จำเป็นต้องอยู่ในระยะยาว แต่ต้องอยู่จนกระทั่งสามารถสร้างเยาวชนในชุมชนที่ดูแลตนเองได้ ดูแลองค์กรได้ และผลักดันให้สามารถเข้ามาเป็นที่ปรึกษาองค์กรในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง

อาสาสมัครประจำของมิวสิก แชรัง จะอาศัยอยู่ในพื้นที่สำนักงานซึ่งใกล้กับชุมชนโรงหมู เพื่อจัดการดูแลประสานงาน และทำงานกับเยาวชนรวมทั้งคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทำความคุ้นเคย และเรียนรู้วิถีชีวิตไปพร้อมกัน

กลุ่มมิวสิก แชรัง สนับสนุนครูอาสาให้ไปอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม แลกเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา หรือการดูแลองค์กรภาคสังคมอย่างสม่ำเสมอเพื่อจัดการองค์ความรู้ อีกทั้งยังสนับสนุนให้เยาวชนที่เริ่มมีภาวะผู้นำได้ขึ้นมาเป็นอาสาสมัครประจำที่มีรายได้จำนวนหนึ่งเพื่อนำไปเป็นทุนการศึกษาให้ตนเอง จะถูกส่งไปอบรมหรือแลกเปลี่ยนเช่นเดียวกัน เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพในการจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเท่าทันยุคสมัยใหม่

(5) การเงิน

เงินในการบริหารจัดการองค์กรได้มาจากองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนที่มีการทำโครงการความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate social responsibility, CSR) ผู้สนับสนุนส่วนบุคคล และการรับบริจาค

เงินขององค์กรปัจจุบันได้มาจากการเขียนโครงการขอจากองค์กรเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะ (สสส.) แต่ได้ไม่มากนัก จึงต้องมีการรับบริจาค และขอผู้สนับสนุนอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งผู้สนับสนุนถ้าไม่ให้เป็นเงิน ก็สามารถให้เป็นสิ่งของเครื่องดนตรี หรือเป็นอาสาสมัครในการจัดงานต่างๆ ในบางครั้งเยาวชน ที่มาช่วยสอนดนตรีก็จะให้ช่วยทำรายการให้กับช่อง ThaiPBS ทำให้มีรายได้อีกช่องทางหนึ่ง ปัญหาการเงินก็เป็นหลักอยู่ จึงอยากที่จะสร้างสินค้าและบริการของตนเองเพื่อเป็นรายได้ให้กับองค์กรอีกช่องทางหนึ่ง (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

นอกจากนี้ผู้ก่อตั้งมิวสิก แชรริงได้ศึกษาวิธีการท่องเที่ยวเชิงชุมชนในรูปแบบการรับอาสาสมัครต่างชาติจากมูลนิธิกระจกเงา และกำลังจะลองมาปรับใช้ในชุมชนคลองเตย โดยให้เด็กในชุมชนร่วมกับพี่นักศึกษาเป็นผู้นำเที่ยว รวมถึงนำการจัดกิจกรรมอาสาสมัครในชุมชนเรียนรู้และให้ความรู้สู่การสร้างสินค้าและบริการให้กับชุมชนและองค์กร ซึ่งจะทำให้องค์กรนำไปสู่แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มากกว่าการเป็นมูลนิธิที่รับบริจาคเพียงอย่างเดียว เพราะส่วนตัวก็อยากให้เยาวชนสามารถดำเนินกิจการด้วยตนเองต่อไปในภายภาคหน้า แต่กระนั้นการทำงานภาคสังคมดังกล่าวดังกล่าวต้องผ่านการมีส่วนร่วมกับชุมชน และทำให้ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาเยาวชน ร่วมกับการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ภาพที่ 4.4 มิวสิกแชร์ริงในกรอบแนวคิด 7's ของแมคคินซี

4.2.4 ปัญหา ข้อจำกัด และแผนพัฒนาองค์กร

4.2.4.1 ปัญหา และข้อจำกัด

(1) การขาดแคลนเงินสนับสนุน

เนื่องจากการดำเนินงานต้องใช้เงินทุนในการเช่าสำนักงาน การออกค่าใช้จ่ายแก่อาสาสมัครประจำ การเช่าพื้นที่แสดงดนตรี และช่วยเหลือชาวชุมชนเมื่อมีการจัดกิจกรรม เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าดูแลเครื่องดนตรีและอุปกรณ์เกี่ยวกับเครื่องดนตรี เป็นต้น จึงต้องมีการหาเงินทุนใน

หลายรูปแบบ เช่น การประสานงานองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน การทำเลื้อยระดมทุน เป็นต้น บางครั้งอาสาสมัครจะออกเงินเองหรือหยิบยืม

(2) ข้อจำกัดของบุคลากร

บุคลากรมีจำนวนจำกัด ประมาณ 2-4 คน ไม่สามารถทำงานอาสาที่มีรายได้ไม่มากในการเลี้ยงชีพเพียงอย่างเดียว จึงจำเป็นต้องหารายได้เพิ่มเติม เช่น การสอนดนตรี เล่นดนตรี แต่สังเกตได้บุคลากรมีความสามารถหลากหลาย เช่น การตัดต่อวิดีโอ การสอนดนตรี การจัดการ การก่อสร้าง เป็นต้น การขาดครูดนตรีอาสาจะเกิดขึ้นในบางสัปดาห์ที่อาสาประจำไม่สะดวก หรือเมื่อมีการจัดงานใหญ่ เช่น งานฉลองเตยดีจัง เป็นต้น นอกจากนี้ยังขาดบุคลากรในการจัดการความรู้ การออกแบบหลักสูตรให้มีความชัดเจนมากขึ้น

(3) ปัญหาพื้นที่เก็บของ

เนื่องจากสถานที่เก็บอุปกรณ์ในโรงหมู ไม่สามารถปิดมิดชิด ทำให้มีของหาย เพราะบริเวณนั้นเป็นพื้นที่เปลี่ยว ไม่มีไฟในตอนกลางคืน การเก็บของมีค่าจึงต้องขนย้ายมาสำนักงาน การพัฒนาพื้นที่จึงเป็นสิ่งจำเป็น

4.2.4.2 แผนการพัฒนา

ผู้ก่อตั้งองค์กรกล่าวถึงทิศทางในอนาคตว่า

จากการศึกษารูปแบบการจัดการองค์กรของมูลนิธิหลายแห่ง เช่น มูลนิธิกระจกเงา มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิโกลม คิมทอง หรือสวนโมกข์ เป็นต้น ทำให้ผู้ก่อตั้งองค์กรมองว่าการจัดตั้งมูลนิธิหรือทำธุรกิจเพื่อสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถดูแลจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และก่อให้เกิดช่องทางที่สามารถสนับสนุนได้สะดวก ได้ประโยชน์ร่วมกัน อีกทั้งยังสามารถสร้างสินค้าและบริการเพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้จ่ายในองค์กรได้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะไม่สามารถแสวงหาผลกำไรได้ (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

นอกจากนี้องค์กรมีแผนจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ควบคู่กันไป ซึ่งเป็นองค์กรการศึกษาสามารถสอบเทียบเข้าระบบการศึกษาในระบบ เป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้นนอกเหนือจากรอเข้าโรงเรียนของภาครัฐหรือโรงเรียนเอกชน เนื่องจากโรงเรียนบางแห่งมีค่าเทอมสูง ผู้มีรายได้น้อยจึงไม่สามารถเข้าเรียนจนก่อให้เกิดปัญหาด้านการศึกษา โดยองค์กรได้ศึกษาอย่างมีส่วนร่วมในศูนย์การเรียนรู้ไร้ส้อมของชาวเขา แต่ในปัจจุบันการบริจาคเพื่อศูนย์การเรียนรู้ลักษณะนี้ยังไม่รองรับการลดหย่อนภาษี อาจส่งผลต่อแรงจูงใจในการบริจาคเงินให้ศูนย์การเรียนรู้

4.2.5 ผลกระทบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากองค์กร

4.2.5.1 ผลกระทบด้านเสียง

ในการทำงานด้านดนตรีก่อให้เกิดผลกระทบด้านเสียงเป็นสิ่งแรก เนื่องจากอาจก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียงที่ไม่พึงประสงค์ หรือไม่ชอบเสียงดนตรีที่อีกทีก็ครึกโครม แต่กระนั้นในชุมชนโรงหมึกมีกระบวนการพูดคุยเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการซ้อมดนตรี การจัดสรรเวลา การซ้อมของตนเอง และคนในชุมชนมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมดนตรีที่เกิดขึ้น ทำให้ทัศนคติเกี่ยวกับกิจกรรมดนตรีเป็นไปในทิศทางบวก ดังคนในชุมชนโรงหมึกกล่าวว่า “ผมคิดว่าไม่ก่อให้เกิดผลกระทบ คนแถวนี้ก็ชอบฟังดนตรี ในขณะที่มีงานก็ช่วยเหลือกันจัดงาน และก็เลิกตรงเวลา ไม่ดึกมาก ” (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561) และเยาวชนที่เรียนดนตรีกับองค์กร “ผมซ้อมกีตาร์ที่บ้านก็ไม่มีปัญหาอะไร ชำบ้านบางทีก็มาร้องเพลง แต่เราก็ซ้อมเบาๆ และไม่ซ้อมดึกมาก เพราะก็เกรงใจข้างบ้านเหมือนกัน” (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

4.2.5.2 ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กและเยาวชน

การเล็งเห็นคุณค่าของเยาวชนทั้งต่อตนเองและผู้อื่นได้เปลี่ยนไปจากการเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรจากการสัมภาษณ์ และสังเกตเยาวชน พบว่า

ผมมาเรียนดนตรีเนื่องจากชอบมาก และพยายามขยันฝึกซ้อมในขณะที่เพื่อนไปเล่นเกม ตอนนี้แกะเพลงเองได้แล้ว รู้สึกภูมิใจ เวลาขึ้นเวทีก็รู้สึกภูมิใจที่ตัวเองสามารถทำได้ ใครขอเพลงอะไรถ้าเคยแกะหรือฟังก็เล่นได้ทันที ตอนแรกชุมชนจะมองผมค่อนข้างไปในทางที่ไม่ดี เขาชอบดูถูกผมว่า ไม่ทำอะไร วิ่งเล่นไปวัน ๆ แต่เมื่อได้เข้ามาเรียน เล่นดนตรี และช่วยดำเนินการจัดงานทำให้คนในชุมชนมองเราเปลี่ยนไป (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของเยาวชนแสดงให้เห็นประโยชน์ของดนตรีที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทั้งต่อตนเอง และสังคมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และทัศนคติที่มีต่อเยาวชนในชุมชนแออัด นอกจากนี้ยังสร้างแรงบันดาลใจให้เป็นอย่างดีให้กับเยาวชนในชุมชนแออัดคนอื่นให้หันมาสนใจทำกิจกรรมร่วมกัน

4.2.5.3 ผลกระทบต่อเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชน

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นหนึ่งในภารกิจการพัฒนาชุมชนที่สำคัญขององค์กร เนื่องจากต้องขออนุญาตคนในชุมชน และขอใช้ไฟฟ้าซึ่งมีค่าใช้จ่ายให้ภายหลัง ขอแรงคนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือในการจัดการดูแลสถานที่ ซึ่งส่วนใหญ่เต็มใจมาช่วยเหลือโดยไม่ต้องขอ บางท่านให้ข้าวให้น้ำกินราวกับเป็นลูกหลาน นอกจากนี้เด็ก ๆ ที่เรียนในองค์กรด้าน

ดนตรีเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการนำพี่อาสาสมัครเขาไปช่วยจัดงาน และดำเนินการประสานงานจากการสัมภาษณ์กรรมการชุมชน และคนในชุมชน กล่าวว่า

ผมอยากให้มีบ่อย ๆ เด็ก ๆ ได้ประโยชน์มาก กิจกรรมเหล่านี้ปกป้องพวกเขาจากสิ่งเร้าอื่นที่ไม่ดี เราก็คงมีความสุขที่ได้ฟังดนตรี จะให้ช่วยเหลืออะไรก็บอกล่วงหน้าได้น้อง ๆ อาสาสมัครมาช่วยกันดี ภาพที่ผนังก็สวย คนในชุมชนต่างอยากให้ภาพที่ผนังทุกบ้าน เราก็คงช่วยดูแล และช่วยอำนวยความสะดวกเล็ก ๆ น้อย ๆ (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561)

นอกจากคนในชุมชนแออัด การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐที่อยู่ชุมชน เช่น สำนักงานเขตคลองเตย ในการจัดการดูแลสถานที่ ความสะอาด และขยะมูลฝอย เป็นการสร้างเครือข่ายองค์กรให้เกิดทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคสังคม

4.2.5.4 การเปลี่ยนแปลงทางความคิดสร้างสรรค์

การสร้างความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถจับจ้องได้เป็นตัวเลข รวมถึงเป็นสิ่งสำคัญให้เกิดการพัฒนาทางความคิด การสื่อสาร และนวัตกรรมด้วยตนเองในภายภาคหน้า ซึ่งเราสามารถเห็นสิ่งที่สะท้อนออกมาผ่านผลงานทางศิลปะที่เกิดขึ้นในงานคลองเตยดีจัง ปี 4

กิจกรรมหนึ่งที่แสดงให้เห็นผลงานศิลปะของเยาวชนที่อยากสื่อถึงข้อความบางอย่าง และบางสิ่งที่อยากถ่ายทอดออกมาจากจิตใจที่ไม่สามารถบอกกล่าวเป็นคำพูดได้ การวาดรูปจากทรายสี การวาดรูปบนกำแพงบ้าน หรือการต่อชิ้นไม้ แม้กระทั่งการถ่ายทอดความรู้สึกผ่านบทเพลง เป็นการถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์ที่ดีซึ่งจะทำให้เขามีความประทับใจ และภูมิใจกับความสวยงามที่เขาสร้างขึ้น อีกทั้งยังสามารถต่อยอดเป็นนวัตกรรมใหม่ที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

นอกจากนี้ งานสร้างสรรค์บทเพลงของเยาวชนชุมชนคลองเตยที่ถูกเชิญมาร่วมร้องบทเพลงในรูปแบบแรพในงานคลองเตยดีจัง ปี 4 เนื่องจากมีบทเพลงที่ประพันธ์ในช่องทางออนไลน์อยู่หลายบทเพลง เนื้อหาในบทเพลงสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต และการดูถูกจากคนทั้งภายในและภายนอกชุมชน และอยากให้ทุกคนมองว่าเป็นคนที่เท่าเทียมกัน สามารถพัฒนาตนเองได้หากได้รับโอกาสที่ดี ทำให้ผู้ชมในบริเวณปรบมือเสียงดัง เนื่องจากสะท้อนได้ตรงประเด็น และถูกใจคนในชุมชน

4.3 กรณีศึกษา: โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล

4.3.1 บริบทพื้นที่ขององค์กร

เอกสารของสำนักงานเขตคลองเตยระบุพื้นที่ จำนวนบ้าน และประชากรในชุมชนขององค์กร ณ วันที่ 1 กันยายน 2561 ในชุมชนชุมชนร่วมใจสามัคคี พื้นที่ 12.5 ไร่ ประชากรจำนวน 430 คน บ้าน จำนวนบ้าน 158 หลังคาเรือน โดยพื้นที่ทั้งบริเวณเป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย

โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอลตั้งอยู่บริเวณชุมชนร่วมใจสามัคคีเป็นองค์กรที่ใช้สถานที่ในคริสตจักรอิมมานูเอลลูเธอรันเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรี ภายในโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอลมีห้องโถงใหญ่สำหรับประกอบพิธีทางศาสนา ห้องแบ่งย่อยที่ใช้ในการเรียนการสอนสำนักงาน และห้องเก็บเครื่องดนตรีบริเวณชั้นหนึ่งถึงชั้นสอง ส่วนชั้นสามขึ้นไปเป็นสถานรับเลี้ยงเด็กของทางอิมมานูเอลสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนจนกระทั่งชั้นอนุบาล

โรงเรียนดนตรีตั้งอยู่ในซอยอุทัยฟาร์มบนถนนพระรามที่ 4 ไปบรรจบกับถนนริมทางรถไฟสายเก่าปากน้ำ เขตคลองเตย ซึ่งถนนแห่งนี้เป็นถนนสองเลนที่แบ่งพื้นที่สองฝั่งที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ฝั่งหนึ่งเป็นโครงสร้างปูนแข็งแรงเรียงรายชิดติดกันเป็นลักษณะอาคารพาณิชย์ ส่วนอีกฝั่งหนึ่งบ้านเป็นโครงสร้างไม้ที่ไม่แข็งแรงเปื่อยเสียและคับแคบ รวมถึงไม่มีทางเท้าสำหรับคนเดินสัญจรเนื่องจากขอบถนนติดกับตัวบ้าน ซึ่งชุมชนหนึ่งในนั้นคือ ชุมชนร่วมใจสามัคคี บริเวณด้านหลังชุมชนเป็นทางเดินเล็ก ๆ ริมคลองที่มีน้ำเน่าเสีย และมีขยะสะสมอยู่ เส้นทางนี้ผู้คนในชุมชนใช้สัญจรข้ามไปอีกฝั่งซึ่งเป็นค้ายมวย แพลต และชุมชนคลองเตยหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่

นอกจากนี้โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอลจัดกิจกรรมเพื่อเยาวชนสำหรับเด็ก ณ ชุมชนน้องใหม่ ปัจจุบันจัดการเรียนการสอนในสถานรับเลี้ยงเด็กบ้านสรรเสริญ บริเวณพื้นที่ชุมชนแออัดได้ทางด่วนในเขตคลองเตยอีกแห่งหนึ่ง

ภาพที่ 4.5 พื้นที่วงกลมหมายเลขสิบสาม ชุมชนร่วมใจสามัคคี (สำนักงานเขตคลองเตย, 2561)

4.3.2 ทศนคติที่มีต่อพื้นที่ชุมชนแออัด

ในพื้นที่ชุมชนร่วมใจสามัคคี เป็นพื้นที่ติดถนนที่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ในสองฝั่งถนน มุมมองความคิดจึงมีลักษณะกึ่งหนึ่ง คือ แออัดและไม่แออัด แต่ในส่วนของชุมชนน้องใหม่แสดงถึงชุมชนแออัดอย่างชัดเจน ก่อนการจัดตั้งองค์กร คนภายนอกชุมชนอย่างผู้จัดตั้งองค์กรมีแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัด โดยให้สัมภาษณ์ว่า

ฉันรู้จักประเทศไทยผ่านการศึกษา บอกเล่า แม้ว่าที่นอร์เวย์จะไม่มีชุมชนแออัด ฉันคิดว่าเป็นเพียงชุมชนหนึ่งที่เผชิญปัญหาบางประการ จึงอยากช่วยเหลือชุมชน แต่กระนั้นในส่วนของปัญหาสังคมยังคงมีอยู่หลากหลายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ไม่ใช่แค่เพียงชุมชนแออัด (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

การมองในลักษณะเป็นมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกัน ทำให้ลดอคติที่มีต่อชุมชน แต่กระนั้นมีคนจำนวนหนึ่งที่มองในลักษณะดังกล่าว ดังคำกล่าวของเยาวชนที่ให้สัมภาษณ์ว่า “บางครั้งหนูไปโรงเรียนที่อยู่นอกเขตคลองเตย บางคนค่อนข้างดูถูกคนที่มาจากชุมชนคลองเตยว่า เด็กคลองเตยหัวไม่ดี เราก็ต้องพิสูจน์ตัวเอง” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

จากการสังเกตโรงเรียน ส่วนใหญ่ผู้ที่มาชมโรงเรียนจะมีจิตใจที่เปิดกว้าง และยอมรับความสามารถของเยาวชนที่กำลังพัฒนามากขึ้น เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ไปแสดงความสามารถในที่สาธารณะเพื่อนำเสนอมุมมองทางความคิดใหม่เกี่ยวกับเยาวชนคลองเตยเป็นผู้ที่มี

ความสามารถมากกว่าที่ทุกคนคิด แต่กระนั้นองค์กรของรัฐหรือเอกชนบางแห่งยังคงมีมุมมองต่อเยาวชนในคลองเตยในทางที่ไม่ดี เนื่องจากอาจได้รับผลกระทบบางอย่างมาก่อนหน้าที่มีอาจทราบได้ และก่อให้เกิดการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เท่าเทียม อดีตเหล่านี้ยังคงหมุนเวียน ทับถม และผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในคนบางกลุ่ม

ในมุมมองของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในพื้นที่ชุมชนแออัด โดยผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลองสามัคคีมากกว่า 50 ปี กล่าวว่า

น่าเสียดายแม่น้ำลำคลองที่เน่าเสีย เมื่อก่อนสมัยยายเด็กๆ น้ำใสมาก มีเรือพายมาขายของตลอด บ้านก็ไม่ได้ชิดกันมากมีพื้นที่เยอะ แต่เดี๋ยวนี้คนก็มาสร้างเพิ่ม บางคนต่อเติมออกมา ปลูกบ้านติดกัน ทำให้เบียดเสียดอย่างที่เห็น โรงงานและบ้านเรือนก็ปล่อยของเสียลงน้ำ อากาศก็ร้อน เราต้องปรับตัวปลูกต้นไม้ เลี้ยงไก่ไว้หน้าบ้าน (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

คุณยายในชุมชนได้เห็นความเปลี่ยนแปลงจากสภาพธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และความเป็นอยู่ที่มีความหนาแน่นมากขึ้น เยาวชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกิดและเติบโต ณ ที่แห่งนี้ ทำให้มีความเคยชินกับสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศ แต่กระนั้นเมื่อได้ออกไปสัมผัสพื้นที่อื่น ทำให้มีความคิดเห็นที่แตกต่างจากเดิม “หนูอยู่ที่นี่มาตั้งแต่เกิด เราเคยชินกับบริเวณพื้นที่ ได้โอกาสไปเปิดหูเปิดตาที่อื่นบ้าง ก็คิดว่าอยากทำให้พื้นที่บริเวณนี้ดีขึ้น” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

นอกจากนี้มุมมองจากครูผู้นำองค์กรที่เติบโตกับโรงเรียน และอาศัยอยู่ในชุมชนคลองเตยมาตั้งแต่เกิด ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับชุมชน และปัญหาของเยาวชนในชุมชนว่า “เด็กในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ทำให้เขามีเวลาว่างมาก เนื่องจากไม่ต้องไปเรียนพิเศษแบบคนกรุงฯ นิยม ดังนั้นปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาแรกที่เกิดขึ้นได้ง่าย และต้องเอาใจใส่ เพราะจะส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นตามมา” (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

ผู้อยู่อาศัยในแต่ละช่วงวัยมีประสบการณ์ในพื้นที่แตกต่างกัน แต่สังเกตได้ว่าการปรับตัวตามสภาพความเป็นอยู่ ถึงกระนั้นการส่งบุตรหลานไปใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อไม่ให้เยาวชนเดินไปในทางที่ไม่เหมาะสม ในขณะที่ผู้ปกครองต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว โรงเรียนดนตรีเพื่อสังคมจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้ปกครอง และคนในชุมชนที่ทำให้ได้รับประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย

4.3.3 การจัดตั้งองค์กร และการดำเนินการ

4.3.3.1 การริเริ่มโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล

อาจารย์ชวณอร์เวย์ผู้ริเริ่มการสอนดนตรีของโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างความสุขในการใช้ชีวิตผ่านการเรียนดนตรีว่า

ฉันมาประเทศไทยกับสามีโดยเป็นมิชชันนารีจากประเทศนอร์เวย์ ในปี ค.ศ.1998 ได้เริ่มเรียนภาษาไทย และดนตรีไทย แต่ก่อนหน้าฉันเรียนรู้ประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยู่นอร์เวย์ สามีดิฉันมีงานต้องทำมากทั้งการสอนศาสนา และการสอนภาษา แต่ฉันเป็นนักดนตรีออร์แกนในคริสตจักรที่นอร์เวย์มาก่อน และเชี่ยวชาญการขับร้องประสานเสียง แต่ที่นี่ไม่มีออร์แกน จึงไม่มีงานให้ทำมากเหมือนสามี ฉันเลยคิดว่าอยากสอนดนตรีให้กับเด็ก ๆ ในปี ค.ศ. 2000 จึงเริ่มการสอนดนตรี เพราะเคยเดินทางไปดูการเรียนการสอนในชุมชนแออัดที่เวเนซุเอลา เลยเปิดสอนดนตรีภาคฤดูร้อนทั้งเปียโน ขับร้องประสานเสียง ไวโอลิน และดนตรีไทยแบบไม่เสียค่าใช้จ่าย ในช่วงแรกก็ได้รับความช่วยเหลือจากคนไทยในคริสตจักร เดินคุยกับทุกบ้าน แจกใบปลิว มีคนมาเรียนจำนวนหนึ่ง ประมาณ 40 คน แต่ก็มา ๆ หาย ๆ รวมถึงได้รับการบริจาคเครื่องดนตรีเรื่อย ๆ การสอนขับร้องประสานเสียงก็ได้ลองทำ แต่เด็กในช่วงนั้นไม่ต่อเนื่องจึงทำให้ทำได้ไม่นาน มีหลายกิจกรรมที่ให้เด็ก ๆ ทำ ทั้งดนตรี ภาษา และศิลปะ มีคนช่วยเหลืออยู่บ้างในช่วงแรก จนกระทั่งการสอนดนตรีเริ่มเป็นประโยชน์ทำให้เรามั่นใจมากขึ้นในสิ่งที่ทำ (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

การสอนดนตรีในขณะนั้น เป็นเพียงการเริ่มต้นจากผู้มีความคิดที่จะสอนดนตรีในชุมชน มิได้มุ่งหวังว่าดนตรีจะช่วยเหลือสังคม แต่อยากสอนดนตรีให้เป็นประโยชน์ต่อเด็ก และเยาวชนในพื้นที่ ความตั้งใจ และความเชื่อในการเริ่มต้นเป็นสิ่งสำคัญ ให้การดำเนินการตลอดระยะเวลาหลายปีได้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตามวิถีขององค์กร

4.3.3.2 การจัดการเรียนสอนดนตรี และอาสาสมัคร

(1) ด้านเวลาเรียน

การเรียนการสอนในช่วงแรกสอนเด็กอนุบาลของโรงเรียนอิมมานูเอลในช่วงเวลาพักนอน 11.00-13.00 ตื่นนอนมาก็สอนทีละ 2 คน และเด็กโตสอนเป็นกลุ่ม 3-4 คนใช้เวลาช่วงเย็น ใครมาก่อนมาก่อนเรียนก่อน ผู้ที่มาทีหลังต้องนั่งต่อคิว มีการสอนดนตรีเกือบทุกวัน ต่อมาภายหลัง สามารถใช้วิธีการลงตารางเวลาให้เด็กได้รับผิดชอบตัวเองตามตารางเวลาเรียน ทำให้ครูมีวันหยุดเฉพาะวันจันทร์

(2) ด้านการสอนดนตรี

โครงสร้างขององค์กรดนตรีอิมมานูเอล มุ่งเน้นการสอนดนตรีเพื่อใช้ชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีครูเป็นแกนหลักหรือกล่าวได้ว่าเป็นผู้นำองค์กร คือ อาจารย์ผู้ก่อตั้งองค์กรชวานอร์เวย์ ซึ่งเป็นผู้สอนตั้งแต่แรกเริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 2000 อาจารย์ผู้ก่อตั้งองค์กรชวานอร์เวย์เป็นคนใจเย็น พูดน้อย เวลาสอนจะค่อยๆ สอน และครูผู้นำองค์กร ถูกศิษย์ในชุมชนที่ได้รับโอกาสได้ศึกษากับมิชชันนารีนักไวโอลินที่มีความสามารถในช่วงระยะเวลาหนึ่งจึงเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นและมั่นใจ พูดจาชัดเจน เรียนเป็นเรียนเล่นเป็นเล่น รวมถึงมีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาด้านดนตรีจนสามารถจบการศึกษาจากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล จึงกลับมาช่วยอาจารย์พัฒนาการเรียนการสอนให้มีแบบแผนมากยิ่งขึ้น (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561) นอกเหนือจากนั้นยังได้รับการช่วยเหลือจากอาสาสมัครหลายท่านอยู่เสมอ เช่น วาทยกรชาวอังกฤษ นักดนตรีชวานอร์เวย์ และนักดนตรีในประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งมีส่วนช่วยในการคิดวิเคราะห์ และให้คำแนะนำทิศทางขององค์กรชุมชน

1. วิธีการสอน มีลักษณะการสอนดนตรีที่มีการใช้ดนตรีคลาสสิก โดยเฉพาะเครื่องสายตะวันตกเป็นหลัก เพื่อพัฒนาศักยภาพของน้องในชุมชนจึงมีการมุ่งเน้นวิธีการรวมวงเพื่อให้ได้สัมผัสตัวอย่างการใช้ชีวิตในสังคม และผลักดันให้เกิดศักยภาพร่วมกัน ดังนั้นจึงมีการพัฒนาในส่วนของการเล่นดนตรี และความรู้สำหรับการเล่นดนตรีคลาสสิกเป็นหลัก เช่น ทฤษฎีดนตรี ประวัติศาสตร์ดนตรี และการฝึกโสตทักษะ เป็นต้น เครื่องดนตรีที่ใช้จึงเป็นเครื่องสายตะวันตกเป็นหลัก ได้แก่ ไวโอลิน วิโอลา เชลโล และดับเบิลเบส

อาจารย์ได้ใช้วิธีการประสบการณ์ที่เคยเรียนดนตรีในด้านเปียโน และสอนขับร้องประสานเสียง ร่วมกับการที่เป็นผู้ปกครองเข้าร่วมในการเรียนของลูกจึงได้มีประสบการณ์ นอกจากนี้ อาจารย์ผู้ก่อตั้งองค์กรชวานอร์เวย์ผ่านการอบรมการสอนของซูซูกิ (Suzuki) ทำให้ใช้วิธีการสอนแบบซูซูกิและการรวมวงเป็นหลัก คือ ใช้การสนับสนุน การให้กำลังใจผลักดันให้เยาวชนชอบดนตรี และอยากเล่นดนตรีไปทีละขั้นตอน โดยมีอุปกรณ์ และเกมเสริมเพื่อให้ดนตรีเข้าใจง่าย การสอนของอาจารย์ผู้ก่อตั้งองค์กรชวานอร์เวย์จึงค่อยเป็นค่อยไปตามหลักการและหนังสือของซูซูกิ แต่กระนั้นถ้ามีครูคนอื่นอาจจะมีแบบฝึกหัดอย่างอื่นเสริมก็ไม่ปิดกั้น การเรียนการสอนก็ขึ้นอยู่กับครูคนนั้นวางแผน

นอกจากนี้อาจารย์เคยไปดูการเรียนการสอนดนตรีในชุมชนแออัดของประเทศเวเนซุเอลา ซึ่งใช้วิธีการรวมวงเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้สนุก และมีแรงบันดาลใจมากขึ้น การสอนดนตรีที่บางครั้งต้องสอนวิชาชีวิต ต้องยกตัวอย่าง สร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนจะมีครูผู้นำองค์กรเป็นบุคคลตัวอย่าง

เนื่องจากเป็นคนในชุมชนที่ได้ศึกษาดนตรีจากองค์กรจนกระทั่งได้รับการศึกษาดนตรีในระดับมหาวิทยาลัย และกลับมาพัฒนาชุมชน ดังคำกล่าวของอาจารย์ผู้ก่อตั้งองค์กรชาวอเมริกัน ต่อไปนี้

ฉันเคยได้เข้าร่วมเรียนซุซูกิกับลูก ตอนที่ส่งลูกไปเรียนตอนอายุ 3 ขวบ ได้นำมาใช้
อยู่เสมอ เช่น กิจกรรมให้เล่นเกม ใช้คำที่ง่ายในการเล่นเครื่องดนตรี ให้เล่นตามครู
และให้นั่งดู ต่อคิวเรียน เนื่องจากการวางตารางไม่สามารถทำได้ เพราะไม่มีใครมา
ตรงตามตาราง และได้จัดการแสดงทั้งในการนมัสการของคริสตจักร และการแสดง
เดี่ยวทุกเดือนรวมวงครั้งแรก 8 คน ส่วนใหญ่เป็นไวโอลิน นอกจากฉันได้เข้าอบรม
เพื่อเพิ่มความรู้ขณะที่สอนทำให้มีความรู้สอนเครื่องสายมากขึ้น (สัมภาษณ์,
1 กรกฎาคม 2561)

การเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนเกิดขึ้นเมื่อผู้นำองค์กรซึ่งเป็นเยาวชนที่ได้รับการ
การสนับสนุนจนจบการศึกษาจากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้กลับมาปรับเปลี่ยนให้
มีรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้นในเรื่องของความเข้มข้นในพื้นฐานทางดนตรี รวมถึงการรวมวง ได้กล่าวถึง
การใช้ดนตรีคลาสสิกในการสอนในชุมชนว่า “ดนตรีคลาสสิกเป็นดนตรีที่มีระเบียบแบบแผนที่สอนสิ่ง
ที่ถูกต้อง เราอยากสอนสิ่งที่ถูกต้องก่อนสิ่งที่ถูกใจ เพื่อให้เขาฝึกระเบียบวินัยให้ตัวเอง” (สัมภาษณ์,
1 กรกฎาคม 2561)

2. อาจารย์ผู้ก่อตั้งองค์กรมีปรัชญาการสอนว่า “ต้องมีใจ อย่าท้อง่าย
และต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ถ้าได้มากกว่าอาทิตย์ละสองครั้งจะยิ่งดี จะทำให้เด็กอยากมา และจะทำให้
เด็กพัฒนามากขึ้น” (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561) โดยมีคำบอกเล่าถึงเรื่องราวในยุคเริ่มต้นว่า
ในช่วงเริ่มมีผู้เรียนจำนวน 70 คน แต่ก็มีคนที่ท้อถอย ฉันก็ไปตามกลับมา ช่วงนั้น
ผู้ปกครองไม่ได้สนับสนุน แต่ถ้ามีเพื่อนเล่นด้วย เขาก็จะตามมา ซึ่งฉันพยายามทำ
วงเครื่องสาย แต่ไม่สามารถควบคุมได้ เด็กไม่ค่อยเชื่อฟัง วิ่งเล่น และไม่ยอมมา
ซ้อม หายไปหลายคน (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

การจัดการเรียนการสอนได้มีการปรับปรุงโดยมุ่งเน้นการรวมวงมากขึ้น
เนื่องจากครูผู้นำองค์กรได้กลับมามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากขึ้น

ผมเป็นคนที่นี้ พอผมจบปริญญาตรีด้านดนตรี ณ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์
มหาวิทยาลัยมหิดล เด็ก ๆ ฟังมากขึ้น กระตุ้นให้เห็นโอกาส เหมือนเขามีแรง
บันดาลใจ เห็นเราเป็นตัวอย่างของเขา และคิดว่าเขาก็ต้องทำได้ จึงทำวงใหญ่ขึ้น
ดูง่ายขึ้น เริ่มเปลี่ยนวิธีการสอนจากของอาจารย์จัดตารางที่เคร่งครัดมากขึ้น
เริ่มจัดการสอนทฤษฎี และสอดแทรกซะ ผมเริ่มจัดการประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจง
(สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

ภายหลังที่อาจารย์ผู้จบปริญญาตรีจากมหิดลได้สร้างระบบการสอบเพื่อประเมินผล โดยจะให้เด็กได้ทดสอบผ่านการแสดงเดี่ยว รวมนว หรือวิชาอื่น ๆ เช่น ทัศนศิลป์ โสตทักษะ อ่านโน้ต เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้เด็กฝึกซ้อม โดยทุกคนจะพยายามสะสมคะแนนเพื่อให้ได้รับรางวัล

นอกจากนี้ยังเพิ่มการจัดการระดับการเล่นของการรวมนวดนตรีของที่โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล มีชื่อเรียกว่า วงเอ บี ซี ดี (A B C D) โดยวงที่เก่งที่สุดสามารถเล่นบทเพลงคลาสสิกมาตรฐาน และออกงานได้ คือ วงเอ และเรียงลำดับตามอักษรภาษาอังกฤษ โดยวงน้องใหม่ที่สุด คือ วงดี จำเป็นต้องปรับพื้นฐานการเล่นดนตรีก่อน ซึ่งมีการใช้เกม และกิจกรรมเข้าจังหวะที่สนุกสนานประยุกต์เข้ากับการเรียนทักษะเครื่องดนตรีหรือรวมนว อย่างไรก็ตามมีการรวมนวตั้งแต่วัยแรกเริ่มทำให้เยาวชนมีความเคยชินกับการเรียนในลักษณะรวมนว เมื่อเยาวชนมีพัฒนาการก็จะมี การสอบเพื่อที่จะสามารถเลื่อนขั้นขึ้นไปเล่นกับวงในระดับที่ดีขึ้นต่อไป

(3) การมีส่วนร่วมขององค์กร

ในระดับเริ่มต้นผู้ปกครองและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมผ่านการชักชวนจากเพื่อนและผู้ปกครอง เช่น “พодиเพื่อนชวน เห็นเขาพาไปเรียนดนตรีกันที่โบสถ์จึงอยากให้ลูกเข้าไปเรียน เพื่อจะได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

นอกจากเยาวชนแล้ว ผู้ปกครองที่เข้ามาช่วยเหลือการทำงาน มีการติดตามสนับสนุนมากขึ้นหลักจากที่ได้มีการชี้แจงอย่างชัดเจน บางคนเข้ามามีส่วนร่วมถึงระดับการตัดสินใจ การจัดการตารางเพื่อดูแลเยาวชนให้มีความรับผิดชอบ รวมถึงจัดการด้านรายจ่าย การวัดผล ประเมินผล และดูแลสถานที่ขององค์กร

(4) การจัดการอาสาสมัคร

ในส่วนของการจัดการอาสาสมัครจึงมีการจัดสรรค่าชั่วโมงเรียนให้แก่อาสาสมัครทั้งขาประจำ และขาจร ในส่วนของขาประจำจะมีค่าเดินทางให้เพื่อช่วยเหลือการเดินทางมาสอน เมื่อมีการรับรุ่นใหม่อีกจึงเห็นความจำเป็นในการฝึกน้องที่มีความสามารถในชุมชนให้สอนรุ่นใหม่ต่อไป จึงมีการให้ค่าจ้างในการสอนต่อคน 50 บาท เพื่อให้รู้สึกว่าการเรียนดนตรีมีคุณค่าทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกันกับการออกงานทั้งในส่วนของการกุศล และงานที่ได้รับค่าจ้างแม้จะไม่มากนัก แต่ผู้ปกครองบางท่านก็รู้สึกภูมิใจที่ลูกของเขามีโอกาสได้เรียนดนตรี และทำงานทางด้านดนตรีได้ตั้งแต่วัยเรียนอยู่ เมื่อเข้ามหาวิทยาลัย บางคนจำเป็นต้องหารายได้พิเศษในตามห้างสรรพสินค้าหรือร้านค้าในบริเวณใกล้เคียงเพื่อแบ่งเบาภาระทางบ้าน

ฉันทเป็นคริสเตียน เชื่อว่า พระเจ้าจะส่งคนมาให้เมื่อยามเราจำเป็น ได้เจออาสาสมัครที่เป็นนักไวโอลินอาชีพที่เป็นมิชชันนารีอีกแห่งหนึ่ง เขาจึงมาช่วยสอนไวโอลินให้เด็กสามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ประมาณปี ค.ศ.2014 ได้ว่าทยาการ

อาสาชาวอังกฤษ และมีเด็กอยากเป็นนักประพันธ์เพลงก็มีนักประพันธ์มาช่วยสอน และให้ความรู้ (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

อาสาสมัครมีหลายคนที่สลับไปสลับมา รวมถึงมีนักศึกษาคริสเตียนประจำ แต่ที่สำคัญ คือ นักไวโอลินอาชีพชาวนอร์เวย์ ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนตัวอย่างจนสามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยด้านดนตรีในเครื่องมือไวโอลิน และหาวิทยากรอาสาชาวอังกฤษ ผู้ซึ่งพัฒนาคุณภาพในการเล่นดนตรีมากกว่าการมองแค่การให้โอกาสเพียงเพราะสงสาร “เราต้องขายคุณภาพของดนตรี มิใช่ขายความน่าสงสาร” (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

โดยปกติอาจารย์ผู้ก่อตั้งองค์กรจะเป็นผู้บริหารจัดการเกี่ยวกับการหาทุน สปอนเซอร์ การบริหารจัดการเครื่องดนตรี การบัญชี และอื่นๆ นอกจากการสอน โดยครูผู้นำองค์กรจะเป็นผู้ดูแลการเรียนการสอนทั้งหมด แต่ภายหลังอาจารย์ผู้ก่อตั้งองค์กรชาวนอร์เวย์ต้องเดินทางกลับประเทศนอร์เวย์ และมาประเทศไทยเป็นครั้งคราวจึงอาจช่วยได้เพียงติดตามกำกับดูแลจากต่างประเทศ ครูผู้นำองค์กรจึงต้องดูแลเรื่องอื่นแทน ต่อมาผู้ปกครองซึ่งมีส่วนร่วมในการสังเกตการทำงานองค์กรมาโดยตลอดจึงเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการเรื่องทั่วไป เช่น การติดตามน้องที่มาเรียน การดูแลสถานที่ ทำตารางเรียน ทำบัญชีเบิกจ่ายเมื่อมีกิจกรรม และการรับสมัครน้องที่เข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น โดยให้สัมภาษณ์ว่า

เราเห็นว่าในองค์กรอาจารย์มีหน้าที่ที่ต้องทำเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการสอน การจัดการต่าง ๆ และการดูแลเด็ก ๆ บางอย่างไม่สามารถจัดการได้ทั่วถึงด้วยตัวคนเดียว จึงตัดสินใจเข้าไปช่วยเหลือจัดการในเรื่องตารางเรียน การประสานงานกับเด็กในเรื่องต่างๆ หรือการดูแลบัญชีค่าใช้จ่าย เนื่องจากต้องมาส่งลูกและดูแลลูกอยู่แล้ว ในอีกด้านก็เป็นห่วงเป็นตาให้ผู้ปกครองรายอื่น ถ้าเยาวชนคนใดหายไปเนื่องจากปัญหาบางอย่าง เราก็จะติดต่อไปหรือไปคุยที่บ้าน บางทีต้องมีแรงจูงใจให้เยาวชน ๆ กลับมาเรียน หรือมาช่วยสอน (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

แม้จะมีรายได้ไม่มากนัก แต่อย่างไรก็ตามปกติต้องมาดูแลลูกหลานอยู่แล้ว จึงมาช่วยอาจารย์ เพราะบางครั้งอาจารย์งานเยอะ อาจดูแลเด็กไม่ทั่วถึง เรารู้จักเด็กพวกนี้ดี บางครั้งต้องมีลูกล่อลูกชนให้เขาไม่หนีไปไหน อย่างเช่นชวนไปกินข้าวที่บ้าน (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

การพัฒนาอาสาสมัคร และบุคลากรมีการจัดค่ายอบรมให้เป็นระบบกับผู้ปกครอง และเยาวชน โดยให้เยาวชนที่เรียนดนตรีมีฝีมือในระดับหนึ่ง ได้มีการการสอนโดยได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ ทั้งนี้ให้ราคาต่อคนจำนวนไม่มาก เพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ และการสอนที่อาจจะขยายตัวต่อไปในอนาคต นอกจากนี้แสดงให้เห็นถึงระบบวิธีการทำงานขององค์กรให้ทุกคนรับทราบร่วมกัน

(5) การจัดการด้านการเงิน

ครูผู้ก่อตั้งองค์กรกล่าวถึงการจัดการการเงินว่า

ช่วงแรกส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเงินทุนเลยต้องออกเอง เพราะดิฉันมีเงินเดือนจากนอร์เวย์ ต่อมาเริ่มมีผู้สนับสนุนครั้งแรกในช่วงปี ค.ศ.2003 เช่น สถานทูตนอร์เวย์ คนในประเทศนอร์เวย์ที่มาเข้าร่วมชม เริ่มไปเล่นองค์กรภายนอกมากขึ้น ได้เล่นในเทศกาลดนตรีเครื่องสายจึงได้มีการรับบริจาคเพิ่มขึ้น (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

การเล่นดนตรีในช่วงแรกไม่ได้เงิน เด็กหลายคนต้องกลับบ้านไปช่วยงานที่บ้าน เนื่องจากมีความยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่สนับสนุน เพราะบางครั้งต้องซ่อมดนตรีดีก็กลัวเด็กจะสร้างเป็นข้ออ้างให้กลับบ้านดี (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

การเงินในช่วงเริ่มต้นอาจจะมีไม่มาก แต่ได้ผ่านช่วงวิกฤติ และมีคนช่วยเหลือบอกกล่าวต่อกัน ทำให้เริ่มมีผู้สนับสนุนเพิ่มขึ้น เช่น “ได้ทำการขอรับบริจาคจากกลุ่มชาวนอร์เวย์ที่สนใจมาดูงาน 40 คน ได้ช่วยสนับสนุนการศึกษาให้เยาวชนจนจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมิดเดิล” (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

เช่นเดียวกับผู้นำองค์กรได้กล่าวถึงการได้รับการสนับสนุนว่า
ตอนนี้มีผู้สนับสนุนจำนวนหนึ่งที่จ่ายเงินเดือนให้ผมโดยเฉพาะ โดยที่ไม่เกี่ยวข้องกับองค์กร บางคนก็สนับสนุนเป็นสถานที่ หรือเครื่องดนตรี บางคนมอบเป็นเงินทุนที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการ ดูแลอุปกรณ์ หรือเงินทุนการศึกษาให้น้องที่เรียนในระดับปริญญาตรี เป็นต้น (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

ภาพที่ 4.6 โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอลในกรอบแนวคิด 7's ของแมคคินซี

4.3.4 ปัญหา การแก้ไข และแผนการพัฒนาขององค์กร

4.3.4.1 ปัญหา และการแก้ไข

(1) ความต้องการเงินสนับสนุน

เนื่องจากการดำเนินงานต้องใช้เงินทุนในการใช้จ่ายแก่อาสาสมัครประจำการเข้าพื้นที่แสดงดนตรี ทุนการศึกษา เป็นต้น จึงต้องมีการหาเงินทุนในหลายรูปแบบเพิ่มเติมอยู่

ตลอดเวลา แม้ว่าจะเริ่มมีผู้สนับสนุนเพิ่มขึ้น แต่ไม่แน่นอน จึงต้องการประสานงานองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชนอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

(2) การเดินทาง

ผู้ที่อยากเรียนถ้าไม่อยู่ในชุมชนต้องเดินทางมาไกล ทำให้บางคนคิดว่า ถ้าไม่ใช่คนในพื้นที่จะไม่สามารถเรียนได้ หรืออยู่ในองค์กรอื่น ไม่สามารถเรียนที่นี่ได้ แต่กระนั้น องค์กรเปิดสำหรับผู้ที่ขาดโอกาสโดยเฉพาะคนในพื้นที่ที่ไม่อาจเดินทางไปเรียนพิเศษหรือจ่ายค่าเรียน ในราคาสูง ดังนั้นจึงเป็นการคัดเลือกบุคคลเข้าเรียนได้ส่วนหนึ่ง

(3) เครื่องดนตรีหาย

ในช่วงแรกบางคนมาเรียนเพราะอยากได้เครื่องดนตรี เมื่อได้เรียนไป ช่วงระยะเวลาหนึ่ง อาจารย์ให้เครื่องกลับไปซ่อมที่บ้านดังคำกล่าว “ในช่วงแรกมีเด็กเอาไวโอลินไป ซ่อมที่บ้าน แล้วก็หายไปเลย” แต่ภายหลังมีการจัดการดูแลเครื่องดนตรีมากขึ้น การลงทะเบียน ผู้ใช้เครื่องดนตรี รวมถึงการช่วยกันสอดส่องดูแล เกิดระบบการจัดการที่ชัดเจนมากขึ้น

(4) เยาวชนทะเลาะกัน

บางครั้งเด็กทะเลาะกันถึงขั้นมีการลงไม้ลงมือจนผิดใจกันไม่ยอมมา โรงเรียน เนื่องจากเป็นวัยรุ่นกำลังกล้าคิดกล้าแสดงออก แต่การแก้ปัญหาในการเรียนรวมวงที่ถูกจัด ขึ้นในช่วงหลัง ทำให้เกิดการชี้แจง การสอนวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันในสังคม และต้องช่วยกันสร้างสรรค์ การแสดงให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ รวมถึงการฝึกให้เป็นผู้สอนผู้อื่นต่อ ทำให้การทะเลาะกัน รุนแรงจึงลดลง

4.3.4.2 แผนการพัฒนาองค์กร

ผู้ก่อตั้งองค์กรกล่าวถึงแผนการพัฒนาองค์กรว่า

องค์กรเป็นองค์กรภาคประชาสังคม การจดทะเบียนเป็นแผนการเพื่อจดทะเบียน ให้ถูกต้องตามกฎหมายให้สามารถบริหารจัดการ รองรับโครงสร้างที่จะขยาย และ เติบโตมากขึ้น เนื่องจากเยาวชนเริ่มได้เรียนดนตรีจนจบการศึกษาปริญญาตรี หลายคน อาจจะเพิ่มเติมไปตามจังหวัดต่าง ๆ รวมถึงสามารถตรวจสอบได้ (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

เราเริ่มมีคนที่มีฐานะทางบ้านดีมาสมัครเรียน เนื่องจากเราไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้มองว่าถ้าในอนาคตผู้ที่มีฐานะทางบ้านดีจะต้องสนับสนุนบางอย่างเพื่อให้เข้า ร่วมเรียน แต่กระนั้น บุคคลเหล่านี้จะไม่ค่อยมีเวลาแตกต่างกับเด็กในชุมชนที่มี ฐานะยากจนจะมีเวลามากกว่าเพราะไม่ต้องไปเรียนพิเศษ (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

ในทางดนตรีคิดว่า สร้างพื้นฐานดนตรีคลาสสิกให้แข็งแรง ในกรณีที่จะขยายวงต้องมีพื้นที่มากขึ้น ถ้ามีพื้นที่ที่จะขยายเป็นลักษณะวงใหญ่ก็น่าพิจารณา แต่ในขณะเดียวกันคิดว่า เครื่องเป่าปกติมีทุกโรงเรียนอยู่แล้ว ถ้าอยากเล่นเพลงออร์เคสตราก็สามารถเชิญได้ (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

องค์กรตั้งใจจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง รวมถึงรองรับผู้ที่ต้องการสนับสนุนมากขึ้น แต่กระนั้นองค์กรต้องยึดมั่นในการทำงานอย่างเป็นกลางไม่ขึ้นกับองค์กรหรือบุคคลใด เพราะเกรงว่าจะมีความไม่อิสระในการจัดกิจกรรมของตนเอง รวมถึงผู้สนับสนุน

4.3.5 ผลกระทบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากองค์กร

4.3.5.1 ผลกระทบด้านเสียง

การซ้อมดนตรีของเยาวชน ในกรณีที่ซ้อมที่คริสตจักรที่มีการพูดคุยกันเรียบร้อยแล้ว จะไม่ซ้อมช่วงเวลาที่ได้ก่อนนอน จะไม่ก่อให้เกิดปัญหา แต่ถ้าหากกลับไปซ้อมที่บ้าน อาจพบปัญหาดังกล่าวที่ว่า “หนูเคยซ้อมไวโอลินที่บ้าน อาจเป็นเพราะเราเล่นไม่เพราะ เขาเลยรำคาญ เลยตะโกนมาว่า ช่วงหลังเลยไปซ้อมที่โรงเรียน” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

แม้ว่าไวโอลินจะเสียงไม่ดังมาก แต่กระนั้นในบริเวณที่มีพื้นที่ติดกันอย่างแออัด ทำให้สามารถได้ยินเสียงดัง แม้เพียงเล็กน้อย อาจก่อให้เกิดความรำคาญ จนนำไปสู่การทะเลาะวิวาทได้

4.3.5.2 ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กและเยาวชน

การเล็งเห็นคุณค่าของเยาวชนได้เปลี่ยนไปจากการเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรจากการสังเกตเยาวชน พบว่า

การเปลี่ยนแปลงทั้งอารมณ์ ความรับผิดชอบ บางครั้งการทะเลาะเกิดขึ้น เนื่องจากเป็นวัยรุ่นในการรวมวง การสอนทั้งดนตรี และวิชาชีพ ทำให้รู้จักอยู่ร่วมกันในสังคม เขาก็คิดได้เอง โดยเราไม่ระบุผู้ที่ก่อเหตุ นอกจากนี้ เด็กได้รับโอกาสไปต่างประเทศ ทำให้ได้เปิดโอกาสที่สมจริง ได้ประสบการณ์ เขาก็เริ่มภูมิใจในตัวเอง เริ่มคิดว่าดนตรีมีประโยชน์กับชีวิตเขา (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

นอกจากนี้สิ่งที่ว่า เราจะเน้นคุณภาพในการเล่นดนตรี ทำให้เยาวชนมีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน และก่อให้เกิดพัฒนาคุณภาพทางการเล่นดนตรีเห็นได้ชัดเจนจากการเล่นบทเพลงที่มีความยากและมีมาตรฐานมากขึ้น โดยการสัมภาษณ์น้องคนหนึ่งกล่าวว่า “ความเข้มงวดกดดัน การว่ากล่าวตักเตือนทำให้เรามีฝีมือที่ดีขึ้นมาก เนื่องจากพวกเราเป็นเด็กโต

อาจจะมองว่าเป็นการดี แต่น้องที่เป็นเด็กน้อยบางคนอาจจะรู้สึกกดดันมากเกินไปก็ได้” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

ในส่วนการประเมินตนเองของเยาวชน พบว่าตนเองมีศักยภาพในการฟัง การอ่านมากขึ้นมากกว่าก่อนที่จะเรียนดนตรีกับองค์กร โดยกล่าวว่า “การเรียนดนตรีทำให้มีสมาธิมากขึ้น และทำให้เราฟังแยกแยะเสียงต่างๆ ได้มากขึ้น นอกจากนี้การอ่านโน้ตเป็นประจำทำให้ทักษะการอ่านหนังสือดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

จากการสังเกตพบว่าการที่เยาวชนมีแรงบันดาลใจจากครูผู้นำองค์กรซึ่งเป็นเยาวชนในชุมชนแออัดที่เติบโตจากโรงเรียน ได้รับการสนับสนุนจนจบปริญญาตรีด้านดนตรีในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงด้านดนตรี และกลับมาเป็นคุณครูช่วยสอนในโรงเรียน ทำให้เด็กอยากฝึกฝนตนเองมากขึ้น และตั้งใจฝึกซ้อมพัฒนาตนเองจนปัจจุบันมีผู้ที่ได้รับการศึกษาด้านดนตรีในระดับปริญญาตรีหลายคน

4.3.5.3 ผลกระทบต่อชุมชน

การทำงานขององค์กรก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากขึ้นในชุมชน ดังคำกล่าวว่า “บางทีหลังซ้อมเสร็จก็ไปกินข้าวที่บ้านกัน หรือบางวันไม่มีซ้อมเขาก็ไปนั่งคุยกันที่บ้าน เราก็อยู่ด้วย ได้ดูแลเด็ก ๆ” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

นอกจากนี้การพูดคุยกับผู้ปกครองทำให้ครูผู้สอนสามารถชี้แจงได้มากขึ้น ดังผู้สอนกล่าวว่า “ผู้ปกครองเปลี่ยนวิธิตามสนับสนุนมากขึ้น และชักชวนคนมามากขึ้น เพราะเห็นภาพว่าดนตรีมีประโยชน์แก่ส่วนรวมมาก ดังนั้นจะเห็นว่าผู้ปกครองชอบมานั่งดู” (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2561)

การออกแสดงนอกสถานที่ ทำให้บุคคลภายนอกชุมชน หรือเครือข่ายองค์กรด้านดนตรี ทำให้องค์กรมีความเป็นเอกลักษณ์ในการจัดการเรียนการสอนด้านดนตรีคลาสสิกอย่างจริงจังในชุมชนแออัด ทำให้ทัศนคติของคนในสังคมเปลี่ยนไปจากที่มองเด็กคลองเตยในทางที่ไม่ดี แต่ผู้ชมที่ได้รับฟังต่างกล่าวชื่นชมเด็กและเยาวชนว่ามีความสามารถในการเล่นดนตรี บางคนที่มีฐานะดีอยากส่งลูกมาเรียนรวมวงกับโรงเรียนจึงเกิดเป็นพื้นที่กลางเพื่อเรียนดนตรีร่วมกัน และแบ่งปันวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน แต่กระนั้นต้องมียุทธศาสตร์คัดเลือกอย่างเหมาะสมมิให้กระทบต่อระบบของโรงเรียนสอนดนตรีโดยทั่วไป และปรัชญาแนวคิดในการพัฒนาเยาวชนในชุมชนแออัด

กรณีศึกษาทั้งสามแห่งมีทั้งสิ่งที่คล้ายคลึงกัน และสิ่งที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยในด้านบุคลากร ทรัพยากรที่มีอยู่ และทิศทางในการทำกิจกรรม แต่กระนั้นแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือหลักในการเรียนการสอน ส่งผลต่อการใช้ชีวิตในสังคม การปรับตัวเข้ากับผู้อื่น การเรียนหนังสือในโรงเรียน หรือแม้กระทั่งความคิดสร้างสรรค์ที่ทำให้เยาวชนเติบโต และเรียนรู้ชีวิตได้ด้วยตนเองต่อไป ทั้งนี้ผู้ที่ส่งผลกระทบ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

มากที่สุด คือ ผู้ก่อตั้งองค์กรที่ต้องมีปรัชญาในการทำงานอย่างแรงกล้า อาสาสมัครผู้สอนดนตรีผู้ส่งต่อแนวคิดเกี่ยวกับดนตรี และทัศนคติการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ รวมไปถึงผู้ปกครองที่ให้การสนับสนุนเป็นตัวอย่างให้กับเยาวชนในพื้นที่ชุมชน เหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดผลกระทบต่อพฤติกรรมทางสังคมได้ทั้งแง่บวก และแง่ลบ

บทที่ 5

ปรากฏการณ์ และผลกระทบทางสังคม

การศึกษาวิจัย เรื่อง ผลกระทบทางสังคมโดยองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ในบทนี้จะกล่าวถึงความคล้ายคลึง และความแตกต่างขององค์กรทั้งสามองค์กรในชุมชนแออัด เขตคลองเตย ที่เริ่มสร้างปรากฏการณ์ และการเปลี่ยนแปลงให้กับเยาวชน และชุมชนแออัดตลอดระยะเวลาหลายปีในการดำเนินงาน ได้แก่ 1) โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนร่วมใจสามัคคี 2) กลุ่มมิวสิก แชรริง (Music Sharing) ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนโรงหมู 3) กลุ่มคลองเตยมิวสิกโปรแกรม (Khlongtoey Music Program) ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่

5.1 ปรากฏการณ์ และแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัดก่อนการจัดตั้งองค์กร

ในปีพุทธศักราช 2504 รัฐบาลมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่หนึ่งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีแนวคิดในการเน้นลงทุนทางอุตสาหกรรมในเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นแห่งแรกเพื่อส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้การลงทุนสร้างโรงงานอุตสาหกรรมมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะบริเวณท่าเรือกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นท่าเรือที่ติดต่อสินค้านำเข้าและส่งออกไปยังต่างประเทศ และก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มสูงขึ้นในภาคอุตสาหกรรม คนในภาคเกษตรกรรมจึงหันมาใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นจากสาเหตุเชิงโครงสร้างหลายประการ อาทิเช่น เกษตรกรต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมในราคาแพงเนื่องจากบวกค่าขนส่งจากกรุงเทพฯ ในขณะที่ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของพวกเขาก็ถูกตั้งราคาจากส่วนกลางโดยที่ค่าขนส่งถูกหักออกไป รวมถึงปัญหาจากนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมให้ผู้บริโภคซื้อข้าวในราคาถูก แต่ใช้วิธีการกดราคาข้าวเปลือกจากชาวนาให้ต่ำ เป็นต้น (อคิน รพีพัฒน์, 2542; อภิยุทธ์ จันทรพา, 2552)

นอกจากนี้ ปัจจัยอื่นที่ก่อให้เกิดแรงดึงดูดเข้าสู่กรุงเทพมหานครฯ เช่น การเป็นศูนย์กลางทางด้านการเมืองก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการกระจายงบประมาณเนื่องจากในกรุงเทพมหานครมีหน่วยงานของรัฐ และสถาบันการเงินอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้ได้รับส่วนแบ่งการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณในปริมาณมากกว่าพื้นที่อื่น ในด้านการเงินระบบธนาคารได้นำเงินฝากจากพื้นที่ชนบทนำมาหมุนเวียนหรือลงทุนในกรุงเทพฯ มากกว่าการนำไปลงทุนในพื้นที่ของตน ส่วนในด้านสาธารณสุขแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในอัตราส่วนของบุคลากรด้านสาธารณสุขที่มีอยู่ในชนบทกับในกรุงเทพฯ มีอัตราส่วนที่แตกต่างกัน และในด้านระบบการศึกษาในประเทศไทยซึ่งเน้นการ

เรียนหนังสือมากกว่าการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตไปจนกระทั่งจบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้คนชนชั้นกลางขึ้นไปซึ่งมีทุนทรัพย์มีโอกาสได้เรียนสูง และประกอบอาชีพที่มีรายได้มาก ในขณะที่เดียวกันคนชนชั้นแรงงานส่วนใหญ่มีโอกาสสอบเข้าระดับอุดมศึกษาได้น้อยกว่า และบางคนจำเป็นต้องหยุดเรียนเพื่อไปประกอบอาชีพรับจ้างหารายได้เลี้ยงครอบครัว เป็นต้น (อคิน รพีพัฒน์, 2542, น.16)

สาเหตุข้างต้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดัน และดึงดูดผู้คนจากต่างจังหวัดซึ่งมีฐานะยากจนเข้าสู่กรุงเทพมหานคร เป็นจำนวนมากเพื่อหางานและรายได้ที่ดีกว่า ทำให้เกิดการขยายตัวของประชากรต่อพื้นที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด ส่งผลกระทบให้ชุมชนในเมืองกรุงเทพมหานครในขณะนั้นขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยขาดการวางแผนเมืองที่ดี ผู้อยู่อาศัยเมื่อมีบุตรหลานและเชิญชวนเครือญาติเข้ามาประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรม การค้าขาย หรือการบริการ ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐานถาวร ตั้งรกราก และจับจองพื้นที่ในการสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราวอย่างต่อเนื่องบริเวณพื้นที่ว่างเปล่าที่มีพื้นที่จำกัดในเขตเมือง โดยเฉพาะบริเวณใกล้กับสถานที่ทำงาน เนื่องจากสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ทั้งนี้ที่ดินเหล่านั้นอาจเป็นของหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน หรือบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินที่ไม่ได้มีระบบการจัดการดูแลที่ดิน จนกระทั่งเกิดเป็นชุมชนและมีการเพิ่มจำนวนประชากรต่อพื้นที่ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดแปรสภาพเป็นชุมชนแออัดในที่สุด (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2542; อคิน รพีพัฒน์, 2537, 2525)

ปัจจัยทางด้านลักษณะทางกายภาพของเมืองกรุงเทพมหานครเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ไม่สามารถขาดการบริหารจัดการที่ดีจากการขยายตัวของชุมชนเมือง เนื่องจากเป็นเมืองขนาดเล็กที่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำซึ่งต่ำกว่าระดับน้ำทะเล มีคูคลอง และแม่น้ำเจ้าพระยาตัดผ่านเพื่อระบายน้ำลงสู่ทะเล แต่การขยายตัวของชุมชนที่ได้กล่าวไปข้างต้น ส่งผลกระทบให้มีการรูกล้ำคูคลอง และแม่น้ำ ทำให้การจัดการน้ำในกรุงเทพมหานครจึงมีความยากลำบาก โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ชุมชนแออัดบางพื้นที่ที่ไม่มีการจัดการน้ำที่ดี จึงเกิดน้ำท่วมขังได้ง่าย และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงที่เป็นพาหะนำโรค นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น ที่พักอาศัยมีความแออัด ไม่มั่นคงปลอดภัย และไม่ถูกสุขลักษณะ แม่น้ำลำคลองที่อยู่ในบริเวณชุมชนเน่าเสียเนื่องจากการปล่อยสิ่งปฏิกูล และขยะลง แม่น้ำลำคลองจากการที่จำนวนขยะในกรุงเทพมหานครมีจำนวนมากโดยประมาณ 9,340 ตันต่อวัน ทำให้การบริหารจัดการมีความยากลำบากก่อให้เกิดความสกปรกตามมา อีกทั้งมลภาวะทางอากาศที่เกิดจากการรถยนต์จำนวนมาก โรงงานอุตสาหกรรมทำให้อากาศมีฝุ่นละออง และควันพิษ ผู้คนจึงเกิดโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจได้ง่าย (สมพงษ์ จิตระดับ, 2550)

ปัญหาชุมชนแออัดดังกล่าวกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย และก่อให้เกิดความสลับซับซ้อนของปัญหาตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคมอย่างต่อเนื่องหลายทศวรรษ ส่งผลต่อทัศนคติของคนในสังคมว่าชุมชนแออัดหมายถึงแหล่งเสื่อมโทรม อุดมไปด้วยสารพัดโรค ช่างสุ่มยา

เสพติด ความรุนแรง และเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ดังนั้นจึงมีการดำเนินการแก้ไข ปัญหาชุมชนแออัดอย่างเคร่งครัดตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษโดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อป้องกันไม่ให้คนในชุมชนถูกตีตราแบบเหมารวม และอาจนำไปสู่การละเมิด สิทธิมนุษยชน และก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งยังคง ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนจากคำบอกเล่า เช่น “เด็ก ๆ จะไม่ชอบไปโรงเรียน เพราะมีคุณครูที่ดูถูก เด็กคลองเตยในแง่ลบ” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

จากคำบอกเลาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงทัศนคติจากคนภายนอกชุมชนบางส่วนที่มอง เยาวชนที่มาจากชุมชนแออัดอย่างไม่เท่าเทียม ซึ่งส่งผลกระทบมาถึงปัจจุบัน และทำให้เยาวชนมี พฤติกรรมไม่อยากไปโรงเรียนในระบบ หรือปัจจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในชุมชนในละแวก เช่น

พฤติกรรมของวัยรุ่นชอบจับกลุ่ม บ้างก็ทำกิจกรรมไม่เหมาะสม มีความเสี่ยงที่จะ สร้างปัญหา และส่งผลกระทบต่อลูกหลานของเรายังมีอยู่ จึงพรัสอนลูกหลานเราอยู่ เสมอ ตอนกลางคืนก็ต้องรีบเข้าบ้าน เพราะเกรงว่าจะมีอันตรายหรือโดนชักชวน ไปทำในสิ่งไม่ดี (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

ในละแวกบ้านเด็กบางคนก็เสียผู้เสียคน จับกลุ่มมั่วสุม ไม่ได้เรียนหนังสือ หรือผู้ใหญ่บางคนตั้งวงดื่มเหล้า มินเมา ไม่เป็นอันทำมาหากิน เรากลัวลูกหลาน จะถูกดึงดูดไปกับสิ่งที่ไม่ดี และทำให้เสียผู้เสียคน (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

คนในชุมชนแออัดยังคงมีความกังวลเกี่ยวกับความไม่มั่นคงปลอดภัยในการอาศัยอยู่ใน ชุมชน มีปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงปลอดภัยของเยาวชนในชุมชน และความเสี่ยงที่จะ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของเยาวชนในทางที่ไม่เหมาะสม ดังที่เยาวชนบอกกล่าวว่า “ในชุมชนมักจะเห็นคนตมกาวเดินเตร็ดเตร่อยู่ในบริเวณพื้นที่ เพื่อน บางคนไม่ได้ทำอะไรก็เสียเงินเล่น เกมตลอดวัน จับกลุ่ม รังเล่น เดินไปเดินมาไม่ได้ทำอะไร” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

ในขณะเดียวกัน ปัญหาครอบครัวของเยาวชนบางคนที่มีครอบครัวไม่สมบูรณ์ พ่อแม่ บางคนไม่ได้อยู่ด้วยกัน ต้องออกไปทำงานในพื้นที่อื่น และไม่มีเวลาดูแลบุตรหลานได้เพียงพอ ทำให้ บางครั้งไม่สามารถรับรู้ปัญหาที่บุตรหลานเผชิญ หรือบางคนพ่อแม่ถูกจับในคดีอาญา ทำให้เยาวชน ต้องใช้ชีวิตอยู่กับญาติพี่น้อง ส่งผลให้เยาวชนมีปัญหาด้านพฤติกรรม และการใช้ชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้ปัญหาครอบครัวยังเพิ่มมากขึ้นจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มีเยาวชนจำนวนมากที่มีบุตรก่อน วัย และไม่ได้ศึกษาต่อจนจบการศึกษา เพราะมีความจำเป็นต้องออกมาทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว

ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และทัศนคติเกี่ยวกับชุมชนแออัดดังที่กล่าวมา เป็นปัจจัยหนึ่งที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และการเจริญเติบโตของเด็ก และเยาวชน โดยเฉพาะเด็ก และเยาวชนในชุมชนแออัดที่อาศัยกันอย่างหนาแน่น ทำให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้มีความเสี่ยงสูงที่ จะถูกชักจูงไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสมในสังคมได้ง่าย อีกทั้งปัจจัยด้านปัญหาทางสังคมและครอบครัว

ที่แตกต่างกันไม่เอื้ออำนวยให้เด็กและเยาวชนเจริญเติบโตไปเป็นกำลังทางสังคม เช่น ผู้ปกครองต้องทำงานอย่างหนักเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ไม่มีเวลาเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด หรือบางคู่มือการหย่าร้างจึงละทิ้งบุตรหลาน ซึ่งทางสถิติในปีพุทธศักราช 2548 พบว่าอัตราการหย่าร้างในกรุงเทพมหานครสูงถึง 2.38 คู่ต่อประชากร 1,000 คน ส่งผลกระทบต่อเด็กทำให้บางรายขาดการสนับสนุนด้านการศึกษาต่อ ทำงานหาเลี้ยงชีพ ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมในการเล่าเรียน เยาวชนรู้เท่าไม่ถึงการณ์จึงติดตามพฤติกรรมจากตัวอย่างในสังคมที่ไม่ดี รวมตัวกันตั้งกลุ่มที่มีกิจกรรมไม่เหมาะสมหรือหารายได้ด้วยวิธีการที่ไม่สุจริตและทวีความรุนแรงในการสร้างปัญหาให้แก่สังคมในหลายรูปแบบ เช่น การเสพยาเสพติด การติดเกม การลักเล็กขโมยน้อย การทะเลาะวิวาทจนนำไปสู่การก่ออาชญากรรม เป็นต้น แม้กระทั่งปัญหาเรื่องเพศศึกษาที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศ ก่อให้เกิดโรคทางเพศสัมพันธ์ หรือการมีบุตรก่อนวัยอันควร หรือบางคนหนีออกจากบ้านกลายเป็นคนไร้บ้าน ละทิ้งการศึกษา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เยาวชนเติบโตอย่างยากลำบาก เนื่องจากต้องผ่านปัญหาทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อน และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย ขาดคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเสี่ยงสูงที่จะรวมตัวกันดำเนินชีวิตไปในหนทางที่สร้างผลกระทบในแง่ลบให้แก่สังคมในภาพรวม (Scgbare, 1999; สมพงษ์ จิตระดับ, 2550; อภัยยุทธ์ จันทรพา, 2552)

กล่าวโดยสรุปเอกสารของสำนักงานเขตคลองเตยระบุพื้นที่ จำนวนบ้าน และประชากรในชุมชนขององค์กรทั้งสามแห่ง ณ วันที่ 1 กันยายน 2561 ดังนี้

ตารางที่ 5.1

พื้นที่ ประชากร และจำนวนบ้านในชุมชน

ชุมชน	พื้นที่	จำนวนคน	จำนวนบ้าน
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่	70 ไร่	9,685 คน	1,118 หลัง
ชุมชนโรงหมู	7 ไร่	1,866 คน	449 หลัง
ชุมชนร่วมใจสามัคคี	12.5 ไร่	430 คน	158 หลัง

ทั้งนี้พื้นที่ทั้งสามชุมชนเป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย จำนวนประชากรข้างต้นเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตคลองเตยกล่าวว่า “ในจำนวนประชากรอาจมีประชากรแฝงที่อาศัยอยู่ในชุมชนซึ่งไม่สามารถระบุได้ชัดเจน และมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา” ทำให้ทราบถึงความหนาแน่นที่ไม่สามารถคาดเดา และปัญหาด้านสิทธิหรือสวัสดิการอื่นที่ตามมาเนื่องจากการแอบแฝงดังกล่าว

บริเวณทั้งสามชุมชนมีอาชีพที่เป็นที่นิยมที่สุด คือ การค้าขายและรับจ้าง สามารถสังเกตได้จากหลายบ้านเปิดร้านค้าขนาดเล็กสำหรับไว้ให้ผู้คนบริเวณนั้นใช้บริการ รวมถึงตลาดในชุมชน ตลาดคลองเตย หรือบางคนไปตลาดแถวถนนสุขุมวิท และส่วนหนึ่งทำงานให้กับหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจหรือองค์กรเอกชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่

อย่างไรก็ตามชุมชนทั้งสามแห่งเป็นชุมชนแออัดที่มีขนาดแตกต่างกัน การจัดตั้งพื้นที่สำหรับเรียนดนตรีจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มาทำกิจกรรมร่วมกันผ่านการฝึกซ้อมดนตรี และศิลปะในบริเวณดังกล่าว

ภาพที่ 5.1 พื้นที่วงกลมชุมชนแออัดทั้งสามแห่ง. (สำนักงานเขตคลองเตย, 2561)

จากกรณีศึกษาได้แสดงให้เห็นทัศนคติที่ส่งผลต่อชุมชนแออัดในคลองเตย เช่น การทบทวนเอกสารเกี่ยวกับชุมชนแออัด และการพูดคุยเกี่ยวกับงานวิจัยกับคนที่ไม่ได้ทำงานในพื้นที่จะสังเกตว่าคลองเตยถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่ตึกสูง ไม่ควรเข้าใกล้ เต็มไปด้วยปัญหาสังคม และความไม่ปลอดภัย ถึงแม้จะมีการบริหารจัดการโดยองค์กรภาครัฐและเอกชนดูแลช่วยเหลือตลอดระยะเวลาหลายปี เช่น สำนักงานเขตคลองเตย มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม เป็นต้น จนทำให้ปัญหาบางประการลดน้อยลง แต่กระนั้นปัญหาทางสังคมบางประการยังคงไม่สามารถหมดไปจากสังคม เนื่องจากจำนวนเยาวชนที่มีจำนวนมาก ร่วมกับการปรับเปลี่ยนอพยพลึ้นฐาน

ทัศนคติของผู้ปกครองและเยาวชนที่อยู่ในชุมชนแออัดในพื้นที่เขตคลองเตย ทั้งสามชุมชนได้กล่าวถึงปัญหาของชุมชนแออัดที่มีมาอย่างต่อเนื่องและยังคงมีอยู่ในปัจจุบันอย่างคล้ายคลึงกัน เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหามลพิษทางน้ำ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาไฟฟ้า ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาสุขภาพ ปัญหาความยากจน และปัญหาทางสังคม เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาโดยปกติทั่วไปที่ชุมชนทุกชุมชนได้รับผลสืบเนื่องจากปัจจัยบางประการ แต่กระนั้นความเคยชินที่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่เกิด ก่อให้เกิดการยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น และเกิดการปรับตัวแม้จะเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงแก่ตนเอง การสะท้อนปัญหาจากการสัมภาษณ์ของทุกชุมชนในภาพรวมเพื่อแสดงให้เห็นปัญหาที่ยังคงส่งผลต่อเยาวชนอยู่ในปัจจุบัน

ผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลองสามัคคี กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมว่า

นำเสียดายแม่น้ำลำคลองที่เน่าเสีย เมื่อก่อนสมัยยายเด็กๆ น้ำใสมาก มีเรือพายมาขายของตลอด บ้านก็ไม่ได้ชิดกันมากมีพื้นที่เยอะ แต่เดี๋ยวนี้คนก็มาสร้างเพิ่ม บางคนต่อเติมออกมา ปลูกบ้านติดกัน ทำให้เบียดเสียดอย่างที่เห็น โรงงานและบ้านเรือนก็ปล่อยของเสียลงน้ำ อากาศก็ร้อน เราต้องปรับตัวปลูกต้นไม้ เลี้ยงไก่ ไก่หน้าบ้าน (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

ผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ กล่าวถึงการจัดระเบียบที่อยู่อาศัยที่มีความเป็นระเบียบมากขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาการจับกลุ่มมั่วสุม

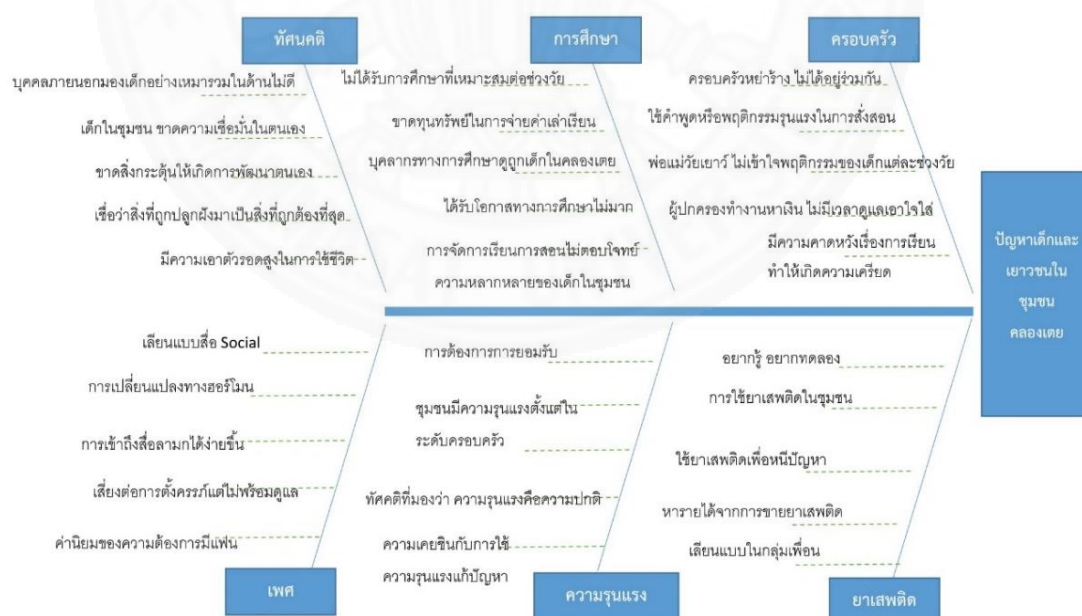
ความเป็นชุมชนคลองเตยที่อาศัยกันอยู่อย่างแออัด แต่ไม่เท่าเมื่อสมัยยุคก่อนที่แออัดมากๆ เนื่องจากมีการขอสืบพื้นที่และต้องย้ายออกไปมากและมีการจัดสรรพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน อย่างไรก็ตามพฤติกรรมของวัยรุ่นชอบจับกลุ่ม บ้างก็ทำกิจกรรมไม่เหมาะสม มีความเสี่ยงที่จะสร้างปัญหา และส่งผลกระทบต่อลูกหลานของเรา จึงพรีสอนลูกหลานเราอยู่เสมอ ตอนกลางคืนถ้าไม่ได้ซ้อมดนตรีก็ต้องรีบเข้าบ้าน เพราะเกรงว่าจะมีอันตรายหรือโดนชักชวนไปทำในสิ่งไม่ดี (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

นอกจากนี้ ปัญหาการเสพติด และสิ่งมีนเมา ยังคงมีอยู่บ้าง แม้จะไม่มากเหมือนยุคก่อน นอกจากนี้ชาวชุมชนยังคงกล่าวถึงความไม่มั่นคงปลอดภัยในชุมชนที่อาจเกิดจากคนภายนอกชุมชนเช่นเดียวกัน ดังคำกล่าวของเยาวชนในพื้นที่ 70 ไร่ว่า “ในชุมชนมักจะเห็นคนตมกวา เพื่อน ๆ บางคนไม่ได้ทำอะไรก็เสียเงินเล่นเกม จับกลุ่ม เดินไปเดินมา” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561) หรือผู้ปกครองในชุมชนโรงหมากล่าวว่า “ในบริเวณชุมชนมีพื้นที่รกร้าง มีแรงงานต่างด้าวเข้ามาอาศัย แม้จะไม่ส่งผลกระทบ ต่างคนต่างอยู่ แต่ตอนกลางคืนไม่มีไฟฟ้าบริเวณนั้นจึงน่ากลัว ถ้าไปวิ่งเล่นก็ให้รีบกลับก่อนมืด” (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

นอกจากนี้ปัญหาความยากจนในชุมชนแออัด เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดปัญหาการศึกษาของเยาวชน เนื่องจากทางบ้านไม่สามารถส่งเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เยาวชนในชุมชนโรงหมูรายหนึ่งกล่าวว่า “ผมอยากเรียนต่อมัธยมปลาย แต่ว่าที่บ้านไม่สามารถส่งเรียนได้ เนื่องจากมีภาระค่าใช้จ่ายมาก ถ้าจะเรียนผมคงต้องหาอะไรทำเพื่อส่งตัวเองเรียน” (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

ในขณะเดียวกันผู้ปกครองบางคนกล่าวถึงปัญหาในการส่งเสริมการศึกษา ดังนี้
เราก็อยากให้เด็ก ๆ ได้เรียนสูง ๆ แต่ค่าใช้จ่ายในการเรียนมีมาก ซึ่งรายรับของเราก็ไม่เพียงพอ ถ้าเป็นเด็กโตแล้วจึงอยากให้หางานทำ อีกอย่างหนึ่ง คือ เด็ก ๆ จะไม่ชอบไปโรงเรียนถ้ามีคุณครูที่ดุถูกเด็กคลองเตยไม่เหมือนไปเรียนดนตรีเขาชอบมาก (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561)

ปัญหาที่ส่งผลต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนแออัดจากมุมมองของทั้งผู้ริเริ่มก่อตั้งองค์กรผู้ปกครองและเยาวชน แสดงให้เห็นแรงผลักดัน และแรงจูงใจขององค์กรด้านดนตรีทั้งสามองค์กรที่มีความคล้ายคลึงกัน แนวคิดการก่อตั้งองค์กรด้านการสอนดนตรีจึงเกิดขึ้นโดยมีความต้องการใช้ดนตรีและศิลปะเพื่อขัดเกลาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชนแออัด รวมถึงก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางสังคม สร้างพื้นที่สร้างสรรค์ทางศิลปะในชุมชนแออัดเพื่อนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดี

ภาพที่ 5.2 แผนภูมิแกว่งปลาแสดงปัญหาของชุมชนแออัดในเขตคลองเตยจากการสัมภาษณ์

5.2 การเปลี่ยนแปลงแนวคิดที่มีต่อชุมชนแออัดจากการดำเนินงานขององค์กร

องค์กรทั้งสามองค์กรมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่อยู่บริเวณในชุมชนแออัดเขตคลองเตยอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ทั้งสามมีความห่างกันอยู่พอสมควรจึงต้องใช้ยานพาหนะ ซึ่งทำให้เกิดการเดินทางไปหลายแห่งในบริเวณชุมชนในเขตคลองเตย เล็งเห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในหลากหลายชุมชน รวมถึงเห็นความแตกต่างของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเพียงแค่ว่าข้ามถนน หรือเข้าไปในตรอกซอกซอยขนาดเล็กที่มีเรียงรายอยู่เป็นจำนวนมาก

ผู้ก่อตั้งองค์กรด้านการสอนดนตรีทั้งสามองค์กรเป็นบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาเป็นอาสาสมัครและเริ่มทำกิจกรรมดนตรีในชุมชน รวมถึงเรียนรู้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ริเริ่มจากตนเองก่อน ดังคำกล่าวของผู้ก่อตั้งองค์กรทั้งโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล และมิวสิก แชรร์ริง ดังนี้

ชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่มากก็มีปัญหาสังคมมากเป็นเรื่องปกติ อย่างไรก็ตามทุกคนเป็นมนุษย์เท่ากัน และทำงานในพื้นที่ลักษณะนี้เป็นประจำจึงมีความเข้าใจพื้นที่ลักษณะนี้อยู่แล้ว ในส่วนของปัญหาสังคมยังคงมีอยู่หลากหลาย เช่น ปัญหาครอบครัวที่ส่งผลต่อลูกหลาน ปัญหาการท้องก่อนวัย ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข หรือปัญหาความไม่เป็นธรรม เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาระดับประเทศ ซึ่งมีการทำงานของภาครัฐ และเอกชนในแง่มุมที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง แม้ปัญหาดังกล่าวยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน (สัมภาษณ์, 2561)

ในส่วนของผู้ก่อตั้งคลองเตยมิวสิกโปรแกรม ได้กล่าวถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนแออัด และการนำดนตรีเข้าไปสอนเยาวชนในชุมชนว่า

ชุมชนคลองเตยเป็นชุมชนแออัดที่มีชื่อเสียงในด้านขนาดของชุมชนแออัดที่มีขนาดใหญ่ และปัญหาสังคม แต่กระนั้นเมืองค์กร และมูลนิธิกระจายตัวอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะช่วยเหลือ เมื่อลองเข้ามาแล้วคิดว่าเปรียบกับฝรั่งเศสที่เป็นบ้านเกิดฉัน ยังมีความอันตรายน้อยกว่า อาจจะเพราะองค์กรต่างๆ ช่วยกันทำงานมาเป็นเวลาหลายปี ฉันคิดว่าดนตรีช่วยขัดเกลาเขาตั้งแต่เด็กได้ (สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2561)

สังเกตได้ว่า ผู้ก่อตั้งองค์กรทั้งสามองค์กรซึ่งเป็นบุคคลภายนอกชุมชนได้เล็งเห็นปัญหาและเข้ามาดำเนินการอย่างตั้งใจที่จะช่วยเหลือสังคมในชุมชนแออัดให้เยาวชนมีชีวิตที่ดีผ่านการสอนดนตรี ทำให้เรียนรู้และทำความเข้าใจบริบทชุมชน พฤติกรรมของเยาวชน และปัญหาสังคมในภาพรวม ตลอดจนคิดในความคิดเกี่ยวกับชุมชนแออัดในเขตคลองเตยว่าเป็นพื้นที่อันตรายต่อ

บุคคลภายนอก จึงได้ศึกษาด้วยตนเองและพยายามสื่อสารแนวคิดนี้ออกไปสู่สังคมภายนอกผ่านกิจกรรมด้านดนตรีเพื่อให้บุคคลภายนอกชุมชนมองเข้ามาในชุมชนอย่างไม่มีอคติ และเปลี่ยนภาพเป็นพื้นที่แห่งการสร้างสรรค์ทางดนตรี และศิลปะเช่นเดียวกับชุมชนอื่นที่ไม่ใช่ชุมชนแออัด

5.2.1 การใช้ดนตรีในการเปลี่ยนแปลงของผู้ก่อตั้งและผู้จัดการองค์กร

องค์กรทั้งสามองค์กรจัดตั้งขึ้นด้วยความมุ่งมั่นส่วนตัวของผู้จัดตั้งองค์กรซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนไม่แสวงหาผลกำไร โดยริเริ่มจากการสอนดนตรีด้วยตนเองและหาทีมงานอาสาสมัครผู้ร่วมอุดมการณ์ช่วยสอนดนตรีกับเด็กและเยาวชนในชุมชนแออัดโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยไม่ได้คาดหวังว่าจะมีการเติบโตขององค์กร แต่อยากให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้การดำเนินงานขององค์กรซึ่งอาศัยความต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิผล โดยโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล เริ่มจัดการสอนประมาณปีคริสต์ศักราช 2000 หรือพุทธศักราช 2543 โดยใช้ดนตรีคลาสสิกเป็นหลัก ในขณะที่มิวสิกแชร้งเริ่มดำเนินการสอนในปีพุทธศักราช 2556 เช่นเดียวกับคลองเตยมิวสิกโปรแกรมที่เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน โดยทั้งสององค์กรมุ่งเน้นทางด้านดนตรีสมัยนิยม

จากกรณีศึกษาดังกล่าวสังเกตได้ว่าการริเริ่มองค์กรเกิดจากประสบการณ์ในด้านดนตรีของอาจารย์แต่ละคนที่ก่อให้เกิดการต่อยอดและประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนดนตรีในชุมชน ผู้นำองค์กรทั้งสามมีความคิดเห็นที่มีความคล้ายคลึงในการเริ่มต้นสอนดนตรีในชุมชนแออัด โดยมิได้ตั้งความหวังในตอนเริ่มต้นว่าองค์กรจะต้องมีการพัฒนาเติบโตขึ้น หากแต่ต้องการทำประโยชน์เพื่อผู้คนไม่มีโอกาสได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองโดยใช้ดนตรี และเมื่อทำอย่างต่อเนื่องการเติบโตขององค์กรจึงมีมากขึ้นจากจำนวนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้สนับสนุน และอาสาสมัครที่พลัดเปลี่ยนหมุนเวียนจนต้องมีการบริหารจัดการมากขึ้น นอกจากนี้ก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างเด็กในชุมชน ทำให้เข้าใจบริบททางชุมชน วิถีชีวิตของเยาวชน ความสุข และความเอาตัวรอดในสังคม

5.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนกับองค์กร

ทั้งสามองค์กรมีแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพให้กับเยาวชน และส่งเสริมแนวคิดให้ผู้ปกครองเล็งเห็นความสำคัญเพื่อให้เกิดการสนับสนุนและต่อยอดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ลูกจ้างของการทำเรือ หรือโรงงานในบริเวณชุมชน อาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลาหลายสิบปี มีสถานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันไป บางคนเป็นแม่บ้าน บางคนหัวหน้าครอบครัวไม่อยู่ จำเป็นต้องเลี้ยงลูกด้วยตัวเอง ทำให้ไม่สามารถส่งลูกหลานเรียนจนจบการศึกษาในระดับสูง บางคนช่วยกันค้าขาย เนื่องจากการทำงานหาเลี้ยง

ครอบครัวจึงไม่ค่อยมีเวลาดูแลลูกหลานมากนัก ดังนั้นการเกิดองค์กรดนตรีในชุมชนทำให้ผู้ปกครองหลายคนมีความสนใจ นอกจากได้ใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่าแล้ว เด็กและเยาวชนยังได้ฝึกได้เรียนกิจกรรมหลายอย่างที่ทางองค์กรจัดกิจกรรมให้ทำอย่างต่อเนื่องไปพร้อมกับเพื่อนที่อยู่ในช่วงวัยเดียวกัน การมีส่วนร่วมของเยาวชนกับองค์กรดนตรีในชุมชนแออัดจึงเกิดขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ปกครองในชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ว่า “ที่บ้านชอบดนตรี และอยากหาอะไรให้เยาวชนทำ พอเห็นประกาศเรียนดนตรี ฟรี ก็รีบบอกลูกหลานให้สมัคร จะได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่ไปเสียเงินเล่นเกม หรือจับกลุ่มกับเพื่อนวิ่งเล่นไปวันๆ” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561) เช่นเดียวกับผู้ปกครองในโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล กล่าวว่า “พอดีเพื่อนชวน เห็นเขาพาไปเรียนดนตรีกันที่โบสถ์ จึงอยากให้ลูกเข้าไปเรียน เพื่อจะได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

แม้จะอยู่ในชุมชนและองค์กรที่แตกต่างกัน แต่การเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรด้านดนตรีมีความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากผู้ปกครองต้องการให้เยาวชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ไม่ไปมั่วสุมจับกลุ่มกันทำเรื่องไม่เหมาะสม หรือก่อปัญหาให้ครอบครัวและสังคม ยกตัวอย่างเช่น การสูญเสียเงินในการเล่นเกมนหรือข้องเกี่ยวกับยาเสพติด ดนตรีจึงเป็นทางเลือกที่ดีในความคิดของผู้ปกครอง

นอกจากนี้ดนตรีแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของเยาวชน และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มากขึ้นดังเยาวชนในชุมชนทั้ง 3 แห่งกล่าวคล้ายคลึงกันว่า “หนูมาเรียนดนตรีเพราะเพื่อนชวน” หรือ “แม่อยากให้มาเรียน เรียนแล้วก็สนุกได้เจอเพื่อนเล่นดนตรีด้วยกันตอนหลังก็มาเอง” อีกทางด้านหนึ่งกล่าวว่า “ผมเห็นประกาศขององค์กรในชุมชน พอได้เรียนดนตรีที่โรงเรียนอยู่แล้ว จึงอยากเรียนเพิ่มเติมจึงเข้าไปลองเรียนดู พบว่าที่นี่ไม่ได้สอนแค่การเล่นดนตรีอย่างเดียว แต่เขาสอนการใช้ชีวิตร่วมกันด้วย” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

นอกจากพฤติกรรมของเยาวชนที่เปลี่ยนไปยังส่งผลต่อการกระทำของผู้ปกครองที่มีต่อองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัดเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน เนื่องจากหลังจากเรียนผ่านไประยะหนึ่งผู้ปกครองได้สังเกตเห็นว่า การเรียนดนตรีทำให้เกิดสังคมที่ดี และทำให้เยาวชนมีความสุข และอยากไปเรียนเอง จึงเกิดความไว้วางใจที่มีต่อองค์กรด้านดนตรีในชุมชน ทำให้ผู้ปกครองและเยาวชนเริ่มมีการเชิญชวนกันพบปะกันมากขึ้น สร้างเสริมความสัมพันธ์ครอบครัว และให้การสนับสนุนมากขึ้น เช่นผู้ปกครองคลองเตยมิวสิกโปรแกรม “เพื่อนๆ เขามาชวนไปซ้อมดนตรีหน้าบ้านเลย บางทีพอซ้อมเสร็จก็กลับมานั่งคุยและกินข้าวที่บ้าน” และ “พี่เขาชอบร้องเพลง เวลากลับมาก็มาเล่นมาซ้อมดนตรีด้วยกัน” รวมถึง “คุณแม่ชอบร้องเพลง อยากให้ลูกฟังจะได้ช่วยร้อง ก็ให้เด็กเขาฝึกไปเรื่อย ๆ ชอบฟัง” (สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2561) เช่นเดียวกับผู้ปกครองในโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล “บางทีหลังซ้อมเสร็จก็ไปกินข้าวที่บ้านกัน หรือบางวันไม่มีซ้อมเขาก็ไปนั่งคุยกันที่บ้าน เราก็อยู่ด้วย ได้ดูแลเด็ก ๆ” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

ในการพูดคุยในบ้านของเยาวชนทุกคน มีบรรยากาศพูดคุยอย่างเป็นกันเองและเยาวชนหลายคนจะนั่งอายุเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ปกครอง ผู้ปกครองบางรายเข้าร่วมชมการแสดง บางคนไม่ได้เข้าร่วมเนื่องจากต้องทำงานอยู่ตลอด จึงอาศัยการฟังการซ้อม หรือเพื่อนผู้ปกครองที่ได้เข้าชมหรือบางรายก้าวเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับการดำเนินงาน การวางแผน และการตัดสินใจขององค์กรให้มีการพัฒนามากขึ้น

การมีส่วนร่วมของแต่ละองค์กรมีระดับที่แตกต่างกันตามปัจจัยทั้งทางด้านระยะเวลาการจัดกิจกรรม การออกแบบหลักสูตร บุคลากร และพื้นที่ เป็นต้น ทั้งสามองค์กรมีการเจรจากับชุมชน และเพื่อนบ้านใกล้เคียงอยู่เป็นประจำเพื่อทำความเข้าใจ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับเสียงที่ต้องมีการชี้แจง และบอกกล่าว ในแต่ละกรณีศึกษาเน้นการมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีเป็นหลัก ในส่วนของผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการรับชม และรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรสอนดนตรีในคลองเตยเหมือนกัน สำหรับคลองเตยมิวสิกโปรแกรม ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมในบางโอกาส เช่น การออกบูทจำหน่ายอาหารหรือเครื่องดื่ม ในส่วนของมิวสิกแชร์ริ่งเยาวชนได้มีการฝึกให้ร่วมตัดสินใจ และประสานงานในการจัดงานในชุมชน มีการจ้างงานผู้ปกครองในการทำความสะอาดพื้นที่ทำกิจกรรม และระดมความคิดจากชุมชนในการปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ศิลปะ ในอีกมุมหนึ่งในโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล ซึ่งได้ดำเนินการมานานที่สุดมีการสร้างบุคลากรที่อยู่ในชุมชนได้คิดตัดสินใจ และร่วมกันดำเนินงานทั้งเยาวชนที่กลับมาช่วยโรงเรียนในการสอนเด็กและเยาวชนรุ่นต่อไป โดยมีค่าจ้างสำหรับผู้ที่ยังมาทำงานให้โรงเรียน ในขณะเดียวกันผู้ปกครองที่ปกติเป็นแม่บ้านได้เข้ามามีส่วนช่วยในการบริหารจัดการและดูแลเด็กอีกต่อหนึ่ง เกิดการจ้างงานเสริมสร้างความแข็งแกร่งในชุมชน และส่งเสริมด้านเศรษฐกิจในชุมชน

กล่าวโดยสรุปจะพบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเริ่มจากระดับแรกที่เป็นผู้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ทางองค์กรจัดการให้ เช่น การส่งบุตรหลานมาเรียน การติดตาม การชี้แจงวัตถุประสงค์ผ่านการประชุมผู้ปกครอง เป็นต้น ตลอดจนการเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมกับองค์กรในระดับการตัดสินใจ (Decision-making) การประชุมดำเนินงานแบบระดมสมองและระดับการปฏิบัติงานขององค์กร (Implementation) จนกระทั่งได้ผลงานที่มีประโยชน์กับผู้มีส่วนร่วมทุกท่าน ในแง่มุมที่หลากหลายทั้งทางตรงและทางอ้อม (Benefits) เช่น การทำให้ครอบครัวพูดคุยกันอบอุ่นขึ้น การสร้างพื้นที่ทางสังคมที่ดีมีการแบ่งปันกัน และพัฒนาศักยภาพของตนเองให้กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก ตลอดจนการประเมินติดตามผลจากการสังเกตการณ์ทั้งทางด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง และคนในชุมชนร่วมกัน ทำให้เกิดทุนทางสังคมที่สร้างความไว้วางใจระหว่างชุมชนกับองค์กร ความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกันจนกระทั่งประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

5.2.3 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม

กรณีศึกษาทั้งสามองค์กรมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมคล้ายคลึงกัน คือ การสอนดนตรี และกิจกรรมการแสดงดนตรีที่มีการจัดอย่างต่อเนื่องโดยมุ่งเน้นที่เด็ก และเยาวชนเป็นหลัก ซึ่งส่วนใหญ่เริ่มต้นตั้งแต่ปฐมวัย และเยาวชนในระดับประถมศึกษา นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามาร่วมกิจกรรมฟังดนตรีจากบุตรหลาน หรือแม้กระทั่งช่วยเหลือในการจัดกิจกรรม ซึ่งเกิดจากการพูดคุย มีแนวคิดในการต่อรอง การเจรจา และการประสานงานทุกฝ่ายเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชนในชุมชน ซึ่งในแต่ละแห่งอาจมีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญต่างกัน และพื้นที่ที่อาจมีจำกัด หรือผู้ปกครองหาเลี้ยงครอบครัวไม่มีเวลามีส่วนร่วมกับกิจกรรม เป็นต้น

การเปิดโอกาสให้เยาวชน หรือคนในชุมชนได้พูดคุย แสดงความคิดเห็นในการจัดงาน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม แต่กระนั้นก็ต้องสามารถดำเนินการพูดคุยให้เกิดข้อตกลงร่วมกันโดยมีกิจกรรมดนตรีเป็นพื้นฐาน การที่ต่างฝ่ายต่างไว้วางใจกันและกันส่งผลให้การประสานงานสามารถดำเนินการได้ดีขึ้น และสร้างการมีส่วนร่วมในระดับที่มากขึ้น แม้จะมีอุปสรรคก็ต้องจัดการให้อย่างรวดเร็วเพื่อให้ภาพรวมของกิจกรรม หรือการแสดงของเยาวชนได้สำเร็จด้วยดี

5.3 ผลกระทบต่อชุมชนแออัด

การดำเนินการสอนดนตรีของทั้งสามองค์กรมีความคล้ายคลึงกันในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาสังคมในชุมชนแออัด ทำให้เกิดปรากฏการณ์การใช้การสอนดนตรีโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายให้กับเยาวชน และการสร้างกิจกรรมทางศิลปะประกอบ โดยมีการใช้ดนตรีในรูปแบบสมัยนิยมเพื่อให้เข้าถึงเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ในชุมชนหรือใช้ดนตรีคลาสสิกเพื่อสร้างความละเอียดอ่อนปราณีต รวมถึงพัฒนาความรู้และทักษะทฤษฎีดนตรีในระดับพื้นฐานให้แข็งแรง การดำเนินงานมีรูปแบบอาสาสมัครเป็นหลักจนสามารถพัฒนาเป็นการจ้างงานให้กับอาสาสมัครจากนอกชุมชนและคนในชุมชน ดังที่กล่าวในบทข้างต้น

นอกจากนี้การใช้ดนตรีแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงบางอย่างแก่เด็กในชุมชน เสริมสร้างศักยภาพด้านการฟัง และบรรเลงดนตรีร่วมกันเป็นหลัก ในขณะเดียวกันส่งผลต่อพฤติกรรมทางสังคมทั้งกับคนภายในชุมชน และคนภายนอกชุมชนที่เล็งเห็นผลงานของเยาวชนที่มีร่วมกับองค์กร

ตารางที่ 5.2

ประเภทของการใช้ดนตรี และประโยชน์โดยสังเขป

องค์กร	ประเภท	ประโยชน์
Klongtoey Music Program	ดนตรีสมัยนิยม เช่น อคูเลเล่ กีตาร์โปร่ง ไฟฟ้า เบสไฟฟ้า กลองชุด คีย์บอร์ด ไวโอลิน	-ใช้เพลงที่เด็กเข้าใจง่าย ภาษาสื่อสารคนภายนอกได้ เน้นการฟังในการเล่นดนตรี และพัฒนาสู่
Music Sharing	ดนตรีสมัยนิยม เช่น อคูเลเล่ กีตาร์โปร่ง ไฟฟ้า เบสไฟฟ้า กลองชุด คีย์บอร์ด ไวโอลิน	การแต่งเพลงด้วยตนเอง -การแกะเพลงด้วยการฟังจนสามารถจำได้ และการฝึกฝนการเปลี่ยนคีย์เป็นประจำ ทำให้สามารถเล่นได้เพียงแค่อุ่นหู
Immanuel Music School	ดนตรีคลาสสิกมุ่งเน้นเครื่องสาย ตะวันตก คือ ไวโอลิน วิโอลา เชลโล่ ดับเบิลเบส	การอ่านโน้ต จำโน้ต เกิดสมาธิ การอ่าน และการรวมวงขนาดใหญ่ได้ ก่อให้เกิดการฟังกัน ความละเอียดอ่อนของเครื่อง ในการสร้างเสียงทำให้เด็กค่อยๆ คิด ค่อยๆ ทำ

องค์กรดนตรีทั้งสามแห่ง นอกจากการทำงานด้านการสอนดนตรีอย่างจริงจังแล้ว พยายามที่จะช่วยเหลือเพื่อให้เยาวชนและคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการหางานให้ทำระหว่างเรียน หรือจัดหากองทุนเพื่อการศึกษาเพื่อสนับสนุนการเรียนในระดับสูงของเยาวชน งานขององค์กรเหล่านี้จึงมีใช้เพียงแค่การสอนดนตรี แต่ยังดูแลเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในชุมชนเพื่อให้ทุกคนมีชีวิตที่ดี และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทำให้การดำเนินงานของทั้งสามองค์กรเป็นองค์กรทางสังคมที่พัฒนาต่อยอด และเรียนรู้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดเมื่อเทียบกับปัญหาทางสังคมที่มีขนาดใหญ่ ยังคงต้องการผู้สนับสนุนด้านการเงิน บุคลากร และการจัดการองค์ความรู้ เพื่อให้องค์กรได้ทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

5.3.1 ความร่วมมือกับเครือข่าย และการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ในชุมชนแออัด

ปีพุทธศักราช 2543 เกิดการเรียนรู้การสอนดนตรีตะวันตกโดยอาจารย์ชาวต่างชาติ มีเยาวชนที่เรียนไม่มากนัก แต่จัดสอนอย่างต่อเนื่องพร้อมทั้งมีนักดนตรีอาชีพจากต่างประเทศมาดำเนินการสอนเพิ่มเติม จนกระทั่งสร้างบัณฑิตด้านดนตรีคลาสสิกกลับมาช่วยงานในปีพุทธศักราช 2556 ทำให้มีการวางแผนการสอนดนตรีอย่างเป็นรูปธรรม และเข้มข้นมากขึ้นโดยใช้ชื่อ “โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล”

ปีพุทธศักราช 2556 เกิดกลุ่มดนตรีสมัณิยมที่ทำงานกับเครือข่ายการใช้ดนตรีกับเด็กที่ห่างไกลทั่วประเทศ และมีการสร้างเยาวชนที่ชุมชนโรงหมุ่โดยใช้ชื่อ “มิวสิก แชรร์ริง” และในส่วนของชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ มีการจัดตั้งองค์กรสอนดนตรีโดยใช้ชื่อ “คลองเตยมิวสิกโปรแกรม” จากความร่วมมือของมูลนิธิเพลอิงฟอร์เซ่นซ์ โดยในช่วงเริ่มต้นมีการแบ่งปันแนวคิดเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ขององค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัด

ความร่วมมือระหว่างองค์กรภาคประชาชน มูลนิธิ สำนักงานเขตคลองเตย และเครือข่ายองค์กรในพื้นที่เขตคลองเตยที่ทำงานด้านการสอนดนตรีสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งสามแห่งเข้ามาร่วมจัดงาน และแสดงดนตรีโดยมีกลุ่มมิวสิก แชรร์ริง เป็นผู้ประสานงานหลัก ดังนี้

ปีพุทธศักราช 2558 งานคลองเตยดีจังปีที่ 1 ณ ลานกีฬาชุมชนบริเวณแฟลตชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่

ปีพุทธศักราช 2559 งานคลองเตยดีจังปีที่ 2 ณ สนามกีฬาชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่

ปีพุทธศักราช 2560 งานคลองเตยดีจังปีที่ 3 ณ สนามกีฬาชุมชนโรงหมุ่

ปีพุทธศักราช 2561 งานคลองเตยดีจังปีที่ 4 ณ โรงหมุ่เก่า พร้อมกับการพัฒนาพื้นที่โดยใช้ศิลปะบนกำแพงในชุมชนโรงหมุ่

ปีพุทธศักราช 2562 งานคลองเตยดีจังปีที่ 5 ณ โรงหมุ่เก่า พร้อมกับการพัฒนาสนามกีฬา และสนามเด็กเล่นสำหรับเยาวชน

ความร่วมมือดังกล่าว แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนภายในชุมชนที่เล็งเห็นศักยภาพของตนเอง และเยาวชนในเข้าร่วมองค์กร รวมถึงบุคคลภายนอกที่เข้ามาร่วมแสดงดนตรี ร่วมฟังดนตรี ร่วมทำงานศิลปะ และพัฒนาพื้นที่จำนวนไม่น้อยกับผู้คนในชุมชนแออัด ซึ่งเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติของคนภายนอกชุมชนเกี่ยวกับชุมชนแออัด อีกทั้งยังส่งเสริมความเชื่อมั่นในการร่วมกันเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้เป็นพื้นที่แห่งการสร้างสรรค์ และส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาตัวเองให้กับเยาวชน และคนในพื้นที่

5.3.2 การประเมินผลกระทบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัด

การประเมินผลกระทบของการจัดการเรียนการสอนดนตรีในชุมชนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเนื่องจากองค์กรทั้งสามองค์กรได้ทำงานพัฒนาเยาวชน นอกจากนี้ยังได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองในการดูแลและพัฒนาเด็กเหล่านี้ เด็กและเยาวชนจะพูดคุยปัญหาของตนเองในชีวิต การเรียน การทำงาน และการฝึกฝนให้ครูที่เป็นผู้ดูแลองค์กรฟังอยู่อย่างสม่ำเสมอ แสดงให้เห็นความไว้วางใจ (Trust) ความสามัคคี (Solidarity) และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Reciprocity) ดังนั้นกระบวนการพูดคุย รับฟังปัญหาของเยาวชน และเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงออกทางความคิดจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจกัน และเป็นบรรทัดฐานขององค์กรที่ดี (Norm)

ปัญหาที่เกิดจากการฝึกฝนด้านดนตรีมีเหตุผลเดียว คือ การสร้างมลภาวะทางเสียงจากการซ้อมดนตรี แม้จะไม่ส่งเสียงดังมากนัก แต่ก็ก่อให้เกิดความรำคาญ เนื่องจากการซ้อมต้องมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป อาจจะไม่เป็นเพลง ดังนั้นการซ้อมที่บ้านในชุมชนที่มีลักษณะหลังคาเรือนติดกันจะไม่เป็นที่นิยมนัก อาจทำให้เพื่อนบ้านรำคาญจนนำไปสู่การทะเลาะวิวาทได้ การเคารพเพื่อนบ้าน และพยายามหลีกเลี่ยงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการซ้อม หรือการจัดการห้องเก็บเสียงจึงเป็นสิ่งที่แก้ปัญหา ตัวอย่างองค์กรทั้งสามแห่งต่อไปนี้

ตารางที่ 5.3

ผลกระทบด้านเสียง

องค์กร	ผลกระทบด้านเสียง	วิธีการแก้ปัญหา
KTMP	อาคารพาณิชย์ติดกัน เสียงกลอง และกีตาร์ไฟฟ้ามีความดัง	สร้างห้องเก็บเสียง และพูดคุยทำความเข้าใจกับอาคารข้างเคียง จัดสรรเวลา
Music Sharing	ซ้อมกีตาร์ที่บ้านบ้างแต่เป็นเวลา ซ้อมที่สำนักงานจัดสรรเวลา และชี้แจงคนข้างบ้าน	พูดคุยทำความเข้าใจกับคนข้างบ้าน และชักชวนให้มีส่วนร่วมกิจกรรม (ขอเพลง)
Immanuel Music School	นำกลับไปซ้อมที่บ้าน แล้วอาจรวบรวน	ซ้อมอยู่ที่โรงเรียนซึ่งเป็นอาคารแบบปิด และจัดสรรเวลาซ้อมชัดเจน

ในทางตรงกันข้าม ผลกระทบทางสังคมสำหรับคนตานั้นส่วนใหญ่ผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของทั้งสามองค์กรจะแสดงผลกระทบในเชิงบวกในหลากหลายแง่มุม เช่น พฤติกรรมของเยาวชนที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในแง่การเรียน การฟัง สมาธิ การอ่าน การเล่นดนตรีจากการฟัง และใจเย็นในการพูดคุยแก้ปัญหา เป็นต้น โดยเยาวชนหลายคนในทั้งสามองค์กรได้กล่าวถึงประโยชน์ของการซ้อมดนตรี จนสร้างศักยภาพให้กับตนเองในด้านการฟัง การอ่าน การแสดง และการมีสมาธิที่เพิ่มพูนมากขึ้น นอกจากนี้การเรียนดนตรีแบบรวมวงส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมให้รู้จักการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน การแก้ปัญหา การเอาใจใส่ และการแสดงดนตรีร่วมกัน ทำให้เกิดแบบจำลองทางสังคมให้เยาวชนได้ตระหนัก และเรียนรู้ทักษะด้านสังคมไปพร้อมกับการพัฒนาตัวเอง

ทางด้านพฤติกรรมของผู้ปกครองทั้งสามชุมชนเห็นได้ชัดว่ามีการสนับสนุนมากขึ้นแม้ว่าจะกระทบต่อการช่วยทำมาหากินเล็กน้อย แต่เมื่อเวลาผ่านไปได้เล็งเห็นประโยชน์ และเยาวชนมีความตั้งใจจึงสละเวลาเพียงน้อยนิดให้เยาวชนได้เข้าไปสัมผัส ไปซ้อม ไปเล่นดนตรี ทำให้เยาวชนจัดสรรเวลาให้ดีทั้งการเรียน การเล่นดนตรี และการช่วยค่าขาย ผู้ปกครองที่มีเวลาและสะดวกมาช่วยงานก็จะเข้ามามีส่วนร่วมกับการดูแลเยาวชน ช่วยคิดตัดสินใจ หรือทำอาหารมาเลี้ยงเป็นครั้งคราว บางคนไม่ค่อยมีเวลาก็จะคอยให้กำลังใจ คอยดูการแสดงของเยาวชน ทั้งการแสดงคอนเสิร์ตและทางโทรทัศน์ กลายเป็นกิจกรรมครอบครัวอีกทางหนึ่ง (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2561)

ผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรมีการจัดงานในชุมชน และมีการเชิญชวนพี่น้องในละแวกชุมชน เข้ามาจับบทบาทในการช่วยเหลืองาน อาทิเช่น งานคลองเตยดีจัง ปี 4 ที่จัดขึ้น ณ โรงฆ่าสัตว์ ชุมชนโรงหมู เป็นงานที่เครือข่ายองค์กรดนตรีทั้งสามรวมถึงเครือข่ายองค์กรด้านดนตรีในหลากหลายแห่งมาร่วมแสดงดนตรีในขณะเดียวกันยังสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชนเนื่องจากการประสานงานขออนุญาตคนในชุมชน และขอไฟฟ้าซึ่งมีค่าใช้จ่ายให้ภายหลัง ขอแรงคนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือในการจัดสถานที่ ซึ่งส่วนใหญ่เต็มใจมาช่วยเหลือโดยไม่ต้องร้องขอ บางคนให้ข้าวให้น้ำเรากินราวกับเป็นลูกหลาน นอกจากนี้เด็ก ๆ ที่เรียนในองค์กรด้านดนตรีเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการนำพี่อาสาสมัครเขาไปช่วยจัดงาน และดำเนินการประสานงาน ส่งผลให้เยาวชนในพื้นที่ได้รับความไว้วางใจจากชุมชนเพิ่มมากขึ้น ดังที่เยาวชนกล่าวว่า “ตอนแรกคนในชุมชนมองว่าผมทำอะไรไม่เป็น ใช้ชีวิตไปเรื่อย แต่หลังจากเห็นเราจัดงาน ช่วยประสานงานให้กับองค์กร เขาก็เริ่มเห็นศักยภาพของเรา และชื่นชมเรา” (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2561)

การจัดกิจกรรมดนตรีในชุมชนนี้จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมาก ไม่เพียงเฉพาะเยาวชนในชุมชนเท่านั้น หน่วยงานภาครัฐมีส่วนช่วยในการดูแลความสะอาด ความปลอดภัย รวมถึงอาสาสมัคร และผู้เข้าร่วมงานเข้ามามีส่วนกับกิจกรรมในชุมชนแออัดในคลองเตย ทำให้พื้นที่ที่รกร้างกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงชุมชนที่มีความสวยงามทางศิลปะ หน่วยงาน

ภาคเอกชนที่สนับสนุนในการปรับปรุงพื้นที่ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางสังคมจนแปรเปลี่ยนเป็นทุนทางสังคม ที่มีระบบความสัมพันธ์อันดีของมนุษย์ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมอันดีให้กับมนุษย์เอง แม้จะมีปัญหาการประสานงาน หรือความไม่เข้าใจกันบางประการ เช่น ตารางงานที่ต้องปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ หรือการแอบขายสินค้าในงานซึ่งผู้จัดไม่ต้องการให้เกิดขึ้น เนื่องจากจะแปรสภาพเป็นตลาดแทนที่พื้นที่การสร้างสรรค์ทางศิลปะ แต่ก็ยังเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยที่ต้องพูดคุยทำความเข้าใจเพื่อให้ผ่านไปด้วยความประทับใจร่วมกัน

5.3.3 ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับองค์กร

ปัญหาจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนเกี่ยวกับความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละองค์กร เยาวชนส่วนใหญ่อยู่ในองค์กรใดก็จำเป็นต้องร่วมกิจกรรมขององค์กรนั้น และคิดว่าตนเองไม่สามารถไปเรียนดนตรีที่องค์กรอื่นได้ เนื่องจากการร่วมกิจกรรมต้องใช้เวลาช่วงเย็นหลังเลิกเรียนหรือวันหยุดเรียนเหมือนกัน และปัจจัยการเดินทางที่อาจต้องใช้ยานพาหนะ การเปิดหูเปิดตาและได้เรียนรู้วิธีการจากองค์กรอื่นจึงมีน้อย ดังนั้นการเรียนดนตรีต้องขึ้นอยู่กับผู้นำองค์กร บุคลากร และอาสาสมัครเป็นส่วนใหญ่

การสร้างเครือข่ายองค์กร และการพัฒนาผู้นำจึงเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้การศึกษาดนตรีในชุมชนแออัดที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกันได้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แม้ว่าจะมีการดำเนินการจากองค์กรหนึ่ง และทุกองค์กรมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น เช่น งานคลองเตยดีจัง แต่กระนั้นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันยังเกิดขึ้นน้อย เนื่องจากกิจกรรมของแต่ละที่มีมากมายและต่อเนื่องเช่นเดียวกัน

ดังนั้นการทำงานร่วมกัน หรือการสนับสนุนให้มีเจ้าภาพเป็นผู้ดูแลจัดงานเทศกาลศิลปะ และดนตรีของคลองเตยในแต่ละปีที่มีความหลากหลาย อาจช่วยส่งเสริมการทำงานพัฒนาในส่วนของชุมชน และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนแออัดในพื้นที่ตนเองให้มากขึ้นพร้อมกับการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์องค์กรให้มากขึ้นได้

ในอีกประเด็นหนึ่ง การสัมภาษณ์ของสื่อมวลชน หรือแม้กระทั่งงานวิจัยที่อาจส่งผลต่อการผลิตซ้ำเติมทางความคิดในปัญหาความยากจน หรือปัญหาความเป็นชุมชนแออัด อาจส่งผลให้เยาวชนถูกปลูกฝังพฤติกรรมที่อยากสื่อความน่าสงสารเพื่อรอคนมาช่วยเหลือ แต่กระนั้นครูอาสาพยายามสอนให้ซุ่มดนตรีอย่างจริงจังเพื่อคุณภาพและศักยภาพทางดนตรีมากกว่า จนกล่าวได้ว่า องค์กรทั้งสามแห่งเชื่อมั่นในศักยภาพของเยาวชนคลองเตยว่าสามารถเล่นดนตรีได้ดีถ้าหมั่นฝึกฝนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเองในอนาคต หรือนำการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาจะเกิดขึ้นเมื่อคนในชุมชนสามารถเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับการรอสิ่งสนับสนุนเป็นการสร้างศักยภาพให้ตนเองสามารถต่อยอดองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองในภายภาคหน้าเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

บทที่ 6

ทัศนคติและความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อองค์กรด้านดนตรี

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมโดยองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภายหลังจากการดำเนินการสัมภาษณ์ และนำผลการวิจัยบางส่วนมาสร้างแบบสอบถาม โดยผลการวิจัยในบทนี้จะกล่าวถึงผลกระทบจากองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด ระดับการมีส่วนร่วม ความคิดเห็น และความคาดหวังที่มีต่อองค์กรจากการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างของคนในชุมชนแออัดบริเวณชุมชนแออัด เขตคลองเตย ได้แก่ 1) โรงเรียนดนตรีเอมมานูเอลดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนร่วมใจสามัคคี 2) กลุ่มมิวสิก แซริง ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนโรงหมู 3) กลุ่มคลองเตยมิวสิคโปรแกรม ดำเนินการสอนและทำกิจกรรม ณ ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ แบ่งเป็นข้อมูลดังต่อไปนี้

6.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 216 คน ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว รู้จัก และมีส่วนร่วมกับองค์กรด้านดนตรีหรือไม่ ระดับใด รวมถึงผู้ที่มีส่วนร่วมมีความถี่ในการเข้าร่วมเท่าใด

6.2 ผลกระทบทางสังคมจากผู้รู้จักองค์กร แบ่งเป็นเชิงบวก และเชิงลบ จำนวน 161 คน

6.3 ความคิดเห็นที่มีต่อองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัดจากผู้รู้จัก จำนวน 161 คน

6.4 ความพึงพอใจที่มีต่อองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัดจากผู้รู้จัก จำนวน 161 คน

6.5 ความคาดหวังที่มีต่อองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัดจากผู้รู้จัก จำนวน 161 คน

6.6 การหาความสัมพันธ์ของระดับการมีส่วนร่วมกับผลกระทบทางสังคมทั้งด้านบวก และลบจากผู้รู้จักองค์กร จำนวน 161 คน

6.7 การประเมินผลกระทบทางสังคมของผู้ไม่รู้จักองค์กร จำนวน 55 คน

6.8 ความคิดเห็นหากมีองค์กรดนตรีในชุมชนแออัดของผู้ไม่รู้จักองค์กร จำนวน 55 คน

6.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 6.1

เพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	73	33.8
หญิง	137	63.4

เพศทางเลือก	3	1.4
รวมผู้ตอบ	213	98.6

จากตารางที่ 6.1 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามเพศหญิงมีมากที่สุดที่ร้อยละ 63.4 และเพศชายร้อยละ 33.8 และเพศทางเลือกร้อยละ 1.4 ตามลำดับ

ตารางที่ 6.2

อายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
18-29 ปี	79	36.6
30-39 ปี	37	17.1
40-49 ปี	48	22.2
50-59 ปี	17	7.9
60-69 ปี	10	4.6
70-79 ปี	2	0.9
ผู้ตอบ	193	89.4

จากตารางที่ 6.2 อายุของผู้ตอบแบบสอบถามช่วงอายุ 18-29 ปี มีจำนวนมากที่สุดที่ร้อยละ 36.6 รองลงมาได้แก่ช่วงอายุ 40-49 ปีที่ร้อยละ 22.2 และ 30-39 ปีที่ร้อยละ 17.1 โดยผู้ตอบน้อยที่สุดอยู่ในช่วงอายุ 70-79 ปีที่ร้อยละ 0.9

ตารางที่ 6.3

การศึกษา

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	36	16.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	41	19.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย	37	17.1
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	17	7.9
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	27	12.5
ปริญญาตรี	41	19.0

บัณฑิตศึกษา	13	6.0
อื่นๆ	3	1.4

จากตารางที่ 6.3 การศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับปริญญาตรีและระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุดที่ร้อยละ 19 ลำดับถัดมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ร้อยละ 17.1 และประถมศึกษาที่ร้อยละ 16.7 โดยในระดับการศึกษาอื่นๆ เช่น ไม่ได้รับการศึกษามีจำนวนน้อยที่สุดที่ร้อยละ 1.4

ตารางที่ 6.4

อาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพอิสระ	64	29.6
ค้าขาย	22	10.2
ข้าราชการ	10	4.6
พนักงานบริษัท	24	11.1
เจ้าของกิจการ	17	7.9
อื่น ๆ	73	33.8
รวมผู้ตอบ	210	97.2

จากตารางที่ 6.4 อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามมีอาชีพอื่น ๆ มากที่สุด เช่น นิสิต นักศึกษาและผู้มิได้ประกอบอาชีพที่ร้อยละ 33.8 ลำดับถัดมามีอาชีพอิสระร้อยละ 29.6 และมีข้าราชการน้อยที่สุดที่ร้อยละ 4.6

ตารางที่ 6.5

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 1,000 บาท	23	10.6
1,001-5,000 บาท	30	13.9
5,001-10,000 บาท	52	24.1
10,000-20,000 บาท	55	25.5

20,000-30,000 บาท	32	14.8
30,000 บาทขึ้นไป	15	6.9
รวมผู้ตอบ	207	95.8

จากตารางที่ 6.5 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนจำนวนมากที่สุดอยู่ในช่วง 10,000 บาทถึง 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 25.5 รองลงมาคือ 5,001-10,000 บาท และรายได้ที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 6.9

ตารางที่ 6.6

สถานภาพสมรส

สถานะ	จำนวน	ร้อยละ
โสด	131	60.6
แต่งงาน	61	28.2
หย่าร้าง	11	5.1
แยกกันอยู่	6	2.8
อื่นๆ	6	2.8
รวมผู้ตอบ	215	99.5

จากตารางที่ 6.6 สถานภาพสมรสของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในสถานะโสดมากที่สุดที่ร้อยละ 60.6 แต่งานร้อยละ 28.2 หย่าร้างร้อยละ 5.1 และแยกกันอยู่ร้อยละ 2.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 6.7

จำนวนคนในครัวเรือน

จำนวนคนในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1-3 คน	54	25.0
4-6 คน	119	55.1
7-9 คน	25	11.6
10 คนขึ้นไป	14	6.5
รวมผู้ตอบ	212	98.1

จากตารางที่ 6.7 จำนวนคนในครัวเรือนจำนวนมากที่สุดอยู่ระหว่าง 4-6 คนที่ร้อยละ 55.1 จำนวน 1-3 คนที่ร้อยละ 25 จำนวน 7-9 คนที่ร้อยละ 11.6 และ 10 คนขึ้นไปที่ร้อยละ 6.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 6.8

รู้จักองค์กรด้านดนตรีมาก่อนหรือไม่

รู้จักองค์กรด้านดนตรีมาก่อนหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
ไม่รู้จัก	55	25.5
รู้จัก	161	74.5

จากตารางที่ 6.8 รู้จักองค์กรด้านดนตรีมาก่อนหรือไม่ ผู้ที่รู้จักคิดเป็นร้อยละ 74.5 และ ไม่รู้จักร้อยละ 25.5

ตารางที่ 6.9

ระดับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
รู้จักองค์กรสอนดนตรี แต่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม	47	21.8
เข้าร่วมเป็นผู้ชมในกิจกรรมขององค์กร	29	13.4
เข้าร่วมเป็นผู้ชมในกิจกรรมขององค์กร และเชิญชวนคนในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรม	25	11.6
มีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนด้านต่างๆ อาทิ เช่น แรงงาน สถานที่ พัสดุ เงินทุน สิ่งอุปโภคบริโภค เป็นต้น	27	12.5
มีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือในการทำกิจกรรมขององค์กร	3	1.4
มีส่วนร่วมในการวางแผนการทำกิจกรรมขององค์กร	4	1.9
มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเมื่อมีการจัดกิจกรรม	12	5.6
มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเมื่อมีการจัดกิจกรรม	5	2.3
มีส่วนร่วมในการประเมินกิจกรรมขององค์กร	6	2.8
มีส่วนร่วมด้านอื่นๆ	2	0.9
รวมผู้ตอบ	160	74.1
ไม่รู้จักองค์กร	56	25.9

จากตารางที่ 6.9 ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ที่รู้จักองค์กรดนตรี ผู้ที่รู้จักองค์กรด้านดนตรี แต่ยังไม่มีส่วนร่วมกับองค์กรมีจำนวนมากที่สุดที่ร้อยละ 21.8 ลำดับถัดมาผู้เข้าร่วมเป็นผู้ชมในกิจกรรมขององค์กรที่ร้อยละ 13.4 และจำนวนผู้มีส่วนร่วมด้านอื่นๆ ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมทุกระดับที่ระบุ มีจำนวนน้อยที่สุดที่ร้อยละ 0.9

ตารางที่ 6.10

ความถี่ในการมีส่วนร่วม

จำนวนคนในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1 ครั้งต่อสัปดาห์	62	28.7
1 ครั้งต่อเดือน	20	9.3
1 ครั้งต่อสามเดือน	5	2.3
1 ครั้งต่อหกเดือน	6	2.8
1 ครั้งต่อปี	24	11.1
อื่น ๆ เช่น เป็นประจำกว่าที่ระบุ	17	7.9
รวมทั้งสิ้น	134	62.0

จากตารางที่ 6.10 ความถี่ในการมีส่วนร่วมสำหรับผู้รู้จักองค์กร 1 ครั้งต่อสัปดาห์มีจำนวนมากที่สุดที่ร้อยละ 28.7 ลำดับถัดมา คือ 1 ครั้งต่อปีที่ร้อยละ 11.1 โดย 1 ครั้งต่อสามเดือนมีจำนวนน้อยที่สุดที่ร้อยละ 2.3

6.2 ผลกระทบทางสังคมจากผู้รู้จักองค์กร

ตารางที่ 6.11

ผลกระทบทางสังคมด้านบวกจากผู้รู้จักองค์กร จำนวน 161 คน

รายละเอียด	ค่าเฉลี่ย	การกระจาย	ส่งผลกระทบ
1.องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่เป็นประโยชน์ เช่น ใจเย็น ช่วยเหลือ แบ่งปัน เป็นต้น	4.49	.726	มาก

2.กิจกรรมด้านดนตรีช่วยให้เยาวชนได้กล้าแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ เช่น กล้าที่จะแสดงดนตรีในบทเพลงที่ตนเองเลือกหรือแต่งขึ้นใหม่	4.51	.767	มากที่สุด
3.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน มีประโยชน์ต่อชุมชนในการสร้างความสามัคคี และช่วยเหลือกันและกัน	4.44	.740	มาก
4.กิจกรรมการเล่นดนตรีขององค์กรในชุมชนสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนในชุมชน	4.53	.623	มากที่สุด
5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนในทิศทางที่ดีขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมที่ให้ทุกคนมาร่วมกัน	4.45	.715	มาก
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้การใช้ชีวิตประจำวันมีความสุขกับการได้เห็นเยาวชนในชุมชนเล่นดนตรีและทำกิจกรรม	4.45	.757	มาก
7.องค์กรด้านดนตรีทำให้ท่านเห็นคุณค่าของวิชาดนตรีในสังคมมากขึ้น	4.52	.681	มากที่สุด
8.กิจกรรมดนตรีขององค์กรช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้คนในชุมชน เช่น การแบ่งปันความรู้และเสียงดนตรีให้ผู้อื่น	4.50	.634	มากที่สุด
9.กิจกรรมดนตรีขององค์กรสร้างอาชีพและรายได้ให้เยาวชนและชุมชน	4.35	.795	มาก
10.การประสานงานขององค์กรกับชุมชนทำให้ความสัมพันธ์ขององค์กรกับชุมชนแน่นแฟ้นมากขึ้น	4.36	.795	มาก
ผลกระทบโดยรวม	4.46		มาก

จากตารางที่ 6.11 การส่งผลกระทบในด้านบวกขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด กิจกรรมการเล่นดนตรีขององค์กรในชุมชนสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนในชุมชน ส่งผลต่อชุมชนแออัดมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยผลกระทบระดับ 4.53 (N=161, S.D.=0.623) ลำดับถัดมามีค่าเฉลี่ยผลกระทบ 4.52 (N=161, S.D.=0.681) ได้แก่หัวข้อ องค์กรด้านดนตรีทำให้ท่านเห็นคุณค่าของวิชาดนตรีในสังคมมากขึ้น ในด้านที่ส่งผลกระทบน้อยที่สุด คือ กิจกรรมดนตรีขององค์กรสร้างอาชีพและรายได้ให้เยาวชน และชุมชน อยู่ในระดับ 4.35 (N=161, S.D.=0.795) ซึ่งอยู่ในระดับมาก การส่งผลกระทบในด้านบวกขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 อยู่ในระดับส่งผลกระทบมาก

ตารางที่ 6.12

ผลกระทบทางสังคมด้านลบจากผู้รู้จักองค์กร จำนวน 161 คน

รายละเอียด	ค่าเฉลี่ย	การกระจาย	ส่งผลกระทบ
1.องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดี เช่น มีความก้าวร้าว ใจร้อน เป็นต้น	1.86	1.177	น้อยที่สุด
2.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน สร้างมลภาวะทางเสียงต่อชุมชน	1.91	1.137	น้อยที่สุด
3.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนทำให้เยาวชนไม่มีเวลาพักผ่อน	1.91	1.094	น้อยที่สุด
4.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชน ไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	1.88	1.083	น้อยที่สุด
5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชนในทิศทางที่แย่ลง เช่น ไม่มีเวลาร่วมกันในครอบครัว	1.79	1.109	น้อยที่สุด
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้สถานะทางการเงินของครอบครัวมีความลำบาก	1.75	1.084	น้อยที่สุด
7.องค์กรด้านดนตรีมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ส่งผลต่อบุตรหลานของท่าน เช่น การไม่ฟังความเห็นของผู้อื่น เป็นต้น	1.77	1.074	น้อยที่สุด
8.กิจกรรมดนตรีขององค์กรเปลี่ยนแปลงวิธีการฟังและเล่นดนตรีของคนในชุมชนที่อยากอนุรักษ์ไว้	1.98	1.262	น้อยที่สุด
ผลกระทบโดยรวม	1.86		น้อยที่สุด

จากตารางที่ 6.12 การส่งผลกระทบในด้านลบขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดพบว่า การส่งผลกระทบในภาพรวมน้อยที่สุดอยู่ในระดับ 1.86 โดยหัวข้อที่ส่งผลกระทบมากที่สุดได้แก่ กิจกรรมดนตรีขององค์กรเปลี่ยนแปลงวิธีการฟังและเล่นดนตรีของคนในชุมชนที่อยากอนุรักษ์ไว้มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 1.98 (N=161, S.D.=1.262) รองลงมาคือ การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน สร้างมลภาวะทางเสียงต่อชุมชน และกิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนทำให้เยาวชนไม่มีเวลาพักผ่อนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 1.91 (N=161, S.D.=1.137,1.094) และในด้านที่ส่งผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด คือ กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้สถานะทางการเงินของครอบครัวมีความลำบาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 1.75 (N=161, S.D.=1.084)

6.3 ความคิดเห็นจากผู้รู้จักองค์กร

ตารางที่ 6.13

ความคิดเห็นจากผู้รู้จักองค์กร จำนวน 161 คน

ความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	การกระจาย	เห็นด้วย
1. องค์กรที่สอนดนตรีในชุมชนเป็นองค์กรที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชน เช่น มีการช่วยเหลือกันทำกิจกรรม	4.55	.670	มากที่สุด
2. ท่านคิดว่าการสอนดนตรีช่วยให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	4.76	.481	มากที่สุด
3. ท่านคิดว่าองค์กรสอนดนตรีสามารถส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของเยาวชนได้เป็นอย่างดี	4.59	.617	มากที่สุด
4. ท่านคิดว่ากิจกรรมด้านดนตรี และศิลปะช่วยให้เยาวชนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์	4.61	.548	มากที่สุด
5. ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมขององค์กร	4.53	.653	มาก
6. ท่านคิดว่าเยาวชนควรเรียนดนตรีควบคู่ไปกับการเรียนวิชาการทั่วไป	4.44	.715	มาก
7. ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีจะช่วยให้ชุมชนมีความสุขกับการได้เห็นเยาวชนทำกิจกรรมดนตรีและศิลปะมากขึ้น	4.53	.690	มากที่สุด
8. ท่านคิดว่าดนตรีจะทำให้เยาวชนในชุมชนของท่านมีทัศนคติที่ดีต่อสังคม	4.48	.759	มาก
9. ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีที่อยู่ในชุมชนเหมาะสมต่อชุมชนของท่าน	4.61	.583	มากที่สุด
10. ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีเป็นองค์กรที่สามารถแก้ปัญหาทางสังคมได้ทางใดทางหนึ่ง	4.57	.677	มากที่สุด
ความคิดเห็นโดยรวม	4.57		มากที่สุด

จากตารางที่ 6.13 ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นมากที่สุด คือ ท่านคิดว่าการสอนดนตรีช่วยให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.76 (N=161, S.D.=0.481) ลำดับถัดมา คือ ท่านคิดว่ากิจกรรมด้านดนตรี และศิลปะช่วยให้เยาวชนได้แสดงความคิดอย่างสร้างสรรค์ และท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีที่อยู่ในชุมชนเหมาะสมต่อชุมชนของท่านมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.61 (N=161, S.D.=0.548, 0.583) โดยในด้านท่านคิดว่าเยาวชนควรเรียนดนตรีควบคู่ไปกับการเรียนวิชาการทั่วไปมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดที่ระดับ 4.44 (N=161, S.D.=0.715) ความคิดเห็นโดยรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุดที่ระดับ 4.57

6.4 ระดับความพึงพอใจจากผู้รู้จักองค์กร

ตารางที่ 6.14

ระดับความพึงพอใจจากผู้รู้จักองค์กร จำนวน 161 คน

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	การกระจาย	พึงพอใจ
1. ท่านพึงพอใจหากได้ฟังดนตรีจากเด็กในชุมชนที่เข้าร่วมเรียนกับองค์กร	4.59	.597	มากที่สุด
2. ท่านพึงพอใจหากได้ใช้เวลาว่างกับการร่วมร้องเพลงหรือช่วยเหลือกิจกรรมขององค์กร	4.51	.717	มากที่สุด
3. ท่านพึงพอใจหากท่านทราบว่ามืองค์กรสอนดนตรีในชุมชน	4.68	.577	มากที่สุด
4. ท่านพึงพอใจหากมีบุตรหลานร่วมกิจกรรมขององค์กรสอนดนตรีในชุมชน	4.61	.604	มากที่สุด
5. ท่านพึงพอใจถ้ามีการจัดกิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนของท่าน	4.55	.611	มากที่สุด
6.ท่านพึงพอใจ ถ้ามีคนในองค์กรดนตรีในชุมชน ขอให้ช่วยดำเนินการจัดงานด้านดนตรีบางประการ	4.52	.603	มากที่สุด
7.ท่านพึงพอใจ หากมีส่วนร่วมกับองค์กรจัดกิจกรรมด้านดนตรี	4.61	.593	มากที่สุด

8.หากมีโอกาสท่านพึงพอใจที่จะส่งบุตรหลานหรือแนะนำ ผู้ที่มีบุตรหลานเข้าไปเรียน และทำกิจกรรมด้านดนตรีกับ องค์กรสอนดนตรี	4.63	.641	มาก ที่สุด
9.ท่านพึงพอใจ หากมีองค์กรสอนดนตรีต่อไปในระยะยาว	4.72	.527	มาก ที่สุด
ความพึงพอใจโดยรวม	4.60		มาก ที่สุด

จากตารางที่ 6.14 ระดับความพึงพอใจในประเด็นท่านพึงพอใจ หากมีองค์กรสอนดนตรีต่อไปในระยะยาวมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดที่ระดับ 4.72 (N=161, S.D.=0.527) ลำดับถัดมาคือ ท่านพึงพอใจหากท่านทราบว่ามีการสอนดนตรีในชุมชนที่ระดับ 4.68 (N=161, S.D.=0.577) ท่านพึงพอใจหากได้ใช้เวลาว่างกับการร่วมร้องเพลงหรือช่วยเหลือกิจกรรมขององค์กรมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดที่ระดับ 4.51 (N=161, S.D.=0.717) โดยค่าเฉลี่ยความพึงพอใจโดยรวมอยู่ที่ระดับ 4.60 พึงพอใจมากที่สุด

6.5 ความคาดหวังจากผู้รู้จักองค์กร

ตารางที่ 6.15

ความคาดหวังจากผู้รู้จักองค์กร จำนวน 161 คน

ความคาดหวัง	ค่าเฉลี่ย	การกระจาย	คาดหวัง
1.ท่านคาดหวังว่ากิจกรรมดนตรีช่วยให้ท่านและบุตรหลานได้ ทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวมากขึ้น	4.15	.957	มาก
2.ท่านคาดหวังว่ากิจกรรมดนตรีขององค์กรสอนดนตรีสามารถ พัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนของท่าน เช่น การได้ผ่อนคลาย มากขึ้น	4.27	.789	มาก
3.ท่านคาดหวังว่าองค์กรด้านดนตรีจะช่วยพัฒนาสุขภาพจิต ของคนในชุมชนได้	4.32	.863	มาก
4.ท่านคาดหวังว่าดนตรีจะสร้างรายได้ และอาชีพให้เยาวชน และชุมชน	4.16	.884	มาก

5. ท่านคาดหวังว่า องค์กรดนตรีสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน และช่วยส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนให้ดีขึ้นได้	4.40	.728	มาก
6.ท่านคาดหวังว่า ดนตรีสามารถขัดเกลาให้เยาวชนมีพฤติกรรมในทางที่ดีได้	4.41	.772	มาก
7.ท่านคาดหวังว่ากิจกรรมดนตรีขององค์กรสอนดนตรีมีประโยชน์ต่อชุมชนของท่านในระยะยาว	4.43	.773	มาก
8.ท่านคาดหวังว่าดนตรีของเยาวชนจะเป็นสื่อที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนได้เป็นอย่างดี	4.27	.806	มาก
9.ท่านคาดหวังว่าองค์กรดนตรี จะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหาสังคมในชุมชนแออัด	4.34	.798	มาก
10.ท่านคาดหวังว่าองค์กรดนตรีจะสามารถคงอยู่ต่อไปได้ด้วยการจัดกิจกรรมของเยาวชนในชุมชนท่านเอง	4.43	.731	มาก

จากตารางที่ 6.15 ความคาดหวังโดยรวมของผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 โดยในหัวข้อท่านคาดหวังว่ากิจกรรมดนตรีขององค์กรสอนดนตรีมีประโยชน์ต่อชุมชนของท่านในระยะยาว และท่านคาดหวังว่าองค์กรดนตรีจะสามารถคงอยู่ต่อไปได้ด้วยการจัดกิจกรรมของเยาวชนในชุมชนท่านเองมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดที่ 4.43 ($N=161$, $S.D.= 0.773$, 0.731) รองลงมาท่านคาดหวังว่าท่านคาดหวังว่า ดนตรีสามารถขัดเกลาให้เยาวชนมีพฤติกรรมในทางที่ดีได้ 4.41 ($N=161$, $S.D.=0.772$) โดยประเด็นท่านคาดหวังว่ากิจกรรมดนตรีช่วยให้ท่านและบุตรหลานได้ทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวมากขึ้นมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดที่ 4.15 ($N=161$, $S.D.=0.957$) ในขณะที่ความคาดหวังโดยรวมค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับมากเท่ากับ 4.31

6.6 การหาค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation)

ผู้ตอบแบบสอบถามที่รู้จักองค์กร จำนวน 161 คน มีระดับการมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับผลกระทบด้านบวก และด้านลบ เพื่อให้ทราบถึงค่าสหสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมที่อาจส่งผลต่อการตอบแบบสอบถามในด้านผลกระทบทางสังคม โดย

**. หมายถึง มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (2-tailed).

*. หมายถึง มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (2-tailed).

ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.16

การมีส่วนร่วมกับผลกระทบด้านบวก

ผู้มีส่วนร่วมและผลกระทบด้านบวก	ค่า สหสัมพันธ์	Sig. (2-tailed)
1.องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่เป็นประโยชน์ เช่น ใจเย็น ช่วยเหลือ แบ่งปัน เป็นต้น	.217**	.006
2.กิจกรรมด้านดนตรีช่วยให้เยาวชนได้กล้าแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ เช่น กล้าที่จะแสดงดนตรีในบทเพลงที่ตนเองเลือกหรือแต่งขึ้นใหม่	.167*	.034
3.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน มีประโยชน์ต่อชุมชนในการสร้างความสามัคคี และช่วยเหลือกันและกัน	.156*	.049
4.กิจกรรมการเล่นดนตรีขององค์กรในชุมชนสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนในชุมชน	.089	.264
5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนในทิศทางที่ดีขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมที่ให้ทุกคนมาร่วมกัน	.125	.115
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้การใช้ชีวิตประจำวันมีความสุขกับการได้เห็นเยาวชนในชุมชนเล่นดนตรีและทำกิจกรรม	.190*	.016
7.องค์กรด้านดนตรีทำให้ท่านเห็นคุณค่าของวิชาดนตรีในสังคมมากขึ้น	.204**	.010
8.กิจกรรมดนตรีขององค์กรช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้คนในชุมชน เช่น การแบ่งปันความรู้และเสียงดนตรีให้ผู้อื่น	.196*	.013
9.กิจกรรมดนตรีขององค์กรสร้างอาชีพและรายได้ให้เยาวชน และชุมชน	.115	.146
10.การประสานงานขององค์กรกับชุมชนทำให้ความสัมพันธ์ขององค์กรกับชุมชนแน่นแฟ้นมากขึ้น	.137	.083

จากตารางที่ 6.16 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมกับผลกระทบทางสังคมด้านบวกที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในหัวข้อองค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่เป็นประโยชน์ และองค์กรด้านดนตรีทำให้ท่านเห็นคุณค่าของวิชาดนตรีในสังคมมากขึ้น ในส่วนของความสัมพันธ์ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับ 0.05 ได้แก่ กิจกรรมด้านดนตรีช่วยให้เยาวชนได้กล้าแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน มีประโยชน์ต่อชุมชนในการสร้างความสามัคคี และช่วยเหลือกันและกัน กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้การใช้ชีวิตประจำวันมีความสุขกับการได้เห็นเยาวชนในชุมชนเล่นดนตรีและทำกิจกรรม และกิจกรรมดนตรีขององค์กรช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้คนในชุมชน

นอกจากนี้หัวข้อที่ไม่มีความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนด ได้แก่ กิจกรรมการเล่นดนตรีขององค์กรในชุมชนสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนในชุมชน กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนในทิศทางที่ดีขึ้น กิจกรรมดนตรีขององค์กรสร้างอาชีพและรายได้ให้เยาวชน และชุมชน รวมถึงการประสานงานขององค์กรกับชุมชนทำให้ความสัมพันธ์ขององค์กรกับชุมชนแน่นแฟ้นมากขึ้น

ตารางที่ 6.17

การมีส่วนร่วมกับผลกระทบด้านลบ

ผู้มีส่วนร่วมและผลกระทบด้านลบ	ค่าสหสัมพันธ์	Sig. (2-tailed)
1.องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดี เช่น มีความก้าวร้าว ใจร้อน เป็นต้น	-.054	.498
2.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน สร้างมลภาวะทางเสียงต่อชุมชน	-.102	.199
3.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนทำให้เยาวชนไม่มีเวลาพักผ่อน	-.136	.086
4.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชน ไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	-.063	.425
5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชนในทิศทางที่แย่ง เช่น ไม่มีเวลาร่วมกันในครอบครัว เป็นต้น	-.138	.081
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้สถานะทางการเงินของครอบครัวมีความลำบาก	-.134	.091
7.องค์กรด้านดนตรีมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ส่งผลต่อบุตรหลานของท่าน เช่น การไม่ฟังความเห็นของผู้อื่น เป็นต้น	-.149	.061
8.กิจกรรมดนตรีขององค์กรเปลี่ยนแปลงวิธีการฟังและเล่นดนตรีของคนในชุมชนที่อยากอนุรักษ์ไว้	-.121	.127

จากตารางที่ 6.17 สังเกตได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมไม่มีความสัมพันธ์กับผลกระทบด้านลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกหัวข้อ ได้แก่ องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดี การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน สร้างมลภาวะทางเสียงต่อชุมชน กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนทำให้เยาวชนไม่มีเวลาพักผ่อน กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชนในทิศทางที่แย่ง กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้สถานะทางการเงินของครอบครัวมีความลำบาก องค์กรด้านดนตรีมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ส่งผลกระทบต่อบุคลากรของท่าน เช่น การไม่ฟังความเห็นของผู้อื่น เป็นต้น และกิจกรรมดนตรีขององค์กรเปลี่ยนแปลงวิธีการฟังและเล่นดนตรีของคนในชุมชนที่อยากอนุรักษ์ไว้

6.7 การประเมินผลกระทบทางสังคมของผู้ที่ไม่รู้จักองค์กร

ผลกระทบทางสังคมประเมินจากผู้ที่ไม่รู้จักองค์กร จำนวน 55 คน เพื่อให้ทราบถึงผลประเมินของผู้ที่ไม่รู้จักองค์กรจากการคาดการณ์สิ่งที่อาจส่งผลกระทบในอนาคต ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.18

ผลกระทบทางสังคมด้านบวกของผู้ที่ไม่รู้จักองค์กร

รายละเอียด	ค่าเฉลี่ย	การกระจาย	ส่งผลกระทบ
1. องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่เป็นประโยชน์ เช่น ใจเย็น ช่วยเหลือ แบ่งปัน เป็นต้น	4.44	.570	มาก
2. กิจกรรมด้านดนตรีช่วยให้เยาวชนได้กล้าแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ เช่น กล้าที่จะแสดงดนตรีในบทเพลงที่ตนเองเลือกหรือแต่งขึ้นใหม่	4.71	.497	มากที่สุด
3. การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน มีประโยชน์ต่อชุมชนในการสร้างความสามัคคี และช่วยเหลือกันและกัน	4.44	.631	มาก
4. กิจกรรมการเล่นดนตรีขององค์กรในชุมชนสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนในชุมชน	4.35	.584	มาก

5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อ เช่น การจัดกิจกรรมที่ให้ทุกคนมาร่วมกัน ช่วยให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนดีขึ้น	4.42	.599	มาก
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้การใช้ชีวิตประจำวันมีความสุขกับการได้เห็นเยาวชนในชุมชนเล่นดนตรีและทำกิจกรรม	4.35	.552	มาก
7.องค์กรด้านดนตรีทำให้ท่านเห็นคุณค่าของวิชาดนตรีในสังคมมากขึ้น	4.35	.584	มาก
8.กิจกรรมดนตรีขององค์กรช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้คนในชุมชน เช่น การแบ่งปันความรู้และเสียงดนตรีให้ผู้อื่น	4.42	.629	มาก
9.กิจกรรมดนตรีขององค์กรสร้างอาชีพและรายได้ให้เยาวชนและชุมชน	4.33	.640	มาก
10.การประสานงานขององค์กรกับชุมชนทำให้ความสัมพันธ์ขององค์กรกับชุมชนแน่นแฟ้นมากขึ้น	4.45	.603	มาก
ผลกระทบโดยรวม	4.43		มาก

จากตารางที่ 6.18 การประเมินผลกระทบในด้านบวกขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดของผู้ที่ไม่รู้จักองค์กร ในด้านกิจกรรมด้านดนตรีช่วยให้เยาวชนได้กล้าแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์จะส่งผลต่อชุมชนแออัดมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยผลกระทบระดับ 4.71 (N=55, S.D.=0.497) ลำดับถัดมามีค่าเฉลี่ยผลกระทบ 4.45 (N=55, S.D.=0.603) ได้แก่หัวข้อ การประสานงานขององค์กรกับชุมชนทำให้ความสัมพันธ์ขององค์กรกับชุมชนแน่นแฟ้นมากขึ้น ในด้านที่ส่งผลกระทบน้อยที่สุดคือ กิจกรรมดนตรีขององค์กรสร้างอาชีพและรายได้ให้เยาวชน และชุมชน อยู่ในระดับ 4.33 (N=55, S.D.=0.640) ซึ่งอยู่ในระดับมาก การส่งผลกระทบในด้านบวกขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 อยู่ในระดับส่งผลกระทบมาก

ตารางที่ 6.19

ผลกระทบทางสังคมด้านลบของผู้ไม่รู้จักองค์กร

รายละเอียด	ค่าเฉลี่ย	การกระจาย	ส่งผลกระทบ
1.องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดี เช่น มีความก้าวร้าว ใจร้อน เป็นต้น	2.20	1.208	น้อย
2.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน สร้างมลภาวะทางเสียงต่อชุมชน	2.25	1.220	น้อย
3.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนทำให้เยาวชนไม่มีเวลาพักผ่อน	2.22	1.301	น้อย
4.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชน ไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	2.22	1.212	น้อย
5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชนในทิศทางที่แย่ลง เช่น ไม่มีเวลาร่วมกันในครอบครัว เป็นต้น	2.16	1.183	น้อย
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้สถานะทางการเงินของครอบครัวมีความลำบาก	2.25	1.322	น้อย
7.องค์กรด้านดนตรีมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ส่งผลต่อบุตรหลานของท่าน เช่น การไม่ฟังความเห็นของผู้อื่น เป็นต้น	2.18	1.156	น้อย
8.กิจกรรมดนตรีขององค์กรเปลี่ยนแปลงวิธีการฟังและเล่นดนตรีของคนในชุมชนที่อยากอนุรักษ์ไว้	2.27	1.394	น้อย
ผลกระทบโดยรวม	2.22		น้อย

จากตารางที่ 6.19 การประเมินผลกระทบในด้านลบขององค์กรสอนดนตรีในชุมชน แออดสำหรับผู้ไม่รู้จักองค์กรพบว่า การส่งผลกระทบในภาพรวมน้อยอยู่ในระดับ 2.22 โดยหัวข้อที่ส่งผลกระทบมากที่สุดได้แก่ กิจกรรมดนตรีขององค์กรเปลี่ยนแปลงวิธีการฟังและเล่นดนตรีของคนในชุมชนที่อยากอนุรักษ์ไว้มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 2.27 (N=55, S.D.=1.394) รองลงมาคือ การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน สร้างมลภาวะทางเสียงต่อชุมชน และกิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้สถานะทางการเงินของครอบครัวมีความลำบากมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 2.25 (N=55, S.D.=1.220,1.322) และในด้านที่ส่งผล

กระหัดด้านลบน้อยที่สุด คือ องค์กรด้านดนตรีมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ส่งผลต่อบุรุษหลานของท่าน
มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 2.18 (N=55, S.D.=1.156)

6.8 ความคิดเห็นหากมีองค์กรดนตรีในชุมชนแออัดของผู้ไม่รู้จักองค์กร

ตารางที่ 6.20

ความคิดเห็นของผู้ไม่รู้จักองค์กร

รายละเอียด	ค่าเฉลี่ย	การกระจาย	เห็นด้วย
1.องค์กรที่สอนดนตรีในชุมชนจะเป็นองค์กรที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชน เช่น มีการช่วยเหลือกันทำกิจกรรม	4.49	.573	มาก
2.ท่านคิดว่าการสอนดนตรีช่วยให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	4.71	.497	มากที่สุด
3.ท่านคิดว่าองค์กรสอนดนตรีจะสามารถส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของเยาวชนได้เป็นอย่างดี	4.45	.633	มาก
4.ท่านคิดว่ากิจกรรมด้านดนตรี และศิลปะช่วยให้เยาวชนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์	4.53	.634	มากที่สุด
5.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีจะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม	4.38	.593	มาก
6.ท่านคิดว่าเยาวชนควรเรียนดนตรีควบคู่ไปกับการเรียนวิชาการทั่วไป	4.58	.567	มากที่สุด
7.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีจะช่วยให้ชุมชนมีความสุขกับการได้เห็นเยาวชนทำกิจกรรมดนตรีและศิลปะมากขึ้น	4.49	.573	มาก
8.ท่านคิดว่าดนตรีจะทำให้เยาวชนในชุมชนของท่านมีทัศนคติที่ดีต่อสังคม	4.55	.603	มาก
9.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีที่อยู่ในชุมชนมีความเหมาะสมต่อชุมชนของท่าน	4.38	.680	มาก
10.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีจะเป็นองค์กรที่สามารถแก้ปัญหาทางสังคมได้ทางใดทางหนึ่ง	4.40	.710	มาก
ความคิดเห็นโดยรวม	4.50		มากที่สุด

จากตารางที่ 6.20 ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นมากที่สุด คือ ท่านคิดว่าการสอนดนตรีช่วยให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.71 ($N=55$, $S.D.=0.497$) ลำดับถัดมา คือ ท่านคิดว่าเยาวชนควรเรียนดนตรีควบคู่ไปกับการเรียนวิชาการทั่วไปมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.58 ($N=55$, $S.D.=0.567$) โดยในด้านท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีจะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมขององค์กร และท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีที่อยู่ในชุมชนเหมาะสมต่อชุมชนของท่านมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดที่ระดับ 4.38 ($N=55$, $S.D.=0.593$, 0.680) ความคิดเห็นโดยรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุดที่ระดับ 4.50

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณแสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมด้านดนตรีก่อให้เกิดทัศนคติในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล สังคม และชุมชนตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นคนในชุมชนในหลากหลายช่วงอายุ เพศ การศึกษา และอาชีพ ทั้งนี้แสดงให้เห็นการประเมินผลกระทบทางสังคมจากองค์กรในระดับหนึ่งซึ่งมีข้อพึงระวังมิให้ทัศนคติเชิงลบที่มีจำนวนน้อยถึงน้อยที่สุดมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และผลกระทบด้านบวกที่อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดมีจำนวนลดลง

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิชาয়องค์กรทางดนตรีในชุมชนแออัดทั้งสามองค์กร แสดงให้เห็นจากมุมมองการมีส่วนร่วมทางสังคมซึ่งมีความสำคัญที่ก่อให้เกิดทุนทางสังคมและผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมนอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นโครงสร้างขององค์กรที่ริเริ่มจากปัจเจกบุคคลที่เล็งเห็นประโยชน์จากดนตรีและนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดขององค์กร การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมไปพร้อมกับการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนในชุมชนแออัดตามวัตถุประสงค์การวิจัย

7.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมโดยองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้ทำการศึกษาแนวคิดองค์กร รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากองค์กรภาคประชาชนทั้งสามแห่ง แสดงให้เห็นความพยายามในการใช้ดนตรีในการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จนกระทั่งสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือร่วมใจให้เยาวชนห่างไกลอบายมุข หรือสิ่งเสพติด รวมถึงการสร้างองค์ความรู้ด้านศิลปะ สังคม และภาษาสอดแทรกอยู่ในกิจกรรม ในขณะเดียวกันเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความเป็นอีกครอบครัวหนึ่งในการทำงานด้านดนตรีร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อชุมชน แม้จะมีอุปสรรคอย่างต่อเนื่องในด้านบุคลากร การทำความเข้าใจชุมชน เงินทุนสนับสนุน การต่อรองกับองค์กรภาครัฐและเอกชน แต่ความทุ่มเท และความพยายามอย่างต่อเนื่องขององค์กรทั้งสามแห่งสามารถดำเนินกิจกรรมให้เยาวชนในพื้นที่ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงตัวเองในทางที่ดี และพร้อมตอบสนองสิ่งที่จะเข้ามาในชีวิตในอนาคต ดังที่ปรากฏในกรณีศึกษาจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ผู้นำองค์กร ผู้ปกครอง เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

การดำเนินงานขององค์กรทั้งสามแห่งเกิดขึ้นจากปรัชญาในการสร้างสรรค์สังคมที่ดีผ่านการสอนดนตรี ในขณะเดียวกันดึงดูดเยาวชนให้ได้ฝึกฝนเพื่อพัฒนาตนเอง ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ แม้ว่าจะมีอุปสรรค และปัญหาในการประสานงาน การขาดแคลนบุคลากร อุปกรณ์ และทุนทรัพย์ แต่ได้ใช้การระดมทุน ระดมอุปกรณ์หรือสิ่งของ และระดมคนเป็นระยะในการทำกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง การประสานงาน การแบ่งงาน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากชุมชน คนภายนอกชุมชน และองค์กรเครือข่ายซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากการดำเนินงานขององค์กรจากผู้รู้จักองค์กรแสดงให้เห็น ความคิดและทัศนคติที่ส่งผลต่อชุมชน และสังคมโดยรอบในเชิงบวกมากกว่าโดยมีค่าเฉลี่ยโดยรวม อยู่ที่ 4.46 และผู้ที่ไม่รู้จักองค์กรมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.43 แสดงให้เห็นผลกระทบเชิงบวกในระดับมาก ส่วนในด้านผลกระทบด้านลบ ผู้ที่รู้จักองค์กรมีผลกระทบด้านลบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.86 อยู่ใน ระดับน้อยที่สุด ในส่วนของผู้ไม่รู้จักองค์กรประเมินผลกระทบด้านลบมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 2.22 อยู่ใน ระดับน้อย แสดงให้เห็นว่าทัศนคติเกี่ยวกับประโยชน์ขององค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัดอยู่ใน เชิงบวกมากกว่า โดยเฉพาะผู้ที่รู้จักองค์กรซึ่งค่าเฉลี่ยในการประเมินผลกระทบมีความแตกต่างกันกับ ผู้ไม่รู้จักองค์กรเล็กน้อยในการประเมินผลกระทบด้านบวก ในทางตรงกันข้ามการประเมินผลกระทบ ด้านลบมีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันเล็กน้อย แสดงให้เห็นว่าไม่สามารถละทิ้งผลกระทบด้านลบที่มีส่วนน้อย เนื่องจากอาจเพิ่มจำนวนเพิ่มมากขึ้นต่อไปในอนาคตจากผู้ที่ไม่รู้จักองค์กร จึงจำเป็นต้องพัฒนาองค์กร และทำกิจกรรมแบบชุมชนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน และสังคม

7.2 อภิปรายผลการวิจัย

ลักษณะการใช้แนวคิดที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัด แสดง ให้เห็นถึงการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาสังคม ความคิดสร้างสรรค์ทางดนตรี ศิลปะ และ หลักการสอนดนตรีเข้ามาผสมผสานกับแนวคิดการมีส่วนร่วมทางสังคม ผลกระทบทางสังคมจน ก่อให้เกิดทุนทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นในการวิจัยหลากหลายแง่มุมในการอภิปรายผลดังต่อไปนี้

7.2.1 การจัดการองค์กรทางสังคม

การจัดการองค์กรทางสังคมจากปรัชญาแนวคิดของกรณีศึกษาองค์กรสอนดนตรี ในชุมชนแออัด แสดงให้เห็นความต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยให้เด็ก และเยาวชนสนุก กับการเรียนรู้ พัฒนาดตนเองผ่านการเรียนดนตรี สอดคล้องกับแนวคิดของรงค์ บุญสวยขวัญ (2557) ในการจัดการองค์กรทางสังคมที่มีเป้าหมายในการสร้างความสุขให้แก่ผู้คนในสังคม

ทั้งสามองค์กรมีลักษณะการจัดโครงสร้างองค์กรแบบเปิดหรือแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้เยาวชน และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ผู้นำองค์กรเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการ เพียงอย่างเดียวเป็นผู้ประสานงาน ผู้สานสัมพันธ์ระหว่างองค์กร ชุมชน และบุคคลภายนอก หรือเป็น เพื่อนที่คอยรับฟังปัญหาของเยาวชน และช่วยแก้ปัญหา สอดคล้องกับแนวคิดของรงค์ บุญสวยขวัญ (2557) มีลักษณะการจัดการแบบไม่บังคับ ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความรู้สึกหรือ ความเชื่อที่มีต่อองค์กรและบริบทที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ รวมถึงบทบาทของผู้นำองค์กรที่มีความสัมพันธ์ กับสมาชิกในองค์กรในแนวนราบ ทำให้เกิดการร่วมกันตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของสมาชิกและสาธารณะ

ในส่วนของการระดมทุน ระดมสิ่งของ ระดมความคิดที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยมีกิจกรรมรับบริจาคในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ เช่น การแสดงดนตรีเปิดหมวก การผลิตสื่อระดมทุน การรับบริจาคของมือสอง เป็นต้น หรือกิจกรรมให้ผู้คนมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนผ่านการจัดกิจกรรม การเปิดรับครูอาสา หรือการสร้างแรงจูงใจให้ผู้คนภายนอกได้เข้ามาชมการแสดงทั้งในและนอกชุมชน นอกจากนี้การระดมความคิดทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งเป็นลักษณะในการจัดการองค์กรทางสังคมที่รงค์ บุญสวยขวัญ (2557) ได้กล่าวถึง และเป็นรูปแบบที่อยู่ในกรอบวิธีการจัดการองค์กรทางสังคมในรูปแบบของแมคคินซี (อ้างถึงใน เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ, 2551)

7.2.2 หลักการสอนดนตรี

หลักการสอนดนตรีของทั้งสามองค์กรมีลักษณะผสมผสานกัน ในระดับเริ่มต้นหรือระดับเด็กและเยาวชนที่ไม่มีความรู้ด้านดนตรีจะอาศัยกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกาย การฟัง การออกเสียงสื่อสารกัน โดยใช้องค์ประกอบทางดนตรีทั้งในด้านจังหวะ ทำนอง เสียงประสาน และรูปแบบบทเพลงร่วมกับการสร้างสรรค์เกมโดยมุ่งเน้นเป็นการเรียนรู้ร่วมกันแบบกลุ่ม เช่นเดียวกับวิธีของดาลโครสใช้ร่างกายและความรู้สึกนึกคิดเป็นเครื่องดนตรีชิ้นหนึ่งในการตอบสนองต่อดนตรีและสร้างประสบการณ์ทางดนตรีผ่านการเคลื่อนไหวโดยอัตโนมัติดังที่กล่าวถึงในคาร์เดอร์และมิด (Carder, 1990; Mead, 1994) ออร์ฟิใช้อุปกรณ์ประกอบพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นคำพูด ดนตรี และการเคลื่อนไหวซึ่งสร้างความหลากหลายในห้องเรียนเพื่อให้สามารถค้นหา สร้างประสบการณ์ สร้างงานดนตรี และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองอ้างถึงในฟราซเซและคาร์เดอร์ (Frazze, 2006; Carder, 1990) และโคดายมุ่งเน้นการใช้การร้องเป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรกอ้างถึงในออบรัมสันและโชสกี (Abramson, 2001; Choksy, 1981) ในขณะเดียวกันองค์กรมีการใช้แนวคิดสอดคล้องกับแนวคิดของซูซูกิ (Suzuki, 2012) คือ การเล่นดนตรีเริ่มจากการเรียนดนตรีผ่านกิจกรรมอย่างมีความสุขเหมือนได้รับความอบอุ่นจากครอบครัวก่อนจนสามารถถึงระดับเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

ในระดับปานกลางถึงสูงหรือกลุ่มเยาวชนที่สามารถเล่นเครื่องดนตรีมาได้ในระดับหนึ่งจนถึงระดับดีสามารถแสดงดนตรีได้ มีหลักการสอนดนตรีคล้ายคลึงกับครูดนตรีไทย คือ วิธีมุขปาฐะ ดังที่คณิเทพ ปิตุภูมิภาค (2551) ได้อธิบายว่าเป็นวิธีการพรีำบอกกล่าวโดยผู้สอน พร้อมกับการแสดงให้เห็นและปฏิบัติตาม นอกจากนั้นยังส่งเสริมแนวคิดทางสังคม การใช้ชีวิต ร่วมกับการประสบการณ์ทางสังคมของผู้สอน ในระดับนี้เป็นระดับที่ผู้สอนจะถ่ายทอดทักษะดนตรีรวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สังคมไปพร้อมกับเยาวชน ซึ่งเยาวชนบางคนได้รับการมอบหมายให้ฝึกฝนเยาวชนในระดับเริ่มต้นเพื่อทบทวนวิชาความรู้ และต่อยอดถึงขั้นให้ผลิตดอกออกผลสร้างเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจำนวนเพิ่มมากขึ้น

การฝึกฝนด้วยการผสมวงหรือการรวมวง เป็นการกลับมาเรียนแบบกลุ่มอีกครั้ง ผ่านการเล่นเครื่องดนตรีที่ตนเองถนัด รับหน้าที่ในบทบาทเครื่องดนตรีของตนเอง ในขณะเดียวกันต้อง

รับผิดชอบเสียงของเครื่องดนตรีเหล่านั้นอย่างพร้อมเพรียงในการรวมวง โดยทุกเครื่องต้องบรรเลงให้ตรงจังหวะหรือมีจังหวะที่เท่ากัน มีการเปลี่ยนแปลงของเสียงโน้ตที่ตรงกัน เป็นต้น ดังนั้นการขาดเครื่องดนตรีใด จะส่งผลให้วงขาดเสียงหรือบทบาทที่เครื่องดนตรีนั้นที่ได้บรรเลงในการรวมวง เปรียบได้กับการมีส่วนร่วมทางสังคมกับองค์กรที่ต่างคนต่างมีหน้าที่ของตน ถ้าขาดบุคคลใดการดำเนินงานในส่วนของบุคคลนั้นจะขาดไปเช่นเดียวกัน การรวมวงจึงเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของเยาวชนให้รู้จักตนเอง หน้าที่ของตนเอง ตลอดจนการประเมินตนเองร่วมกับการประเมินผู้อื่น

การส่งเสริมด้านความคิดสร้างสรรค์ในช่วงเริ่มต้นเด็กและเยาวชนได้ถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์ของตนเองผ่านดนตรี และศิลปะไปพร้อมกับการฝึกทักษะการเล่นดนตรี ในขณะเดียวกันกระบวนการทำงานขององค์กรได้ส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้แนวคิดในการสร้างสรรค์ในกระบวนการทำงานร่วมกันในองค์กร และ ชุมชน เช่น การจัดการตนเองทั้งด้านความคิด และการกระทำ การพัฒนาแนวการสอนดนตรีให้รุ่นน้อง การพูดคุยประสานงานทั้งในและนอกชุมชน การบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนสะท้อนผ่านคำพูดหรือดนตรี รวมถึงความภาคภูมิใจในการพัฒนาพื้นที่ตนเองให้มีความน่าอยู่ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เอกเชนมิฮาลี (Mihaly Csikszentmihalyi, 2013) ที่กล่าวไว้ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์กับความคิดของปัจเจกบุคคลและบริบททางสังคม วัฒนธรรม และถูกผลิตซ้ำจนกระทั่งสามารถแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม ดังนั้นวิธีการขององค์กรจึงส่งผลต่อวิถีทางของความคิดสร้างสรรค์

ในทั้งสามองค์กรแสดงให้เห็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ซึ่งอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนดนตรีเป็นประจำ แต่ละองค์กรมุ่งเน้นด้านความคิดสร้างสรรค์ที่แตกต่างกัน กลุ่มมิวสิก แชรริง มีการพัฒนาผู้นำเยาวชนในชุมชนให้สามารถคิดสร้างสรรค์งาน วิเคราะห์ และตัดสินใจด้วยตนเอง รวมถึงการนำทัศนศิลป์มาประยุกต์ใช้กิจกรรมกับเด็กและเยาวชนก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน กลุ่มคลองเตย มิวสิก โปรแกรม ได้มุ่งเน้นการนำเสนอบทเพลงในลักษณะสะท้อนวิถีชีวิต ทัศนคติ และให้โอกาสเยาวชนได้สร้างสรรค์บทเพลง และโรงเรียนดนตรีอิมมานูเอลมุ่งเน้นวิธีแบบดนตรีคลาสสิกให้เยาวชนมีทักษะพื้นฐานที่มั่นคง และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการสอนรุ่นน้องแต่ละคนที่ไม่เหมือนกันหรือเรียบเรียงดนตรีด้วยตนเองสอดคล้องกับกรีฟฟิท (Fleur Griffiths, 2010) ได้กล่าวไว้ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่สามารถแลกเปลี่ยนและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดเวลาเช่นเดียวกับกระบวนการด้านการจัดการเรียนการสอนดนตรีที่ส่งผลให้เยาวชนเกิดสมาธิ ยอมรับการผิดพลาดของตนเองและผู้อื่น ในขณะเดียวกันสามารถสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง

ในด้านกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ การแสดงความคิดเห็นในหัวข้อกิจกรรมด้านดนตรี และศิลปะช่วยให้เยาวชนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ยที่ 4.61 ซึ่งอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด แสดงให้เห็นความสำคัญของดนตรีในด้านการสร้างความคิดสร้างสรรค์ให้กับเยาวชน สังคม และชุมชนแออัดจากทัศนคติของคนในชุมชน

7.2.3 การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นหลักการในการวิจัยที่จะแสดงให้เห็นถึงความพยายามขององค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัดในการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

7.2.3.1. มิติของการมีส่วนร่วม

องค์กรทั้งสามองค์กรพัฒนาเยาวชนในมิติการมีส่วนร่วมสอดคล้องกับโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) ดังนี้

(1) การตัดสินใจร่วมกัน (Decision-making)

การตัดสินใจของทั้งสามองค์กรแสดงให้เห็นการตัดสินใจร่วมกันในหลายรูปแบบ เช่น การตัดสินใจพร้อมกับเยาวชนในการแบ่งหน้าที่ทั้งในส่วนของการแสดงดนตรี คัดเลือกบทเพลงที่ใช้ในการแสดงร่วมกัน การแบ่งหน้าที่ในการสอนดนตรีแก่รุ่นน้อง และเดินชมชุมชน ในส่วนของผู้ปกครองมาร่วมกันตัดสินใจเรื่องอาหาร หรือคนในชุมชนร่วมวางแผนสนับสนุนอุปกรณ์ รวมถึงการพูดคุยกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานเขตคลองเตยในการดูแลพื้นที่ เป็นต้น

(2) การดำเนินการร่วมกัน (Implementation)

กิจกรรมขององค์กรทั้งสามส่วนใหญ่เกิดขึ้นโดยตรงกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ การดำเนินการจึงมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนเป็นหลัก โดยสังเกตได้จากให้เยาวชนทำหน้าที่ผู้ดำเนินการแสดงดนตรี เดินชมชุมชน สอนดนตรีรุ่นน้อง การระดมทุน และสิ่งของ รวมถึงการประสานงานกับเครือข่ายและคนในชุมชน ในส่วนของผู้ปกครองและบุคคลทั่วไปจะเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากร เช่น แรงงาน ไฟฟ้า ประปา การกระจายเสียง และการบอกต่อ และผู้สนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนเป็นผู้ร่วมให้ทุนดำเนินการ

(3) การจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน (Benefits)

การดำเนินการของทั้งสามองค์กรแสดงให้เห็นว่าเยาวชนได้รับผลประโยชน์ในด้านพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เยาวชนที่มีความตั้งใจได้รับการสนับสนุนด้านการศึกษาที่สูงขึ้นจากองค์กร ผู้ปกครองไว้วางใจจนกระทั่งมีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมดนตรี ดังนั้นเมื่อองค์กรสอนดนตรีมีผลลัพธ์ที่ดีจึงได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากผู้สนับสนุนในหลากหลายรูปแบบ เช่น การสนับสนุนสถานที่แสดงดนตรี การสนับสนุนบุคคลในการช่วยพัฒนาพื้นที่ทางศิลปะในโรงหมู การสนับสนุนเครื่องดนตรี เป็นต้น ในส่วนของอาสาสมัครที่เข้ามามีส่วนร่วมในระยะยาว และเยาวชนในชุมชนที่กลับเข้าไปมีส่วนช่วยในองค์กรเริ่มมีรายได้จากองค์กรที่ถูกจัดสรรเพื่อเป็นค่าเดินทาง และค่าครองชีพ

(4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล (Evaluation)

ในมิติการประเมินผลจะสังเกตได้จากครูในองค์กรติดตามประเมินผลเยาวชนที่เรียนว่ามีพัฒนาการอย่างไร การพูดคุยเกี่ยวกับการประเมินพฤติกรรมเยาวชนที่เปลี่ยนแปลงไปกับผู้ปกครอง รวมถึงบุคคลในชุมชนถึงการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นตลอดเวลาการดำเนินงานขององค์กรมีการประเมินโดยการสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่มอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงจากการดำเนินงาน และเป็นข้อมูลสำหรับผู้สนับสนุน

7.3.2.2 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วมมีความสอดคล้องกับโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977) ได้แก่ ผู้เข้าร่วมองค์กรทั้งสามองค์กรมีลักษณะริเริ่มจากบุคคลภายนอกองค์กรที่มีทักษะด้านดนตรีและต้องการใช้ดนตรีให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม นำไปสู่การสร้างผู้มีส่วนร่วมที่อยู่อาศัยในชุมชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงโดยริเริ่มจากเยาวชนในชุมชน ผู้ปกครอง และบุคคลทั่วไปตามลำดับ โดยมีผู้นำชุมชนและองค์กรภาครัฐอำนวยความสะดวกในบางโอกาส

การเกิดการมีส่วนร่วมขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร ริเริ่มจากความต้องการให้การสอนดนตรีเป็นประโยชน์ต่อเยาวชนในชุมชนด้วย ผู้ริเริ่มก่อตั้งองค์กรซึ่งเป็นปัจเจกบุคคลในภาคประชาสังคม มีลักษณะการริเริ่มเป็นแบบล่างขึ้นบน (Bottom-Up) โดยมีความต้องการพัฒนาศักยภาพเยาวชนในชุมชนแออัดเป็นแรงผลักดัน และแรงจูงใจให้ผู้มีส่วนร่วมทุกคนเข้ามาร่วมกันสร้างสรรค์องค์กรให้มีการจัดการที่ดี และสามารถดำเนินกิจกรรมขององค์กรได้อย่างต่อเนื่อง

7.3.2.3 ระดับของการมีส่วนร่วม (Levels of Participation)

การมีส่วนร่วมขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัดทั้งสามแห่งแสดงให้เห็นระดับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันสอดคล้องกับเพรตตี้ (Pretty, 1995) และนรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547) ระดับการมีส่วนร่วมของครูในองค์กร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมดนตรีซึ่งเป็นเยาวชน ผู้ปกครอง และบุคคลทั่วไป ซึ่งแสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมของชุมชนขององค์กรสอนดนตรีในแต่ละระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านระยะเวลาการดำเนินการ อายุของเยาวชนที่มีส่วนร่วม และวิธีการดำเนินงานในเรื่องการมีส่วนร่วม โดยองค์กรทั้งสามอยู่ในระดับการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

คลองเตยมิวสิกโปรแกรม อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมในการทำงานหรือร่วมปฏิบัติ (Functional Participation) เนื่องจากมีระยะก่อตั้ง 6 ปี เป็นองค์กรที่กำลังสร้างเยาวชนเยาวชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมยังมีอายุน้อย และพื้นที่ค่อนข้างจำกัดในการจัดกิจกรรมจึงอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมกับการร่วมกิจกรรมดนตรี ศิลปะ และภาษาที่ครูในองค์กรได้จัดขึ้น ในขณะเดียวกัน

ผู้ปกครอง และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่สนับสนุนด้านอาหาร และการเดินทางของเยาวชน

มิวสิก แชรร์ริง อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปฏิบัติในลักษณะโต้ตอบกัน (Interactive Participation) เยาวชน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์การปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้เกิดมุมมองที่หลากหลายจากการทำงานร่วมกันหลายฝ่าย โดยคนกลุ่มนี้จะเป็นตัวแทนในการตัดสินใจของคนในพื้นที่ และประชาชนจะได้รับผลประโยชน์จากการทำด้วยตนเองต่อไปในภายหลัง ได้ทำงานกับเยาวชนในหลากหลายหน้าที่ เช่น การร่วมเล่นดนตรี การทำความสะอาด ต่อเติม ตกแต่งสถานที่เพื่อพัฒนาให้มีความสวยงาม การวางแผนจัดการแสดงดนตรีศิลปะในชุมชน การประสานงานระหว่างเครือข่ายทั่วประเทศ การเป็นผู้นำเยี่ยมชมชุมชน เป็นต้น โดยใช้การร่วมกันตัดสินใจของคนในพื้นที่ซึ่งในระยะเวลา 6 ปี ก่อให้เกิดการเตรียมพร้อมให้เยาวชนได้ขับเคลื่อนด้วยตนเองในอนาคต

โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล เนื่องจากดำเนินงานการสอนดนตรีคลาสสิก โดยมุ่งเน้นเครื่องสายตะวันตกมากกว่า 18 ปี และได้สนับสนุนทุนการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชนที่สนใจ ด้านดนตรีจนจบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย และกลับมาพัฒนาองค์กรจึงก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากการขับเคลื่อนตนเอง (Self-Mobilisation) เยาวชนเติบโตขึ้นมาสามารถดำเนินการเรียนการสอนขององค์กรด้านดนตรีได้ด้วยตนเอง สามารถประสานงานองค์กรภายนอกด้วยตนเองในการจัดการแสดงดนตรี มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอนขององค์กรให้มีคุณภาพทางดนตรีมากขึ้น ในขณะเดียวกันได้รับการช่วยเหลือในด้านการจัดการองค์กรด้านเอกสารจากผู้ปกครอง เช่น การวางตาราง การทำธุรการ และบัญชี เป็นต้น แสดงให้เห็นการสร้างรากฐานให้คนในชุมชนได้ทำองค์กรดนตรีในรุ่นต่อไป

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในภาพรวมพบว่ากลุ่มตัวอย่าง 160 คน เป็นผู้ที่มีรู้จักองค์กรแต่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 21.8 ในระดับเป็นผู้ชมการแสดงหรือชมกิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 13.4 และเริ่มมีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระการทำกิจกรรมโดยการสนับสนุนด้านแรงงาน สถานที่ พัสตุ และอุปกรณ์ในการจัดงานคิดเป็นร้อยละ 12.5 โดยกลุ่มที่มีการมีส่วนร่วมในระดับระดมความคิด เช่น การประชุมเพื่อตัดสินใจ การวางแผน และการประเมินผลกิจกรรม คิดเป็นร้อยละระหว่าง 1.4 – 2.8 ซึ่งสอดคล้องกับทินกุต นุตวงษ์ (2554) ซึ่งกล่าวว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมมีระดับที่แตกต่างกัน เมื่อการมีส่วนร่วมมีระดับที่สูงขึ้นจำนวนผู้มีส่วนร่วมจะลดลงตามสัดส่วน ดังนั้นในประเด็นการได้รับชมการแสดงซึ่งเป็นระดับการมีส่วนร่วมในการรับข้อมูลจากองค์กรในระดับต้นจึงมีจำนวนมากกว่าผู้ที่ได้ลงมือสนับสนุนในทางปฏิบัติ ในขณะเดียวกันผู้มีส่วนร่วมในระดับการออกความคิดเห็นในการวางแผนหรือการประเมินองค์กรมีจำนวนน้อยที่สุด

นอกจากนี้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมกับผลกระทบทางสังคมทางด้านบวกส่งผลต่อระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ทั้งในด้านพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่เป็น

ประโยชน์ เช่น ใจเย็น ช่วยเหลือ แบ่งปัน เป็นต้น ด้านคุณค่าของวิชาดนตรีในสังคม ด้านความกล้าแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ เช่น กล้าที่จะแสดงดนตรีในบทเพลงที่ตนเองเลือกหรือแต่งขึ้นใหม่ ด้านการสร้างสามัคคี และช่วยเหลือกันและกัน ด้านการใช้ชีวิตประจำวันมีความสุขกับการได้เห็นเยาวชนในชุมชนเล่นดนตรีและทำกิจกรรม และในด้านการช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้คนในชุมชน เช่น การแบ่งปันความรู้และเสียงดนตรีให้ผู้อื่น ในขณะเดียวกันผลกระทบทางสังคมในด้านลบ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนและองค์กร ทั้งยังสร้างวัฒนธรรมอันดีงาม เสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อชุมชน เกิดความสามัคคี และเข้าใจกันมากขึ้น กิจกรรมดนตรีเป็นสิ่งที่สร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมทำให้เกิดการเข้าถึงคนในชุมชนได้อย่างรวดเร็วดังที่มีการดำเนินการในกรณีศึกษาทั้งโครงการอักษรศิลป์เพื่อน้อง วงออเคสตราเยาวชนเทศบาลนครยะลา มูลนิธิอาจารย์สุกรี เจริญสุข และสถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา เป็นต้น

7.2.4 ผลกระทบทางสังคม และทุนทางสังคม

การมีส่วนร่วมของทั้งสามองค์กรก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมหรือผลลัพธ์ทางสังคมในด้านคุณค่าของคุณภาพชีวิต การพัฒนาสังคมในแง่มุมที่หลากหลายผ่านการดำเนินงานขององค์กรสอนดนตรี ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว องค์กร ตลอดจนระดับสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของเดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ (2553) สฤณี อาชวานันทกุล และภัทราพร แยมละออ (2560) ดังต่อไปนี้

ในระดับบุคคล ผู้มีส่วนร่วมเนื่องจากได้รับความไว้วางใจ การประพจน์ที่ดีต่อกัน และความร่วมมือกัน ทำให้เกิดความสุขที่ได้ทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ยังได้ปลดปล่อยจากการร้องเพลง เล่นดนตรีร่วมกัน เป็นที่รู้จักและยอมรับของคนในสังคม ดังที่เยาวชนที่เข้ามาเรียนดนตรีได้กล่าวว่า “ผมเล่นดนตรี และช่วยจัดงานทำให้คนในชุมชนมองเราเปลี่ยนไป” (เยาวชนมิวสิก แชรร์ริง, สัมภาษณ์ 2561)

ในระดับครอบครัว สังเกตได้ว่า คนในครอบครัวจะมีการสนับสนุนเมื่อได้เห็นประโยชน์ของการเรียนดนตรีที่มีความจริงจัง สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนได้ มิใช่การเล่นเพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว ดังนั้นองค์กรด้านดนตรีจึงได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครอง เนื่องจากได้เห็นบุตรหลานมีพัฒนาการทั้งการเล่นดนตรี การใช้ชีวิต และทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ในบางครั้งก่อให้เกิดกิจกรรมในครอบครัว เช่น การฟังดนตรี การร่วมกันร้องเพลง และเล่นดนตรี เป็นต้น

ในระดับองค์กร เกิดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทั้งด้านดนตรี และองค์กรภาคประชาสังคมอื่นเป็นเครือข่ายองค์กร เนื่องจากต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ทางสังคม และชุมชนซึ่งกันและกัน รวมไปถึงการมีอุดมการณ์ในการช่วยเหลือสังคมร่วมกัน หรือแม้กระทั่งการต่อกันกับอำนาจที่ไม่เป็นธรรมร่วมกัน แม้จะมีแนวทาง และเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาหรือ

ช่วยเหลือสังคมคนละแบบกัน แต่กระนั้นความอยากให้มีส่วนที่ดีเป็นวัตถุประสงค์ที่ทุกองค์กรทางสังคมมุ่งหวังให้เกิดขึ้น เมื่อองค์กรภาคประชาชนเป็นที่รู้จัก และมีผลงานมากขึ้น การสนับสนุนที่เข้ามาก็มากขึ้น ส่งผลต่อบุคลากรในองค์กรที่ทำงาน และดำรงชีพจากการทำงานให้องค์กร สอดคล้องกับแนวคิดด้านทุนทางสังคมของพุทนม (2000) ดังที่กล่าวว่าทุนทางสังคมเป็นทุนที่เกิดจากความไว้วางใจ บรรทัดฐานของสังคม และเครือข่ายทางสังคม เนื่องจากคนในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านความร่วมมือในกิจกรรมทางสังคม

นอกจากนี้ในส่วนองค์กรของรัฐยังได้ประโยชน์ในการแบ่งเบาภาระงานที่เพิ่มมากขึ้นจากการช่วยเหลือหรือสนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคมที่เป็นองค์กรขนาดเล็กที่มีการตัดสินใจ และสามารถเข้าถึงคนในชุมชนได้อย่างรวดเร็ว จึงเกิดการพัฒนาศักยภาพของคนที่มีความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกัน เช่นเดียวกับบริษัทเอกชนที่มีส่วนในการสนับสนุนผ่านการรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) ทั้งในด้านเงินทุน อาสาสมัคร และเครือข่าย ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ และภาพลักษณ์ที่ดีร่วมกัน

ในระดับชุมชน และสังคม เกิดความเข้าใจการทำงานของคนและกัน ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมมีโอกาสพูดคุยกันมากขึ้น เกิดกระบวนการพูดคุยกันในชุมชน ถึงแม้การทำงานขององค์กรเป็นการพัฒนาเยาวชนเป็นหลัก แต่กระนั้นผู้ปกครอง และคนในชุมชนเมื่อมีโอกาสในการมีส่วนร่วมกับการทำงานขององค์กรจึงเข้ามาช่วยเหลือในหลากหลายด้าน ก่อให้เกิดทัศนคติและความคิดเห็นในเชิงบวกจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 161 คน แสดงให้เห็นการประเมินผลกระทบในด้านบวกมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากเท่ากับ 4.46 ผลกระทบด้านลบมีค่าเฉลี่ยโดยรวมในระดับน้อยที่สุดเท่ากับ 1.86 ในส่วนของความคิดเห็นมีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุดที่ระดับ 4.57 ซึ่งเห็นด้วยกับประโยชน์ของการมีองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัด และมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจหรือจะพึงพอใจองค์กรโดยรวมในระดับมากที่สุดที่ระดับ 4.60 ในส่วนของความคาดหวังเกี่ยวกับประโยชน์และอนาคตขององค์กรมีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุดที่ระดับ 4.31

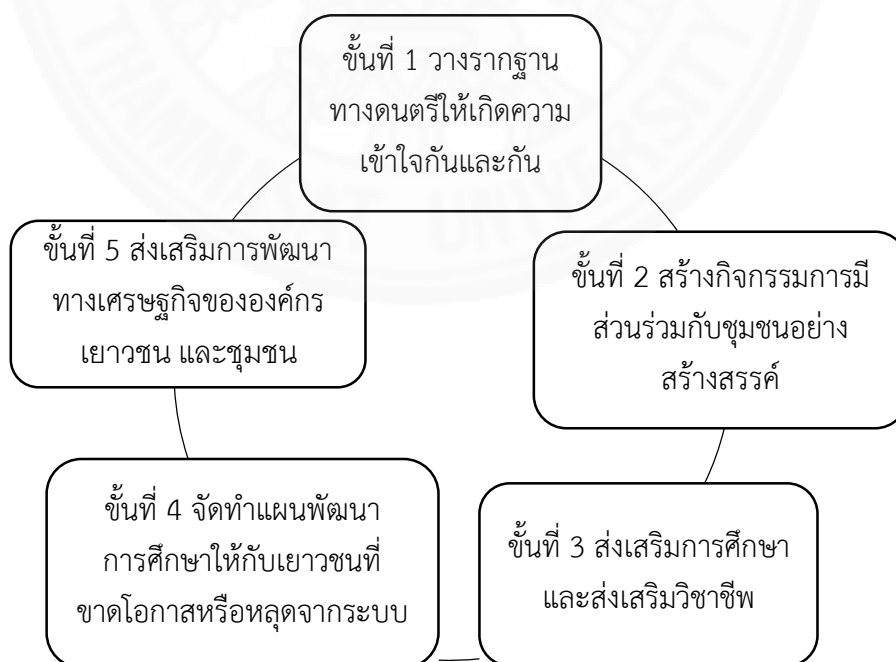
อย่างไรก็ตามในด้านความคิดเห็นของบุคคลทั่วไปผู้ที่รู้จักองค์กร และผู้ที่ไม่รู้จักองค์กรจำนวน 55 คน มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงในด้านการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ที่ระดับ 4.73 และ 4.71 ตามลำดับ ในกรณีของผู้ที่ไม่รู้จักองค์กรจะมีความคิดเห็นในการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับองค์กร และความเหมาะสมขององค์กรต่อชุมชนมีค่าเฉลี่ยน้อยที่ระดับ 4.38 แตกต่างกับผู้รู้จักองค์กรที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.53 และ 4.61 ตามลำดับ แต่กระนั้นยังคงมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

นอกจากนี้คนนอกชุมชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมในชุมชน ทำให้รู้จักชุมชน และเรียนรู้ชุมชนแออัดมากขึ้น ก่อให้เกิดความเข้าใจความเป็นมนุษย์ร่วมกันผ่านการพูดคุย การสังเกตการณ์ และการร่วมกิจกรรมทางศิลปะ รวมถึงสนับสนุนสินค้าภายในชุมชน ทำให้ทัศนคติของคนภายนอกที่เข้ามาร่วมกิจกรรมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ลดอคติเกี่ยวกับการมองชุมชนแออัดว่าเป็น

พื้นที่ที่น่ากลัว สร้างความภูมิใจ และพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อนำไปสู่เสรีภาพในการเข้าถึงทรัพยากรจนสามารถก่อให้เกิดทุนทางสังคมสอดคล้องกับงานของจิรพรรณ นฤภัทร (2561) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางสังคมจนก่อให้เกิดทุนทางสังคม และองค์กรที่เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานเนื่องจากได้สร้างความไว้วางใจ และเครือข่าย ผ่านระบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ลดปัญหาสังคมบางประการ และเกิดความยั่งยืนได้ต่อไป ซึ่งทุนทางสังคมดังกล่าวสามารถหมดไป ถ้าขาดความต่อเนื่อง ดังที่ครูผู้ก่อตั้งองค์กรในกรณีศึกษากล่าวซึ่งสอดคล้องกับพรชัย ตระกูลวรานนท์ (2552) และวรวิทย์ โรมรัตนพันธ์ (2551) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นทุนที่สถาบันทางสังคมในแต่ละสังคมนั้นมีอยู่ สามารถสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีให้แก่คนในสังคม และส่งผลดีในการประสานงาน ลดต้นทุนการผลิต และเกิดจารีตประเพณีที่ดีงามต่อกัน แต่กระนั้นสามารถลดเลือนหายไปในกรณีที่ไม่ถูกนำมาใช้ หรือมีการกระตุ้นอยู่เสมอ

7.2.5 แบบแผน และการจัดการเพื่อก่อให้เกิดผลกระทบในทางที่ดี

จากการประเมินผลกระทบทางสังคม และศึกษาองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำเสนอรูปแบบการดำเนินการองค์กรดนตรีเพื่อสังคม โดยบูรณาการจากแนวคิดของกรณีศึกษาทั้งสามแห่งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนแออัด และก่อให้เกิดการใช้องค์ความรู้ทางด้านดนตรีเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 7.1 แผนการพัฒนาชุมชนแออัดโดยองค์กรสอนดนตรีในชุมชนตามแผนบันไดวน 5 ขั้น

แผนบันไดวน 5 ชั้น เป็นแผนที่เกิดจากการศึกษาองค์การสอนดนตรีในชุมชนแออัด เพื่อนำไปใช้บูรณาการองค์ความรู้กับชุมชน ทั้งนี้บันไดวนทั้ง 5 ชั้น มีลักษณะหมุนวนเกื้อกูลและต่อยอดซึ่งกันและกัน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การจัดตั้งองค์กรดนตรีเพื่อพัฒนาสังคมหรือชุมชนในพื้นที่ที่ยาวชนขาดโอกาส หรือถิ่นทุรกันดาร โดยมีแนวคิดสร้างผู้นำทางการดนตรีในพื้นที่อย่างแน่วแน่ เพื่อหวังผลในระยะยาว ผู้ทำโครงการสร้างแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อเป็นสะพานเชื่อมโยงไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ ต่อยอดการเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมด้านดนตรี และบูรณาการศาสตร์แขนงอื่นเข้าร่วมจนสามารถทำให้เยาวชนมีความรู้ที่หลากหลาย และเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ทั้งทางด้านดนตรี และด้านการพัฒนาชุมชน

1.1 กิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ของเยาวชนในช่วงเริ่มต้นผ่านกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์ การเข้าจังหวะ การเคลื่อนไหวร่างกาย การไว้นิ่งเชื่อใจซึ่งกันและกัน โดยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม และดนตรีระหว่างเยาวชนในชุมชน และผู้ทำกิจกรรม

1.2 การใช้เครื่องดนตรีเป็นสื่อหนึ่งในการพัฒนาตนเอง การกระตุ้นให้อยากเรียนรู้สิ่งใหม่อยู่เสมอ จนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจเมื่อสามารถบรรเลงเครื่องดนตรีชิ้นนั้นได้ และต่อยอดสู่การสนใจเรียนในศาสตร์อื่นได้

1.3 การแสดงออกต่อหน้าสาธารณชน เสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางดนตรีขององค์กรกับชุมชน อีกทั้งยังเสริมสร้างความมั่นใจ การกล้าคิดกล้าแสดงออกให้เยาวชนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 2 เสริมสร้างการมีส่วนร่วมขององค์กรด้านดนตรีในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมในชุมชน พบปะพูดคุยกับคนในพื้นที่ องค์กรภาครัฐ และเอกชนในบริเวณนั้น เน้นการประสานงานให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด สนับสนุนการดำเนินงานโดยเยาวชนในชุมชนเองจนสามารถเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนไปพร้อมกัน

ขั้นที่ 3 ส่งเสริมเยาวชนให้สามารถศึกษาในระดับสูง แต่กระนั้นถ้าจำเป็นต้องประกอบอาชีพให้ส่งเสริมอาชีพให้กับเยาวชนในด้านที่หลากหลายผ่านการปฏิบัติงานในองค์กร เช่น การแสดงดนตรี การออกแบบ และสร้างเวที ช่างไฟ ช่างเสียง การออกแบบสิ่งพิมพ์ การทำประชาสัมพันธ์ การทำสื่อ และการประสานงาน เป็นต้น เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนคนอื่นในพื้นที่ชุมชนแออัด และต่อยอดแรงบันดาลใจในองค์กร

ขั้นที่ 4 จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม หรือเชื่อมโยงต่อยอดการศึกษาสำหรับเยาวชนที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ และไม่สามารถเข้าศึกษาในโรงเรียนภาคปกติได้ จำเป็นต้องเรียนนอกระบบที่มีมาตรฐานสามารถสอบเทียบได้ และเข้าใจบริบท

การดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งตลอดทุกระยะในการดำเนินงานองค์กรมีความรู้ในการส่งต่อความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายเช่นเดียวกับการสร้างสรรค์ทางดนตรี

ขั้นที่ 5 ผลักดันสู่ระบบหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน การสร้างรายได้ให้กับเยาวชนที่สำเร็จการศึกษาหรือประกอบอาชีพ องค์กร และชุมชน โดยมีการคิดค้นนวัตกรรมสินค้า และบริการจากชุมชน เสริมสร้างทักษะทางการตลาด ผลักดันหรือเป็นส่วนหนึ่งในโครงการรับผิดชอบต่อสังคมของภาครัฐ และเอกชน โดยไม่ละทิ้งแก่นแท้ของตนเอง และทำตามผู้มีอำนาจจนตนเองไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้

อย่างไรก็ตามการดำเนินการตามขั้นดังกล่าว สามารถปรับเปลี่ยนตามบริบทขององค์กร ตามความเหมาะสมของบุคลากร เงินสนับสนุน และบริบทของชุมชน เพื่อจะสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกัน ต่อยอดการเรียนรู้สู่เยาวชน และคนในชุมชนได้ในระยะยาว

นอกจากนี้การดำเนินการขององค์กรที่ส่งผลต่อเยาวชนในชุมชน และผู้คนในชุมชนต้องคำนึงถึงบริบทของชุมชน และทักษะด้านดนตรีที่แสดงให้เห็นพัฒนาการของเยาวชนทั้งในด้านทักษะดนตรี และทักษะชีวิต โดยทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ นำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละระดับ ดังนั้นการบริหารจัดการโดยมีองค์ความรู้ในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนร่วมกับการพัฒนาศักยภาพทางด้านดนตรีไปพร้อมกันตามทัศนะของงานวิจัย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7.1

การจัดการที่ส่งผลกระทบในทางที่ดีสำหรับองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด

หัวข้อ	รายการ
โครงสร้างองค์กรที่ส่งผลดี (Best practices in organization structure)	• การสร้างความสัมพันธ์ที่มีความสามารถพูดคุยกันโดยตรงไปตรงมา และมีส่วนร่วมในการทำงานแบบร่วมมือกัน • แบ่งหน้าที่ในการทำงานชัดเจนทุกระดับทั้งอาสาสมัครและเยาวชน ร่วมกันตัดสินใจ • การติดตามดูแลผู้ที่ทำงาน มีอาสาสมัครช่วยกำกับดูแลเยาวชน
กลยุทธ์ที่ส่งผลดี (Best practices in strategic planning)	• ใช้ดนตรีเป็นสื่อในการพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิต ผ่านการมีส่วนร่วมกับชุมชนที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ • องค์ความรู้ปรับเปลี่ยนตามลักษณะบุคลากรที่เชี่ยวชาญ • หลักสูตรที่ชัดเจน และเกิดความต่อเนื่อง • การประเมินองค์กร และเยาวชนอยู่เสมอ

ระบบการทำงานที่ส่งผลดี (Best practices in system planning)	• ระบบการทำงานในส่วนงาน เน้นสร้างให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม โดยมีการแบ่งงานในแต่ละส่วนชัดเจนตามความสามารถของบุคคล หรือสร้างการเรียนรู้งาน • ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ของตนเองและหน่วยงานร่วม • การระดมทุน สิ่งของ หรืออาสาสมัคร จัดทำผ่านโครงการของภาครัฐ และเอกชนโดยมีการระวางอำนาจจากนายทุน • การจัดการสถานที่ในชุมชนให้เกิดการดูแลเอาใจใส่ และเป็นแหล่งเรียนรู้ใกล้บ้าน
รูปแบบการจัดการที่ส่งผลดี (Best practices in organization style)	• ผู้นำเรียนรู้ชุมชน และองค์ความรู้ใหม่ในชุมชน ผลักดันให้ชุมชนเดินหน้าด้วยตนเอง • การสร้างแรงจูงใจ ให้เห็นประโยชน์จากการร่วมงานกัน และการหมั่นฝึกฝนดนตรีเพื่อแสดงถึงศักยภาพของเยาวชน • การสร้างเครือข่ายขององค์กรดนตรีทั่วประเทศ และเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ให้เกิดวัฒนธรรมร่วมกัน
ทักษะที่ส่งผลดี (Best practices in skills management)	• อาสาสมัครสอนดนตรีมีความเชี่ยวชาญทั้งประสบการณ์และการสอนดนตรี และความรู้เกี่ยวกับงานชุมชน • ทักษะการบูรณาการแนวคิดร่วมกับศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ • มีองค์ความรู้ด้านการประสานงานชุมชน และแนวคิดการมีส่วนร่วม และการจัดการด้านเศรษฐกิจ
การจัดการบุคคลที่ส่งผลดี (Best practices in staff management)	• จำนวนบุคลากร ผลักดันให้เกิดอาสาสมัครประจำ และเยาวชนผู้สอนและประสานงานที่มีเงินเดือน 4-5 คน • การคัดเลือกบุคลากร ผ่านการอาสาสมัคร และเยาวชนที่เติบโตมาจากองค์กร • ให้มีการพัฒนาบุคลากร เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับองค์กรเพื่อสังคม • รายได้ในการดำรงชีพ ค่าทำงาน และประสานงานองค์กร ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสมในสังคมเมือง

7.3 ข้อเสนอแนะ

7.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาขององค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด พื้นที่เขตคลองเตย โดยมุ่งเน้นองค์กรทั้งสามที่มีเอกลักษณ์ที่อาจคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันในบางประเด็น ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะเป็นเพียงความคิดเห็นโดยรวมจากผู้วิจัย ดังนี้

1. องค์กรสอนดนตรีขาดบุคลากรทั้งในด้านการสอน และด้านการบริหารจัดการ ทำให้งานทั้งทางด้านสังคม และทางด้านดนตรีอาจไม่ครอบคลุมหรือทั่วถึงชุมชนที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่จะมีความถนัดทางใดทางหนึ่ง การมีบุคลากรที่เพียงพอทั้งสองด้านจึงมีความสำคัญ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรดนตรีเพื่อสังคมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. การจัดตั้งองค์กรที่เป็นทางการขึ้น และมีเป้าหมายที่ชัดเจนต่อเนื่อง จะสามารถทำให้การทำงานด้านดนตรีในสังคมสามารถดำรงอยู่เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมได้ในระยะยาว เช่น การจัดตั้งมูลนิธิหรือองค์กรการกุศลที่จูงใจให้มีผู้สนับสนุนทั้งในด้านการเงิน บุคลากร และองค์ความรู้เพิ่มมากขึ้นหรือการจัดตั้งโรงเรียนรุ่นกระบะในชุมชนเพื่อสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนในพื้นที่ชุมชนแออัดอย่างเต็มรูปแบบทั้งในด้านดนตรี ศิลปวัฒนธรรมชุมชน และวิชาพื้นฐานทั่วไปในลักษณะบูรณาการเข้ากับการปฏิบัติในชีวิตจริง เป็นต้น

3. การสนับสนุนจากทางภาครัฐ และเอกชนส่งผลต่อการทำงานขององค์กรเป็นอย่างมาก ถึงกระนั้นการเรียนรู้และพัฒนาสินค้าและบริการจากชุมชนจนสามารถเป็นธุรกิจจากชุมชนและองค์กรร่วมกันจัดทำด้วยตนเองจะทำให้องค์กรดำเนินกิจกรรมในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนมากขึ้น

7.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาขององค์กรสอนดนตรีในบริบทชุมชนแออัดอื่น เพื่อนำไปสู่การศึกษาให้เห็นความสำคัญขององค์ความรู้ด้านดนตรีในการทำงานด้านพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม และก่อให้เกิดการสร้างเครือข่าย และตระหนักถึงผลกระทบทางสังคมขององค์กรในพื้นที่มากขึ้น

2. การศึกษาเจาะลึกสู่การพัฒนาองค์ความรู้จากชุมชน โดยถ่ายทอดผ่านผลงานทางดนตรี ก่อให้เกิดผลงานสร้างสรรค์ให้สังคมภายนอกชุมชนแออัดให้ตระหนักรู้ เพื่อลดอคติที่ถูกทับถมมาอย่างยาวนาน และสนับสนุนให้เห็นความสำคัญ และผลักดันให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. ศึกษาวิจัยผลกระทบทางสังคมให้รอบด้านมากขึ้นในระดับชาติ นำไปสู่การสร้างนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมอย่างบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้เกิดนวัตกรรมจากชุมชนทั้งทางด้านศิลปะ และสิ่งอุปโภคบริโภค

4. การศึกษาผลกระทบทางสังคมซึ่งส่งผลต่อต้นทุนทางสังคมที่นำไปสู่การ
ประเมินมูลค่าทางการเงิน สร้างความยั่งยืนให้กับองค์กรในระยะยาว และลดต้นทุนการผลิตใน
ระดับมหภาค

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- การเคหะแห่งชาติ. (2547). *คู่มือปฏิบัติงานการแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนแออัด และการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สำหรับผู้มีรายได้น้อย*. กรุงเทพฯ: การเคหะแห่งชาติ.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2525). *การพัฒนาบ้านกับเมือง*. กรุงเทพฯ: สมาคมทอกลีแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- คณิกิจ ศรีบัวเอี่ยม, พัชรี สีโรส, และถวิลวดี บุรีกุล (บรรณาธิการ). (2544). *ตัวอย่างเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- จเร ส้าอรงค์. (2553). *Music can Change: ดนตรีเล่น สมองเล่น*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (2527). *ภูมิศาสตร์เมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ฉันทส เพียรธรรม. (2542). *สถาปนาสถาบันเมือง: เมือง การเมือง ชุมชน และประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันการพัฒนาพื้นฐาน.
- ชาย โพธิ์ตา. (2550). *ศาสตร์ และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2555). *ดนตรีศึกษา:หลักการ และสาระสำคัญ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ. (2553). *การประเมินผลกระทบทางสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. พิษณุโลก: โรงพิมพ์พิษณุโลกเปเปอร์แอนด์ซัพพลาย.
- ดวงจันทร์ อาภาวิชรุตม์ เจริญเมือง. (2542). *รายงานการวิจัยเรื่องเมืองในสังคมไทย: กำเนิดพัฒนาการ และแนวโน้ม*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีรรงค์ อุดมไพจิตรกุล และคณะ. (2543). *การศึกษาดูงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). *การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง*. เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. (2543). *การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 10)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- พรชัย ตระกูลวรานนท์. (2552). *ทุนทางสังคมและประชาสังคมจากวิถีชีวิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: สถาบัน
สัญญาธรรมศักดิ์เพื่อประชาธิปไตย.
- แพง ชินพงศ์. (2549). *ดนตรีเพิ่มพลังสมอง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แฮปปี้แพลมส์.
- พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร. (2559). *แนวทางเพื่อการเรียนรู้การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
ปัญญาชน.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัญจร. (2543). *สำนักไทยที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิบูรณะ
ชนบทแห่งประเทศไทย.
- มาฆะ ขิตตะสังคะ, เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ และคณะ. (2544). *โครงการวิจัย: การศึกษาธุรกิจการ
ค้าประเพณี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- โมฮัมหมัด ยูनुส. (2551). *นายธนาคารเพื่อคนจน* (สฤณี อาชวานันทกุล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มติชน.
- ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี. (2551). *สถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รงค์ บุญสวยขวัญ. (2557). *การจัดการทางสังคม: การจัดการองค์กรประชาชน การจัดการองค์กรทาง
สังคม การจัดการองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ การจัดการองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
นครศรีธรรมราช: สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. (2551). *ทุนทางสังคมกับการจัดการสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: ฟิสิกส์เซนเตอร์.
- เวชยันต์ เสงสุวนิช. (2540). *รายงานการวิจัย การวิเคราะห์ผลงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนแออัด*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. (2544). *ดนตรีศึกษา: การเปลี่ยนแปลงของปรัชญาดนตรีศึกษาจากการใช้ประโยชน์
จากดนตรีมาสู่วิชาสุนทรีศาสตร์*. นครปฐม: วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เศกสิน ศรีพัฒนานุกุลกิจ. (2551). *เอกสารการสอนวิชาองค์การและการจัดการ: ประเมินองค์การด้วย
McKinsey 7s*. เชียงใหม่: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา. (2557). *อุปกรณ์เยาวชน เรื่อง ขบวนการนกนางแอ่น*.
กรุงเทพฯ: สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา.
- สร ปิ่นอักษรสกุล. (2548). *การดำเนินโครงการที่มีผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมกับการมีส่วนร่วม
ร่วมของประชาชน*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สฤณี อาชวานันทกุล, และภัทราพร แยมละออ. (2557). *คู่มือการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม และ
ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน*. กรุงเทพฯ: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สำนักงานเขตคลองเตย. (2561). *ข้อมูลชุมชนเขตคลองเตย 1 กันยายน 2561*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเขตคลองเตย.
- สมพงษ์ จิตระดับ สุธังคะวาทีน. (2550). *กรุงเทพมหานคร เมืองสี่ทิวของเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริลักษณ์ แก้วคงยศ. (2532). *ชุมชนแออัด: ตะกอนบางกอก*. กรุงเทพฯ: ห.จ.ก. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- สุกรี เจริญสุข. (2548). *พรสวรรค์สร้างได้*. นครปฐม: วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุกรี เจริญสุข. (2559). *ดอกไม้ในดวงใจ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิอาจารย์สุกรี เจริญสุข.
- สุชาติ สุทธิ. (2544). *คู่มือการสอน: สุนทรียภาพของชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2550). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ คงแป้น. (ม.ป.ป). *ลึกลับคนจน พลังขับเคลื่อนชุมชน และเมืองน่าอยู่*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชุมชนไท.
- อคิน รพีพัฒน์. (2542). *ชุมชนแออัด: องค์ความรู้กับความเป็นจริง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อคิน รพีพัฒน์. (2553). *มองสังคมผ่านชีวิตชุมชน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มนุษยวิทยาสรินธร (องค์การมหาชน).
- อคิน รพีพัฒน์. (ม.ป.ป.). *รายงานโครงการวิจัยและปฏิบัติการ เรื่อง พัฒนาชุมชนแออัดและองค์กรชุมชนแออัดเมืองระยะที่ 2-3*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อคิน รพีพัฒน์, ดิเรก เต็งจำรูญ, ชลิต ทองปลิว, วรรณพร วิเชียรวงษ์, และบุญธรรม แยมขึ้น. (2525). *สลัม: ปัญหา และแนวทางแก้ไข*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อคิน รพีพัฒน์. (2537). *ชีวิตและจุดจบของสลัมกรุงเทพฯ แห่งหนึ่ง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อภัยยุทธ์ จันทรพา. (2552). *เครือข่ายสลัม 4 ภาค: ตัวตนและประสบการณ์การเคลื่อนไหว*. กรุงเทพฯ: เครือข่ายสลัม 4 ภาค.
- อนรรฆ จรรย์ยานนท์. (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบคำสอนวิชาประวัติศาสตร์ตะวันตก*. นครปฐม: วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2548). *การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม*. กรุงเทพฯ: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- อักษรศิลป์เพื่อน้อง. (2560). *ค่ายอักษรศิลป์เพื่อน้อง ครั้งที่ 1*. กรุงเทพฯ: สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). *มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เอนก นาคะบุตร. (2545). *ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2542). *ประชาสังคมในมุมมองตะวันตก: อ่านและสอนที่จอห์น ฮอปกินส์*. กรุงเทพฯ: สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.

บทความวารสาร

- จิรพรรณ นฤภัทร. (2561). ทุนทางสังคมกับความสำเร็จในการบริหารจัดการบุคลากรและเครือข่ายการทำงาน: กรณีศึกษาโรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(2 พฤษภาคม – สิงหาคม), 111-135.
- ภาสกร หอยสังข์ทอง. (2561). ปัจจัยการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนสำหรับกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(2), 1002-1039.
- โสภณา สุดสมบูรณ์. (2551). ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคสังคมแห่งความพอเพียงและยั่งยืนแบบไทยๆ. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*. 1(1), 28-37.
- สุชาติ แสงทอง. (2547). ดนตรีการเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๖. *วารสารเพลงดนตรีวิทยาลัยดุริยางคศิลป์*, 10(12).
- อองรี ปอมปิดอร์. (2556). การขับร้องประสานเสียงและสังคมศาสตร์: การวิเคราะห์ด้านสังคมของการปฏิบัติการขับร้องประสานเสียง. *วารสารดนตรีศิลป์*, (1), 64.

วิทยานิพนธ์

- คณิเทพ ปิตุภูมิภาค. (2551). *การดำรงอยู่ของวงปีพาทย์ในสังคมเมืองตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยา*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, บัณฑิตวิทยาลัย.
- คณิเทพ ปิตุภูมิภาค. (2556). *ศิลปะความเป็นมืออาชีพของครูดนตรีในสังคมไทย*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, บัณฑิตวิทยาลัย.
- ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา. (2546). *พัฒนาการทุนทางสังคมของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน*. (วิทยานิพนธ์พัฒนาศุมนมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.

- ทินกฤต นุตวงษ์. (2554). *มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งยาวกับชุมชนบ้านหนองไซ*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะนิติศาสตร์.
- ชนพล พรหมสุข. (2546). *ความสัมพันธ์กับการจัดการป่าชุมชนไพร: ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนป่าไม้ลาย ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์พัฒนารัฐบาลบริหารมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- วิมาลา ศิริพงษ์. (2534). *การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในสังคมปัจจุบัน ศึกษากรณีสกุลพาทย์โกศ และสกุลศิลปประเลง*. (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.
- วิชวลัมพก์ เหล่าวานิช. (2556). *กระบวนการกลายเป็นชายขอบของวิชาดนตรีในหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน: วิถีศึกษาแนวโบราณคดีความรู้*. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, บัณฑิตวิทยาลัย.
- สาริณี เอื้อกิตติกุล. (2554). *ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กใน ชุมชนแออัด*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหิดล.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- วงออร์เคสตราเยาวชนเทศบาลนครยะลา. (2558). *วงออร์เคสตราเยาวชนเทศบาลนครยะลา*. สืบค้นจาก <http://www.yalacity.go.th/success/detail/6>
- สุรัตน์ ต้นประเวช. (ม.ป.ป.). *ดนตรีช่วยสมองดีได้*. สืบค้นจาก: www.healthtoday.net.
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2550). *มุฮัมหมัด ยูนุส ประเทศไทย และอนาคตไมโครเครดิต*. สืบค้นจาก <https://www.sarakadee.com/2007/08/01/yunus/>
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2562). *โครงการวิจัยการออกแบบระบบการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมสำหรับ โครงการนวัตกรรมด้านสังคมที่ได้รับการสนับสนุน และโครงการพัฒนาเครื่องมือเรียนรู้ ออนไลน์*. สืบค้นจาก <http://www.salforest.com/knowledge/nia-social-indicators>

สัมภาษณ์

- ผู้ก่อตั้งองค์กร และครูอาสา. องค์กรคลองเตยมิวสิกโปรแกรม. (1 มิถุนายน 2561). สัมภาษณ์.
- ผู้ก่อตั้งองค์กร และครูผู้สอนหลัก. องค์กรมิวสิก แชรริง. (10 กุมภาพันธ์ 2561). สัมภาษณ์.
- ผู้ก่อตั้งองค์กร และครูผู้สอนหลัก. โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล. (1 กรกฎาคม 2561). สัมภาษณ์.

เยาวชน และผู้ปกครอง. โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล. (7 กรกฎาคม 2561). สัมภาษณ์.
 เยาวชน และผู้ปกครอง. องค์การคลองเตยมิวสิกโปรแกรม. (5 มิถุนายน 2561). สัมภาษณ์.
 เยาวชน และผู้ปกครอง. องค์การมิวสิก แชรร์ริง. (4 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.
 คนในชุมชนโรงหมุ และผู้เข้าร่วมงาน. เทศกาลคลองเตยดีจัง ปี 4. (3 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.

Books and Book Articles

- Abramson, R.M. Choksy, L., Gillespie, A.E. Woods, D., & York, F. (2001). *Teaching music in the twenty-first century*. New Jersey: Prentice Hall.
- Bain, K. and Hicks, N. (1998). *Building social capital and reaching out to excluded groups: The challenge of partnerships*. Washington, D.C.: The World Bank
- Benedict, C. (2010). Methods and approaches. In H.F. Abeles & L.A.Custodero (Eds.), *Critical issues in music education: Contemporary theory and practice* (pp.194-214). New York: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. G. Richardson (Eds.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*, Chicago: University of Chicago Press.
- Carder, P. (1990). *The eclectic curriculum in American music education* (Rev.ed.). Reston, VA: Music Educators National Conference.
- Choksy, L. (1981). *The Kodaly Context: Creating an environment for musical learning*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Choksy, L. (2000). *The Kodaly method I: Comprehensive music education* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Claridge, T. (2004). *Designing Social Capital Sensitive Participation Methodologies*. New Zealand: Social Capital Research.
- Creech, A., Gonzalez-Moreno, P., Lorenzino, L. & Waitman, G. (2013). *El Sistema and Sistema-Inspired Programme*. USA: SISTEMA GLOBAL.

- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1977). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.
- Creswell, J.W. (2012). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (4th Ed.). Nebraska: University of Nebraska-Lincoln.
- Csikzentmihalyi, M. (2013). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. New York: HarperCollins Publishers.
- Eger, J. (2005). *Einstein's violin*. New York: Penguin Group (USA) Inc.
- Elliott, D. J. (1995). *Music Matter: A New Philosophy of Music Education*. New York: Oxford University Press.
- Frazee, J. (2006). *Orff Schulwerk today: Nurturing musical expression and understanding*. New York: Schott Music Corporation.
- Froehlich, H. C. (2007). *Sociology for Music Teachers: Perspective for practice*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
- Gauntlett, D. (2011). *'Making is Connecting: The social meaning of creativity, from DIY and knitting to YouTube and Web 2.0'*. USA: Polity Press.
- Gregory, S. (2005). Creativity and conservatoires. In George Odam & G. and Bannan, N. (Eds.), *The Reflective Conservatoire: Studies in Music Education*. London: The Guildhall School of Music & Drama and The Ashgate Publishing Company.
- Griffiths, F. (2010). *Supporting Children's Creativity Through Music, Dance, Drama and Art*. New York: Routledge.
- Houlahan, M. & Tacka, P. (2008). *Kodaly Today: A cognition approach to elementary music education*. New York: Oxford University Press.
- Jaques-Dalcroze, E. (2005). Dalcroze Eurhythmics: Music through Movement. In Pope, J. (Ed.), *Dalcroze Eurhythmics*. Australia: The Callaway Centre.

- Lane, J. (1995). Non-governmental organisations and participatory development: the concept in theory versus the concept in practice. In Wright, S. (Ed.), *Power and Participatory Development*. London: Intermediate Technology Publications.
- Landis, B., & Carder, P. (1990). The Kodaly approach. In Carder, P. (Ed.), *The eclectic curriculum in American Music Education* (pp.55-106). VA: The National Association for Music Education.
- Lange, D.M. (2005). *Together in harmony: Combining Orff schulwerk and music learning theory*. Chicago: GIA Publication, Inc.
- Matarasso, F. (1997). *Use or Ornament? The Social Impact of Participation in the Arts*. Stroud: Comedia.
- Mead, V.H. (1994). *Dalcroze eurhythmics in today's music classroom*. New York: Schott Music Corporation.
- Ogburn, W. F. (1950). *Social Change: with respect to culture and original nature*. New York: The Viking Press.
- Peters, T. (2001). *In Search of Excellence: A Three Generation Report Card*. New York: Tom Peters Company Press.
- Peters, T. J. & Waterman, R. H. (1982). *In Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies*. New York: Harper & Row.
- Pongponrat, K. (2012). *Community Participation in Tourism Planning in Thailand: A Case Study of Koh Samui*. Germany: Lambert Academic Publishing.
- Pretty, J. N., Guijt, I., Thompson, J., & Scoones, I. (1995). *Participatory Learning and Action A Trainers Guide*. London: The International Institute for Environment and Development.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditional in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Randel, M.D. (Ed.). (2003). *The Harvard Dictionary of Music* (4th Ed.). USA: Harvard University Press.

- Renshaw, P. (2003). *CONNECTING CONVERSATIONS: THE CHANGING VOICE OF THE ARTIST*. Barcelona: EUROPEAN LEAGUE OF INSTITUTES OF THE ARTS TEACHERS' ACADEMY.
- Reimer, B. (1989). *A Philosophy of Music Education*. New Jersey: Prentice Hall.
- Rosenthal, R. & Flacks, R. (2016). *Playing for Change: Music and Musician in the Service of Social Movements*. New York: Routledge.
- Sacks, O. (2008). *Musicophilia: Tales of Music and the Brain*. New York: Vintage Books.
- Sarkissian, W., Walsh, K. & Cook, A. (1997). *Community participation in practice: a practical guide*. Murdoch, W.A.: Institute for Science and Technology Policy, Murdoch University.
- Scgbare, W. D. (1999). *Sensible Growth-The Politics and Practicalities of Metropolitan Expansion*. Virginia: Springfield.
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University press.
- Si Hyung, L. (n.d.). *Drum Club: Training Workshop Handout*. South Korea: Samsung Life Insurance.
- Small, C. (1998). *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*. Connecticut: Wesleyan University Press.
- Susanne, T. (1994). *Gender and Slum Culture in Urban Asia*. London: Vistaar Publications.
- Suzuki, S. (1986). *Man and Talent* (K. Selden, Trans.). Michigan: Shar Product Company.
- Suzuki, S. (2012). *Nurtured by Love* (K. Selden, Ed. & Trans.). USA: Alfred Music Publishing.
- Turino, T. (2008). *Music as Social Life: The politics of Participation*. USA: The University of Chicago Press.
- Vanclay, F. & Bronstein, D.A. (1995). *Environmental and Social Impact Assessment*. England: John Wiley & Sons.

Articles

- Arnstien, S.R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.

- Burdge, R. & Vanclay, F. (1996). Social Impact Assessment: A Contribution to the State of the Art Series. *Impact Assessment*, 14, 59-86
- Carpenter, F. & Potter, R. (2007). Effect of Music on Physiological Arousal: Explorations into Tempo and Genre. *Media Physiology*. 10, 339-363.
- Cohen J.M. & Uphoff N.T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*. 8, 213-235.
- Coleman, J. (1988). Social Capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, (94), Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, 95-120.
- Devas, N. & Grant, U. (2003). Local government decision-making citizen participation and local accountability: some evidence from Kenya and Uganda. *Public Administration and Development*, 23, 307-316.
- Dowla, A. (2006). In credit, we trust: Building social capital by Grameen Bank in Bangladesh. *The journal of Socio-Economics*, 35, 102-122.
- Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society, and development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7-20.
- Hannifan, L.J. (1920). The Rural School Community Center. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67, 130-138.
- Hawkins, R. L. & Maurer, K. (2010). Bonding, Bridging and Linking: How Social Capital Operated in New Orleans following Hurricane Katrina. *British Journal of Social Work*, 40, 1777-1793.
- Mompoti, T. & Prinsen, G. (2000). Ethnicity and participatory development methods in Botswana: some participants are to be seen and not heard. *Development in Practice*, 10, 625-638.
- Ndekha, A., Hansen, E.H., Molgaard, P., Woelk, G. & Furu, P. (2003). Community participation as an interactive learning process: experiences from a schistosomiasis control project in Zimbabwe. *Acta Tropica* 85, 325-338.
- Schneider, H. (1999). Participatory governance for poverty reduction. *Journal of International Development*, 11, 521-534.
- Woolcock, M. (2001). The place of social capital in understanding social and economic outcomes. *Isuma: Canadian Journal of Policy Research*, 2(1), 11-17.

Theses

- Ebin, Z. (2015). *Shinichi Suzuki and Musical Talent: An Analysis of His Claims*. (Dissertation in Doctor of Philosophy), York University, Faculty of Graduate Studies, Program in Music.
- Promsukkul, P. (2014). *Developing Musicianship Through Improvisation: An Eclectic Teaching Module for Pre-School Children*. (Thesis in Doctor of Philosophy), Mahidol University, Music Education.
- Uahkittikul, S. (2011). *The Effect of Group Dynamics on Aggressive Behavior Reduction among Slum Children*. (Thesis in Master of Science), Mahidol University, Faculty of Graduate Studies.

Electronic Media

- Claridge, T. (2004). *Designing Social Capital Sensitive Participation Methodologies*. Retrieved from www.socialcapitalresearch.com.
- McKay, G., & Higham, B. (2011). *Community Music: History and Current Practice, its Constructions of 'Community', Digital Turns and Future Soundings*. Retrieved March 7, 2014, from <https://www.academia.edu>.
- Mind Tools Content Team. (n.d.). *The McKinsey 7-S Framework: Ensuring That All Parts of Your Organization Work in Harmony*. Retrieved October 31, 2017, from https://www.mindtools.com/page9s/article/newSTR_91.htm.
- Simón Bolívar Symphony Orchestra of Venezuela. (n.d.). Retrieved October 2, 2014 from <http://www.laphil.com/philpedia/simon-bolivar-symphony-orchestra-of-Venezuela>.
- YouTube. (2013, March 31). *เปิดโลกอาสา: Music Sharing*. [Video file]. Retrieved from https://youtu.be/IBdAh_rSGBc
- YouTube. (2017, June 22). *ดนตรีคลาสสิกในชุมชนแออัด: Proud to be [by Mahidol]*. [Video file]. Retrieved from <https://youtu.be/R6oSw0il2UI>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์

คำชี้แจง แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์เป็นแนวคำถามหลักเพื่อนำไปใช้สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัด ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคำถามสำหรับเยาวชนที่เรียนอยู่ในองค์กรดนตรีในชุมชนแออัด

ก่อนการร่วมกิจกรรม

1. คุณพักอาศัยอยู่ที่ใด
2. ถ้าต้องการแต่งเพลงเกี่ยวกับบ้านหรือชุมชนก่อนได้เรียนดนตรีอยากใส่คำอะไรลงไปบ้าง
3. คุณรู้จักองค์กรนี้ได้อย่างไร
4. ก่อนมาเรียนดนตรี คุณมีคาดหวังอะไรในกิจกรรมดนตรีขององค์กร
5. ถ้าไม่ได้มาเรียนดนตรีคิดว่าตัวเองกำลังทำอะไร

ระหว่างการทำกิจกรรม

6. คุณทำกิจกรรมดนตรีอะไรบ้าง และมีความต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร
7. เคยรู้จักเพื่อนที่เรียนด้วยกันมาก่อนหรือไม่ มีความสัมพันธ์กับเพื่อนที่เล่นดนตรีด้วยกันเป็นอย่างไรทั้งก่อนและหลังเรียนดนตรี
8. เคยชวนเพื่อนมาเรียนหรือไม่ คุณมีวิธีการชวนอย่างไร และได้ผลเป็นอย่างไร
9. คุณคิดว่ามีปัญหาอะไรบ้างที่ทำให้ไม่สามารถมีส่วนร่วมกับการทำกิจกรรม และแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

หลังการทำกิจกรรม

10. การมาร่วมกิจกรรมดนตรีทำให้เราเปลี่ยนไปหรือไม่ ทั้งด้านความคิด และพฤติกรรม
11. คุณคิดว่าหลังจากที่เราเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีแล้วตนเองมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร ทั้งด้านความคิด พฤติกรรม และสังคม
12. คุณรู้จักคุณครูที่สอน หรือผู้นำองค์กรสอนดนตรีอย่างไร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำอย่างไรบ้าง มีสิ่งใดที่อยากเสนอแนะผู้นำองค์กร
13. เปรียบตัวคุณที่มาเรียนดนตรี กับเพื่อนที่ไม่สนใจเรียนดนตรี คุณคิดว่าคุณมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

14. ก่อนเรียนดนตรีน้องมีความฝันอยากทำอะไรบ้าง และหลังเรียนดนตรีความฝันนั้นเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร

15. ถ้าอยากแต่งเพลงเกี่ยวกับบ้านหรือชุมชนตอนที่มีดนตรีเข้ามาในชีวิตอยากใส่คำอะไรลงไปบ้าง

ตอนที่ 2 แนวคำถามสำหรับผู้ปกครองของเยาวชนที่เรียนอยู่ในองค์กร

ก่อนการร่วมกิจกรรม

1. ท่านผู้ปกครองอาศัยที่ชุมชนแห่งนี้ตั้งแต่เมื่อใด ลักษณะในชุมชนในอดีตกับปัจจุบันแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

2. ท่านผู้ปกครองประกอบอาชีพอะไร และมีการดำเนินชีวิตในชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง

3. ท่านรู้จักองค์กรสอนดนตรีนี้ได้อย่างไร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์กรลักษณะนี้อย่างไรในครั้งแรกที่ได้รู้จักกับองค์กร

4. ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไรในการส่งน้องไปทำกิจกรรมด้านดนตรี มีความคาดหวังอะไรหรือไม่

ระหว่างการทำกิจกรรม

5. ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านดนตรีกับองค์กรหรือไม่ อย่างไร

6. เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมดนตรี ผู้ปกครองคิดว่าองค์กรด้านดนตรีเป็นอย่างไร มีข้อดีข้อเสียหรือไม่ อย่างไร

7. ผู้ปกครองคิดว่าปัญหาขององค์กรมีหรือไม่ มีความคิดเห็นอย่างไร

หลังการดำเนินกิจกรรม

8. ผลของการที่น้องๆ ไปเล่นดนตรี มีการแสดงออกให้ผู้ปกครองเห็นหรือไม่ อย่างไรบ้าง

9. อารมณ์ และพฤติกรรมของน้องทั้งก่อนและหลังเรียนดนตรีแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

10. ในความคิดของผู้ปกครองคิดว่าดนตรีสามารถขัดเกลาเยาวชน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมได้หรือไม่ อย่างไร

11. ผู้ปกครองคิดว่าปัญหาขององค์กรมีหรือไม่ มีความคิดเห็นอย่างไร

12. ผู้ปกครองอยากให้น้องๆ ทำอาชีพอะไรต่อไปในอนาคต

ตอนที่ 3 แนวคำถามสำหรับผู้นำองค์กรหรือผู้แทนจากองค์กร

ก่อนการทํากิจกรรม

1. นอกจากการดําเนินการขององค์กร ท่านประกอบอาชีพอย่างอื่นหรือไม่
2. ก่อนที่ท่านจะมาสอนดนตรีในชุมชนคลองเตย ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับชุมชนแออัด
3. ทำไมถึงมีแนวคิดในการสอนดนตรีในชุมชนคลองเตย
4. องค์กรมีเป้าหมายอย่างไร ทำไมถึงใช้ดนตรีเป็นหลักในการพัฒนาคน และทำไมต้องเป็นดนตรีลักษณะนี้

5. กลุ่มเป้าหมายขององค์กรคือใครบ้าง และมีคนกลุ่มใดมีส่วนร่วมบ้าง อย่างไร

ระหว่างการทำกิจกรรม

6. องค์กรมีหลักการ วิธีการ หรือกลยุทธ์ใด เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น
7. โครงการทำกิจกรรมดนตรีในชุมชนมีการวางแผนอย่างไร และมีการประชาสัมพันธ์อย่างไร
8. ชุมชนมีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไรในการจัดกิจกรรม และให้มีส่วนร่วมในระดับใด
9. โครงสร้างขององค์กรเป็นอย่างไร มีผู้ตัดสินใจสูงสุดหรือไม่ และมีการจัดการทีมงานอย่างไร
10. มีวิธีการระดมทุน ระดมคน (ผู้เรียน และทีมงาน) และสิ่งของอย่างไร ท่านคิดว่าสิ่งไหนสำคัญที่สุด และมีผู้ให้ความสนใจมากน้อยเพียงใด
11. เมื่อมีการระดมทุน คน และสิ่งของแล้วมีการบริหารจัดการอย่างไร
12. ถ้าวันหนึ่งไม่มีผู้สนใจในการระดมทั้งสามสิ่งข้างต้น ท่านจะมีวิธีการอย่างไร
13. ท่านมีความสัมพันธ์กับองค์กรทางสังคมในชุมชนอื่นหรือไม่ มีความไว้วางใจกันในระดับใด
14. ปัญหาที่พบในการทำกิจกรรมดนตรีในชุมชนมีหรือไม่ และมีวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างไร

หลังการทำกิจกรรมดนตรี

15. จากการทำกิจกรรมดนตรี คิดว่าดนตรีสามารถก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมอย่างไรบ้างต่อชุมชน รวมถึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือไม่ อย่างไร

16. การดำเนินการขององค์กรมีมาแล้วกี่ปี ท่านคิดว่าระยะเวลาดังกล่าว แสดงให้เห็นผลลัพธ์ของกิจกรรมที่ท่านดำเนินการมาอย่างไรบ้าง

17. ท่านคิดว่าการจัดการองค์กรด้านดนตรีในชุมชนแออัดควรมีลักษณะใด

18. จากการดำเนินการคิดว่าดนตรีสร้างคุณประโยชน์แก่ชาติมากน้อยเพียงใด

19. แนวทางขององค์กรต่อไปในอนาคตมีการวางแผนอย่างไรบ้าง

ตอนที่ 4 แนวคำถามสำหรับผู้นำชุมชน

ก่อนการทำกิจกรรม

1. ท่านอาศัยที่ชุมชนนี้ตั้งแต่เมื่อใด

2. ชุมชนคลองเตยในอดีตกับปัจจุบันมีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร

3. ปกติท่านชอบฟังดนตรีหรือไม่ ชอบฟังเพลงลักษณะใด

ระหว่างทำกิจกรรม

4. ท่านได้มีส่วนร่วมกับการกิจกรรมดนตรีขององค์กรดังกล่าวในชุมชนหรือไม่ ระดับใด

5. ท่านคิดว่ากิจกรรมด้านดนตรีขององค์กรดังกล่าวมีผลกระทบอย่างไรต่อชุมชน มีข้อดีและข้อเสียอย่างไร

หลังมีกิจกรรม

6. ท่านคิดว่ากิจกรรมด้านดนตรีนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของเยาวชนได้หรือไม่ อย่างไร

7. ท่านคิดว่าองค์กรสอนดนตรีสามารถสร้างศิลปินของชุมชนได้หรือไม่ ถ้ามีศิลปินที่เป็นคนในชุมชนท่านจะรู้สึกอย่างไร

8. ท่านคิดเห็นอย่างไรต่อการดำรงอยู่ขององค์กรสอนดนตรีของชุมชนในระยะยาว

ภาคผนวก ข

แบบสำรวจสำหรับบุคคลทั่วไปต่อองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด

คำชี้แจง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ให้ท่านอ่านข้อความในตอนที่ 1 แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับข้อมูลของท่าน

ตอนที่ 2 แบบสำรวจความคิดเห็น ให้ท่านอ่านข้อความในแบบสำรวจความคิดเห็น แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็น หรือความรู้สึกที่มีต่อข้อความดังกล่าว

ตอนที่ 3 แบบสำรวจความพึงพอใจ ให้ท่านอ่านข้อความในแบบสำรวจความพึงพอใจ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความพึงพอใจที่มีต่อข้อความดังกล่าว

ตอนที่ 4 แบบสำรวจผลกระทบด้านบวก ให้ท่านอ่านข้อความในแบบสำรวจผลกระทบ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นตรงกับข้อความดังกล่าว

ตอนที่ 5 แบบสำรวจผลกระทบด้านลบ ให้ท่านอ่านข้อความในแบบสำรวจผลกระทบ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นตรงกับข้อความดังกล่าว

ตอนที่ 6 แบบสำรวจความคาดหวัง ให้ท่านอ่านข้อความในแบบสำรวจความคาดหวังแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องความคาดหวังที่เกิดขึ้นตรงกับข้อความดังกล่าว

ตอนที่ 7 ข้อเสนอแนะ ให้ท่านเขียนข้อเสนอแนะหรือคำติชมที่ท่านคิดเห็นว่าเหมาะสมต่อองค์กรสอนดนตรี

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 เพศ ☐ชาย ☐หญิง ☐อื่นๆ: _____

1.2 อายุ ☐18-29 ปี ☐30-39 ปี ☐40-49 ปี
☐50-59 ปี ☐60-69 ปี ☐70-79 ปี ☐สูงกว่า 80 ปี

1.3 ระยะเวลาพักอาศัยอยู่ในชุมชน ☐ต่ำกว่า 1 ปี ☐1-10 ปี ☐11-20 ปี ☐21-30 ปี
☐31-40 ปี ☐41-50 ปี ☐มากกว่า 50 ปี

- 1.4 การศึกษา ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย
☐ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ☐ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี ☐ อื่นๆ: _____

- 1.5 อาชีพ ☐ รับจ้าง ☐ ค้าขาย ☐ ข้าราชการ ☐ พนักงานเอกชน ☐ กิจการส่วนตัว
☐ อื่นๆ: _____

- 1.6 รายได้ต่อเดือน ☐ น้อยกว่า 1000 บาท ☐ 1001-5000 บาท ☐ 5001-10000 บาท
☐ 10000-20000 บาท ☐ 20000-30000 บาท ☐ สูงกว่า 30000 บาท

- 1.7 สถานภาพการสมรส ☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่าร้าง ☐ แยกกันอยู่ ☐ มีบุตร/ธิดา _____ คน
☐ ไม่มีบุตร/ธิดา

- 1.8 จำนวนสมาชิกในครอบครัว ☐ 1-3 คน ☐ 4-6 คน ☐ 7-9 คน ☐ 10 คนขึ้นไป

- 1.9 ท่านรู้จักองค์กรสอนดนตรีโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในชุมชนหรือไม่ (มิวสิก เซอร์จิง, โรงเรียน

ดนตรีเอมมานูเอล หรือโปรแกรมดนตรีคลองเตย)

- ☐ ไม่รู้จักองค์กรสอนดนตรีในชุมชน (ข้ามข้อ 1.10 และ 1.11 ไปตอบตอนที่ 2)
☐ รู้จักองค์กรสอนดนตรีในชุมชน

- 1.10 ในกรณีที่ท่านรู้จักองค์กรสอนดนตรีในชุมชน ท่านมีส่วนร่วมกับการอย่างไร
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ รู้จักองค์กรสอนดนตรี แต่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม
☐ เข้าร่วมเป็นผู้ชมในกิจกรรมขององค์กร
☐ เข้าร่วมเป็นผู้ชมในกิจกรรมขององค์กร และเชิญชวนคนในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรม
☐ มีส่วนร่วมโดยการสนับสนุน เช่น แรงงาน สถานที่ พัสตุ เงินทุน สิ่งอุปโภคบริโภค เป็นต้น
☐ มีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือในการทำกิจกรรมขององค์กร
☐ มีส่วนร่วมในการวางแผนการทำกิจกรรมขององค์กร
☐ มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเมื่อมีการจัดกิจกรรม
☐ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเมื่อมีการจัดกิจกรรม
☐ มีส่วนร่วมในการประเมินกิจกรรมขององค์กร ☐ มีส่วนร่วมด้านอื่นๆ: _____

- 1.11 ท่านมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมในข้างต้นบ่อยเพียงใด

- ☐ 1 ครั้งต่อสัปดาห์ ☐ 1 ครั้งต่อเดือน ☐ 1 ครั้งต่อสามเดือน
☐ 1 ครั้งต่อหกเดือน ☐ 1 ครั้งต่อปี ☐ อื่นๆ: _____

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด

ข้อความ	เห็นด้วย				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.องค์กรที่สอนดนตรีในชุมชนเป็นองค์กรที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชน เช่น มีการช่วยเหลือกันทำกิจกรรม					
2.ท่านคิดว่าการสอนดนตรีช่วยให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์					
3.ท่านคิดว่าองค์กรสอนดนตรีสามารถส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของเยาวชนได้เป็นอย่างดี					
4.ท่านคิดว่ากิจกรรมด้านดนตรี และศิลปะช่วยให้เยาวชนได้แสดงความคิดอย่างสร้างสรรค์					
5.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมขององค์กร					
6.ท่านคิดว่าเยาวชนควรเรียนดนตรีควบคู่ไปกับการเรียนวิชาการทั่วไป					
7.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีจะช่วยให้ชุมชนมีความสุขกับการได้เห็นเยาวชนทำกิจกรรมดนตรีและศิลปะมากขึ้น					
8.ท่านคิดว่าดนตรีจะทำให้เยาวชนในชุมชนของท่านมีทัศนคติที่ดีต่อสังคม					
9.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีที่อยู่ในชุมชนเหมาะสมต่อชุมชนของท่าน					
10.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีเป็นองค์กรที่สามารถแก้ปัญหาทางสังคมได้ทางใดทางหนึ่ง					

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจต่อองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด

ข้อความ	ความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ท่านพึงพอใจเมื่อได้ฟังดนตรีจากเด็กในชุมชนที่เข้าร่วมเรียนกับองค์กร					
2. ท่านพึงพอใจ เมื่อใช้เวลาว่างกับการร่วมร้องเพลงหรือช่วยเหลือกิจกรรมขององค์กร					
3. ท่านพึงพอใจเมื่อทราบว่ามืองค์กรสอนดนตรีในชุมชน					
4. ท่านพึงพอใจกับการให้บุตรหลานร่วมกิจกรรมขององค์กรสอนดนตรีในชุมชน					
5. ท่านพึงพอใจเมื่อมีการจัดกิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนของท่าน					
6.ท่านพึงพอใจ ถ้ามีคนในองค์กรดนตรีในชุมชน ขอให้ช่วยดำเนินการจัดงานด้านดนตรีบางประการ					
7.ท่านพึงพอใจ หากมีส่วนร่วมกับองค์กรจัดกิจกรรมด้านดนตรี					
8.หากมีโอกาстанพึงพอใจที่จะส่งบุตรหลานหรือแนะนำผู้ที่มีบุตรหลานเข้าไปเรียน และทำกิจกรรมด้านดนตรีกับองค์กรสอนดนตรี					
9.ท่านพึงพอใจ หากมืองค์กรสอนดนตรีต่อไปในระยะยาว					

ตอนที่ 4 ผลกระทบทางสังคมด้านบวก

ข้อความ	ส่งผลกระทบ				
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ส่งผล
1.องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่เป็นประโยชน์ เช่น ใจเย็น ช่วยเหลือ แบ่งปัน เป็นต้น					
2.กิจกรรมด้านดนตรีช่วยให้เยาวชนได้กล้าแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ เช่น กล้าที่จะแสดงดนตรีในบทเพลงที่ตนเองเลือกหรือแต่งขึ้นใหม่					
3.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน มีประโยชน์ต่อชุมชนในการสร้างความสามัคคี และช่วยเหลือกันและกัน					
4.กิจกรรมการเล่นดนตรีขององค์กรในชุมชนสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนในชุมชน					
5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อ เช่น การจัดกิจกรรมที่ให้ทุกคนมาร่วมกัน ช่วยให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนดีขึ้น					
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้การใช้ชีวิตประจำวันมีความสุขกับการได้เห็นเยาวชนในชุมชนเล่นดนตรีและทำกิจกรรม					
7.องค์กรด้านดนตรีทำให้ท่านเห็นคุณค่าของวิชาดนตรีในสังคมมากขึ้น					
8.กิจกรรมดนตรีขององค์กรช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้คนในชุมชน เช่น การแบ่งปันความรู้และเสียงดนตรีให้ผู้อื่น					
9.กิจกรรมดนตรีขององค์กรสร้างอาชีพและรายได้ให้เยาวชน และชุมชน					
10.การประสานงานขององค์กรกับชุมชนทำให้ความสัมพันธ์ขององค์กรกับชุมชนแน่นแฟ้นมากขึ้น					

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อจำกัดที่อาจพบ

ข้อความ	ส่งผลกระทบ				
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ส่งผลกระทบ
1.องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดี เช่น มีความก้าวร้าว ใจร้อน เป็นต้น					
2.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชนสร้างมลภาวะทางเสียงต่อชุมชน					
3.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนทำให้เยาวชนไม่มีเวลาพักผ่อน					
4.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน					
5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชนในทิศทางที่แย่ลง เช่น ไม่มีเวลาร่วมกันในครอบครัว เป็นต้น					
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้สถานะทางการเงินของครอบครัวมีความลำบาก					
7.องค์กรด้านดนตรีมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่ส่งผลกระทบต่อบุคลากรของท่าน เช่น การไม่ฟังความเห็นของผู้อื่น เป็นต้น					
8.กิจกรรมดนตรีขององค์กรเปลี่ยนแปลงวิธีการฟังและเล่นดนตรีของคนในชุมชนที่อยากอนุรักษ์ไว้					

ตอนที่ 6 ความคาดหวังต่อองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด

ข้อความ	คาดหวัง				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.ท่านคาดหวังว่ากิจกรรมดนตรีช่วยให้ท่านและบุตรหลานได้ทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวมากขึ้น					
2.ท่านคาดหวังว่ากิจกรรมดนตรีขององค์กรสอนดนตรีสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนของท่าน เช่น การได้ผ่อนคลายมากขึ้น					
3.ท่านคาดหวังว่าองค์กรด้านดนตรีจะช่วยพัฒนาสุขภาพจิตของคนในชุมชนได้					
4.ท่านคาดหวังว่าดนตรีจะสร้างรายได้ และอาชีพให้เยาวชนและชุมชน					
5. ท่านคาดหวังว่า องค์กรดนตรีสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน และช่วยส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนให้ดีขึ้นได้					
6.ท่านคาดหวังว่า ดนตรีสามารถขัดเกลาให้เยาวชนมีพฤติกรรมในทางที่ดีได้					
7.ท่านคาดหวังว่ากิจกรรมดนตรีขององค์กรสอนดนตรีมีประโยชน์ต่อชุมชนของท่านในระยะยาว					
8.ท่านคาดหวังว่าดนตรีของเยาวชนจะเป็นสื่อที่สะท้อนวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนได้เป็นอย่างดี					
9.ท่านคาดหวังว่าองค์กรดนตรี จะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหาสังคมในชุมชนแออัด					
10. ท่านคาดหวังว่าองค์กรดนตรีจะสามารถคงอยู่ต่อไปได้ด้วยการจัดกิจกรรมของเยาวชนในชุมชนท่านเอง					

ตอนที่ 7 ข้อเสนอแนะ

ภาคผนวก ค

แบบประเมินความสอดคล้องของแบบสำรวจสำหรับบุคคลทั่วไปโดยผู้เชี่ยวชาญ
เรื่อง การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมโดยองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด
เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินความสอดคล้องของแบบสำรวจสำหรับบุคคลทั่วไปในชุมชนแออัดเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องด้านเนื้อหา และความเหมาะสม ขอให้ท่านได้พิจารณาและให้ความคิดเห็น ดังนี้

ส่วนที่ 1 กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ได้แก่

เห็นด้วย	+1	คะแนน
ไม่แน่ใจ	0	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	-1	คะแนน

ส่วนที่ 2 กรุณากรอกข้อมูลที่ท่านต้องการเสนอแนะหรือปรับปรุงในช่องว่าง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อความข้อมูลทั่วไป (รายละเอียดสามารถตรวจสอบ ในแบบสำรวจ)	ความสอดคล้องของเนื้อหา และความเหมาะสม			ผลคะแนนรวม สิ่งที่ควร ปรับปรุง/ ข้อเสนอแนะ
	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
1. เพศ				4
2. อายุ				5
3.ระยะเวลาพักอาศัยอยู่ในชุมชน				5
4. การศึกษา				4
5. อาชีพ				5
6. รายได้ต่อเดือน				3
7.สถานะครอบครัว				3
8. ขนาดของครัวเรือน				3
9. ท่านรู้จักองค์กรสอนดนตรีใน ชุมชนหรือไม่				4
10. ในกรณีที่ท่านรู้จักองค์กรสอน ดนตรีในชุมชน ท่านมีส่วนร่วมกับ องค์กรอย่างไร				3
11. ความถี่ในการมีส่วนร่วมกับ กิจกรรมในข้างต้น				4

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด

ข้อความด้านความคิดเห็น	ความสอดคล้องของเนื้อหาและ ความเหมาะสม			ผลคะแนนรวม สิ่งที่ควร ปรับปรุง/ ข้อเสนอแนะ
	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	
1.องค์กรที่สอนดนตรีในชุมชนเป็นองค์กร ที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชน				4 ยกตัวอย่าง
2.ท่านคิดว่าการสอนดนตรีให้เยาวชนทำ ให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์				5
3.ท่านคิดว่าองค์กรสอนดนตรีสามารถ ส่งเสริมศักยภาพในการเรียนรู้ของเยาวชน ได้เป็นอย่างดี				5
4.ท่านคิดว่ากิจกรรมด้านดนตรี และ ศิลปะช่วยให้เยาวชนได้แสดงออกทาง ความคิดสร้างสรรค์				4
5.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีเปิดโอกาส ให้คนชุมชนมีส่วนร่วมระดับใดระดับหนึ่ง				5
6.ท่านคิดว่าเยาวชนควรเรียนดนตรีควบคู่ ไปกับการเรียนภาคปกติ				3 แก้คำ เล็กน้อย
7.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีจะเพิ่ม ความสุขให้ชุมชนของท่าน				3
8.ท่านคิดว่าดนตรีจะทำให้เยาวชนใน ชุมชนของท่านมีทัศนคติที่ดีต่อสังคม				3
9.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีที่อยู่ใน ชุมชนเหมาะสมต่อชุมชนของท่าน				4
10.ท่านคิดว่าองค์กรด้านดนตรีเป็นองค์กร ที่สามารถแก้ปัญหาทางสังคมได้ทางใด ทางหนึ่ง				3

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจต่อองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด

ข้อความด้านความพึงพอใจ	ความสอดคล้องของเนื้อหาและ ความเหมาะสม			ผลคะแนนรวม สิ่งที่ควร ปรับปรุง/ ข้อเสนอแนะ
	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	
1. ท่านพึงพอใจเมื่อได้รับฟังดนตรี				5
2. ท่านพึงพอใจ เมื่อใช้เวลาร่วมกับการ ร้องเพลงหรือเล่นเครื่องดนตรี				5
3. ท่านพึงพอใจเมื่อทราบว่ามืองค์กรสอน ดนตรีในชุมชน				5
4. ท่านพึงพอใจวิธีการดำเนินกิจกรรมของ องค์กรสอนดนตรีในชุมชน				5
5. ท่านพึงพอใจเมื่อมีการจัดงานดนตรีใน ชุมชนของท่าน				4
6.ท่านพึงพอใจ ถ้ามีคนในองค์กรดนตรีใน ชุมชน ขอให้ช่วยดำเนินการจัดงานด้าน ดนตรีบางประการ				4
7.ท่านพึงพอใจ หากได้มีส่วนร่วมในการ ทำกิจกรรมด้านดนตรีขององค์กร				3
8.ท่านพึงพอใจที่จะส่งบุตรหลานเข้าไป เรียน และทำกิจกรรมด้านดนตรีกับองค์กร สอนดนตรีหากเป็นไปได้				5
9.ท่านพึงพอใจ หากมืองค์กรสอนดนตรี ต่อไปในระยะยาว				5

ตอนที่ 4 ผลกระทบทางสังคมด้านบวก

ข้อความด้านส่งผลกระทบในทางบวก	ความสอดคล้องของเนื้อหาและ ความเหมาะสม			ผลคะแนนรวม สิ่งที่ควร ปรับปรุง/ ข้อเสนอแนะ
	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	
1.องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรม เปลี่ยนไปในทางที่เป็นประโยชน์ เช่น ใจเย็น ช่วยเหลือ แบ่งปัน เป็นต้น				5
2.กิจกรรมด้านดนตรีช่วยให้เยาวชนได้กล้า แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์				5
3.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน มี ประโยชน์ต่อชุมชนในการสร้างความสามัคคี และช่วยเหลือกันและกัน				5
4.กิจกรรมการเล่นดนตรีขององค์กรในชุมชน สร้างแรงบันดาลใจให้กับเยาวชนในชุมชน				5
5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลต่อ ความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชนดีขึ้น เช่น การร่วมกิจกรรมดนตรีร่วมกัน				5
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้การใช้ ชีวิตประจำวันมีความสุข				5
7.องค์กรด้านดนตรีทำให้ท่านเห็นคุณค่าใน วิชาดนตรีมากขึ้น				5
8.กิจกรรมดนตรีขององค์กรสร้างวัฒนธรรม อันดีให้คนในชุมชน				4
9.กิจกรรมด้านดนตรีขององค์กรสร้างอาชีพ และรายได้ให้กับเยาวชน และชุมชน				5
10.การประสานงานขององค์กรกับชุมชนทำ ให้ความสัมพันธ์ขององค์กรกับชุมชนแน่น แฟ้นมากขึ้น				5

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อจำกัดที่อาจพบ

ข้อความด้านส่งผลกระทบในทางลบ	ความสอดคล้องของเนื้อหาและความเหมาะสม			ผลคะแนนรวม สิ่งที่ควรปรับปรุง/ ข้อเสนอแนะ
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	
1.องค์กรด้านดนตรีทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดี เช่น มีความก้าวร้าว ใจร้อน เป็นต้น				4 ตรวจสอบคู่มือตรงข้ามหรือไม่ ถ้าผู้ตอบอ่านไม่ถี่ระวัง Error
2.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชน สร้างมลภาวะทางเสียงต่อชุมชน				4
3.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนทำลายสุขภาพของเยาวชน และคนในชุมชน				2 ขอให้เปลี่ยนแปลงการใช้คำ และขยายความว่าทำลายสุขภาพอย่างไร
4.การสอนดนตรีขององค์กรในชุมชนสร้างความขัดแย้งให้กับเยาวชน และชุมชน				2 ขอให้เปลี่ยนแปลงการใช้คำไม่ให้เกิดความขัดแย้ง
5.กิจกรรมดนตรีขององค์กรในชุมชนไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน				4
6.กิจกรรมดนตรีขององค์กรส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชนในทิศทางที่แย่ง เช่น ไม่มีเวลาร่วมกันในครอบครัว เป็นต้น				4
7.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำให้สถานะทางการเงินของครอบครัวมีความลำบาก				4
8.องค์กรด้านดนตรีทำให้ท่านไม่อยากจะบุตรหลานเรียนดนตรี				2 ขอให้เปลี่ยนแปลงการใช้คำ และขยายความ
9.กิจกรรมดนตรีขององค์กรทำลายวัฒนธรรมดนตรีของคนในชุมชน				2 ขอให้เปลี่ยนแปลงการใช้คำให้ไม่ดูรุนแรง และเข้าใจง่าย

ตอนที่ 6 ความคาดหวังต่อองค์กรสอนดนตรีในชุมชนแออัด

ข้อความในด้านความคาดหวัง	ความสอดคล้องของเนื้อหา และความเหมาะสม			ผลคะแนนรวม สิ่งที่ควร ปรับปรุง/ ข้อเสนอแนะ
	เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	
1.ท่านคาดหวังว่ากิจกรรมด้านดนตรีช่วยให้อ่านและบุตรหลานได้ทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวมากขึ้น				5
2.ท่านคาดหวังว่ากิจกรรมด้านดนตรีขององค์กรสอนดนตรีสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนของท่าน				5
3.ท่านคาดหวังว่าองค์กรด้านดนตรีจะช่วยพัฒนาสุขภาพทางด้านจิตใจให้ชุมชนของท่าน				5
4.ท่านคาดหวังว่าดนตรีจะสร้างรายได้ และอาชีพให้กับเยาวชน และชุมชน				5
5. ท่านคาดหวังว่า องค์กรด้านดนตรีสามารถพัฒนาการศึกษาให้เยาวชน				5
6.ท่านคาดหวังว่า ดนตรีสามารถขัดเกลาให้เยาวชนมีพฤติกรรมในทางที่ดี				5
7.ท่านคาดหวังว่ากิจกรรมด้านดนตรีขององค์กรสอนดนตรีมีประโยชน์ต่อชุมชนของท่านในระยะยาว				5
8.ท่านคาดหวังว่าดนตรีของเยาวชนจะเป็นสื่อที่สะท้อนวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนได้เป็นอย่างดี				5
9.ท่านคาดหวังว่าองค์กรด้านดนตรี จะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหามุมุมชนแออัด				3
10. ท่านคาดหวังว่าองค์กรด้านดนตรีจะสามารถดำรงอยู่ต่อไปด้วยพลังของเยาวชนในชุมชนท่านเอง				5

ข้อเสนอแนะ _____

ลงชื่อ _____ ผู้เชี่ยวชาญ
(_____)

ภาคผนวก ง

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบดัชนีความสอดคล้องเครื่องมือ
(Index of Item – Objective Congruence : IOC)

รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์

อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีวิทยา วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

อาจารย์ ดร.ศุภพร สุวรรณภักดี

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา

อาจารย์ ดร.จิราวัฒน์ ปรัตถกรกุล

อาจารย์ประจำวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา มหาวิทยาลัยมหิดล

อาจารย์ ดร.ศราวุธ แรมจันทร์

อาจารย์ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ วริณารัฐ พัทธกษัณ

อาจารย์ประจำแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ภาคผนวก จ
รูปภาพประกอบ

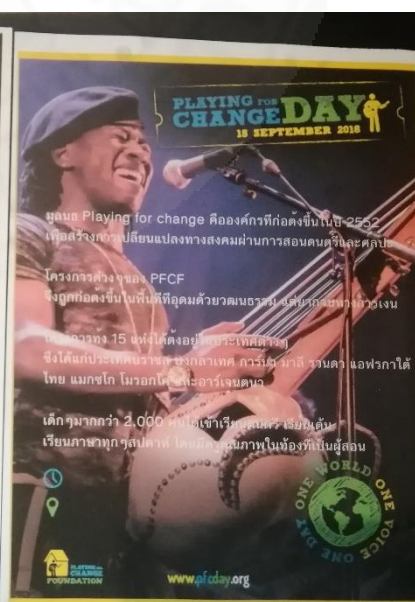
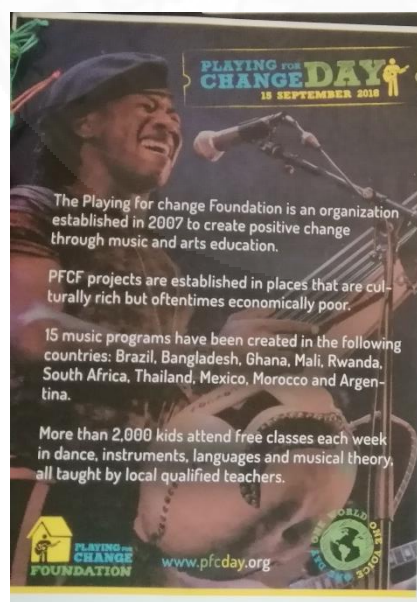
โรงเรียนดนตรีอิมมานูเอล

มิวสิก แชรร์ริง

คลองเตยมิวสิกโปรแกรม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายพงษ์เทพ จิตดวงเปรม
วันเดือนปีเกิด	26 ตุลาคม 2531
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2554: ดุริยางคศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2556: ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2562: ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลงานทางวิชาการ

- พงษ์เทพ จิตดวงเปรม. (2556). ชุดการสร้างเสริมสุนทรียะด้านการฟังดนตรีคลาสสิกสำหรับ
นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหิดล (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยมหิดล: บัณฑิตวิทยาลัย
- พงษ์เทพ จิตดวงเปรม. (2562). การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการพัฒนา: กรณีศึกษาองค์กรสอน
ดนตรีในชุมชนแออัด เขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร. *Veridian E-Journal*,
Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขาสานุชนศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ,
12(1), 866-887. [www.tci-thaijo.org/Veridian-E Journal](http://www.tci-thaijo.org/Veridian-E-Journal)

ประสบการณ์ทำงาน	2560-ปัจจุบัน: อาจารย์พิเศษ สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา 2561-ปัจจุบัน: อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
-----------------	---